№1900

დასტურლამალი

მეფის ვახტანგ მეექვსისა

რედაქტორობით
პეტრე უმიკაშვილისა

(დამატებად მისდევს ორასი [illegible])

ფასი 1 მან. 25 კ.

ტფილისი
ლ. ნ. [illegible] სტამბა
1886

A 1900

დასტურლამალი

მეფის ვახტანგ მეექვსისა

19332

რედაქტორობით

პეტრე უმიკაშვილისა

საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემია
აკად. ი. გრიშაშვილის სახელობის
ბიბლიოთეკა-მუზეუმი
Библиотека-Музей
имени
Акад. И. Гришашвили
Академия наук ГССР

(დაიბეჭდა მხოლოდ ორასი ეგზემპლარი)

ტფილისი
ე. ხ. კრამარენკოს სტამბა
1885

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 5 Іюля 1886 года.

სტამბა: დუბელირისა (გ. წერეთლისა და ამხ.) 1—32, ხელაძისა 65—128, მელიქიშვილისა 33—64, 129—160 და კრამარენ-კოსი 161—204, ა—თ, I—VII.

Типографія Л. Г. Крамаренко, помѣщается на Мухранской улицѣ, въ домѣ Демурова № 13.

[illegible]

1. [illegible] ([illegible]
[illegible]
[illegible])

2. [illegible] ([illegible]
([illegible] 1895-ൽ
1, 2, 10 - [illegible], [illegible] 142.)

დასტურლამალის გამოცემაზე.

ეს წიგნი, სახელად „დასტულამალი“ ანუ უფრო ნამდვილად, „დასტურლამალი“ დღევანდლამდე დაბეჭდილი არ არის; მხოლოდ რამდენიმე თავი ჟურნალ „მნათობში“ 1871 და 1872 წლებში დაიბეჭდა ჩვენის დედნიდამ. იგი ძალიან მცირედაც არის ცნობილი: თვით ბროსსეც თვის ქართლის ცხოვრების შესავალში (Hist. de la Géorgie. Introduction et Tables des matièrs. 1858 p. CIII—CIX) დასტურლამალიდამ მოჰყავს მხოლოდ შემოკლებით შინაარსი რამდენისამე თავისა. მასალას კი ისეთს შეიცავს, რომ ძვირფასს განძს შეადგენს საქართველოს შინაგანის ცხოვრების ისტორიის გამოკვლევისათვის. იგი ეკუთვნის მეფე ვახტანგ მეექვსეს, რომელმაც ყოველი თვისი შრომა მოახმარა სამეფოს შინაგან კეთილ-განწყობილების დამყარებას და ერის სულიერის ცხოვრების განახლებასა. მისი „სამართლის წიგნი“ მოხელეთა და ერის წინ სამძღვანლოდ იყო დადებული უფლების საზღვრად და სიმართლის დასადგენად.

დასტურლამალიც ამავე აზრს ემსახურებოდა მით, რომ განუწესა მოხელეთ, „რათა წესითა და შემსგავსებათა იქცეოდნენ“ თავის თანამდებობის აღსრულების დროსა. ამისათვის ეს წიგნი შეიცავს წესს, რიგს, რა გვარად უნდა ემსახურნათ მოხელეთა მეფის კარისთვის, რა სახელმწიფო შემოსავლიდამ რა უნდა აეღოთ და როგორი ურთიერთობა ჰქონოდათ ერთმანერთში; რა სახელმწიფო სამსახური ედვათ მცხოვრებელთ ფულად, ანუ მოსავლით, ანუ მუ-

შაობით. დაწვრილებითი განსაზღვრა ყოვლისა ამის ამცნებდა მოხელეთა და ერსა თავ-თავის ვალდებულების ასრულებასა. ამ გვარად დასტურლამალი, როგორც თვით სამართლის წიგნი, არის ძვირფასი მასალა წარსულის საუკუნების ისტორიის გამოკვლევისათვის.

ამ საზოგადო მნიშვნელობასთან, დასტურლამალს სხვა განსაკუთრებული მნიშვნელობაცა აქვს მეცნიერებისათვის. მასში მჭიდროდ მოთავსებულია მრავალი საგანი შესახებ: მოხელეთა თანამდებობისა, უფლებისა და შემლებისა; ქალაქთა, სოფელთა, სასარდლოთა და თემობათა გამოსაღების (ხარჯის) შემლებისა თვითოეულად და საერთოდ; მცხოვრებთა რიცხვსა; თვით გამიჯვნის და საზღვრების დადებასა, და მრავალს დიდს და წვრილს საგნებსა, რაც კი შეერთებული ყოფილა ერთის მხრით სამართალსა და განმგეობასთან, და მეორე მხრით ხარჯის გამოღებასთან. ეს ყოველი თუმცა, სამწუხაროდ, შეეხება მარტო ძველს ქართლის სამეფოს და არა სხვა სამთავროებსა, მაგალითად, კახეთს ანუ იმერეთს და სხვათა,—მაგრამ მაინც ძვირფასი მასალაა და საფუძველია მათ სამეცნიერო გამოკვლევის შესახებაც.

დასტურლამალი ეკუთვნის იმ დროს, როდესაც ვახტანგი გიორგი მეფის მოადგილედ (ჯანიშინად) იყო ქართლში, ესე იგი 1702—1711 წ. საკუთრად ეს წიგნი უნდა შედგენილი იყოს 1704 წელს შემდეგ, რადგანაც მასში შემოტანილია იმ წელს დაწერილი წყალობა ლევანისა (შაჰყული-ხანისა), მის დროებით ქართლში ყოფნის დროსა (გვ. 16 და 56). წიგნს კარგა ნათლად ეტყობა, რომ შედგენილია ვახტანგისაგან სხვა და სხვა გაფანტულ წერილებისაგან. თვით იხსენიებს, ადრე როსტომ მეფისა, ან გიორგი მეფის წიგნი ჰქონდათო (გვ. 43 ყარაიის კონი, 10 ყაიყულის გამოსაღები, 109 სადედოფლო დასტურლამალი და სხვანი), ეტყობა ძველად გაფანტული წიგნები მოხელეთა ანუ სოფელთა, მეფეთაგან მიცემული, ზოგი სრულად შეუცვლელად, ზოგი შეცვლით შემოუტანია ვახტანგს ამ წიგნში; ადგილ-ადგილ მოხსენებულიც არის: „წიგნი აქვთო, ანუ წიგნს მივცემთო."

დასტურლამალში შეკრებილის მასალის დაფასება ან განხილვა არ გვიკისრია. განხილვა ამისი მომავალ სამეცნიერო გამოკვლევას უნდა მივანდოთ. ჩვენი სურვილი მხოლოდ ამ წიგნის დაბეჭდვა იყო სამეცნიერო შემუშავებისათვის. აქ მხოლოდ საჭიროდ ვრაცხთ ორიოდე სიტყვა ვთქვათ გამოცემის შესახებ.

დაბეჭდვის დროს გვქონდა ორი ხელნაწერი დედანი. პირველი გადაწერილია 1821 წ. ალექსისძის იოველისაგან, მისგან უყიდნია მეფის ძეს ბაგრატს. მეორე დედანი გვარდმოგვცა პატივცემულმა დიმიტრი ზაქარიას ძემ ბაქრაძემ, ეკუთვნის თავად რევაზ შალვას ძეს ერისთავს და, როგორც წარწერიდამა სჩანს, ყოფილა სულხან მდივანისა (თუმანიშვილისა). დაბეჭდვის შემდეგ მოვიპოვეთ მესამე დედანი თავად ალექსანდრე ივანეს ძის მელიქისშვილისაგან. ამ უკანასკნელის დედნისა სამეფო დასტურლამალი ძველი ნაწერია და სადედოფლო შემდეგ, 1773 წელს, დამატებულია იესე მდივნის სომხით მელიქიშვილისაგან, რომელიც წარწერაში ამბობს: „გადავწერე, არ დაიკარგოსო; ერთის მეტი არ იყო საქართველოშიო.“

ამ სამს დედანში აი რა განსხვავებაა: პირველი დედანი დანარჩენ ორ დედანზე სრულია, ცოტაოდე ადგილებს გარდა. თავები ერთმანერთს მისდევს სათაურების ანბანის რიგით, უეჭველად მოხელეთა ხმარებისათვის ადვილად სამიებლად. იგი ეთანხმება მელიქიშვილის დედანსა. გადამწერს ადგილ-ადგილ ცოტაოდენი ცვლილება მოუხდენია, მაგალითად, „აჯილდის შიგამდეგის (რიგი)“ ნაცვლად — „აჯილდის შიგამდეგისათვის,“ ანუ „ოთათაშვილის,“ ნაცვლად — „ოთოთას შვილი“ და სხვა. (ეს შეცვლა ალექსიძეთ მესხიშვილებს, მრავალ ქართულ წიგნების გადამწერთ, ადათად ჰქონდათ).

მეორე დედანი სულხან მდივნისა უფრო ძველი ნაწერია და შესანიშნავია თავების დალაგებით საგანთა შინაარსის კვალობაზე. ეს წყობა თავებისა გვიჩვენებს, რომ ხელნაწერი უფრო უნდა ეთანხმებოდეს ვახტანგის რედაქციასა; დანარჩენი ზემოხსენებული დედნები კი შემდეგ ხანებში არის გადაკეთებული მოხელეთა სახმარებლად. ეს განსაკუთრებული ხასიათი ამ დედნისა გვინდოდა დაგვეცვა. ამისათვის მისს შინაარსის რიგით ჩამოთვლილს სათაურებს

საძიებელი სია გაუკეთეთ და ბოლოში დაურთეთ (გვ. 195—202). მსურველს ღონისძიება ექმნება წიგნი ამ საძიებლის შემწეობით წაიკითხოს პირველისავე გაცნობისათვის. ხოლო ამ ხელნაწერზე სამწუხაროდ უნდა ვთქვათ, რომ როგორც გადამწერისაგან არის მოხსენებული, მის დედანს ბევრგან ჰკლებია, ფურცლები დახეული ჰქონია და შემდეგ თითო-ოროლა ადგილს ჩაუმატებიათ. ნაკლებობა და არევათავების მეტად შესამჩნევად სჩანს სათაურიდამ: „მერიქიფეთ ხუცისა, ქილიფთრისა და მერიქიფეებისა“ (გვ. 200). სათაურებს ანბანით აღრიცხვა არა აქვს. ეს ნაკლულევანებანი რომ არ ჰქონოდა ამ დედანსა, უცილობლად მისს დაბეჭდვას ვამჯობინებდით.

ყოველთა ზემოხსენებულთა მიზეზთა გამო დასტურლამალის ტექსტი პირველის დედნიდამ დავბეჭდეთ. ხოლო სისრულისათვის დაურთეთ დამატებულებაში განსხვავებანი (ვარიანტები) ცალცალკე სულხან მდივნის და მელიქიშვილების დედნებისა. ამ დამატებულებაში ჩვენა ვცდილობდით აღგვენიშნა ყოველი განსხვავება, მეტ-ნაკლებობა, ანუ ცვლილება, რითაც კი განირჩეოდა ორივე დედანი პირველისაგან. ზოგი განსხვავება სულხ. მდ. დედნისა თვით ტექსტთან სხოლიოებშია მოჰყვება. საჭიროა მოვიხსენოთ სიების შესახებ, რომ თვითოეულის სიის მოხელეთა რიცხვი ყველგან აღვნიშნეთ. სიების სახელების მოხსენება მელიქიშვილების დედნისა არ მოვიყვანეთ, რადგანაც სახელები ერთის სიისა მეორეს სიისაში მოიპოვება და მისი აღნიშვნა ხელმეორედ მთელის სიების დაბეჭდვას მოითხოვდა. მაგრამ უყურადღებოდ არ დავტოვეთ სულხან მდივნის დედნის სიების განსხვავება. ეს საჭირო იყო პირველად იმიტომ, რომ უძველესის დედნის სით სახელები და მათი განაწილება დაგვეცვა და, მეორედ, ამით გაგვეადვილებინა მომავალ გამომკვლევლისათვის შრომა, როდესაც მათ მოუნდებათ ძველს გუჯრებში, სიგელებში და საგვარეულო წიგნებში მოხსენებულ სახელების შეთანხმება დასტურლამალის სიებთან. ამ წიგნის მასალის მომავალს შემუშავებას უეჭველად ეს დასჭირდება.

სიტყვების ახსნა, ლექსიკონი უეჭველად საჭირო იყო დაგვერთო. სურვილი გვქონდა მომატებულის სისრულით და განსაზ-

ღვრით აგვესრულებინა მისი შედგენა, მაგრამ დაბრკოლება ბევრი დაგვხვდა; უპირველესად ის, რომ გუჯრები, სიგელები და საგვარეულო წიგნები ჯერ აქამომდე არ არის დაბეჭდილი. გადაკითხვა მათი სხვა და სხვა არხივებში ძნელი იყო. მაინც იმედი გვაქვს აქ დართული ლექსიკონი მკითხველს არ გაუძნელებს აზრის გაგებას და შემდეგ შემუშავების რამდენადმე დაეხმარება. ამავე განზრახვით დაურთევით ქართულის აღრიცხვის, ფულის ანგარიშის და სხვათა განმარტება.

ჩვენი გამოცემა, როგორც ყოველი ამ გვარის თვისების პირველად გამოცემული წიგნი, უნაკლულო არ იქნება. ჩვენი სურვილი დაკმაყოფილებული იქნება, თუ დასტურლამალის მომავალი შემმუშავებელი და გამომკვლეველი ამ გამოცემაში მოიპოვებს ნამდვილს ტექსტს, სხვა და სხვა ხელნაწერ დედნებში დაცულს.

დასასრულ არ შეიძლება დავიდუმო და მადლობით არ მოვიხსენო მაღალ პატიოსნის ბატონის ჰუსეინ გაიბოვის, აწ კავკასიის აქეთ მხრის მუფთის გულკეთილი დახმარება უცხო ენათა სიტყვების განმარტების დროს და ბატონის ალექსანდრე ივანეს ძის სარაჯიშვილის დაუშურველი თანამშრომლობა დამატებულებათა შედგენის დროსა.

ტფილისი.

1886 წ. მკათათვის 2. პეტრე უმიკაშვილი.

ჲ· ეჭჳა შენ ყოველთა მბადო, დიდება შენდა·

რომელმან ყოველნი არა არსნი არსებად მოიყუანენ, იყავ კარ, და ეგები უკუნისამდე, ჟამთა და წელთა დაუბერავობითა, და შენ გადიდებენ ყოველნი ქმნულნი ხელთა შენთანი, დიდება გამოუთქმელსა და მიუწდომელსა ძალსა მღრთაებისა შენისასა, და აღურაცხელსა კაცთა მოყუარებასა შენსა! ჩუენ მიერ პირველიდგანვე ზეცით საქართუჱლოს მეფედ განკუთვნილსა და აწ სასუფეველ ცათა შინა სულ-ბრწყინვალედ მნათობელის პირველ ვახტანგ კმობილისა, და შემდგომად სპარსთა ენითა შანავაზ წოდებულის ძისა მისისა ქართუჱლთ მეფისა, და სრულიად ერანელთა სპასალარისა და სპასპეტად დადგინებულისა, ყანდაარისა და ქირმანის ბეგლარ-ბეგისა, გირიშკისა და აჭიალათის მპყი-რავისა, პირველ გიორგი კმობილისა, და შემდგომად მეორე შა-ნავაზ წოდებულის მაგიერად მეფომან, ძმის-წულმან მისმან, და მემან ერანის მდივანბეგის შაჰ ყული-სანასამან, საქართუჱლოს ჯანიშინმან ბატონის შვილმან პატრონმა ვახტანგ; ოდეს ვიგულს-მოდგინეთ წესი და განგება სამეფოსა დარბაზობისა, განვჩინეთ და განვუწესეთ წიგნითა ამით, რათა ყოველნი ხელის-უფალნი და მოქმედნი დარბაზის რიგისანი ესრეთ იქცეოდენ და განაგებდენ თჳს თჳსსი მოხელენი სახელოთა თჳსთა, და წესითა და შემსგავსებითა იქცეოდენ, რომელთაცა არს გონიერება, უკეთუ სჯულის დებასა საკელმწიფოთასა ეგნებ უცვალებელად და ნურავინმცა მკადრე იქმნებიან ბრძანებულისა და განჩინებულისა რიგისა ამის შეცვალებით სლვასა. არამედ კეთილად და ესრეთ ჭყონ, ვითარცა გუჱმეცნნეს: რამეთუ უკუჱმლად და დაუცადებელად არს მივლინება ბოროტ, უწესოდ მქცევთა ზედან, ხოლო პატივ და დიდება არა მედგარსა მონასა, არამედ მორჩილად განმცესა და მართებით

მქცევს. აწ ვიწყოთ, და ამით ყოველთა ჴსცნან და დაიმარხონ წესი და რიგი ესე, თუ რომელი სამსახურის მოქმედი და მოკელენი და-გვიდგინების საკელოთა თჳსთა ზედა, ესრეთ თჳთოეულად აღწერილის წიგნითა ამით, რათა იცნობდნენ და ეგნენ, და ნუმცა ვინ დაკლებულ იქმნების ნასევარი ერთ-სანად, და ნასევარი მეორედ სანს ცუალებითა, და რიგითა სამსახურსა ჩუენსა, რაჟამს რომლისა რიგი აღესრულოს. კუალად სხუა კარისაგან განყურელად იქმნებოდენ, თჳსითა უხუცესთა დასტურითა და შეკითხჳთა.

პირველად ჯერ-არს ჴსენება და აღწერა, რამეთუ ამათ მიერ არს რიგი პურობისა, წყალობისა და რისხჳსა.

ბ. ნოქბათიასაულისათჳს.

იოთამისშვილი ორბელი.
თარხნისშვილი ზაალ.
შანშიას შვილი ბეყან.
ხაგთასშვილი ბესშაზ.
შალიკასშვილი ედიშერ.
სუფრაჯისშვილი ბასუტა.
თოფჩიბაშისშვილი ალა.
მუღუმა.
იედიგარასშვილი.
ხალილა.
საფარაჴმადას ქმა.

გ. აბდრებისათჳს.

აბდარ-ბაში ქაისოსრო.
აბდარი თავლიდარი ზალია.
აბდარი სულუა.
ქასაბერი.
ემაკასშვილი ავთანდილ.
ჯანდიერის შვილი.
ჯირას შვილი ლევან.
არეშისშვილი გურგენა.

დ. ზინდრებისათჳს.

ყორღანას შვილი ავთანდილა.
რუისელი გოგიტა.
გიუასშვილი ბასილა.
იქივ შოშიტა.
აბრამასშვილი.
ქრცხინვალელი უნამე.
კავთისხეველი გენგამე ბერი.
მიქელისშვილი იოანე.

ე. ჯილდის მიგმდებისათჳს

ადუასშვილი.
ტუკა მეულიძე
დიდმელი ჯანარას შვილი.
არეშისშვილი ჩალაბა.
არეშისშვილი ურქმაზა.
არეშისშვილი მელიქუა.
ყორღანასშვილი გოდერძა.

ვ. ალანდრებისათჳს.

სააკამე ქაისოსრო.
ქარიმა.
ელის ალანდარი.
კიდევ ელის ალანდარი.

ზ. ალაყაფის შუა სახლის რიგისათჳს.

თუ ბატონმა ალაყაფის შუა მეჯლისი ბრძანოს, ერთი ეშიკაღასი, ორი ბოქოულთ-უხუცესი, ორი სობათ იასაული დადგებოდენ. ოთხი აბდარი, ერთი სუფრაჩი, ოთხი სუფრაქეში, ორი თუშმალი, ორი მეშარბათე, ერთი მეღვინეთ-უხუცესი, ერთი პირის მეღვინე, ერთი შიგა-მდეგი, ოთხი მეღვინე, ერთი ბატონის ყალიონ-ყორჩი, ერთი სხვა ყალიონ-ყორჩი. ამათ იმავ ზემოთის წესით იმსახურონ.

ჱ. ალაყაფის აივნისათჳს.

თუ ბატონმა ალაყაფის აივნის შუა სახლში მეჯლისი ბრძანოს, იმ სახლისათჳს გააკეთონ ფლავი, ყაბი თექვსმეტი. ამისგან სამი ყაბი ბატონის წინდასადგმელად, და სხვა საჯაროდ, მისის აშითა და ბორნითა; ზროხა ორი.

თ. ახალის სასახლის რიგისათჳს.

თუ ბატონმა ახალს შანიშინში მეჯლისი ბრძანოს, ერთი ეშიკაღას-ბაში, ოთხი ბოქოულთ-ხუცესი, ორი სოიბათ იასაული, აქეთ იქით დადგნენ. ერთი აბდარ-ბაში, ხუთი აბდარი, ორი სუფრაჩი, ორი ფარეშთ-უხუცესი, ორი თუშმალი, ექვსი სუფრაქეში, ოთხი მეგოდრეთ-უხუცესი, ოთხი მეშარბათე, ერთი მეღვინეთ-უხუცესი, ერთი პირის მეღვინე, ერთი შიგამდეგი, ექვსი სხუა მეღვინე, ერთი ბატონის ყალიონ-ყორჩი, ორი სხუა ყალიონ ყორჩი, ესენი იმავ ზემოთის წერილის წესით იმსახურებოდენ.

თუ ახალს შანიშანში ბატონმა მეჯლისი ბრძანოს, იმისთჳს უნდა გაკეთდეს ფლავი, ყაბი ორმოცი; ამისგან ხუთი ბატონის წინ-დასადგმელი, ოცდა თუთხმეტი საჯაროდ, იმისის აშითა და ბორნითა; ზროხა ოთხი.

ი. აჯილღის ქერისათჳს.

აჯილღისა ქერი აქუს:	კავთისხევს კოდი.. ლ.	წინწყაროს . . . ნ
დიღომს კოდი. . . ჲ.	ქჳემოზოლნისს. . . ჲ.	გომარეთს. . . ლ.
ატენს კოდი. . . კ.	თრიალეთზედ. . . ჲ.	ოფრეთს. . . ლ.
გორს კოდი. . . ჲ.	ტაშირზედ.	

ია. აბანოთ იჯარათათჳს.

აბანოს იჯარა ზოგჯერ ცოტა ყოფილა, და ასლა თორმეტს თუმნად არის, ზოგჯერ ცამეტად იქმნების. იმის ათის თავი აილების, ნახევარი სალთხუცისა არის, და ნახევარი ვეზირისა და მდივნებისა.

იბ. არაყხანის იჯარათათჳს.

ხან ოცდა თუთხმეტი, ხან მეტ-ნაკლები იქმნების ხოლმე. ვინც იჯარად აილებს არაყს, სხუა კაცი მის მეტი ვერც გაჰყიდის, ვერც იყიდის. სოფლის არაყს იყიდის ლიტრას სამს ბისტად, შაურად; მერმე დუათაშად გამოჰხდის და ექუს შაურად ლიტრას გაჰყიდის, კან-შვიდ შაურად. ამისი რუსუმი აილების, ნახევარი სალთსუცისა არის, და ნახევარი ვეზირისა და მდივნებისა.

იგ. ელის ნოქრის მოჯამაგირის ამასალისათჳს *).

სოფი ოღლი მამად ალა. . . . გ).	ხიალუ მერაბ ალა. . . . . . გ).
ალასიდარი ჭუხენა. . . . . დ)	ნაბი მოლა-ოღლი. . . . . ბ).
ვეზირის ძმის-წული მუსტოფა. ბ).	სალოღლი სადუხ მოლა. . . ა)ჯ.
ხალიფად ინოღლი აბდულა. . ბ).	მეთი ოღლი აჭმად ალა. . . . ბ).
ისმაილოღლი მაჭმადა. . . . ა)ჯ.	ალავერდი აჭმად ოღლი. . . ბ).
მოლა ბაბა ოღლი აბულ ყასუმა. ა)ჯ.	ყაზიოღლი ნურია. . . . . ბ)ჯ.
მოლა ბადმულ-ოღლი მაჭმადა. ვ).	ველიოღლი ყაზი ყარდაშა. . ბ)ჯ.

*) რადგანაც სტამბაში ვერ ვიშოვნეთ ძველად სმარებული თუმნის გამომხატველი ნიშანი, ამიტომ თუმნის ასოს ფრჩხილი მოუსვით მარჯვნივ, ფრჩხილ გარეთ მარჯვნივ მანეთი და ფული იქნება.

მაგ.

მოლა მუსტოფა მეთ ოღლი. . ა)ჯ.
ქეშალუ ყოჯა. . . . . ბ).
ფირ მამად ოღლი იბრეიმა. . . გ).
ხალილ აღა დერმი ოღლი. . ე)
ემინ აღა უზბაში. . . . . . იბ).
ეთაზე. . . . . ვ).
ქოდაკზე. . . . . ვ).
იალღუფ ოღლი მუსტოფა. . ა)ჯ.
ვარდა ოღლი უსუფა. . . . . ბ).
ალანდარი რუშან. . . . . . დ)
ნური აღა. . . . . ბ)ჯ.
ალავერდი გულ-ოღლი. . . . ბ).
მუსტოფა ანა ყიზ ოღლი. . . ბ).
მაჭმუდა აჯი ჯიბრაილ-ოღლი. ბ).
შარაფ ადინ აღა. . . . . . . გ)
ქათანაქჩი ჯავარ აღა. . . . . ბ).
ქათანაქჩი ალი ყული. . . . . ბ).
ქათანაქჩი ფათა. . . . . . . ბ)ჯ.
სარაჯლუ ემინ ოღლი იბრეიმა. ა)ჯ.

აზიმოღლი ველი. . . . . . . ბ).
ჭაჯი მასით ოღლი ყული უსუფა. ბ).
დარგა ყული ჯავანშირი. . . . ბ).
ფირ მაჭმად აღა ამირამადლუ. ბ)ჯ.
ჩოლაკ სულეიმან ოღლი. . . ა)ჯ.
ჭაჯი ჭაჯი ოღლი ველია, და
ფირ მამადა. . . . . დ).
შისი აღა ყაზახი. . . . . . ე)
ველი ამად ოღლი. . . . . . ბ)ჯ.
ამად აღა აზიზ ოღლი. . . . ბ).
მუსტოფა აზიზ ოღლი. . . . ბ).
ეიბადა ყიზილ აჯალუ. . . . დ).
ისა უზბაშის ძმა. . . . . . ა)ჯ.
ისმაილ აღა ყაზახი. . . . . გ).
იანუ ოღლი მუსა. . . . . . ა).
მუსაბეგ. . . . . გ).
ამადაღა. . . . . ბ).
მუსა. . . . . ბ).

იდ. აღამათის ელის კაცზედ დებულებისათჳს.

ბატონი რომ ყარაიაზედ წაბრძანდება, ოცს კომლზედ ზროხა—ა; ცხუარი — დ; ბატკანი — დ; ბრინჯი ლიტრა — ი; ერბო ლიტრა—ბა; ფქვილი ლიტრა—ი; ქერი ლიტრა—კ; მარილი ლიტრა—ე; სახვი ლიტრა—ე; ბზე საპალნე—ბ; რამდენიც ოცი კომლია, ასე გამოიღებენ. ამის ათის-თავი ხალთხუცისა და მდივნებისა არის, სხუას მოხელეს საქმე არა აქუს.

იე. აღეკისა ბატონის გამოსადებისათჳს.

სამი დღე ბატონის სჭნა, იმისი მკა, ზიდუა, ლეწუა; თავზედ სამი აბაზი მალი, საქჴრით ძროხა ბატონისა არის. ფურზედ ჩარექი ერბო, შვიდზედ ერთი ღალა აქუს. ფეტვჳსა ამოკუმთილი აქუსთ,

ქომლზედ თითო ულაყი აქვსთ. საშობაო ორი ცხვარი, და ათი ქათამი, ასევე სააღდგომო ორი ცხვარი და ათი ქათამი აქვს. ბეგარა-რაზედაც დაუძახონ, უნდა წავიდეს. სამი დღე უნდა ზვარი იმუშაონ თავზედ თითო კონა სარი აქვსთ, თუ ქურდობა შეაჩნდესთ ვისმე, საზღაური ბატონისა არის, და ათის თავი მოურავისა. მოურავს ერ-თი დღე ხუნა, ერთი მკა; მისი მოზიდუა, ლეწუა, თავზედ ორი მაური; თავის გასამტეხლო. ძროხა ერთი საშობაო. ცხვარი ერთი, კვამლზედ ქათამი, სააღდგომოთ ერთი ბატკანი, ქათმის კვერცხი. სააღდგომო ბატონის მოსავლისა ათის-თავი ნახევარი მოურავისა არის, და ნახე-ვარი მეღალეს სახლთხუცესსა და მდივნებსა. ქალის საჩექმე სამი აბაზი მოურავსა, ულაყის ათის-თავიც მოურავისა არის.

იგ. ავლაბრის რიგისა და სამსახურისათვის.

რასაც ქალაქის მოყალნე და თარხანი იქს, ისრე ესენიც გაერე-ვიან. ღალა დღიურზედ სამი ფოხალი პური, საბალახე სამართლიანად. ერთი მესრე ვინც იქნების ერთი სამესრეო უნდა შეინახოს, სითარ-ხნე აქვს. და თორმეტი კოდი პური ულუფა. მუშას, სოფლებიდამ გარიგებული სამკალი ხარჯი ბევრი მოვა, თუ ცოტა ნაზირი იყ მის-ცემდეს. ქათამი თუ აბარია, თავნი.—იზ. იმისი ნაშენი წელიწადში.—ნა.

იზ. ატენელს კაცზედ ბატონის დებულებისათჳს

საბალახე ძირის-თავი, ნაპირის თავი, კოდის-პური, ულუფა, ორი ბატონს, ოთხი პატრონს, სააღდგომო ძღვენი, ქათმის ბარები, ურიებს სანთელი.

იჱ. ატენის მოურავის დებულებისათჳს.

ქვევის თავობა მოურავისა არის, სოფელში თითო კოკა ტკბი-ლი, ძღვენი, ცხენის ბმა, გასამყრელო, თავის გასამტეხლო, და საჩექმე.

ით. ატენის კასადრისათვის.

თერთმეტის თავს სამს წილს ზჳრებიდამ მოურავი და კასადარი გაიყოფს; სთველზედ პურს მესთჳლესთან აჭმევენ. ატენის მესთვლისა თჳთო კოკა ტკბილი, სთველში პურის ჭმევა.

კ. ატენის ნაცჳლისათვის.

ატენის ნაცჳალი თავის განწესებისამებრ თავის სარგებელს აიღებდეს, როგორც განგვიწესებია და გვიბრძანებია.

კა. ატენის მეზვრისათჳს.

ატენის მეზვრეს ჭაჭა, თჳთო ზროხა, ბარი, სათიბელი წალდი, შვიდი აბაზი ტანის-სამოსისათვის.

კბ. ატენის ბატონის ზვრებისათჳს.

ატენის ბატონის ზჳრის მუშაობისა რიგი: ელენის ზჳრის მესამედს წვრილნი და საციციანოელნი შეიმუშავებენ. ამავ ზჳარში ერთს ამდენს ბატონის ფასით შეიმუშავებენ; კიდევ ამავ ზჳარში ერთს ამდენს ქვახვრელნი მუშაობენ.

ციცისშვილის ედიშერის ნაქონს ზჳარში რომ გლურჯიძისათჳს წაერთმია, იმასაც ბატონის ფასით მუშაობენ.

დიდს ზჳარს, იისციხელნი, ავკელნი, ვერელნი, გარდატენელნი, ბობნაველნი, ხანდნელნი, თხილარნელნი, ბისელნი, ღვთისკეველნი, ღვარებელნი, ოლოზნელნი, ბნეველნი, კუზველნი ბარამათუბნელნი, — ესენი ფავის სარით, ნეხვით და ყოვლის ფერით მუშაობენ. მაგრამე ამავ ზჳარში ცოტას ალაგს ჭვიროსელნი მუშაობენ; ისინი აიყარნენ და იმათს კერძს ბატონიც ფასით მუშაობენ. ატენელნიც ამავ ზჳარში მუშაობენ. ამ ფასით სამუშაოს ზჳრებს მიეცემის თეთრი სალაროდამ, ან ფარზადამ. პური და ღვინო მიეცემის ერთპირ ზჳრებისათჳს: პური კოდი, ღვინო კოკა.

კგ· ყაიყულის გამოსაღების გარიგებისათჳს.

ახლა რომ საქართჳჱლოს ჯანიშინმა ბატონის-შვილმან ვახტანგ ყაიყულის გამოსაღები საბატონო და მოურავისა ესე ბრძანა და გაარიგა, დასტურად მეფის პატრონის გიორგის გარიგების წიგნი სხჳა იყო საბატონოსა და სამოურაოს გამოსაღებისა; მაგრა მაშინ ყაიყული ახალი მოშენე ყოფილა და მაშინდელი რიგი მართალი არის, ისე იქნებოდა. მაგრამ რა ქჳჱყანა მომრავლდების, ერთმანერთში ბევრი ძალა და ურიგო მოჴდების. ამის თჳს თჳთონ ყაიყულელნი მოვიდნენ, ბატონის შვილს ჯანიშინს შემოეხჳჱწნენ და ასრე გაარიგებინეს უფროსი ერთი უწინდელი გარიგებაებივე არის ამას შიგან, მაგრა ასე უნდა იქნებოდეს.

არის ბატონისათჳს მალი თავზედ ექვსი შაური. ამას გარდაის თავზედ ერთი შაური კიდევ სხჳა აიღების. ამისგან ნახევარ-შაური სალთხუცისა და მდივნებისა; ერბო ფურზედ სუთი სტილი გამოიღონ. ამ წესით ერთი ერთიბრიანი კაცი წავიდოდეს, ფურს დასთჳლიდენ, სოფელსა და სოფელსა რაც ფური დადგეს, თავ თავის სოფლის მამასახლისებს დააწერდენ. მამასახლისი ამ ერბოს სოფლის ულაყით ჩამოიტანდეს, აუშტარს მიაბარებდეს. ვინც ამ საქმეზედ სამწერლოდ წავიდოდეს, ასმევდენ, აჭმევდენ; სხჳას ნურას მოსცემენ.

კდ. ახალის მოსულის კაცისათჳს.

ახალი მოსული კაცი ერთს წლამდის თარხანი იყოს, ნურასა ჰსთხოვენ; საბატონო ულაყი არა ჰსდებია, ნურც ჰსთხოვენ. თევზის ფასი გარდაკვეთით ოთხი თუმანი არის, ერთობით ყაიყულზედ, და მისს დროს იასაულით შეაგდებენ. საქჳრიო კარი ბატონსა, სამი აბაზი მოურავსა, აბასი ნაცჳალსა, აბასი მამასახლისსა; საბალახე საბატონოდ ასზედ ორი ცხჳარი, ერთი ბატკანი, ორასზედ ერთი შიშლიგი მობალახეს; საჩვენოს ცხჳარს მებალახე მეცხჳარეს დააჭერინებდეს. ცხჳარზედ ცხჳრის საბალახე აიღონ; თხაზედ თხისა, რომელსაც დაიჭერდეს; მერმე ქრთამით ნურარ გამოსცჳლიან. მობალახეს სოფელი, როგორც შეეძლოს და რაც ჰქონდეს, ისრე დასჳდეს. ბა-

ტონის სათხოვარსა და გამოსაღებზედ საასაულოს ნურა მოსაქმე ნუ აიღებს. აურილის კაცის სახლში რომ სხუა მოსული გლეხი შეგიდეს, იმისს ნახნავ ნათესს ნუ წაართმევენ, და ამ გლეხმა ბატონის სამსახური და გამოსაღები იმ წელიწადს ქნას.

ერთი კაცი რომ დაბერებული იყოს, და იმასი ორი და სამი შვილი მალს იძლეოდეს, იმ ბერს კაცს დავთარში ნუ ჩააგდებენ; მალს ნულარას ჰსთხოვენ. იქივ რომ ერთმანეთში ქორწილობა იქნას, შვიდეულად აზღვევინონ; ერთი ორად პატრონს, ოთხი ბატონს, და ერთი მოურავს.

თუ უცხოს ქუეყნის მოპარული შეასნდეს, თავნი პატრონს, ერთი ბატონს, ერთი აბაზი მოურავს; სახელის ერთის შეგდებაზედ, ერთი ჩარექი მოურავს, სამი ჩარექი ბატონს. ზეთს სხუას ქუეყანას გამოსასვლელად ნუ წაიღებენ; თუ წაიღონ ქვსი — ს. — ჯარიმა ჩვენთვის წაართვან.

თუ ვინმე ახალის მოურავის სოფლის აღშენება მოინდომოს; ჩვენ მოგვახსენონ; მამასახლისს სოფლიდამ ჩვენ მივჰსცემთ; იმას გარდა სხუა რაც გლეხნი აურილ-იყოს და ერთი მეორის სოფელში მოსულიყოს, აყარონ და იქივ თავის ალაგს მისცენ და დაასახლონ.

მოურავს თავის გასამტყუნლო ხუთი აბაზი, ნაცვალს ორი. შაური, კელის მოტეხისათჳს ოცდა ათი შაური, ნაცვალს სამი შაური; აგრეთვე კბილის ჩაგდებინებისათჳს, ბოზობის მქონელმან ხუთი მინალთუნი, ნაცვალს ათი შაური; გასამყრელოდ მოურავს კარი, ნაცვალს აბასი, მამასახლისსაც აბასი. ქერი კომლზედ სამი კოდის, ნაცვალს კოდი ერთი; ოურზედ ერთი სტილი ერბო. ხარჯში თუ იმ ქვეყანას გათხოვდეს: მოურავს ექვსი შაური, მამასახლისს აბასი; თუ სხუას ქუეყანას წაიყვანონ, მოურავს ხუთი აბასი, მამასახლისს აბასი. მოურავი უბრალოდ ნუ მივა, და როდესაც მივიდეს, მართებულად ძღვენი მიუტანონ ღვინო თუ ნებით, თორემ ძალით ნუ ჰსთხოვენ. მოურავი ნურც ქართული, ნურც სომეხი, ნურც თათარი ქალაქს კოდორზედ უღაუს ნუ ჰსთხოვს; როდესაც ნაცვალი იქნებოდეს, რიგისად პურს აჭმევდნენ. ღალის ათის-თავი, რაც ავიდეს, სამი წილი მოურავსა და კასადარსა, და მეოთხედი სალთხუცესსა და მდივნებსა. ნურა მოსა-

ქმე ღვინოს ნუ ასყიდვინებს, თუ არ თავის ნებით მიუტანონ. თუ სოფლის ძალა ან მოურავისაგან ან სხჳსაგან მამასახლისმა არ შეგუატყობინა, ექუსს თუმანს წავართმევთ. მამასახლისები ღვინოს თოჯს ნუ იქმონენ. რომელიც სოფლის კაცი ერთი მეორეს უჩივოდეს, იმისი სამართალი მოურავმა ჰქმნას, და რომელიც სოფლიდამ სოფელი და სოფელი ერთმანერთს უჩიოდეს, იმისი სამართალი ბატონის მოსაქმემ ჰქმნას. იქნების ასეთი საჩივარი, ან კაცის სიკუდილი, ან დიდი საქმე რამე, იმისი სამართალი კარზედ უნდა იქნას. — კასადრის რიგი და სარგო.

კგ. აიდარ-ბეგის კეობაში აშენებულის სოფლებისათჳს.

არის აიდარბეგის კეობაში აშენებული სოფელი, რომელთაც სამოურავოდ აქუსთ:

ურუტი.
ყათირულუ.
ყიზილ ყიარათი.
ბოჰაცორი.
ჰაიდარბეგი.
ძეიჩი.
ლაყვარდლი,—მდივანს გჳს.
აუშენებელი სარუყალა.
ყირხბულახი,—ოთარ მდივანს.
ზარიაქანდიც,—ოთარ მდივანს
ბარქადარა,—გივს მდივანს.
ბუზურგ ბულახი.
ოთორ ბულახი დარგაჰყულის.
ოთოერ ბულახს სუთოქულანი, ჯავახშირის კიდი არს.
ქურთ ყალა აზიზ ოღლი მამადას შვილს.
ყარყალა ქვევითი იესეს.

კდ. აჯილდის მიბარებისათჳს.

უნდა შეინახოს ჯოგის აჯილდა ყოველს ზამთარს,—ბატონის იარაღით მიბარებულია:

კათოლიკოსმა. . . . ა.
მთავარ ეპისკოპოსმა. ა.
მროველმა. . . . . ა.
მანგლელმა. . . . . ა.
ქვათახევის წინამძღვარმა. . . . . ა.
ბოდბელმა. . . . . ა.
ქსნის ერისთავმა. . ა.
სარდარმა. . . . . . ა.
ამილახორმა, . . . ა.
ზემო ციციშვილმა. . . . . . ა.
სომხითის მელიქმა. . . . . . ა.
ჯავახის შვილმა. ა.

კზ. ქართლის აღწერისათჳს.

როდესაც ქართლი აღწერილა და ან აღიწერების, ამ წესით უნდა აღიწერებოდეს, ყაიყულიდამ შემოყოლებით თათარსა და მელიქის საყდარს გარდა, სომხითს, ტაშირს, ყაიყულის თრიალეთს და საბარათაშვილოში, — ამაზედ საბარათასშვილოს სარდარი წავა, ერთი მდივანი წავა, აღჰსწერს და დავთარს დაიჭერს; მეფის მდივანი წავიდოდეს.

ზემო ქართლის კეობას აქეთ, ნეძვი და გორტანჯერი და ტაშის კარიც დავთარში ჩავარდების; და იმას აქათაც საამილახვარომდი, ამილახორის მამულსაც ზემო ქართლის სარდარი და ერთი მდივანი წავა; მდივანი აღსწერს და დავთარს დაიჭერს; დედოფლის მდივანი ჰსწერდეს.

საციციანოს მკარეს, ხადგერს აქეთ, ბატონის დროშისა არის. ვისაც ბატონი უბრძანებს, წავა, და მდივანი წარჰყვება, მდივანი აღსწერს და დავთარს დაიჭერს მეფის მდივანი.

მუხრანს და ორისავე ერისთვის მამულს, რომელიც ქალაქს დავთარში ჩავარდნილა, იმაზედ მუხრანის ბატონი და ერთი მდივანი წავლენ; მდივანი აღსწერს და დავთარს დაიჭერს.

ეს სარდრები და მდივნები რომ წავლენ, იმათი რიგი და წესი ასრე არის: რომელსაც სოფელში რომ ჩადგებოდნენ, იმ სოფელმა საკომლოდ ორი შაური, და ბოგანოდ ერთი შაური აღსამწერლო უნდა გამოიღოს; და ეს სარდარმა და მდივანმა შუა უნდა გაიყონ. დახდომითაც ის სოფელი უნდა დასჴდეს; და რომელსაც სოფელში არ ჩაუდგებიან და ისრე აღსწერენ, იმ სოფლის საკომლოდ აბასი, და ბოგანოდ ორი შაური უნდა გამოიღოს; ერთის ბოგანოსი და ერთის საკომლოსი იქნების ექუსი შაური, ამისგან სამი შაური სარდარმა და მდივანმა შუა უნდა გაიყონ, რომ აღსამწერო არის; დარჩების სამი შაური, რომ ეს ულუფისა არის. ამისგან ორი შაური, სარდარს, რომ მეტი კაცი ახლდების, და ერთი მდივანსა. მაგრამ მდივანსა და მისს კაცებს სარდარმა უნდა ასუას, აჭამოს. თუ სხუა მეულუფე, ან სხუა სასყიდელი კაცი გაჩნდეს, კარგი სარდარმა უნდა გასწიოს და მდივან-

მა აღარ დახარჯოს; ამიტომ რომ ულუფისა ორი წილი მიაქჳს. ამ ქუეყნის აღწერაში ერთს მჴარეს დედოფლის მდივანი წავიდეს. რაც იმის აღწერაში სამეფო კაცი იყოს, იმ სამეფოს კაცის სარგო მეფის მდივანს უნდა მოუტანოს; და სადაც მეფის მდივნის აღწერილში სა-დედოფლო კაცი ერიოს, იმისი სარგო და აღსამწერლო დედოფლის მდივნებს მოუტანონ.

საურთან დედოფლის სალთხუცესს და მდივანს ჴელი აქჳს. მე-ფის სალთხუცისა და მდივნებისა არის ორი შაური, რომ მესაურისა აილების იმისგან ნასყვარ შაური.

კჱ. ბოქაულთ-უხუცესთა და ეშიკაღას-ბაშებისათჳს.

დაგვიყენებია ეშიკაღას ბაშათ: არაგვის ერისთვის შვილი ზუ-რაბ, ამილახვარის შვილი რევაზ; ეს ორნი ამ ჴელობაში იყუნენ.

ბოქაულთ-უხუცესი ორბელის შვილი გორჯასპი.

ციცის შვილი სეხნია.

ბურჯი რევაზის შვილი რევაზ.	არაგვის ერისთვის შვილი ნუგზარ.	ფალავანდის შვილი შიოშ.
ციცის შვილი ლიპარიტ.	ამილახვარის შვილი ბეჟან.	ჩხეიძე თეიმურაზ.
შალიკას შვილი ზურაბ.	ავალის შვილი ზაზა.	ციცის შვილი ლევან.
ნარიმა.	ზურაბის შვილი ბეჟან.	შალიკას შვილი იაშერ.
საამის შვილი ქაიხოსრო.	აბაშის შვილი დავით.	ქავთარის შვილი იესე.

კთ. ბატონის ბაღის წყლის გარიგებისათჳს.

ბატონის ბაღის წყლის გარიგების წიგნი აქჳს ფარეშთავლიდარს ასე-ლანს, ასე რომე იმას ჰქონდეს, და ყოველს პარასკევს დღეს წყალმა ცისის ამბრისათჳს უნდა იდინოს. და პარასკევს საღამოს, შაბათს, კჳრას, დღე და ღამე ბატონების ბაღში უნდა იდინოს. ორშაბათსა და სამშაბათსა დღე და ღამე თფილელის და ქალაქის ბაღებისათჳს უნდა იდი-ნოს. ოთხშაბათსა და ხუთშაბათსა ცისისა და აბანოებისაგან იდინოს, და ამ რიგში ჭაჭი მამად ყულისაც თავის ბაღში მართებულად წყალს მისცემ,

დენ. თუ, ვინიცის, წყალ-ცოტაობა იყოს, ბატონის ბაღს წყალი არ უნ-და დააკლდეს. ვინც ამ ბრძანებას გარდავა და უჯეროდ წყალს ადენს, თორმეტი მინალთუნი ჯარიმა საბატონოდ გამოართვან, და ათის-თავის ასლანი აიღებს.—ანჩისხატის დეკანოზი, მსატუარი გრიგოლ-და მისი მამა იოსებ შემოგვეხვეწა, გარეთ-უბანს თავის პატარა ბაღისა თჳს წყლის ბოძებას, და ამასაც წყალს მისცემდეთ. როდესაც გარეთ-უბნის ბაღები მოირწყოდეს, ჩუჱნი მომხსენებელი და აზნაურშვილია, ამისთჳსაც პატივ-გვცია წყლის ბოძებით.

ლ. შიგა-მდეგისა და ქორის ბაზიერისათჳს.

ბურდიას შვილი იესე.
სოლაღასშვილი დათუნა.
ურდუბეგას შვილი გიორგი.
შისაიდარისშვილი ასლამაზ.
ოთოთას შვილი ავთანდილ.
არეშისშვილი ბეჟან.
არეშის შვილი გიორგი.
სამშვილდელი დეკანოზის შვილი.
ხერგეში ნინიას შვილი.

ლა. ბატისა და ქათმისათჳს.

სადაც ჩვენს სახასოში, თრიალეთზედ თუ სხუაგან, ბატი ჰყუან-დეს ვისმე, ყველგან ასი ბატი შეაწყრონ. თრიალეთს და კავთისკევს სოფლად გაუყონ და მიაბარონ. თვითონ ბატში წელიწადში ოროლი ბუბული ჩუჱნს ქარხანაში მიაბარონ.

მემანდარი სტუმრის საკლავს ნასყვდეს, და ავს ნუ გამოართმევს მესაკლავესა.

სადაც ჩვენი სახასო სოფელი იყოს, დავთრის პირზედ თრია-ლეთსა და კავთის-კევს გარდაისად, კომლზედ თჳთო ქათამი მიაბა-რონ წელიწადში, და წელიწადში სამ-სამს ქათამს და სამს კუჱრცხს ჩუჱნს ქარხანაში მიაბარებდენ.

ლბ. ბრინჯისათჳს.

ხუსტრები ლანჩარიებს წესიერსა და ავს ბრინჯს ნუ გამოართმე-

ვენ; ნაზირი წითელს ბრინჯს კიდეც გაათეთრებინებდეს. მეჯლისად რომ იქნებოდეს, აუშტრები წინა დღის ბრინჯს კარგა გაარჩევდენ.

ლგ. ბოშ-ყაბახსათჳს.

საჭმლის ბოშ-ყაბისა უწინ ასრე ყოფილა: სამი თუშმალი, ორი ხომესი და ერთი თათარი. ხომესს ბოშ-ყაბი ერთი—ა, თათარს ბოშ-ყაბი—ა, ოსტატს თასი—ა, ხაყას თასი—ა, აუშტარს თასი—ა, მეთევზეს თასი, მეშრიბს ბოშყაბი. სხუა არა ყოფილა დავთარხანაში.

ლდ. ბოქოულთხუცების სარგოსათჳს.

ჩუენ სრულიად ერანის მდივან-ბეგმან და საქართუელოს ჯანიშინმან, პატრონმან შაჰყულიხან *) ჩუენის კარის ეშიკაღას ბაშის, ბოქოულთხუცისა, და ყაფჩიჩისა, იასაულის სარგო და ან ყოფა ამ გუარად გავარიგეთ, ასე გვიბრძანებია: რომელსაც ქელ-ჯოხიანსა, დიდსა თუ ცოტასა, ანუ უხელ-ჯოხიანოსა ჩვენ დანისტრად სამსახური უბრძანოთ, იმასთან არც ბოქოულთხუცესს და არც ყაფჩიჩებს, არც იასაულებს ქელი არა აქუსთ. მაგრამ რაც იმ დანისტრად წარსრულმან კაცმან სააისაულო იშოვნოს, იმისიც მეოთხედი ეშიკაღას-ბაშს მოუტანოს, სხუას ქელ-ჯოხიანს ქელი არა აქუს. სხუა უდანისტროდ ან ჩვენგან, ან მდივანბეგისაგან რაც გარიგდებოდეს, ან განაჩენი დაიწერებოდეს, იმისი წიგნები ყაფჩიჩს მიებარებოდეს, და ის გაგზავნიდეს. ექუსი შაური რომ მოვიდეს, იმისი ნახევარი სამი შაური იქნების; ეს ეშიკაღას ბაშმა და ბოქოულთხუცესმა ასრე გაიყონ, რომე, შაურ ნახევარი ეშიკაღას ბაშსა, და ნახევარი სხვა ბოქოულთ ხუცები იყოს, ყველამ გაიყოს. იმ ექუსის შაურისაგან სამი შაური რომ დარჩა, ასრე გაიყონ ის სამი შაური: რაც ყაფჩიჩია, იმათის და გაუყონ; და ერთი შაური რომ დარჩა, რაც იასაულებია, იმათის და გაიყოფენ. ბევრი მოვიდეს, თუ ცოტა, ამ წესით გაიყოფდენ. მდივანბეგი დანისტრად სამ-

*) ეს სახელი მეფე ვახტანგს VI ერქუა, ოდეს იყო თათრად.

სახურს ნურავის ქტყვის. სწუას ქუწყანას რომ ყავიჩი და იასაულნი წავიდოდეს, ეშიკაღას-ბაშებს და ბოქოულთ-ხუცესს ამასთან კიდე არა აქვს. ბოქოულთ-ხუცესს თუ რაც ქალაქ-ვოკვანი მდივნისტროდ სჯა იასაულობაზედ დადგებოდეს, ნურც ეშიკაღას-ბაშს, ნურც ბოქოულთ ხუცესს, ნურც ყავიჩებს და იასაულებს თავის სარგოს წილს ნუ დააკლებენ. ეს განაჩენები თავლიდარსა და ყავიჩს მიებარებოდეს, ყაფიჩბაში მართებულს ყავიჩს გაგზავნიდეს; რაც ამისი, ან საიასაულო და სამდივანბეგო მოვიდეს, ყველა თავლიდარს მიებარებოდეს. თავლიდარი გაუყოფდეს ეშიკაღასბაშებსაც, ბოქოულთ-ხუცესსაც, ყავიჩ-ბაშსაც და იასაულებსაც. უთავლიდროდ, რაც იასაულმან და მოსაქმემ ეშიკაღას ბაშს და ან ბოქოულთ მოუტანონ, იმ იასაულს მდივანბეგმა შვიდეულად აზღვევინოს და ჩვენთვის მიებაროს. აგრეთვე სამდივანბეგო თავლიდარს მიებარებოდეს, და თავლიდარი მდივანბეგს თავისას მიართმევდეს: მეფის მდივანს თავისას მისცემდეს და სადედოფლოსაც თავისას მისცემდეს. რომელსაც სადედოფლოს კარზედ სამეფო იასაული და ან სადედოფლო იასაული წავიდოდეს, თუ ყავიჩი, ვინ გინდავინ, ნახევარი საიასაულოსი რაც მოვიდოდეს, დედოფლის იასაულებს და ყავიჩს ნუ დააკლებენ.

ლე. ბოლნისის გამოსავლებისათჳს.

ღალა ბატონს ერგება, შვიდი პატრონს, და მერვედი ბატონს; რაც გამოვა, სოფელს კუნა აქეს, ერთი სამესრეო რასაც მოხნავს; უნდა მოიმკონ და მოზიდონ, გალეწონ და ქალაქს ჩამოიტანონ. ზოგჯერ ბევრი მოვა და ზოგჯერ ცოტა. ზვარს რაც მუშაობა და სარი მოუნდება, უნდა იმუშაონ; ორმოცდა ათი საპალნე ტკბილი კოდორზედ აიტანონ. კულუხი რასაც ბატონი შეაგდებს, მოსავალზედ ჰკიდია; რაც კულუხი და ან ზვრის ტკბილი დარჩება, ზოგს ბატონი ჩამოატანინებს და ზოგი სოფელმა უნდა ჩამოიტანოს ქალაქს. საალ-

ბიბლიოთეკა-მუზეუმი
Библиотека-Музей
имени

დგომი ზროხა ერთი, ცხუარი ცამი, ქათამი თუთხმეტი; ასრევე საშობარო სძეს; მალი სძეთ, თავზედ ხუთი აბაზი, და ორი შაური მოხულეებისა არის. ამაზედ რომელსაც ცოლი ჰყავს, ნახირის თავი კარი ერთი პირის — თავი და საბალახე მართებული, სამეჯინიბო ბატკანი; ბაზიერს წელიწადში კომლზედ ერთი ქათამი; აჯილდის ქერი კოდი ორმოცდა ათი, გაცემულზედ კოდის პური, ქათამი თუ აბარია ორ, სარგებელი წელიწადში სი საშობაო სააღდგომო ლ, ბატონი რომ აიყრება ათი ცხენი ან იმისი ქარა უნდა მოართვან. — მოურავისა სძეს კომლზედ კოდი პური ორი, ტკბილი დიდი კოკა ა. მოყალნეს გუთანი თითოს დღეს უხნავს და უფარცხავს, მოურწყევენ მოუმკიან გალეწენ, შემოუზიდვენ; ორს კომლზედ ერთი ულაყი სძესთ ქალაქამდინ, კომლზედ ორი კვერცხი, ყაჭი, პატრონის მოსავლის ათის-თავი მართებული, თავის-გასამტეხლო ძროხა, აგრევე გასამყრელო. სოფლის გაცმან რომ ქურივი წაიყვანოს, ხარი არა სძეს, და თუ გარეშემომ წაიყვანოს, კარი სძეს; რაც მამული გაისყიდვის თუმანზედ ათი შაური, ბევრის ცხუარის პატრონს ბატკანი, ცოტას თიკანი; გასამართავი კარ მარჩილი, სამასპინძლო სამს კომლზედ თოხლი ა, ბურვაკი ა; კომლზედ ქათამი, კომლზედ ნახევარ-კოდი ფქვილი, ნახევარ-კოდი ქერი, ოროლი ჩაფი ტკბილი, ამას თუ უნდა წაიღებს, თუ უნდა იქ დახარჯავს, მალზედ თავზედ შვიდ ფულ-ნახევარი. — ნაცუალის სარგო: თავის ბატონის ათის-თავი, კომლზედ ერთი ჩაფი ტკბილი, გასამყრელოდ მარჩილი, საჩუქმე აბასი. მამულის გასყიდვაში თუმანზედ აბასი და ერთი შაური, კომლზედ თითო ძღუენი და თითო სათარი შეშა. — მამასახლისისა: კომლზედ ტკბილი ჩაფი ორი, კომლზედ მუშა ორი, ქალის ქორწილზედ აბასი ერთი, გასამყრელოდ მარჩილი ერთი; მამული რომ გაისყიდოს, თუმანზედ შაური ხუთი. — მემალისა: თავზედ შვიდ ფულ ნახევარი, ერთი ძღვენი, ერთი ლიტრა ქერი თავისის ღვინითა. — კასადრის სარგო: ბატონის სამესრეოსი და ლალის ათის-თავის

ნახევარი. კომლზედ ლალის გამომღებს სამ-სამი ლიტრა ქერი, მალის გამომღებსზედ თავზედ შვიდ ფულ-ნახევარი და ძღვენი. ლალის ხასა-დარი, მამასახლისი და ნაცვალი ერთად სჭამენ.

ლვ. ბაზიერთ-ხუცისა და ყარაის მეყორუღისათჳს.

ყარაიაში რაც მოვა, იმისი ნახევარი, და შაჴარდენს რომ ბატონი აძლევინებს, იმისი ათის-თავი, ხაიასაულთ ნახევარი, ვინც წავა, იმისა, და ნახევარი ბაზიერთ-ხუცისა და ბაზიერებისა. რამდენიც ბაზიერი ისპაანს წავა, იმდენი მარჩილი ბაზიერთხუცისა არის, და ნახევარი შიგა-მდეგისა და ბაზიერებისა.

ლზ. გავაზის ბაზიერისათჳს.

არეშის შვილი დუშია,	მისი განაყოფი საქია.	დომქლა.
არეშის შვილი კსტატე.	მისი განაყოფი ნასყიდა.	ალნიას შვილი შერმაზანა.
არეშის შვილი შამშია.	არეშის შვილი დათუნა.	ალნიას შვილი ფარემუზა.
ხალომასანა.	ოზ-ბეშისშვილი ოთარა.	გიორგისშვილი იოსებ.

ლჵ. გორის გამოსალებისა და რიგის დებულებისათჳს.

გორის გამოსალები და რიგის დებულება ასრე არის: ლაშქრობა აქეს, როდესაც ბატონს ეჭირების და უბრძანებს, თორემ ისრე მაგ გვარს გადგომაზე არ დაეძახების. ამათვე აქეს მალი, თავზედ ასალნაქორწილევზედ სამი აბასი; ერთს წელიწადს უკან თავზედ მუდამ ექვსი აბაზი ეთხოვების, სანამდის მამას შვილი დაუქორწილდებოდეს და როდესაც შვილი დაუქორწილდების და მალს ძლევას დაიწყებს, მა-

მას აღარ ეთხოვებს: ამ ქეშის აბაზისა ხუთი აბაზი მატრონისა არის, ორი შაური ამილახორისა, და ორის შაურისაგან ნახევარი სახლთუხუცისა და მდივნებისა, და ნახევარი მამასახლისისა არის.

გორის ყასაბხანა ასრე არის, რაც გაისყიდვის: ცხენზედ აბაზი, ძროხაზედ ორი შაური, ცხვარზედ ერთი შაური აიღების, — ხან ორი თუმანი, და ხან სამი თუმანი. ამისი ათის-თავი ამილახორისა არის. სხუას კაცს ჴელი არა აქვს, სხუას მოხელეს.

ამავ გორის ხმალი: რომელსაც ჴელმწიფის ფეშქაში წავა, მაშინ უნდა გამოიღონ გაცემული გაუცემელმან თუმანი თორმეტი.

ამათგან თუ ბატონმა უბრძანა შეისყვანი კიდზედ, სასაკლაოზედ, ზვარში, ბაღში, კოხზედ თუ რაზედაც უბრძანონ, შაისყვანის უარს ვერ იტყვიან გაცემულ-გაუცემელნი.

გორის ბაჟი არის: თავრეზის საპალნე რომ მოიტანონ მძიმე ფარჩა თუ მსუბუქი გაუხსნელად, თუ იმაზედ გამოერთმევის საპალნეზედ მინალთუნი სამი, ურდუბადის საპალნეზედ მინალთუნი ორი, ქნდროზედ აბაზი, შარილის საპალნეზედ ორი ბისტი, ბრინჯზედ ხუთი შაური; თევზზედ, კიზილალაზედ, ქოხზედ, ერბოზედ, მატყლზედ, დაზლაზედ, ბადანზედ — თითო აბაზი გამოერთმევის. ამისი მესამედი სვეტის-ცხოვლისა არის შეწირული, კათოლიკოსი წაიღებს, და ორი წილი სამეფოა ქალაქს გაცილებულს გაღმით, თუ გამოღმით მთაზედ, თუ სადაც საპალნეს გაატარებენ ამას. გორის მებაჟე არ დაიკლებს.

გორიდამ ამილახორის ჯარიმა საკომლო თავის გასამტეხლოან სხუა რაც დებულება არის, იმისი, გარიგების წიგნში სწერია.

გორიდამ სამდივნებო და სასახსულო რიგორც ერგების; მდივნების გარიგების წიგნში სწერია, ისრე იქნას. გორის მამასახლისის სარგო, გორის ნაცვლის სარგო, გორის რიგი, ნაჯეროვზე ჯვარს სამი დღე ბაჟი ამილახორისა და მამასახლისისა არის; მამასახლისის მალში ერთი შაური, პირველი მალი თევზის საპალნეზედ ერთი შაური. ხა-

ცუალს ამილახორის ათის-თავი, აჭუსა სხუა აზნაურნი. გორს უნდა კნან ბატონისათვის: სვენითმა, ბერბუკმა, თორტიზამ, მეკვრამ — თითო კუთანი-მა ორი დღე უნდა კნან დასვარცხონ; მომკით და ვალეწვით. სხუათა უნდა მომკონ და გალეწონ.

ლთ. გერაჭ იარაღისათჳს

წელიწადში ერთი კელი თავისი საჯადრისა ტანის-სამოსი თავით ფეხამდი, ცამეტის მინალთუნისა, ან მეტ-ნაკლები, რასაც დახარჯავს; თუმანზედ ათი შაური, და ნიმი თომარისა, ხუთი შაური გერაჭ იარა-ღისათჳს, ორი შაური ნაზირისა, ორი შაური მოლარეთუხუცისა, ერთი შაური მუშრიბისა არის.

მ. გატეხილის კიდის რიგისათჳს.

ათი სქეს იქივ ქარვასლის წმედა და სტუმრის დგომა, ამისის მოურავის სარგო.

მა. კვნისა და სამეხრეოს-ჯარიგებისათჳს

დიდმელთ ხუნა რომ აქუსთ, ბაგეში კნანს იმათვე მოიმუშაონ. ამას გარდა ერთი სამეხრეოს, გორს ერთი, კავთის-ხევს ერთი; ორ-თავ სამეფოს ქილოებზედ ორი; დურნუკს ორი, ქლესიას ერთი, ავლაბარში ერთი; ქვემო ბოლნისს; ეს დიდმელთ გარდაის შექნა ცხრა; ამათი კასადარი მისას წესით და რიგით მოიქცენ, ნურას წა-

ახდენენ; მოჰკლულნი მისს დროს მისს მუშას და წესს გაურიგებდენ, რაც ღუთით მოვიდეს ენკენისთჳს გასულამდის, ჩვენის ჴარის მოკლულთ ანგარიშთ მისცემდენ.

ამ გუთნების მოკელეებმა ეს ქნან: თუ ავად გაუხდეს ჴარი, რომე ალარ დარჩებოდეს, მამასახლისს სოფლის კაცთ აჩვენოს, თუ ქარხანაში ველარ ჩამოაწევდეს დაკლან, და ტყავი რუმბათ გასადონ, ჴორცი მეხრემ თავთავისთჳს შეინახონ და გუთანზედ დასარჯონ; თუ ქარხანაში ჩამოაწევდეს, ნაზირთან მოიყვანონ; თუ არ დარჩებოდეს, ქარხანაში დახარჯონ; თუ დარჩებოდეს, თრიალეთზედ გაგზავნონ, გაასუქონ და მისს დროს ტყავი რუმბად გახადონ და ჴორცი მაშხათ მოისმარონ.

მზ. გზების შენახჳსათჳს.

უნდა უთაონ, რეკის შვილებმა, წრუელთ, ნახშირის-გორელთ, კვესელთ და შავ-წყლის გზა უნდა შეინახონ.

უნდა უთაონ თულაშვილებმა, თაკველთ, ღვევეელთ, დრელთ, კანათელთ და თულაანთ მამულმან ფანჯრების გზა შეინახონ.

უნდა უთაონ საგინას შვილებმა თაკეთის მამულითა, კოშკის გზა შეინახონ.

ხაკაძემ, გლურჯიძემ და ატენელთ და იმ კოობამ—ბათლომას გზა.

საჯავახიანომ მელესის და თავიანთ გზა.

თარხნის მამულმა, ოძელთ, ცხილერთ—გოსთიბის გზა.

ჭავთის-კევმა, წინარეხმა და საქფათა-კევომა—თავეთი გზა.

ნიჩბელთ—თავეთი მთა; ციხე-დიდელთ, მეგველთ—თავეთი მთა; ზუმბულიძეებმა—ჴარსანი და კიდი; მუსათ-გვერდელთ, ნაქულბაქეველთ და დიღმელთ—ვიწროები, მუხათ-გვერდის გზა; გაბაანთა და თურქისტანიანთა სათოვლისა და ნახშირ-გორის გზა; დოველთ და ქფახრელთ—კიდი.

მგ. გუთნის ხჳნისა, მკისა და ლეწვის კარჯისათჳს:

გუთანმა უნდა მოჰხნას ერთმა—დღიური ორმოცდაათი. დღიურში დაითესების ორ-კოდ-ნახევარი, იქნების ერთ-პირად ამისი თესლი კოდი ას ოცდა ხუთი; უნდა მოვიდეს კოდზედ ურემი: იქნების ას ოცდა ხუთი ურემი, ურემს უნდა გამოვიდეს რვა; იქნების ერთ-პირ კოდი ათასი. ეს ათასი კოდი პური და ქერი ორმოცდა ათის დღისა ნახნავზედ უნდა ამ წესით მოვიდეს.

მდ. დუქნისათჳს:

დუქნის თავს თუეში ერთხელ თჳთო მაური საბატონოდ ქალაქში მოგროვდების. ეს მაური წლამდის თორმეტს თუმნამდის მიაწევს რომ დაგროვდების. უწინ სტუმრისათჳს ყოფილა, რომე სტუმარზედ თურმე დახარჯულდნენ, ახლა სტუმრის კარჯი ბატონისა არის, და ეს თეთრი ბატონის წინ სანთლისათჳს მესანთლეს თავისად ეძლევის.

მე. დიდ-ბადისათჳს:

დიდ-ბადე თრიალეთზედ ვისაც ჰქონდეს, ან საბატონო, ან კათალიკოზისა, ან საბატონის შვილთ, გარდასაზან შეამკანაგდენ; სანამდის ტბის ყურში ისაქმოს, იქიურს თევზს სანამდის ფარავანმა ისაქმოს; იქიურს თევზს კარაში ერთს საპალნეს ლარამე ნუ დაუკლებს. მებადური ჩვენს სახასოში თუ არ იყოს, ჯამაგირით დაიჭიროს, და ლარამე უთაოს. იმის დროს ულაყი თრიალეთიდამ რიგით გაურიგოს. ლარამე აღარ დაგვიყურნებია; ნაზირმა ქარხნის იასაული მაისსა და თიბათვეს თითო თვითო უჩინოს, და იმან გაგზავნოს; უიმისოდ წალკელს ებაროს.

მვ. დაკლულის ცხენისათჳს.

ცხენი რომ დაიკლვოდეს თუმნად გასყიდის მზარეულს. გულ-ღვიძლი, მუცლეული თირკმელი, აუშტარს, თავები, მათირებს, ტყავ-ფეხ და ფილტვი მესაკლავეს.

ერთი მრთელი ცხენი ექუსი ფარჩა არის: ორი ფარჩა—ორი მკარი, გვერდები ორი ფარჩა—ორი ბარკლები; ერთი ფარჩად—ზურგის ძუალი, ერთ ფარჩად—მკერდ-კისერი.

მზ. დავთარხანის იასაულებისათჳს.

დავთარხანის იასაულისა და ყაფიჩის სარგო ასე გვიბრძანებია: რომელიც ქარხნის ნაზირის ასნათი, ან თავლიდარი, ან ცასადარი, ან მეშარე, ან მეზერე, ან მეხრე; მეღალე, ამბარდარი, მეჯინი, ხაზაზი, მზარეული, თუ მეშარბათე, რაც მისი ქარხნის კაცი დანაშაულზედ დაიჭირებოდეს—თუ ბატონი დასჯარიმებდეს, და ან სახასოს სოფელს დასჯარიმევდეს,—ამაების იასაულობა იმათი არის, ვერავინ შეეცილების. და თუ ეს ნაზირის საკელო კაცი ან მოკლან, ან დაჭრან, ამაზედაც ისინი დადგებოდნენ საყაფიჩოს და საიასაულოს და სამდივნეგოს და ყაუშიყარას-ბაშოს სახლთხუცოს კი მოუტანდნენ. სხუა რიგად ხასპინძლობაზედ, ალამათზედ, შემაზედ, ძღვენზედ რომ მოსაგროვებლად წავიდოდნენ, იმის ათისათავთან ქულდ არა აქუს; უფლებლად სალთხუცესს და მდივნებს უნდა მოუტანდნენ. თავეთი ფუ-ლული თუმანზედ თითო აბაზი უნდა გამოართუან.

მთ. დაბალ-ხანის იჯარისათჳს.

დაბალ-ხანის იჯარა, ხან ოცდა რვა თუმნად, ხან მეტ-ნაკლებად

იქმნების ამ წესით: ამისი იჯარადარი ძროხის ტყავზედ ორს შაურს, ქოსალაზედ შაურს, თიმქნეზედ, მეშზედ, თხის-ტყავზედ თვითო ფულს აიღებს. ამას რუსუმი არა აქვს.

მთ. დაბნეულის ელისათჳს.

ოთარ-მდივნის თაბუნმა, მეითრის თაბუნმა, ბეჟან მაწმასმჳლის თაბუნმა, ამათ უნდა გამოიღონ კომლზედ მასტა სუთი აბასი, ქოდავე ერთი შაური, სანავროუზო ოდენ ალჩა სამასპინძლო და ეთაზი, ეს ელი ასლა კალიდას მიებარების.

ნ. დურნუკის საბატონოს გამოსაღებისათჳს.

დალა შვიდზედ ა; კუდუსი ხუთზედ ა; საშობაო ცხუარი ე; ქათამი კე; სააღდგომო ცხუარი ე; ფურზედ ჭრბლი ერთი ჩარექი, ბერწზედ ნახევარ-ჩარექი, ბაზიერის გვლით დგომა, გოჯრის ტკბილის ჭლაყი ი. რამდენი გუთანი არის — ხვნა, მისი მკმკა, მოტანა, გალეწვა, ქალაქს ჩამოტანა, ორის სამესხროს შენახვა, მისის ნახნავის გალეწვა და ჩამოტანა, ცხენის და ჯორის საბალახე, პირის-თავი, ნახირის-თავი, ხაური, საქური, კარი; ქათამი თუ აბარის მე, მისი ნამენი წელიწადში ორჯე, საშობაო, სააღდგომო ლიფოსტონი რომ აიყრება — ცხენი ექვსი, ან იმისი ქირა.

ნა. დურნუკის მოურავისათჳს.

საშობაოთ კომლზედ ორი შაური, სააღდგომო ერთი შაური, საკომლოზედ პური ერთი კოდი, საჩექმე სამი აბაზი ნაცულით გასამ-ურული კარი, თავის-გასამტეხლო კარი, რამდენიც გუთანია ერთს დღეს უხნან და უფა ფცხონ, მოუთიბონ, გაულეწონ, მოუტანონ. საკომ-

ლოზედ წელიწადში ქალაქამდის ორი ულაყი მამასახლისისა, როგორც ეკკლესიისა, არის; ნაცჳლისა აგრეთვე ხასადრისა აგრეთვე.

ნბ. დიღმის საბატონოს გამოსავლებისათჳს.

დიღმის გამოსავლები საბატონო არის: სახასო გლეხი კომლი რვ; ამათ აქვს მალი თავზედ მაური ოცდა ორი. ამისგან ხუთი აბაზი ბატონისა არის, მაურ-ნახევარი მოურავისა და მემალისა, ნახევარ მაური სალხუცისა და მდივნებისა. ღალა სარწყავზედ ხუთზედ ერთი ბატონს; ურწყავზედ შვიდზედ ერთი. კულუხი შეწერით არის; მამულზედ ჰკიდია, დიდს დიდობით და ცოტას ცოტაობით შეაწერენ. საშობაო ცხვარი იჱ; სააღდგომო ცხვარი იჱ. ბატონის ზვრის მუშაობა ყოვლის-ფრით იმათ უნდა შეიმუშაონ. ყარაიაზედ პირველზედ კონის ჩადგმა, რამდენიც გუთანი გამოვა, სამს დღეს ყარაიაზედ კუნა, მო-სჳ მომკა, შეტანა და გალეწვა; ბატონის აყრაზედ ცხენისა და ურმის თხოვება, ბატონის წიგნით სტუმრისა და მდგმურის დაყენება; ბატონის მიბრძანებაზედ შეძლებით სამასპინძლო; საბაზიერო ქათამი, კომლზედ თჳთო ქათმის ბარება, თავილის ქეშიკობა, კოყორზედ მეჯინიბის ბატკანი, სამკურთლით საბალახე ცხვრისა და ღორის პირის-თავი, შიშლიგი ორასზედ ერთი ცხვარი. წიგნიცა აქჳსთ, ნახირის თავი, ქალაქს სასახლის მუშაობა, მცხეთას მისვლაზედ ზამბახური; ქვის ზიდვა, ყარაიის ჯელგა, ბარგის ჩატანა, საური იდ მაური; ბოგანოს საური ორი მაური; მსახური და თარხანი ვინც არის, მალისა, ღალისა და კულუხის მეტი სითარხნე არა აქჳს; სხჳას ყველას აჰრევინებენ მეზობლები. დიღომს აზარია ქათამი რნ; ამისი ნაშენი იქმნება წელიწადში უნ; დიღმის მოურავის საურგო კომლზედ სატაროულო მაურ-ნახევარი ვ, მებალახობა, კევის-თაობა, თავის-გასამტეხლო კარი ერთი, გასამყრელო კარი ერთი, რიგის პური მართებულად, ვისაც ბევ-

რი ცხუარი ჰყავს—ბატკანი, ვისაც ცოტა ჰყავს—თიკანი; კიდევ ვისაც ნაკლები ჰყავს, იმაზედ შაური; ძაღლზედ თავზედ ნახევარ შაური. დიღმის ხასადრისა ძაღზედ თავზედ შაური ა; მოყალნეზედ კოკა ა, მაღის ძღვენი, ზურის ათის-თავში, ღალის ათის-თავში; დიღმის მასამასახლისისა კომლზედ ქოკა ტკბილი ა; მოყალნემ რომ ქორწილი ქმნას—სუთი შაური; დიღმის ნაცულისა, დიღმის ზურის მუშას პური კოდი იდ; ღვინო კოკა კ მეზურეებს პური კოდი კდ; საბურთალის ზურებს პური კოდი ლვ; სხუა ჯერ არ დაკლებულა.

ნგ. ერბოს გარიგებისათჳს.

თრიალეთზედ ყაიყულის, და ტაშირზედ ჩუჩხის ერბოს მკრეფელნი კარგის ერბოსაგან ჩამოიტანდნენ. თუ გლეხმა ავი ერბო მოიტანოს, აუშტარი ნუ დაუჭერს; თუ იასაულს ქმნას და გამოუცხალოს იმას გარდაჰკდეს; თუ აუშტარს გამოეცვალოს და ავი ერბო ჯამაზედ მოვიდეს, იმ დღეს ერბოსა და ბრინჯს ავად დარჩეულის კარჯს აუშტარს ნუ ჩაუგდებენ.

ნდ. ელის დავთრის შარისათჳს.

თუ რამდენი ოიმასი არის, ან რამდენი კომლი მდივანბეგმა რომ აღსწერა:

იყო დემურჩი ასანლუ, უზბაშის თაბუნი, დათუღილი იყო კომლი ტოვ. ამისგან გამოვედით აღსაყალუს მოლას და გზირს კომლი ლ. კიდევ გამოვედით ფახრო-ფუსარას ასზედ კ ალაგს დარჩა გამომლები კარჯისა სო. ყარაჯალუ ქმინას თაბუნი იყო კომლი უდ გამოვედით აღსაყალუს მოლას და გზირს თ; კიდევ თასირს იზ. დარჩა გამომლები ჲც.

ჩიალუ მერაბას თაბუნი კომლი ჳტ ამისგან გამოვედით მოლას, ალსაყულის გზირს დ, ფასირს იზ, დარჩა ნა. ეს კი დემურჩი ასანლუ მარათვადინას თაბუნი კომლი რთ; ამისი მოლა ალსაყალუ გზირი ით; ფაღირი დარჩა ოზ.

ამირ ახვდლუ ფირ-მაჭმადას თაბუნი კომლი პ. ამისი მოლა ალსაყალუ გზირი იდ. დარჩა კომლი ნგ.

აფან ჩიფათის თაბუნი კომლი ჲტ; ამისგან გამოვედით ალსაყალის თარხანს მოლას და გზირს კა; ფაღირს ი; დარჩა ლზ. კიდევ ამავ ფათის თაბუნი ზარგრები კომლი ტ. ამისგან გამოვედით ა. დარჩა ზ. ერთ პირად ორისავ დანარჩომში ჯამი მდ.

ქაოვანჩი აჯი ალის თაბუნი, რომ იყო კდ, ალსაყალუ ა; გზირი ა; დარჩა იბ.

ქაოვანჩი ჯაფარს თაბუნი კომლი მდ; ამისგან ალალარი, მოლა და გზირი თ, ფაღირი ზ, ალაგს დარჩა კომლი კ.

ხარუ ხაპუნჩი მუსტოფასი თაბუნი კომლი ყგ; ამისგან გამოვედით ალსაყალუს მოლას და გზირს იგ; ფაღირს ივ, დარჩა კომლი პდ.

აჯი მამადას ქაოვანჩი, ოთარ მეივნის თაბუნი იტ.

მასხუდლუ ოთარ-მეივნის თაბუნით თ.

ქეშალუ ყოჯას თაბუნი კომლი კა, ალალარი და მოლა ე. ფაღირი გ, დარჩა იგ. ამისი კდ, თარხანი მოლა გზირი გ, ფაღირი გ. დარჩა იე, მასტა.

ყაზაკი ისმეილას თაბუნი კომლი კე, ალალარი და მოლა დ; დარჩა იზ. ამისი კზ სალაპარაკო.

ნაზარლუ უსეინას თაბუნი კომლი ლბ, ალსაყალი და მოლა ვ, ფაღირი ე, დარჩა კა. ასლა დადგა მვ. — გამოვედით იგ, დარჩა გამომდები ლგ.

ყამარლუ კომლი ი, ამისა აღსაჭუალი ა, ფეჯვირი გ, დარჩა კომლი ზ. ამისს ქ გამოკვედით, ფალირს დარჩა და მდივანბეგს აბარია.

გოგჯა ოთარ მდივნის თაბუნი ქოსალუ ვ, ამილ სასარლუ მოლა აბდულას შვილის და; ყადიმულას თაბუნი კომლი ჟჱ. ამისი აღსაყალუ მოლა თარხანი და გზირი იჱ, ფალირი ივ. დარჩა კომლი ჲდ.

სარვნები კომლი მგ, ამისი აღსაყალი და მოლა ზ, ფალირი ზ, დარჩა კთ.

ხრვანი ნვ. საკანალუ კომლი იჱ; ამისი აღსაყალუ და მოლა დ, ფალირი ბ. დარჩა კომლი იბ.

ჭალავარი კომლი ოდ; ამისი აღსაყალუ მოლა და გზირი ზ, ფალირი ივ. დარჩა იდ. ამისი ობ. გზირი თარხანი მოლა ზ, მასტა გ, ფალირი იბ.

ქალაგირი კომლი კჱ, ამისი აღსაყალი და მოლა გ, ფალირი ქ, დარჩა კომლი ჯ. ამისი კდ, მოლა გზირი ჳ, ფალირი დ, მასტა ა, დარჩა თარხანი ივ. ნასიბლუ ბაზიერები კომლი ივ. კიდევ ნასიბლუ ბაზიერს გარდა კომლი მგ; ამისი აღსაჭუალი და მოლა ე, ფალირი ზ, დარჩა კომლი ლა, ამისი კზ, მოლა თარხანი, გზირი დ, ფალირი დ, დარჩა ით. დურლა ამირ ჭახანი კომლი ჲზ, აღალარი და მოლა გზირით ჱ, ფალირი იბ; დარჩა კომლი მზ; ამისი ჲე. მოლა გზირი თარხანი ჱ, ფალირი ია; დარჩა მვ. თარხანი ჯავანშირი კომლი ჟ. აღსაყალი მოლა გზირი ზ, ფალირი ივ. დარჩა კომლი ჲზ. იმირხანი ფალაქათს თაბუნი კომლი ნ, ამისი გზირი მოლა აღსაჭუალი ვ, ფალირი ჱ დარჩა კომლი ლვ. ეს აბარია ალა იალა ოღლი უსეინასა. ამისი სბ, თარხანი, მოლა გზირი ვ, ფალირი თ, დარჩა ლდ, მასტა გ. კიდევ ფალაქარს თაბუნი მალაიასთან კომლი ივ; ამისი ფალირი დ. დარჩა კომლი იბ. მუღალუ სეიდ ყასუმა ალი აღას თაბუნი კომლი ნზ. აღსაყალი გზირი მოლით ია, ფალირი თ, დარჩა კომლი ლზ. ამისი ლბ, თარხანი და მოლა ჭ, ფასირი მვ. თარხანი რიე.

ამას გარდა ნაჯიბადინი კომლი რვ; ამისგან ლანჩპარი ქ, ასლანის ნუსხაში სწერია დ, დარჩა კომლი გ;—თარხანი.

ქალაქლარი კომლი იბ, ლანჩპარი თ, მოლა ა, დარჩა ბ, თარხანი. ჩალაბლი კომლი ჟდ, ამისი ლანჩპარი ჩალთუკისა ო, აბრუშუმის ლანჩპარი იბ, მოლა და გზირი და ბრმები ქ, დარჩა ზ.

არა დემურჩი მოლა ხანველის თაბუნი, კომლი კა, ამისი მოლა ალსაჭყალი ბ, ფალირი დ, დარჩა კომლი იე.

ჯამი თათრისა ჩ ჟ გ.—

ნე ელის-კაცნი თარხანნი, რომე ბატონი უნდა მოშლის, უნდა ათარხნებს.

მოლა ბაბა ოღლი აბულ-ყასუმასი. ჯ.
ქემალუ ყოჯასი. . . . . ა).
ნური ალასი. . . . ა)ჯ.
ალავერდა გულოღლისა. . . ა)ჯ.
მირზა ოღლი მუსტოფასი. . ა)ჯ.
შარაფადინასი. . . . . ა)ჯ.
ველიხან ოღლის ველიასი. . ა).
ამირ აჭმადლუ მოლა ფირმაჭმადასი. . . . . . ცფ.
არუსლუ ასვერდისა. . . ბ).
ამირ აჭმადლუ მოლა ისმაილასი. ცფ.
უზბაშისა. . . . . ა)ჯ.
ჯავანშირი შათირი მაჭმადასი. ჯ.
მოლა აბდულას შვილი მამადასი. . . . . ა)ცფ.
ფირ მაჭმადასი. . . . . ა)ჯ.
მულანლუ ალი ოღლი მაჭმადასი. ჯ.
ქაფანჩი აჯი შეფიასი. . . ბ)ცფ.
ნაბადინლუ მოლა ალიასი. . ჯ.
იბრეიმ კალილ-ოღლისი ბამბიანად. . . . . . ა)ჯ.
ბრმასა. . . . . მ.
გოდაკ ფრისა. . . . . ა).
არუსლუ ხან მამადასი. . . ა)ჯ
ანაყიზოღლი ჭაჯი მუსასი. . ბ).
დემურჩი ჭასანლუ მოლა მაჭმადასი. . . . . ჯ.
დერმი ოღლი კალილასი. . . გ).
დემურჩი მოლა აბდულ ყასუმასი. . . . . ბ)ჯ.
ფარეში შაველისი. . . . . ა).
ჯავანშირი შათირი იბრეიმასი. ჯ.
იოლჩი ოღლის ჭასანასი. .. ა)ჯ.
შამანათ ოღლი ასვერდისა. ა).
ზარგარი მამადასი, გ. თვისა—ცფ.
ხარუ ხაპუნჩი ყუჯურ-ოღლისა. ა).
იაშილ ბოშ-ოღლი აჭმადასი. ცფ.

ამისი ჯამი ლფ)ჯ.

ნგ. ეკლესიის გამოსაღებისათჳს.

ეკლესიის გამოსაღები საპატრონო, საშობაო და სააღდგომო ძღუე-ნი: ცხური რქა, ქათამი თუთხმეტი. პატრონი რომ აიყრება, ექვსი ცხენი, ან მისი ქირა უნდა გამოიღოს.

ქათმის ბარკბა, კოყრის ტკბილის ულაყი ჩ; გუთანზედ სამი დღე ხჳნა, ფარცხუა, მორწყუა, მომკჳა, მოტანა, გალეწჳა, ზჳარში მუ-შაობა, ბატონის ორის სამხრეთს მოხნულის მორწყჳა, საბალახე, პირის-თავი, ღორის საბალახე, ნასირის-თავი, საური, ფურზედ ერთი ჩარექი ერბო, ბერწზედ ნახევარ ჩარექი, საქჳრიო კარი; ლალა. ქათა-მი ჯამრია მ, ამისი ნაშენი წელიწადში რვ, საშობაო და სააღდგომო ლ. ეკკლესიის მოურავისა: კაცის-თავზედ ორი შაური, რამდენი გუთა-ნია, ერთის დღეს ხჳნა, ფარცხჳა, მისი მორწყჳა, მომკა, მოტანა, გა-ლეწჳა; ფურზედ ერთი სტილი ერბო, საჩექმე ათი შაური, თავის გასამტეხლო კარი, გასამყრელო კარი, ძღჳნი, გუთანზედ სამი კაბიწი პური, გარეშე ცხჳარზედ პირზედ ბატკანი, კჳამლზედ თითო ულა-ყი, ეკკლესიის მამასახლისისა, ეკკლესიის ნაცჳლისა.

ელის ეთაზი ხან მოვა ასი თუმანი, ხან ორასი, და ხან მეტ-ნაკლები. ამის ათის-თავისათჳს სამი წილი ჯანიშინისა არის, მეო-თხედი სალთხუცისა და მდივნებისა.

ერთი რიგი ელი-არის მოდა სანჳერდის თაბუნი კომლი იბ, მასტა არის, აქეს ნალ-ლურსმანი საჭედი რჲვ, კიდევ ჭაჯი სულუს თაბუნი; ისიც მასტა არის, კომლი კე. ამათ აქეს ნალ-ლურსმანი სა-ჭედი ტლდ — ეკლესიის მეშაზედ კოდი ეზ, ღვინო საპალნე ე, მე-ზჳრეს კოდი ლვ, მეხრეს კოდი ჳდ.

ნზ. ვარდის წყლისათჳს.

ვარდის წყალი, ბედ-მუშკი, ღილიძვარი, იის შარბათი, ესენა არა-ყები სოფლიდამ გაარიგონ და გამოჭკდიდნენ.

ნჱ. ვარიანის ჩვედიანელისათჳს.

ვარიანის ჩვედიანელი ბატონს უწირავს. სქეს შეგარა: ტკბილი კოკა ოცდა ათი, პური კოდი ოცდა ათი, კუჩა დღე; მასი მორწყუჱ, მიამკა და გალეწუა, მღუწნი აღდგომისა და შობისა, საბალახე, პირის-თავი, ნასირის თავი, მსახურობა.

ნთ. გეზირის სარგოსათჳს.

გეზირის სარგო ყოველს წელ-წადს ნალიექიდამ თუთხმეტი მინალთუნი; ტყვის ბაჟიდამ თერთმეტის თავის მეათხედი. აგრეთვე ყაფჩის იჯარიდამ; აგრეთვე კარის ახანოდამ; აგრეთვე თამბაქოს იჯარიდამ; ყასაბხანიდამ ქონი ლიტრა ასი; გოდაკიდამ ბატონის თეთრიდამ გარდაკუწთით თუმანი თორმეტი; ქალაქის ბაჟმალიდამ მელიქ მამასახლისის სარგოსთან ბორმეტი მინალთუნი; ფეშთუქუნიდამ რვა თუმანი, სამი მინალთუნი და ხუთი შაური. რაც ჯამაგირი, გაიცემის, თუმანზედ სამი შაური; ხარხათზედ დასაბეჭდავად თუმანზედ აბასი.

ჲ. დანისტრად სამსახურისათჳს.

ვინც დანისტრად სამსახურზედ დადგებოდეს საბატიოს: კაცის შვილი, თუ ვინ გინდავინ, მეათხედს ეშიკაღას ბაშს მოუტანდნენ და ნუ დააკლებენ. სამი წილი უცილობლად ვინც იდგეს, იმ კაცისა იყოს; ვინცა ვინ იასაული ყოლ ბეგებში და იმათს მამულში, დანისტრად საიასაულოდ წავიდოდეს, მეათხედს ეშიკაღას ბაშს მოუტანდეს. ვინც ეშიკაღას ბაშს ქართულით წავიდოდეს, ნახევარს მოუტანდეს, და ნახევარი იმისი იყოს, სხუა ნურას ვინ ეცილება. ვინც საიასაულოს იასაულად დადგებოდეს, ის იასაული თუ საბატიოს, კაცის შვილი იყოს, სადამდის ჩასაულად იდგეს, დღეურის სამეულ-საჭმელი

ხარჯს დროლს აბაზს მისცემდეს; მოქალაქეს თუ აზნაურიშვილი ად-გეს, ერთს აბასს გამოართმევდეს, და თუ მსახური ადგეს ორს შაურს გამოართმევდეს. რაც ჯარიმა პატრონმა გამოართუას იმისი ათის-თავი საისასულოდ აიღოს, თუ პატრონმა თავისს ნათხოვნს ჯარიმაზედ აპა-ტიოს რამე, იმ ნაპატიევების მესამედი ათის-თავი საისასულოდ აიღოს.

ია. ზარაფხანის რიგისათჳს.

ზარაფხანის რიგი არის ქალაქის გარიგება. პირველ ზარაფხა-ნისა მუზდი ასრე არის: ხაბაქის მუზდი აქვა ყურუშზედ თურამეტი შა-ური; ამისგან ხაბაქებს მუზდი თავის სუსტით შაური ათი; ფიშქარს აბაზი ერთი, დამღასს აბაზი ერთი, ამას გარდა ყურუშზედ ჰაჯი და-თუნასი შაური ორი; ხალიფა ბაირამასი შაური ერთი; ამას გარდა ყუ-რუშზედ მაირს ერთი სიკილა, რომე თოთხმეტი შაურია; აგრეთვე ზა-რაფი აიღებს, რომე თოთხმეტი შაურია. გარეთი ამალა წაიღებს მის-ხალს თექუსმეტს, ერთი მისხალი თავაუთი მოემატება, რომე შეიქნება მისხალი ჩვიდმეტი; უფრო ჩაიგდებენ, ამისგან წაიღებს ყურუშსა ექუს შაურს, აჭნგარი ერთ აბაზს, ჭყათალი შვიდს შაურს და ორს ფულს, ფუსუზასი ერთს აბასსა, გალაფუ წაიღებს ათასსა მისხალზედ სუთს შა-ურსა, თავგარი ათასს მისხალზედ ერთს ბისტსა; სიქაქუნი და თახ-მქუნი ათას მისხალზედ ორს შაურს, თაელთადარი და სუსტი ყურუშ-ზედ ორს შაურს და ერთს ბისტსა; ახლა ეს ერთი მისხალი რომ ნა-მეტნავია, ამისი ანგარი წაიღებს ერთს შაურს, ყათალი ერთს შაურს; თარაზდარი ნახევარს შაურს; რჩნა იმ ზეითის ყველას ჯოგი — ოთხი მინალთუნი, თერთმეტი შაური და ერთი ბისტი; ოთხასი სიკილა ერთს ყურუშად უნდა ჩავიდეს ცეცხლში, ამისგან გამოვა ცეცხლიდამ თამამ აიარი ვეცხლი ორი ათას სამასი; ამისი გუჯუში დასტურლამა უწინ უფიცილა ორი ათასს მისხალზედ ექუსი მინალთუნი. და ახლა, ვართ-მევთ ხუთს მინალთუნს; ასლანიუს ოთხასი მარჩილი; ერთს ყურუშსად

ჩავა ასლანჲ მარწილში ცეცხლში, ცეცხლიდამ გამოვა ვეცხლი მისხა-ლი ათას შვიდას ორმოცდა ათი. ამისი ვეჯუბიც ორი ათასს მისხალ-ზედ უნდა აიღონ ჱ. ხასქი გრნის ფასი ყურსზედ ორი მინალთუნი და თორმეტი მაური. სამქი ორი ყოფილა: ერთი პატრონმა მოშალა, და ერთს მუზდს ერთს აბაზს სახატონოდ ავიღებთ. ამისი რუსუმი სალთხუცესსა და მდივნებს გარდაკვეთითა აქუსთ. ბევრი, მოვა თუ ცო-ტა, ეს არ უნდა დააკლდეს — ზარაფხანიდამ სალთხუცესს წელიწადში თუმანი კვ, მდივნებს წელიწადში იჱ, ჯ.

ჲბ. ზაფხულ თავილის ქეშიკისათჳს.

უნდა ექეშიკონ პატრონის თავილას დილომმა დღე ოცი.

ვქმისმა ღამე ათი.

მწუნეთმა ღამე ათი.

თხილოვნამ ღამე ათი.

თურქისტანის შვილის მამულმა ღამე ათი.

თულას შვილის მამულმა კჳრა ერთი.

ასანბეგის მამულმა თვე ერთი.

კოსტაშაბის შვილის მამულმა თვე ერთი.

დალეთმა კჳრა ორი.

ბეგიას შვილის მამულმა კჳრა ერთი.

დოლენჯის შვილის მამულმა კჳრა ერთი.

ყარაბულახის მამულმა ღამე ოცი.

ჲგ. თუშმლების ყადაღისათჳს.

რასაც დღეს თუშმლებმა რაც რამ თერი აუშტარს გამოართჳან, ბრინჯი, თევზი, ერბო, თუ რაც მასალა, თუშმალი აუშტარს ყაბზს მისცემდეს, და თუ ქარხანაში ურიგოდ დაიხარჯა რამე, თუშმლებს გარ-დაეხდევინებათ.

ჲდ. თარხნების რიგისათჳს.

რაც ან ქართული, ან თათარი ჩვენგან თარხანი არის, იმის გა-მოსავლებს ჩვენნი მოხელენი ჩვენზედ ნუ იანგარიშებენ, და ისრე რუ-

სუმს ნუ აიღებენ; იმათი გამოსაღები როგორც ჩვენ დაგუაკლდეს, ისრე იმათაც უნდა დაიკლონ, რაღაც ჩვენთვის უთარხნოს გაციდამ, თუ შვეყნიდამ შემოსავალი შემოვიდეს, ათს უკლებლივ ჩვენთვის დასდებენ; მეთერთმეტეს მოხელენი თჳვისთჳს აიღებენ, როგორც რიგი და წესი არის, მოხელენი ისრე გაიყოფდენ.

ჲე. თრიალეთის რიგისა და გამოსაღებისა საბატონოსა და სამოხელოსათჳს.

სძეს კოდის-პური საკომლო მ; ამისი თითო კოდის-პური არის წმინდა ლიტრა ი; ღალისა ერთი გუთანი არის კარის ულელი ი; კარზედ სძეს კოდი გ, ასე უნდა: როდესაც გუთანი აიწყროს, მარილის მომტანს კარს გამოვიდენ, დიდს სოფელს დიდობით და ცოტას ცოტაობით; მარილის მომტანს კარს ღალას ნუ სთხოვენ; სხუა რაც კარი დარჩეს, კარზედ სამი ღალად უნდა მისცენ.

მამასახლისისა და მსახურის კარსაც უნდა გამოვიდნენ, იმათ სძეს თავის ღალისა და კოდის-პურის ჩამოტანა, ერთობით სძესთ საშობაო და სააღდგომო. მამასახლისიანთ და თარხნიანთ მროსა გ, ცხვარი მ, ერბო ლიტრა ლბ, ბატის ბარკალა, კოჳრის ტკბილის ულაყი ნ. თოვლის ზიდვა, ყარაის ჯულგა, კომლზედ ცხენ ქოთილი გაცი, ფარავნულის ტბის ყურეულის და თრიალეთის თევზის ქლაყი; როდესაც ბატონი თრიალეთზედ მიბრძანდების, მამასახლისს მსახურს და გლეხს შემოკრებით — სამასპინძლო, ფურის-ბარკებს და უკუდავად მენახვა, კბო შემნახავს, და ყოველს წელიწადს ფურზედ სამი ლიტრა ერბო, მაყარუბულს ბატზედ ორი კუნკული, საპალასე, პირის-თავი, ნაწირის-თავი, დიდს დიდობით და მდაბალს დაბლობით; სური როგორც სხვისა არის, სავევის-თავი პატრონს ორი, ბატონს ოთხი, კევისთავს ერთი, საქორიოკარი.

ტრიალეთის მოურავის სარგო — რომლზედ ორი კოდი ქერი, მაური აღდგომისა, მაური შობისა, თავის-გასამტეხლო კარი, საჩექმე მარჩილი, გასამურელო კარი, ფურზედ ერთი ქსანი ერბო, ლალიძმანაცულისა — რომლზედ კოდი ქერი, გასამურელო ცხუარი, თავის გასამტეხლო აბასი. ტრიალეთის გასადრისა — რომლზედ კოდი ქერი, რომლზედ ქათამი. ტრიალეთის მამასახლისისა — გასამურელო მარჩილი, რომლზედ კოდი ქერი, საქურიო აბასი, საჩექმე ორი მაური.

დვ. ტრიალეთის სოფლების სამზღურებისათჳს.

საბექჭდავისა და ბარეთის საცილობელი ასე გავარიგეთ: წყალს გაღმა რომ დაქცეული კლდე არის, იმის გამოღმა ქვიანი მაღლობი არის; იმას გამოსწორ ქუა ყრილი მოსდევს, და ის ქუაყრილი კუთხედ შებრუნდება გზამდისინ. იმას ზეით ბარეთს დარჩა, ის გზა ჩამობრუნდება დვლონქთის ბოლოს, სათიბში სამანი ზის, იმას ქვევით საბექჭდავს დარჩა. წისქვილი საბექჭდავის მხარს იყო და საბექჭდავს დარჩა; ბარეთელნი ტბისაკენ იცილებოდნენ, და დიდი გორა რომ შესდევს, იმას გარდმოღმა ბარეთელთ სამამულეთ ჴელი არა აქუსთ, და სამოვრათ ნუ დაუჭერენ. პატარას ნასოფლარზედ ცილობენ, ჴელმწიფემ უნდა გაარიგოს.

სამადლოველნი და ქვემო ბეშქენაშენნი ცილობდენ. ტასტის გორა და გზამდისინ ჴსწორად გარდმოჭრით; და ქუა ჩაყრით, იმას შესწორ მაღლა რომ სამი ქუა კაცი ზის, პირზედ იქამდინ. გზას ზევით სამადლოველთა, და გზას ქვევით ბეშქენაშენელთა. ქუაკაცას ზეით მეირაკანას სამზღუარამდინ, გორას გარდაღმა ქუა კაცას ჩასწორ კევის პირამდინ, ემლის გზა მისდევს, კიდევ სამადლოველთ და ვაკე და სათიბი ბეშქენაშენელთა, ორისავ ბეშქენაშენს შუა ზეით გორაზედ მეფეს სამძღუარი ებძანა, და იმის ქვევით ზემო ბეშქენაშენელთ დავებიდა ერთად ფიცი იყო, და ერთად ჴელმწიფის ბრძანება, უჴელმწიფოდ ჩუენგან არ გარიგდებოდა. — ორსავ ჭიტებს შუა მთიდამ ფაფანარი ჩამოს-

დევს; იმას ქვევით ცოტა ზორა, იმას ქვევით წყარო გამოდის, წყაროების სწორად, შუაზედ სათიბში სამანი ჩაგვისვამს. ჭიუტებსა და უწყლოს შუა, მთიდამ თხრილი ჩამოსდევს, და ბოლოს დიდი ჯვარიანი ქვა ზის საზატის თავისკენ; გიორგი მეფის ჟამში ჩასმული ქვა მოქნილიჯვართ, ისევ ისრე ჩავსვით: ამ სამნიდამ მელას ტამანის სწორად დიდი გორია, იმის სწორად გამოგვისამზღურავს. უწყლოს და საზატეს შუა, საზატელნი ჯვარიან ქვას, და ტბის-პირს ამბობენ სამძღვართა, უწყლოველნი; ქვები ისხდა, პატარა გორა იყო, გედაზის ქვა რომ ძეს, იმის გასწორ კუკიასა და სამესრეოს შუა დიდი სამძღვარი ქვა ძეს, და ცრიცს-შუა სამძღვარი მთიდამ ცოტა წყლიანი კევი ჩამოვარდება გზამდისინ, გზას ქვევით წყლის-პირს სამანი ზის, წყალს გაღმა თხრილი ჩამოვარდება, ბოლოს ქვა ჩაგვისვამს, თავსაც ქვა ჩაგვისვამს; იმ ქვის გასწორივ ფარეხსას სამზღვრამდის კოსაჯელთა, ერან-თურანისაკენ თივას და საძოვს ნუ დაუშლერენ. და თეზუმს მთიდამ კევია გზამდისინ, გზის-პირს მრგვალი ქვა ზის. იმის სისწორ მინდორში გორა არის, იმ გორის გამოსწორ ცრიცისაკენ ქვა ჩაგვისვამს; ქუმლო სათიბში თეზელებმა ორი ჯვარიანი გვიჩვენეს, დავიჯერეთ, და ზემო კორიეთს შუა ფიცი იყო და განაჩენიც იყო. გარეშე კაცნი შეეგდოთ შეგდებული მოფიცარი ჩვენ ვაპატივეთ, და ცოტა საცილობელი ჰქონდათ. თეზელთ რაც სწერია იმათ უნდა იფიცონ; ეს ფიცი თეზელებმან დაიფიცეს და გარდასწყვიტეს; დავლათს შუა ფიცით გარდაწყვეტილია და დიდი ქვაც ზის; იმას ზეით მთისაკენ გორია; ბოლოს პატარა საზატისაკენ ქციის გაღმა ორი საქცევი მიწა დაგვიდებია, და ფარეხისაკენ ლომის სამძღვარი არის, იმ სიგანეთა და ფარეხის შუა ბოლოს თეზელთ ქვები გვიჩვენეს. და ფარეხელთ გზა და გორა გვიჩვენეს, მეფისაგან მისცემოდა; ამავ ორს სამძღვარს შუა ოთხი დარიგი მიწა იყო, ორი საქცევი თეზელეთ და ორი საქცევი ფარეხელთ, ქვები ჩაგვისვამს. და მერკნელნი უჩიოდნენ და სა-

მართალში არ მოჰყუნენ, და ანდრეაპს შუა ნიკოლაოზს გზის-პირს ქუა ჩაესუა, სათიბის პირს გორაზედ კიდევ ქუა ჩაესუა; იმას იქით სათიბში აგუთის ქახიან, იმას გაღმა ლომისკენ დიდი სამანი ქუა ზის, ზემო ანდარაპსა და ზემო ფარეხას შუა ეს არის. და პატარა საბატკელის ქცეის გაღმა სამანი გვეპოვნეთ, წყლის-პირსაც იმის ჯსწორად ქუა ჩაესვით, ფარეხას უკან მაღლობი შესდევს, იმაზედ გაუსამძღვრეთ, სათიბისაკენ გზის-პირს სახნავს ქუა ზის, მიწის საქცევიდამ მაღლობის სამძღუარს შეეყრება, სათიბიდამ სამძღურად გაღმა ამართული ქუა არის იმის გამოსწორო. და აგველი ფარეხსას იმავ ანდრაპის პირთან რომ ქევ ჩამოვარდება, იმის გასწორო ქცეის-პირს ქუა ჩავუსვამს, გზის პირს ჩავისვამს, გზას ზევით გაღმა ფარეხელთ სანამდი სამანი აქუს, ანდრაპელთ ვაღმ არს აქუსთ. და არვანს შუა ოთარ-მდივნისა და ნიკოლაოზმაღალა შვილს გაუსამძღურავთ, იმაზედ ქუები ჩავგვისუამს, ქვები შუა ქევში ზემო გარდასაკვდავზედ, ერთი შუაზედ ჩაგვისუამს. დამელას ტამალიას შუა ქცეის პირს ნაწისქვილარის, იმის შემასწორო მინდორში გორა იყო, ის არის, იმ გორის გამოსწორო ტამალისაკენ კუთხეზედ ქუა ჩაგვისვამს; იმ ქვის შესწორო მინდორში დიდი სამანი ქუა არის, იმ ქვის შესწორ ჭიტების სამძღურამდის არის, ტამალის ხუცის ტამალისათვის ფიცით სათიბი გამოერთმია, და გლეხს კაცთ დაებრიყვებინა. ცოტა სათიბი ჩაუჭერ ხუცის ტამწლიას დავანებე. ტამალიელთ სათიბს უჩიოდენ და გავსინჯეთ; სამენახირე საყდარსა და დიდი მარა რომ ჩამოსდევს, იმას იქით, ერთმან-ერთთან კელი არა აქუსთ.

მერე წყლიწალს კიდევ ბატონმა ორიალეზედ დამაგდო გასარიგებლად, ასლა გავარიგეთ. ვარდის-უბნის ასტოფელარი, სოფელს გაღმა წყარო არის ქვემო, იმის ასწორო რუმდისინ, რუს აღმა ზეიდამ ქუა ჩავკისუამს, იმ ქვის გასწორო ტბა არის, იმას შუა ორი ქუა ჩავგვისუამს, ტბის იქით პირს ბეშკენაშენის სამძღუარი ზის, იმას გასწორო ზემო დიდი ფლატო არის, ფლატოს გაღმა სათიბის პირს მაღ-

ლობი მისდევს, მაღლობზე აქეთ წყარო ჩამოდის; ამას ქვევით დარჩიათ გარდისუფნელთ, და ტამალიას შუა გზის პირს სამძღუარი ქვა ზის. იმათ ქვევით ლელი ჩასდევს, სათიბს შეეყრება, გზის სამჴრს ზევით მაღლა გორაზედ ამართული ქვა ზის, კიდევ იმას ზევით მრგვალი გორა არის, იმას ზევით სამჭახირო საყდარი. ქმინისაკენ ცოტა ლელე არის, იმ ლელეს შესწორ დიდი მთის ცხვრი ჩამოსდევს, ასრე გაგვიჩენია, და კევ ღრმას შუა ქვემო ჟომისაკენ გორა არის, იქ ქვა ჩაგვისვამს. იმას ზეით ხარზინი შესდევს, ყოველგან ქვა აგვიმართავს ზემო გორაზედაც ქვა აგვიმართავს, იმას ზემო ფარავნის გზა შესდევს, იმას შეუყრება, მაღლა მთაში გზის-პირს დიდი ქვა არის, სამძღურად გაგვიჩენია. და კარწახს შუა ქვემო გორაზედ ქვა ყრილი არის, იმას ზეით სათიბში სამანი ვიპოვეთ, იმას ზეით გორაზედ ქვა ჩაგვისვამს, იმას შეყოლებით მთამდისინ. და უზნარისანს [illegible], საკოგის პევს გაღმა კრემის პირს მაღლობი არის, იმას შეყოლებით კევის-პირს მაღლობი არის, იმას ზევით წყარო არის, იმ წყაროს კარწახისაკენ დიდი ლოდი არის, და იმას კარგა ზეით მაღლობი გორა არის, ეს გორა გაგვიჩენია სამძღურად, წყალსა და ბალახს ერთმანერთს ნუ დაუშლერენ. და მეხრევანას შუა გაღმა მთის-ძირში, დიდროვანი ლოდებია. იმის ჩამოღმა კევის პირს ქვა ჩაგვისვამს, იმას გამოსწორ გვერდაში ქვა ზის, იმის ასწორ მაღლა გზის-პირს პატარა ქვიანი გორა არის, ეს ქალაქის გზას შეეყრება და წაიგლის სამაღლოსაკენ, გზას იქით კიდევ გორა არის, იმ გორის გასწორ გზის-პირს ქვიანი გორა არის, და ტბამდისინ ესენი სამძღურად გაგვიჩენია.

ლზ. თრიალეთზე სახასო სოფლები, ვისაც სამოურავო არის.

კარწაკი, გილაქიშვილისა. ემანი, რატიშვილის.	ქვემო-ანტრაფი ბდივანის გივისა,	ზემო-ანტრაფი სარდლოსა.

თქთრი წყარო ზურაბ თარხნისშვილისა.
ზომო ოლევსიც ზურაბისა.
ქვემო ოლევსი ფალავანდისშვილისა.
ლომისი.
ბოყონო, მდივანბეგისა.
ავლადიც მდივანბეგისა.
მაჩუთა სარდრისა.
ცრიცი საავაძე ბასუტახი.
სამესრეო ოთარ მდივნისა.
არწევანიც ოთარ მდივნისა.
საბატე მესხელაშვილისა.
ხუცის ტამალი რატისშვილისა.
ვარდის უბანი მდივნის გივისა.
იქნასახასო სოფელი, იზ.

ნასოფლარი.

ერჭევანი ა. ერანი ა, თურანი ა. ზაულისტანი ა.

ლზ. ახლის და ძველის თევზისათჳს.

ჴმელი თევზი ასრეა ბაჟზედ: რვა თუმნისა, როგორც მართებულია, მეთევზემ აუმსანაში მოაბაროს; ახლისა ზუთხისა და გელაქნურისათჳს რვა თუმანი, ვექილ-ხარჯს ბარეთი მისცენ, და თუ მორჩება, სხუა რიგად მოიხმაროს; თუ დააკლდება, კიდევ გაურიგებენ.

ლთ. თავლისა და შიგამდეგისა და სახასო ბზისათჳს.

ხუთი მეჯინიბეთ-უხუცესი არის. ამირეჯიბი ქაიხოსრო. ყორმანოზის შვილი გუგუნა, მოურავის შვილი ავთანდილი, ისრაელის შვილი როსებ, რატი შვილი ზურაბ. სხუა რაც ზინდარი, თავლიდარი, შიგამდეგი და მეჯინიბე და მეჯოგე არის, ველივე სასყლდოს ზემოდ დაგვიწერია, ჩვენად უბრძანებლად სხუას ნურცარავინ გამოიყვანს, ნურც გაუშვებს, ამ თავლის ცხენისა და ჯორის ზინხანის ბზისა თუ რასაც ფერის, ამ ქარხნის თავლიდრად ურქმაზას შვილი პაპუა დაგვიყენებია, ამას ეკითხოდეს, რომელიც ჩვენი თავლა იქნებოდეს, ბედაურის ცხენისა, ულაყისა, ჯორისა და სეისხანისა, ცალ-ცალკე დავთარი დაიჭირონ; შემომატებულსაც დაჰსწერდნენ და გაცემულსაც, აგრევე ახალის კჳცისა და აჯილღის დავთარი დაიჭირონ.

მეჯინიბეთ-უხუცესი თავის-მაგიერად ცხენს, უბატონოდ, ნურც გასცემს, ნურც გააბარებს, თუ არ ვარზედ და მოედანზედ, სახედნელად სხვაგან ნუ წაიყვანს. ცხენები რაც იქმნებოდეს, მეჯინიბეს და ზინდარს დაბარებულით მიაბარონ. უკეთესი ცხენი ორს მეჯინიბეს სამი; მეტი შეწევნი ყორს ოთხი; მას ქვეითი ორს მეჯინიბეს ხუთი [illegible] ამ წესით დაბარებული რომელიც მეჯინიბისაგან ავად ნაყურები იყოს, იმ მეჯინიბეს ჯარიმით და ცემით გარდახდევინონ. სამეჯინიბო ბატკანიც თავლიდარს ებაროს. ვინც უნდა გაგზავნოს, სამართლიანად მოჭრევდეს, ანგარიში ჰკითხოვდნენ, რაც მოვიდოდეს, ნახევარი ხუთს მეჯინიბეთ-უხუცესსა, და ნახევარი ზინდარსა, შიგამდეგს და მეჯინიბეებს საზმელად ჰქონდესთ. საკომლო ბზეც თავლიდარმა მოაგროვებინოს თავის ქათმით; თუ რამე ბზესა ჩვენს თავლას მორჩეს, ამ მონარჩომსაც ასრე გაიყოფდნენ და თუ დააკლდებოდეს, იმათ უნდა იმოვნონ. ამას გარდა ის ხუთი ულაყი იმოვნონ ჩვენის კარის გამრიგეთ და ამ თავლიდარს ებაროს. ბარდანი და ბარაღი სალაროს ნაზირმა გაურიგოს, რაც სასახლეებში სამეხრეოს ბზე არ მოუნდებოდეს, იმის გარდა სახასო ბზეცა ზიდონ. სხვა რიგად ქერვანზე და სოფლებზედ ბეგარა აქვს. ნაგების ბზეს იქ ყარაიის სანადიროდ შეინახევდნენ, ნურა მეჯინიბეთ-უხუცესი თავის მამულის ბატკანსა და ბზეს ნუ დასარჯავს. თავლიდარს ჰკითხონ, რაც ერგოს, ის დაიჭირონ თავეთს წილში.

ცხენის საქმე ქერსნის ნაზირსაც ეკითხება, ჯარაღის საქმე და გეთქმა [illegible] ნაზირის საკუთრებელი არის. ამ [illegible] თავის მეოთხედი, სალთხუცისა არის და მეინახეობისა. როგორც სხვა სარგო, ისე ეს გაიყოფის.

ო. მეჯინიბეთ უხუცესისათვის.

მეჯინიბეებს აქვს, რაც ქარხანაში ძროხა დაიკლავს, იმისი თავი, კაცის თავს სამ სამი პური გარეობაში, გ თუნგი ღვინო; მეჯინიბეებს

ხაკლავიც აქუსთ, ფურაში საკლავი ერთი.

ოა. მეჯინიბეთ უხუცესთ განწესებისათჳს.

მეჯინიბეთ-უხუცესსს თჳთო ქული ცხენის მუქამალი იარაღი, წელიწადში თჳთო ცხენის ქერი. ბატონის უნაგირ იარაღს გამოსაცვალში წილი მეჯინიბეთ-ხუცესსაცა აქუსთ; სხუა თავლიდარისა არის. დუმალიგის ნაწყვარი მეჯინიბეთ-ხუცესისა არის.

ობ. იასაულებისათჳს.

ყორღანას შვილი ჯიმშიტა	გლურჯიძე იოანათან.	სარინოს შვილი ფარემუზა.
ზოინას შვილი გიორგი	შანაზარას შვილი ფარემუზ:	შალიკას შვილი.
ყორღანას შვილი იაგანა	ყორღანას შვილი ფირალა	თილას შვილი კაცია.
ყორღანას შვილი ბეჟან	ქარიამული რამაზა.	ასანათელი ედიშერა.
არუშის შვილი რამაზა	ქარიამული გრიგოლი შვილი	იელას შვილი გიგიტა.
ყაფარას შვილი ედიშერა	ქარიამული ბერი.	დათალის შვილი თამაზა.
გოგიბედა შვილი დავრიში	ქარიამული ბერუა.	ყორღანას შვილი ავთანდილა.
გახუშტის ძმა პაპუა.		აქმნა ჯიმი ქგ.
შანშიას შვილი ნაზარა,		

ოგ. ბატონის ჯარიმისათჳს.

ბატონი რომ გაუწყრეს ვისმე და ჯარიმა შესთხოვოს, თუ აპატიოს, იასაული სასასაულოს მრთელს ნუ გამოართმევს, მესამედი გამოართუას. მუშის ათის თავს იასაულები ნუ აიღებენ; არც ყოფილა, და ნურც აიღებენ.

ოდ. ნათალის აღწერისათჳს.

ნათალის აღწერა იყო პირველვე განწესებული, და ახლა აღმოჰკუჩოთეს.

ოე. ალღუჯის საყოროულოსათჳს.

ბატონის მამულის იათალში რაც ცხუარი დადგების, დაუთულიან, ასზედ ერთს ცხუარს საბატონოთ აიღებენ, იმისი ათის თავი სამი წილი მეყოროულისა და მეოთხედი სალთხუცისა და მდივნებისა. რაც მროსა დადგების, უნდა დათუალონ; ბატონის ყმას ჯავანშირს გარდა, სხუა ვისიც იყოს, ზროსაზედ ნახევარ-მაური აართვან; ერთი ბისტი ბატონისა არის, ერთი ფული მეყოროულისა. ეს ნახევარ მაური დიდს ზროსაზედ აიღების, ტანჯ ზროსაზედ არ აიღების. მეყოროულის იათალზედ ერთი თოხლი და ერთი ჩეფიჩია; ერთი აბასი სამასპინძლოა. ან აბაზის ღირებული რაც ცხენი დადგების, დაუთვალონ. ცხენზედ შვიდს ფულს გამოართმევენ, ამისგან ნახევარ მაური ბატონისა არის და ორი ფული მეყოროულისა, ჯავანშირის საქონელზედ არა ეთხოვებისრა; გარეშე კაცი ჯავანშირს ვინც დგომას მოინდომებს, მეყოროულის უკითხავად ვერ დადგების.

ოვ. იარალის კეთებისათჳს.

იარალის საქმე და კეთება უოკლოდ სალაროს ნაზირის საქმე არის.

ოზ. ყარაიის კონისათჳს.

ყარაიის კონის საქმე ასრე გარიგებულია როსტომ მეფისაგან: რაც კონს თეთრი მოსულებოდეს, თორმეტისაგან ათი საბატონოდ უნდა გარდაიდეს, და ორი სათაოდ უნდა აიღონ. ამ ორისაგან, ერთი სუფრაჩმა და სარქარმა უნდა გაიყონ და ერთი მეკონეთ ერგებოდეს, ამ წესით რომე, რომელიც უკეთესი თეთრი იყოს, ჩვენთვის უნდა გარდასდვან. რაც ჩუენთვის თეთრი აუწდოდეს, იმისგან მესამედს ჩვენს სასთულაოს და ბატონს კათალიკოზს გარდაუდებდენ ამ წესით, და ყარაის

იას ნურა კაცი ნუ გარჲავლევს. ეს კაცნი განაშვილებს უნდა ებაროს; ერთი კათოლიკოზის აზნაურ შვილი თაზის შვილი, ან ანჩისხატის დეკანოზის შვილი მესხის შვილი, ამ ორში ერთ-ერთი იდგეს. ამ კონს რაც ქჳთ შეკსება მოუნდება, ქლის კაცმა უნდა შეავსოს.

ოჱ. კახეთისა და ქართლის სამძღურისათჳს

ქართლისა და კახეთის სამძღუარი, კეჳქმარის, ტჳთქლი ფშავეთი, ქჳთკერის, კალმა ხერის, გზა რომ მისდევს, აჳა მაღალს ლილოზედ, დოდი მეხაა.

ოთ. კოდის პურისათჳს.

კოდის პურისა, თუ სწორამდის სად რამდენი გამოვა. არის ზემო ქართლი, მოგვარის გორდა, თარხანი და გამომღები საკომლო — ქა ამის გათარხანი არის ნა, გამომღები ქით. ამ გამოსაღებს სმეს საკომლო პური ათ ლიტრიანითა კოდითა ორი. ქერი სმეს რვას ლიტრიანის კოდითა ორი და ნახევარი, იქნების ერთი საკომლო ლიტრა ორმოცი, კომლზედ სმეს ქათამი — ა, ბზე საკომლოზედ ზარი ა. სამეფონიბო კოდის პურის ათის-თავი რაც დადგების, ხამი წილი მეკოდის პურისა არის, და მეოთხედი სალთხუცისა და მდივნებისა არის ქათმით.

პ. კოშორზედ ტკბილის ზიდვის ულაყის შეწერილობისათჳს.

დურნუკს ულაყი ათი.	მულავერსა ასმოცი.	ტაშირიდამ ორმოცი.
წკლესიას რვა.	მულავერის ამალადამ ენა	ჯაპარიდამ ერთი.
ქვემო ბოლნისს ოთმოცდა ათი.	და იქნისაონ ? ? ნ	დამბლუტიდამ ერთი.
ხინძორუგუტიდამ ერთი.	თრიალეთიდამ ორმოცა და ათი.	

ზა. კავთის-ჯვარისათჳს.

კავთის-ჯუარს სახლობით გლეხნი სახსოვ. კრძალი კგ; მათი საპატრონო გამოსაღებნი: გუთანზედ სამი დღე ხვნა, თვარცხუა, მორწყუა, გალეწვა და ჩამოტანა; სამეხრეოს შეწევნა ბჭისი ნათესისა მორწყუა და ჩამომოტანა, ამას ხმეს გაცემულს სამი დღე მკა, ზიდვაზედ თჳთო ურემი კომლად, სამს დღეს ლეწვა თჳთო კარით, კაცით და კევრით. ზურის მუშაობაზედ მუშაობა კომლზედ ყონა საბი—გ; ნეხვი ჯინი სამი; სამი დღე ბარვა. კიდევ სახსოვს ხმეს ლალა სარწყავში ოთხი პატრონს, ერთი ბატონს; ურწყავში მეექუსედი ბატონს, კულუხი ოთხი პატრონს ერთი ბატონს; სამწყსოთ ძღუნისათჳს ცხუარი—დ; სააღდგომოს ცხუარი ოთხი; საბალახე ცხურისა და ღორისა ზირის თავი, ნახირის თავი, საური, ზოგან ოზედ ორი მაური, კოწახური საპალნე ერთი; ისრიმი საპალნე ერთი, სის შეწყრა, ყაბახის ჩამოტანა. ბატონი თუ მიბრძანდეს, სამასპინძლო საქონი. ტფილელისა და წინამძღურის უმას აქლემის მალთი.—კავთის-ჯუის მოურავის სარგო, გასამყრელო კარი—ა, თავის-გასამტკეცლო კარი; მამულიანზედ ტკბილი კოკა—ა. კომლზედ ქერი კოდი; კომლზედ თივა კონა—ლ. სამასპინძლო მამულიანზედ თოხლი ა, ქათამი ა, ღვინო კოკა ა, პური კოდი ა, ქერი კოდი ა. საახალ-წლო კომლად ქათამი, ღვინო თჳთო საღვინე, სააღდგომო ძღუნი; ვისაც ცხუარი ჰყავს, ბატკანი. გუთანზედ ერთი დღე ხვნა, თვარცხუა, მორწყუა, მომკა, შეტანა, ერთს დღეს ბარვა.—კავთის-ჯვრის მამასახლისისა, მოყალნეზედ გასამყრელო-მარჩილი, ერთს დღეს მკა, მეკულუხე კაცზედ თითო კოკა ტკბილი.—კავთის-ჯვრის ნაცულისა აგრევე.—კავთის-ჯვრის სასადროსა, ზურისა და კოდაბურის ათის თავის ნახევარი.—კავთის ჯვრის მეხთუქლეს კულუხის გამომღებზედ თითო კოკა ტკბილი, თითო ქათამი, თითო ლიტრა ქერი, თითო საღვინე ღვინო.—კავთის-ჯვრის ზურის მუშასა ხვნაში პური კოდი—მქვ ღვინო კოკა—ლვ. მეხრეს კოდი, ინ.

მბ. კასხურის ელისათჳს.

კასხური ელი რომ ჩვენს მთაზედ გამოვა, და ან სხჳს ქვეყნისა, იმას აქვს ალაჩუხზედ ფლური—ა. პირზედ ცხვარი შვიდი, ათის-თავის მერთხედი სალთხუცესსა და მდივნებს.

მგ. კარის ყაფიჩისათჳს.

კარის ყაფიჩი ედიშერას შვილი ბაბუნა, ამისი თხმუნი თათარი ბანდურა უსყინა.

მდ. ინდოს ლანჩპარისათჳს.

ლანჩპარი ჭინდოსი, თუ რა აქვს, უნდა გამოიღოს მასტა კო-მლზედ აბასი ხუთი, ქოდავი ერთი მაური, სანავროზო და სამასპინ-ძლო უნდა გამოიღოს; ოდეს ახჩა გვიპატივებია. იოდჩის შვილების თაბუნმა მახთა აბაზი, კომლზედ სამი ქოდავი, მაური ერთი, ოდეს ახჩა სანავროზო და სამასპინძლო, რაც ბატონის რუქბიდამ ბრინჯი მოვა, ან რასაც ჯლავიდამ თუ ბრინჯის იჯარა არის, იმისი ათის-თავი სალთ-ხუცესისა და მდივნებისა არის, სხუას კაცს კელი არა აქჳს, და თუ იჯა-რად არ არის, ვინც კასადარი იქნების ათის-თავს ნახევარი ხასადრისა არის, და ნახევარი სალთხუცესისა და მდივნებისა.—ათუსების ბრინჯი ამირ-კასლუ მორ ახსის რუზედ თაღარი ოცი. ამირ ხასლუ უანდიმალას რუზედ თაღარი ხუთი.—ფადარ ალიას პატარას რუზედ თაღარი ცხრა.—ალავარს თაღარი ოთხმოცი.—ნაჯბადინის რუზედ თაღარი ას ოცდა ათი, ჩანახი ი.—ჩალაბლუს რუზედ თაღარი ოთხმოცდა თოთხმეტი, ჩანახი ოცი.—ნაგებში ინდოს რუზედ თაღარი ოთხმოცი. შულავრის ბოლოს თაღარი თერთმეტ-ნახევარი.—კიდევ ითუხების რვა და ნახე-ვარი თაღარი აქვე.—შლდელ დიღმის რუ.—არის აქ რუების ლანჩბარი მეჯლდასი კომლი, უარმანლუ ჭინდოსი კომლი ნე. იორ არხისა

კოშლი, იბ. შულავრის ზოლოს მოლისა კოშლი, იბ. ფშათს თამუნი ლანჩბარი კოშლი — გ. უადარ ალია ინჯარა. ლაქი მასტა არის ლიტრა — ტ. ერთი ლანჩბარი დასთესავს ერთს თალარს ჩალთუკს, ამისგან რაც გამოვა, ჯერ ერთს შუადამ ისრევ თქულად აილებენ. იმას გარდა რაც დარჩების, ხუთისაგან ერთი ლალაც არის; დარჩების ოთხი წილი, ამისგან ნახევარი პატრონისა არის, და ნახევარი სახატონოა, ჩალთუკი ერთი თალარი რომ დასავონ იქ. ლიტრა ბრინჯი თალარზედ ბატონს უნდა მოართვან, თავკეთის ულაყითა ქარსანაში უნდა მოიტანონ. ვისაც რუ ჰბარია, ლანჩბარი კოშლზედ თითოს აბაზს ყოვსლულს მისცემენ; ჩინბაში ასრე არის თალარზედ ერთი აბაზი, თუ უცხო მუშა მოიმკის თურთმეტის თავს ძნას აილებს, და მუშა ერთს აბაზს ტარუღას მისცემს, და თუ თვითონ ლანჩბარი მოიმკის, აგრეთვე ძნას არ აილებს, და აბაზსაც მისცემს. ვინც გარეშე კაცი მოვა ბოსტანს დასთესავს, ექუსს მაურს მოურავს მისცემს. ჯარიმა თუ რამ გამოვა, ბატონისა არის, ათი მაური მოურავისა. ლანჩბარს ბელბაშსი ერთს წელიწადს ერთს ლანჩბარს მიეცემის ერთი აბასი; მეორეს წელიწადს გასაკეთებლად ორი მაური, აგრეთვე ყოველს წელიწადს ასრე იქმნების; ლანჩბარზედ რომ ბატონის ბრინჯი დარჩეს, თუ ახლის ბრინჯის მოსავლამდი მოიტანა ხომ ის არის, თუ არა და ვერ მოიტანა. თუ ახალმან ბრინჯმან მოუსწრას, ძვირად იყოს თუ იაფად, ბატონს ლიტრაზედ მაური უნდა მოართვან. ამ რუეში ბანზა რაც მოვა ხუთზედ ერთი ბატონისა არის, პურზედ, ქერზედ და ფეტვზედ მეიდზედ ერთი ბატონისა არის. აბრეშუმის ქომზედ ვინც სხვაგან ქომს შეკრავს ხამი ბატონისა არის; ამისი მოსავალი და ორი ლანჩბარისა. ვინც თავისს სამულში შეკრავს, იმისი მოსავლის მეხუთედი ბატონისა არის. ვინც ჰავაიათ ბატონის სამულში შეკრავს, იმისი ნახევარი ბატონისა არის, ნახევარი შემკვრელისა. ამისგან ტარუღისა არის ქომზედ ერთი გული აბრეშუმი, იმის გარდაისად რაც სახატონო აბრეშუმი დადგების, ამისა

ჯდომს თავზე ნაცვალი სალთხუცისა და მდივნებისა, და ნაცვალი მწერ-ლისა; ამ აზრუშუმის მოსავალში რომელიც სასასო ქუმი არ შეიკრების, და ჯავაი ქუმები შეიკრების, გალმა თუ გამოლმა, იმისი ათის-თავობა სალთ-ხუცისა და მდივნებისა არის; სხვას გული არ აქვს.

პე. მეთოფეთ უზბაშებისა და მეთოფეთ რიგისათვის.

ავალის შვილის უზბაშის ქრისტიანისთვის გაგვიჩენია წელიწადში მინალოთური ექვსი, ამას გარდაისად თავის თაბუნს ორმოცს, გარდა ამად, თითონ აბაზს კაცის-თავს წელიწადში აართმევდეს. ამ უზბაშის ულუ-ფა დღეში ლავაში ორი, მარილაური ორი, უდიდმარხვით კვირაში ღვი-ნო ლიტრა ხუთი, დიდმარხვაში შაბათს-კვირას თეთრი ლიტრა; ქინძი-ში ორს კვირაში ერთი ცხვარი, სამარხო კვირაში ნახევარ ლიტრა მი-სის ნიგუზით, მარილი კვირაში ჩარექი ერთი; ქრისტეშობის მარხვაში ოთხშაბათ პარასკევს გარდაისად დღიურ თითო წვილი მკერდა, თვეში ქონი ლიტრა ერთი. ამის თაბუნს ორმოცს საბატონოს კაცის შვილს ჯამაგირი წელიწადში კაცის თავს მინალოთური ექვს ექვსი, ულუ-ფა კაცის თავს ლავაში ორი, ორმოცით ქინძში დღეში ერთი ცხვა-რი, მარხვით დღეში სამარხო ლიტრა ერთი, ნიგოზი ქვანი ერთი, მა-რილი ნახევარ-ჩარექი, ქრისტეშობის მარხვაში ორ-შაბათს ოთხ-შა-ბათს და პარასკევს, დღეში სიზილალა ლიტრა ერთი. ამ სხვას დღეებ-ში დღიურ მკერდა წვილი ოთხი, რაცკან თევზი და ქიზილალა მოვე-ვათ ამ მარხვაში, სამარხოს ნულად იქმოდენ. ღვინო კვირაში სავალნე ერთი, დიდ-მარხვაში ღვინოს მისის აწგარიშით შაბათ კვირას მისცემ-დენ. მუმა შამთრიც დღიურ სავალნე ერთი, ზაფხულ დღიურ ცალი ერთი. უზბაშის როსტომის ჯამაგირი წელიწადში მინალოთური ხუთი და თავის თაბუნის ჯამაგირზედ კაცის თავს წელიწადში თითონ აბაზს აართმევდეს. ამასთან ულუფა როგორც ზემორე ქრისტიანის ულუფა და-გვიწერია, ისე ამასაც მისცემდენ. ამის თაბუნს ორმოცის ჯამაგირისთვის

ლის ჯამაგირი წელიწადში კაცის თავს ხუთ-ხუთი მინალთუნი, და ამათი ულუფა როგორც ზევით ორმოცის თავადის შვილისათვის დაგვიწერია, ისრე ამათ მოსცემდენ.—თურქისტანისშვილის უსბაშის ქეიხოსროსი ჯამაგირი წელიწადში სამი თუმანი, თავისის თაბუნის ჯამაგირზედ ნურას ართმევს; ამისი ულუფა როგორც ზეითის უზბაშებისათვის დაგვიწერია, ისრე ამას მისცემდენ.—ამისის თაბუნისა ორმოცის აზნაურშვილისა და მსახურისათვის გაგვირჩენია, კაცისათვის წელიწადში ოთხ-ოთხი მინალთუნი. ამათი ულუფა როგორც ზევით ორმოცის აზნაურ-შვილისა სწერია, ისრე იმათ მისცემდენ; შემა როგორც კარზედ ულიათ, ისრევ აიღონ, და სხუას ნუ აიღებენ; ზური დღეში კაცის თავს ლავაში ორი, და მგრგვალი ორმოცი. რამდენჯერ მეჯლისი იქნებოდეს, თითოს უზბაშის თაბუნს ფლავს მისცემდენ. სხუა ამათი სარგო ეს გვიბრძანებია: პატრონი სადაც ბრძანდებოდეს, ქალაქს თუ გორს, ელში თუ სხვას ადგილს, რაც აქივ ერთმანერთის მოჩივარნი იქნებოდენ, იმათზედ ისაულად ეს მეთოფენი დადგებოდენ. სხუაგნიდამ მოსაყუანზედ ნუ წავლენ; ნურც დაადგებიან. რასაც საისაულოს აიღებდენ, მეოთხედს ეშიკაღას-ბაშს მოუტანდნენ; სამის წილიდამ ერთი წილი ხამსავ უზბაშებსა, და ორი წილი დარჩების: ერთი წილი ამისგან ზედამდგომელსა, ერთი სულ ყველას მეთოფეთა. ეს უზბაშები, და ეს ას-ოცი მეთოფე ყველა ყულარაღასისათვის მიგვიბარებია; მისი თაბუნნი და კელქუწვითნი იყუნენ: ამათს სამართალსა და რიგსა ის იქმოდეს, დგომის საქმე და ქეშიკობისა როგორც ნაბძანები აქუსთ, ისრე მოიქცნენ; თჳთო ცხენი და თჳთო თოფი ყველამ მოიყუანოს და მოიტანოს; ამათი ჯამაგირი ქოდავზედ დაგვიწერია და იქიდამ აიღებდენ.

შვ. მდივნების სარგოსათჳს.

მდივნების სარგო ყოველს წელიწადს გარდაკუეთით ბევრი მო-

ჭა თუ ცოტას ზმრავცხანიდამ, თუმანი თორმეტ-ნახევარი, ჩელიექიდამ თუთხმეტი მინალთუნი; ტყვის ბაყიდამ, რაც დადგების, თერთმეტის თავის მეოთხედი, აგრეთვე ყაფნიდამ, აგრეთვე ზრაყხანიდამ; ყასაბხანის მაგიერ ქარხნიდამ ქონი ლიტრა; ქლიბ ქთაზის თერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი; აგრეთვე ქოდავიდამ, ქალაქის ბაშმაღზედ ნახევარ მაური; ყაიყულის მაღლიდამ თავზედ ნახევარ მაური, აგრეთვე ბოღნისის მაღლიდამ; აგრეთვე მულავრისა, და თეთრ-სოფლიდამ; აგრეთვე ტაშირიდამ; დიღმის მაღლიდამ თავზედ სამ შაურ ნახევარი; გორის მაღლიდამ თავზედ ნახევარ მაური; კოდის პურის თერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი; აგრეთვე საბალახიდამ; აგრეთვე პირის-თავიდამ; აგრეთვე ნახირის-თავიდამ; აგრეთვე მეურებისაგან, ბულფუსისაგან, ზასხსოს პურისა და ლალისაგან; სადიასახლისოს ყრილს გარდაისად, სხვას სახსოს ყრილების თერთმეტის თავის ნახევარი; აგრეთვე ალამათისა; თუთხუს თერთმეტის თავის ნახევარი მეოთხედისა; აგრეთვე იალღუჯის საფორულოსი, ბრინჯისა და აბრეშუმისა, როგორც სალოთხუცისათვის დაგვიწერია, ისრე იმ რიგად მდგენი მდივნებს ერგებს; გლეხის გაცემას კომლზედ მარჩილი; გათარხნებაზედ კომლზედ მარჩილი; მდივანბეგებთან სამდივნბეგოს მესამედი; იჯარებზედ საწიგნო ოქმისა, გილანისა, ფეშთუქუნისა, ხუნისა; ზარაფხანისა, ქლიაღასისა, ამათს ოქმებზედ საწიგნე; საკომლო ბზიდამ თერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი; ჯამაგირის წიგნის სარხათზედ თუმანზედ აბაზი; ფეშთუქუნისა ბარხნის წილი.

ჯზ. მეურდრობისათვის.

გლეხის გაცემაზედ კომლზედ მარჩილი; სამოურაოდ რომ გასცეს, კომლზედ აბასი და ორი ფული; გათარხნებაზედ კომლზედ ქშე-სი მაური; კოდის-პურის გაცემაზედ ცხრა აბასი, თითო მკარისაზე,

აგრეთვე საბალახოზედ, აგრეთვე ნახირის თავზედ, პირის თავებზედ — თითო მარჩილი; გილანს წამსვლელზედ სამი მინალთუნი; მეფასაზედ ექვსი მინალთუნი; თათრის ჯამაგირზედ თუმანზედ შაური; ინამზედ თუმანზედ აბაზი; ქალაქის ბაჟის ოქმზედ თორმეტი მინალთუნი; თამბაქოს იჯარაზედ, რამდენს თუმნათაც აიღებენ, თუმანზედ შაური; კარაფზედ თორმეტი მინალთუნი; ლაზათანაზედ თუმანზედ შაური; აგრეთვე ყაფნისაზედ; ბატონის განაჩენზედ თუმანზედ აბაზი; არაყხანაზედ თუმანზედ შაური; ცარიელის საკომლოს მიცემაზედ ექვსი შაური, მუშთუქუნის პარსნიდამ საპოვნი ლიტრა — ად ბჭობეული — ე; ზეთის-კილი ჩარექი — ა. ხახვი ლიტრა — გ. — სხუა ამისი შემდგომი მდივანბეგის განაჩენის ბოლოს იქით; სხუაგან გიპოვებ და იქ დავსწერეთ, აქ არ დავწერე.

ლაქტია.

პტ. მკერვლებისათჳს.

მკერვალი ბაბალიში.
სულხანის შვილი გიორგი.
პენტელა ასლამაზა.
ჭოხი ფარსადანა.

ჯანშიას შვილი ქაისოსრო;
ჯავახის სუხნიას შვილი;
მესხელას შვილი ზაალის შვილი.

ადამ ნაზიჭვარი.
ემნელი კოჩალა შვილი შოშიტა.
როსტიას შვილი ასლუა.
იქივ ყალანდარა.
მენაბდის შვილი ქიტა.

პთ. მემანდრებისათჳს.

მემანდარბაში ბახუტა.
მემანდარბაში ალიხანა.
მემანდარი სოზია.

თუმანის შვილი თამაზა; დოხოდია.
სიამარალის შვილი ოტია;

ქვემო ანდრაფს მახარაშვილი.
გიჭოლას შვილი ადია.
ავლაული შერია.

ჟ. მეხაკლაგეთათჳს.

არეშის შვილი როინა.
ოჯის მმის წული ავთანდილა.
პარუნ სარქისას შვილი უთრუთა.

არეშის შვილი გასპარა.
გილაური რამაზა.
ტატია.
მეცხუარე გიორგი.
ცრიცელი ივანა,

არწენელი პაატა.
ხატუას შვილი ქავთისხეველი.
თევდორე ქავთისხეველი.
დავითა.

ჟა. მეჯოგეთათჳს.

მეჯოგის თავლიდარი თამაზა.
შირუასშვილი ვართანა.
ხამესრეოელი პაპიას შვილი.

მეჯოგე ვართანა.
იქივ პაპა.
ენაგელი ხასლანა.

ბიძუა.
ემნელა მირველას შვილი პაატა.
ბასილას შვილი მახარა.

ჟბ. ქორის მებადურთათჳს.

მებადური იმედა.
ქვემო ბოვნელი ქარასა შვილი.
ტალავერს დავითა.

სარკინელი ნანას შვილი.
შუაბოვნელი შარუას განაყოფი.
მახარა.

შულავრელი ალისანას განაყოფი.
კერტას სოფელში ალავერდა.
მათეს შვილი გოგია.

ჟგ. მეჯინიბეთათჳს.

მეჯინიბე დიღმელი პაპუა.
იქივ ჯანავარას შვილი.

იქივ ნიჭელას შვილი რამაზა.
იქივ გიუას შვილი.

იქივ კიზანას შვილი ბასილა.
იქივ სარქისა.

ჟდ: მერიქიფეთათჳს.

მერიქიფე ზუბიტა.	დალაქი მელქუა.	ხოზიას შვილი იესე.
მერუას შვილი გიუა.	ნინის შვილი გიორგი.	იქივ შიო.

ჟე. მოხელენი თუ როგორ მოიქცნენ, მათთა რიგთათჳს.

რომელმანც ჭამის მოხელემან და მოსამსახურემ თავის სამსახური გაათაოს, და იქ დგომის ნისპატი აღარ ჰქონდეს, გარში გავიდოდეს და იქ იდგებოდეს.

ნურც ეშიკაღას-ბაში და სალთ-ხუცესი, ნურც ბოქაულთ-უხუცესი და სოიბათ იასაული, თჳთ-თავისთჳს კონჩას ნუ დაადგმევინებენ; რაც ყაბი მოერჩებოდეს, გარეთ გაიტანდნენ. ნაზირი და სოიბათ იასაული დაადგებოდეს, და ზეზედ მდგმს კელ-ჯოხიანს ყულსა, ყაფიჩსა, მეთოფეთ ყაფიჩსა და იასაულსა რასაც ასნაფს მოხელეს, ზოგს ყაბით, ზოგს ბოშყაბით, როგორც გახვდეს, იმ გუარად გაუყოფდენ.

როდესაც ეშიკაღას-ბაში და სალთხუცესი დაჯდებოდენ, პატრონის წინადამ სუფრაჯმან საჭმელი მოართუას. სუფრის-აღებამდინ საჭმელს ნურვინ აიღებს. რა ხან სუფრის აღება ბრძანოს, ყოველს მოსამსახურეს ყულუხჩს ხონჩით-და-ხონჩით, ყოველს ასნაფს სოიბათ, იასაულმა მისცეს.

ყაფიჩისა ასრე იქნას: რომელსაც სახლში პატრონი ბრძანდებოდეს, ორი ყაფიჩი იმ სახლის კარზედ დადგებოდენ. რაც ამაში ყულუხჩი არ დაგვიწერია, მის მეტს მოსამსახურეს ნუ შემოუშვებს. ამ სახლის კარს-გარეთ ყაფიჩის მოკიდებით სხუანი ყაფიჩები და მეთოფენი წარიგებით იქით და აქეთ დადგებოდენ. მემაშიეთ რომ დარბაისელთ მაშიც აიღონ, ქვევით დაასყენონ, ნუ წამოახვევენ.

ჯარჩები, თალიშები და იასაულები გარეთ დიდის კარის ყაფუ-ჩთან დადგებოდენ, და რომელიც სამსახური უბრძანონ, ათავებდენ. ამა-თაც საჭმელს მისცემდენ.

სალთხუცესი და ნაზირი სუფრის გარიგებამდის იქ იდგებოდენ, კარგ-გვარად მიალებინებდენ, კარში საჭმელს ნურავის გაატანინებენ.

აგრეთვე სუფრის მილებამდის, ერთი მდივანიც იდგებოდეს: ან წი-გნის დაწერა იქნების, ან სამართალი რომ ჩამოვარდების, მგებით ბა-ტონმა ბძანოს რამე.

საჭმელი ოცი ჯამი გაკეთდეს თუ სამოცი, ერთს ჯამს თვარეშებს მისცემდენ. თუ ოცს ნაკლები გაკეთდეს, ჯამს ნუ მისცემენ.

ფვ. მუშამბის სახლის რიგისათვის.

თუ ბატონმა მუშამბის სახლში ბრინჯიანი ჭამა, ერთი კუმგა-ლესი დადგეს და ერთი ბოქაულთ-უხუცესი, ერთი სოიბათ იასაული, ერთი აბდარ-ბაში, ორი სხვა აბდარი, ერთი თვარეშთ-უხუცესი, ორი თუ-შმალი, ოთხი ასუფრაქეში, ორი მეშარბათე, ერთი მელვინეთ-უხუცესი, ერ-თი ზარის-მელვინე, ერთი მიკამდეგი, ორ-ორი მელვინე, ერთი ბა-ტონის ყალიონ-ყორჩი, ერთი სხვა ყალიონ-ყორჩი. ესენი იმავ ზე-მოთის წესით იმსახურებოდენ.

თუ მუშამბის სახლში ფლავიანი სადილი ბრძანოს, ცხრა ჯამი ფლავი გააკეთონ, სამი ჯამი ბატონის-წინ-დასადგმელი, და ექვსი ჯამი საჯერგოთ; ძროხა ერთი, მისის აშით და ბოსტნით.

ფზ. მეკოდის-ბურჯითათვის.

ჩუენი ბრძანება ასრე არის, და ქვემო ქარხნის ნაზირის დავთა-რი და ქარხანაში შემოსასვლელი ჩვენის მოსავლისა, შემომტანთს, წა-

სლვისა მოსაქმისა რიგი და წესი ასე გვიბრძანებია, მოსაქმემ ასრე ისაქმოს, და იმ გვალად სალთხუცესსა და ჩვენის კარის გამრიგეთ, და ქარხნის ნაზირს ასრე ანგარიშს მისცემდენ.

ვინცა ვინ მეკოდის-პურენი ჯამასალად მქონებელნი, თუ ისრე ერთის წლით მწირავი, რომლისაც მკრისანი იყვნენ და ან დღეის წალმა იქნებოდნენ, კოდის პურის გამოსაგზავნათ რომ წავიდოდნენ, მკათათვეს, მარიამობის-თვეს, ენკენის-თვეს, ღვინობის-თვეს, გიორგობის-თვეს, ასეთი ბეჯითი მოსაქმენი იყვნენ, რომ სხვას საქმეს ნურას გამოეკიდებიან; ვისაც ჩვენი კოდის-პური ედვას და დავთარი ეჭიროს, იმ კაცთ ამ ხუთს თვეში თავ-თავისი კოდის-პური მთელის ქათამით გორს მიიტანონ, ყოველს ამბარდართან ჩააბარონ, როგორც გაჩენილი არის იმ კოდით და იმ საწყაოთი. კოდის-პური ურიგოდ საკვამლოდ ოთხი კოდი პური არის, ამიტომ რომ ქვრივ-ოჯახ ლიტრაჩაკვა კოდშია, და პური ამით ლიტრას ჩავა.

ამბარდარნმა ეს ქნას: რომელსაც სოფელში კაი პური მოვა და კარგ ალაგს გვარობს, იმ რიგის სოფლიდამ კაცს კარგი პური და ქერგი ქათამი გამოართვას; ნურც გლეხსა უზამს ძალასა, და ნურც ჩვენს სამსახურს წაახდენს. მეკოდის-პურემ გლეხი კაცი უწინვე დაარიგოს, რომ ავს პურს არ დაგიჭერთქო, რომ გლეხი კაცი არ დასაჯოს, შეტყობინებული იქნების, და როგორც ამათის ალაგში იქნების, იმ გვარს პურს ჩაიტანს; თუ ამათმა მეკოდის-პურემ ამ ხუთს თვეში ეს კოდის პური მის ალაგს არ მიაბაროს, და ქრისტეს შობის თვეში ანგარიში არმოგვცეს, მეკოდისპურემ იმ სასყელოზედ კელი აიღოს, და ორმოცი მარჩილიც მოგვართვას; თუ გლეხმა კაცმა არ დაუჭიროს ჩვენ მოგვახსენოს, ჩვენ ვიცით და იმ კაცმან.

ჟშ. მურაბისათვის

მურაბას, მწვილებს ნაზირთ მეშარბათეებს გაურიგებდეს, ასე გვიბრძანებია.

ყთ. მეჯლისის პურისათჳს.

მეჯლისისა ასრე ქნან: რასაც სახლში პატრონმან მეჯლისი ბრძანოს, იმ მეჯლისის კაცნი დასწერონ და რაც დაიხარჯოს, ის პური იმ დღეს დასწერონ და ჩააგდონ; სტუმრისა იმაებში არა-არის, ამას ცალკე დასწერდნენ.

რ. მდივანბეგის გარიგებისათჳს.

ნებითა და შეწევნითა ღჳთისათა, და წყალობითა დიდის კელმწიფისათა, ჩვენ ქართველთ მეფისა, სრულიად ერანის სპასალარისა, ყანდაარისა და ქირმანისა ბეგლარ-ბეგისა, ზირიშქისა და ჭიალათის მჭირავისა, ჩვენის ძმის მეფის პატრონის შაჰნავაზ-ხანის მაგიერად მეოფმან, ერანის მდივანბეგმა, საქართუჳლოს ჯანიშინმან პატრონმან შაჰ-ყული-ხან, და ძმან ჩვენმან პატრონმან ქაიხოსრომ, პატრონმან ვახტანგ, იასე, სჳმონ და თეიმურაზ, ესე მტკიცე და მოუშლელი მდივანბეგობის წესი და რიგი დასტურლამა გიბოძეთ, თქვენ ჩვენთა ერდგულთა და წესისაებრივ თავ-დადებით ნამსახურს ორბელის შვილს, მდივანბეგის ვახტანგის შვილს ერასტის. მას ჟამსა, ოდეს ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ და მდივანბეგობის წესი და რიგი მოკითხული ვჰქონით, და ამ წესით ყოფილიყო გარიგებული, და ახლაც ამ წესით გვიბოძებია, ასრე რომ თუ ელში ეს ოთხი საქმე მოჰკლდეს, კაცის სიკუდილი, ბიქრი, თვალისა და კბილის გაგდებინება, ეს კარზედ უნდა მოვიდეს, მდივანბეგმან უნდა გაარიგოს. თუ ელის-კაცს ერთმანერთთან საჩივარი ჰქონდეს და თავისის ნებით მდივანბეგთან მოვიდეს და შემოსჩივლოს, იმისი სამართალი მდივანბეგმან უყოს. თუ ელი ალასი მთა ან ბარში ელში იყოს, იქ გარეშემო კაცმან ელის კაცისაგან შემოსჩივლონ, იმისი სამართალი ელი ალასმა უყოს. აგრეთვე მოქალაქისა

ასრე უნდა იცნას: თუ ქალაქში კაცის სიკჳდილი მოხდეს, ან მოქალა-ქისაგან, ან სხვისგან, იმისი სამართალი კარზედ მდივანბეგმან უყოს; თუ მოქალაქე კაცი გარეშე კაცს უჩიოდეს, ან გარეშე კაცი გარეშე კაცს უჩიოდეს, ან ორნივ მოქალაქე კაცნი თავის ნებით მოვიდნენ და მდი-ვანბეგს შემოსჩივლონ, სამართალი მდივანბეგმან უყოს; თუ მდივანბე-გი იქ არ იყოს, მოქალაქის კაცისაგან სოფლელმან კაცმან ქალაქის მო-ურავს შემოსჩივლოს, მოურავმა გაურიგოს. სხუა მოქალაქის საჩივარი ერთმანერთში მოურავმა გაურიგოს, და ჯარიმა პატრონისა არის. სა-დედოფლო თავადი, თუ აზნაური, თუ მათი ყმანი ერთმანერთს უჩი-ოდეს, და ან სადედოფლოს სახასოში კაცის სიკჳდილი მოჰკდეს, მდი-ვანბეგმან გაარიგოს; ან სახასო ან სადედოფლო კაცი თავის ნებით მდივანბეგთან მოვიდეს და შემოსჩივლოს, სამართალი მდივანბეგმა უყოს. აგრეთვე თუ სადედოფლო სახასო გარეშე კაცს, ან გარეშე კა-ცი სადედოფლო სახასოს კაცს უჩიოდეს, სამართალი მდივანბეგმან უყოს. სადედოფლოს თავადისა და აზნაურშვილის კარში დედოფ-ლის სალთ-ხუცესი მდივანბეგთან უნდა დაესწრას; კომლზედ მარჩილი მოვიდეს, ერთი აბაზი სარდარს, ერთი აბასი მდივანბეგს, ერთი აბასი დედოფლის სალთხუცესს. დედოფლის სახასოს კაცის საჩივრებს დე-დოფლის სალთხუცესი უნდა გაარიგებდეს. თუ პატრონი ან ქართლს, ან საბარათაშვილოში ბრძანდებოდეს და მდივანბეგი თან ახლდეს, და დედოფლის სალთ ხუცესი იქ არ იყოს, სადედოფლოს კაცის საჩი-ვრები მდივანბეგმან გაარიგოს. როდესაც დედოფალი ქალაქს ბრძანდე-ბოდეს სადედოფლოს სახასოში, ან სადედოფლოს სახასოსაგან საბა-ტიოს კაცის შვილმან, ან აზნაურ-შვილმან, ან მათმან ყმამან, სამეფოს ან სადედოფლოს კაცისაგან, დედოფლის სალთხუცესს შემოსჩივლოს, იმისი სამართალი დედოფლის სალთხუცესმან უყოს. აგრეთვე გორელი კაცი თუ გარეშე კაცსა, და გარეშე კაცი გორელს კაცს უჩიოდეს, სა-მეფოს თუ სადედოფლოს, მდივანბეგთან იჩივლონ და გაურიგონ; თუ

გორელი კაცი ერთმანერთს უჩივოდეს და თავისის ნებით მდივანბეგს შემოსჩივლონ, სამართალი მდივანბეგმან ყოს; რაც ამ გორელის მოჩივრებისა გარიგდეს, ექვსი თავი სამდივანბეგო აიღებოდეს, თუ გორელს კაცს მიეცემოდეს, ნახევარი სამდივანბეგო მდივანბეგსა, ნახევარი სამდივანბეგო ამილახორსა, სანახსაულო სულ მეფის იასაულსა; და თუ გორელის კაცისაგან გარეშეს კაცს მიეცემოდეს, სამდივანბეგო მთლად მდივანბეგსა და მეფის მდივანს მიეცემოდეს; გორული სანახსაულო ნახევარი მეფის იასაულს, ნახევარი ამილახორსა; ბატონის უბრძანებლად არას სარდარს სამართლად თავის სასარდლოსთან კელი არა აქვსთ, რომლისაც დროშის კაცისა გაიყრებოდეს, და ან დიდი ბჭობა და სამართალი იქნებოდეს, თავისი სარდარი უნდა დაესწრებოდეს; გასამრჯელო კომლზედ მარჩილი რომ მოვა, იმისგან ერთი აბაზი სარდარს, ერთი აბაზი მდივანბეგს, ერთი აბაზი მდივნებს.

რაც ან ბატონის ბჭობით, და ან მდივანბეგის ბჭობით გარიგდეს, მესამედი სამეფოს კაცისა მეფის მდივანსა, და სადედოფლოსი დედოფლის მდივანსა. აგრეთვე ჯარიმა ბატონისა არის, ათის-თავი მდივანბეგისა, წართმეულისა მდივანბეგმან და მდივნებმან: როგორც სამდივანბეგო, ისრე ის გაიყონ; თუ მეფე და მდივანბეგი იქ არ ბრძანდებოდეს, დედოფლის სალთხუცესმა სამეფოს კაცში სამართალი ქმნას, და მდივანბეგს თავისი სარგო მისცემდეს; ბრძანებისა აჩვენისა მორჩილნო, ეს ჩვენგან გარიგებული ბრძანება ასე დამტკიცდეს; და ნურავინ ურჩ-იქმნებით,— ქკს. ტყზ. ენკენისთჳს კე. დაიწერა ბრძანება.

რა. მდივანბეგის ასაღებისათჳს.

სამდივანბეგო ასრე აიღება: მოქალაქეზედ ათის-თავი, გარეშეს კაცზედ ექვსის-თავი, აქლემზედ სამი მინალთუნი, ტყვეზედ ორი მი-

ნალთუნი, ჩულაყს ცხენზედ სამი აბაზი, ჭაკს ცხენზედ ორი აბაზი, ძროხასა და კარზედ თითო აბაზი, ჯორზედ ხუთი აბაზი; ჯაბალის ულაყზედ ერთი აბაზი, ცხუარსა და ღორზედ თითო შაური.

სამორდრო გამოკა: აქლემზედ სამი აბაზი, ულაყს ცხენზედ სა-მი შაური, ჭაკს ცხენზედ ორი შაური, ძროხაზედ ერთი შაური, ვირ-ზედ ერთი შაური, ტყვეზედ ერთი აბაზი, კამბეჩზედ ორი შაური, ჯორზედ ერთი აბაზი, ცხუარსა და ღორზედ ორი ფული.

რბ. მოლარეთხუცის სარგოსათჳს.

დუშლიკი რასაც ბატონი გასცემს, სტუმარს უნდა მიუტანონ მოლარეებმან, და მემანდარი გაუძღვეს, მიართუან და რაც სტუმარს ენამუსებოდეს, თუ მოლარეს ცალკე გამოუვიდეს, მემანდარს მოლარეებ-თან ხელი არა აქუს; და თუ ორთავესათჳს გამოვიდეს, მემანდართან შუა უნდა გაიყონ, და რაც დუშლიკი მოვიდეს, ნახევარი მოლარეთ-ხუცისა არის, და ნახევარი თავლიდრისა, და მუშრიბისა არის, და-ნახევარი მოლარეებისა. სხუა მოლარეთხუცის სარგო ჯამაგირზედ თუ-მანზედ ორი შაური მოლარეთხუცისა არის, ორ-ფულ-ნახევარი მუ-შრიბისა, ორ-ფულ-ნახევარი თავლიდრისა, და ნახევარ შაური მოლა-რეებისა არის, ჯამაგირის თუმანზედ.

დანიმისა არის თუმანზედ ათი შაური, აქა ხუთი შაური გერაქ იარაღისა არის, და ერთი შაური მუშრიბისა არის. გერაქ იარაღისა წელიწადში ერთი კელი ტანის-სამოსი; დანიმისა ორი შაური, მუსტოფი-სა ქწერა ორი შაური, მოლარეთ-ხუცისა. ბატონმა რომ ფარჩა და ან სხუა სალაროდამ ითხოვოს, მოლარეთხუცესი წინ წაუძღვებოდეს თავ-ლიდარს, და ბატონს მიართმევდეს კალათუნით, და ან ბატონი ტანის-სამოსს გამოაჭრევინებდეს, რაც ნაჭერი მორჩებოდეს ერთს ქისაში ჩა-სდებდეს მოლარეთხუცესი დაბეჭდუდეს და თავლიდარს მიაბარებდეს.

მოლარეთუხუცესს უნდა ქარხნიდამ მიეცეს: ერთი წმინდა ჭური, ერთი ფისოსის ქონი, ფეშთუქუნის მოსავლიდამ, ბროწეული ხუთი, ხახჳ ცხრა, ზეთის-კილი ჩარექი ორი, საპონი ნახევარ-ლიტრა.

რკ. მუხრანის კოდის-პურისათჳს.

მუხრანი არის საკომლო—რპ; ამისი თარხანი—ოდ; გამომღე-ბი ქათმით—რკ; სხუა გამოსაღები როგორც ზემო ქართლზედ სწე-რია, ისრე ამათ გამოიღონ.

აქ არის დაწე-
რილი ადგილნი.

რდ. მუშის რუსუმისა.

რე. მოლარეებისა.

რვ. მეითრისათჳს.

მეითარი ბატონს თავს დაადგებოდეს, კელსახოცს მიართმევდეს მერიქიფეს ამსახურებდეს, ტანის-სამოსი მისს კელთ არის. დუშალი-კის ნახევარი მეითრისა არის; შიგნით გარეთ ბატონთან გაუყრელობა და შინა ყმობა, დიდი აქუს. თავლიდარს დუშალიკის ნახევარი რო-გორც სხუანი გაიყოფენ, ისრე ქსე.

რზ. მერიქიფეთუხუცისათჳს.

მერიქიფეთუხუცესი, ქილიფთრისა და მერიქიფეებისა.

რჱ. მეჯოგეთ-უხუცისა და მეჯოგეებისათჳს.

ჯოგის საქმე ასრე არის: მეჯოგეთ-უხუცესი ავთანდილი არის, და მეჯოგენი ან ძველნი და ან ახალნი ვინცა ვინ არიან, სახელდობრივ სწერიან, ჯილდა ვისაც აბარია. აწერილი ჯოგი რაც არის, თავილად

ჯოგის თავლიდარს აწერია, მისს დროს აჯილდას გაურყვდეს, ჯოგს კარგად უყურონ, კჳცს მოუარონ, ან ურდაში არ წასდეს, ან ნადირმა არ წაუსდინოს. თუ მრთელი და კარგი ზამთარი არის, კაცი უკლებლად უნდა მიაბარონ, თუ ზამთარი ძნელია, ან ჯოგში სენი არის, ან კჳცისათჳს მგელს მალა დაუტანებია, ის მოხელეთ გასინჯონ და ისრე ჩაუგდონ.

მეჯოგისათჳს ორ-ორი მუა მოჭრილი ცხენი, თჳთოს მეჯოგეს მისცენ. სხუას ცხენზედ ნუ შესჯდებიან, თუ ჯოგის ცხენი სხუა დახედნილი იყოს, მეჯოგეს ჯარიმა უნდა წაართუან, მეჯოგეთ-ხუცესი ჯოგის ცხენზედ ნუ შესჯდება. რა ხან კჳცი დასაჭერლად მოიყუანონ, უწინ ერთი წმიდის გიორგისათჳს დაიჭირონ, და მერმე, რამდენიც ბატონმა ბრძანოს, ბატონისათჳს იმდენი დაიჭირონ, მერმე მოხელეთა, ვისაც უბძანონ, იმათ დაიჭირონ, ერთი კჳცი მეჯოგეთ-ხუცესს დაუჭირონ, დუშალიკი ნახევარი მეჯოგეთ-ხუცესს, ნახევარი მეჯოგეებს. გაზაფხულს ჩავიდოდნენ, წლისას გავაზჳდ, ნახევარ-წლისას მხარზედ დასდაღევდნენ, მეჯოგეთ-ხუცესი, მესტოვე და ჩაროვა ნაზირი ჩავიდოდნენ, მხარზედ დასდაღევდნენ, ანგარიშს გამოართმევდნენ, მუას დადაღს ნახევდენ და გამოვიდოდნენ, ერთი კჳცი ნაზირსა, ერთი მესტოვსა, და ერთი ჩაროვა ნაზირსა, ბატონის ცხენი რომ დაიკარგოს, მეჯოგემ შვიდეულად აზღვევინოს და ამისი საზღაური მეჯოგეთ-ხუცისა და მეჯოგისა არის.

რთ. მწყანგილისათჳს.

მწყანგილისათჳს როგორც გარიგებული არის, ისრე იქმოდენ და აღასრულებდენ.

რი. მთიდამ ჯანიშანისათჳს.

ბალაკაციურს ელის კაცადამ, რიგისად ნუ დაგუაკლებს ნურას დროს.

რია. მეთოფეთათვის.

მეთოფე გოგორის შვილი.
გვერდ წითელი ზაქარია.
ჩაკა შვილი როსტომა.
გელდიას შვილი ავთანდილ.
ალექსიძე სოსია.
ომანის შვილი ფრიდონ.
ალექსიძე ავთანდილ.
წინამძღვრის შვილი ზაალ.
ბულუტაური ბერუკა.
დიღმელი კაკანას შვილი.
დიღმელი თეთრაძე.
დიღმელი ხერჩუას შვილი.
კრწანელი დევანოს შვილი
მაჩვთელი ლაზარა.
ქრცხინვალელი პაპანას შვილი.

პაპელის შვილი მამისიმედი.
კავთის კევის მამასახლისის შვილი.
პეპელის შვილი ალდგომელი.
მელანას შვილი იკანა.
ზანგალაძე.
გრიგოლის შვილი.
მეკარჩეს შვილი სოსია.
მჭედლიძე ბექო.
ზარიუნას შვილი გოგოგი.
ცაცას შვილი თამაზა.
მამასახლისის შვილი ბეჟან.
ბაბუციძე გიორგი.
მელანას შვილი პაპატა.
კახიას შვილი ბერია.
ხარაბელი ოთარა.
სალიას შვილი ბეჟან.
ოტიას შვილი მაჩაბელი.

ყუჩამი ქაიხოსრო, თურქისტანის შვილი.
მეთოფე შალიკას შვილი ვასტანგ,
სოლალას შვილი, შიოშას შვილი.
ოქრომჭედლის შვილი ზურაბ.
გლურჯიძე შიომ.
თულას შვილი იესე.
თულას შვილი გიორგი.
ზევეის შვილი გიორგი.
მამასახლისის შვილი აბაზა.
თაყას შვილი ქაიხოსრო.
აბაშის შვილი.
აბულას შვილი ბარათა.
ზავარას შვილი გივი.
ალნიას შვილი.
ქურდეკანის მე ფილასონ.
გულია. ბაკის შვილი.

რიბ. ქარხნის მუშრაბისათვის.

რაც სარხათა აქვს, ის ჯამაგირი, თვითო პური თეთრი; საერო პური შვიდი, ღვინო ლიტრა ერთი, სანთელი ერთი, თავადს ბრინჯი

ნახევარ ლიტრა, კრბო ერთი ქსანი, კვრაში საკლავი თჳთო ამარილი ლიტრა ორ-ორი, თვეში ქერი ლიტრა ორ-ორი, ქონი თჳთო ქსანი.

როგ. მეძაღლეთ-ხუცისათჳს.

დაგვიყენებია მეძაღლეთ უხუცად ყარჩიღა, ამისი ჯამაგირი (ა): ეძუსი ბიჭი სხუა, ამათი ტანის-სამოსი ჩოხა, ნიფხავი, პერანგი, ქუდი, სარტყელი და შალვარი, და თვეში ძროხის ტყავი ერთი. ამათი ულუფა დღიურ, უფროსს პური ლავაში სამი, სხუათ თითოს პური ორი, კვრაში უფროსს ღვინო ლიტრა —; ამ სხუათ თითოს ნახევარ ლიტრა, რაც საკლავი დაიკლავს, თავ ფეხი ამათ წაიღონ; რამდენიც მეძებარი ეზარდოს თჳთოს პური მგრგვალი ორი; მწევარს მაყურისა სამი; ოთხი მარხვაში; ქონი ლიტრა ერთი თვეში თჳთან საჭმელად საკლავი ერთი, თავლიდარს მის დროს დღეში ქერი ლიტრა ერთი, მარხვაში მის რიგად სამარხო. ამ რიგად იმსახურებენ: პატრონი რომ მოედანს გარდა, სადაც წაბრძანდებოდეს, დილაზედ ადრე ქანარა რომ დაჰკრონ, მაშინ კარზედ დასხდნენ, და როდესაც წაბრძანდებოდეს მარჯვნივ წინ ისინი იარებოდნენ, სანამდის სანადიროში მიბრძანდებოდეს. მერმე მის რიგად დადგებოდნენ, და თუ პატრონმა არა ბრძანოს, სასახლეში ძაღლს ნუ შემოუშვებენ. გარეთობაში პატრონის კარვის გარეშე დიდი ძაღლები და მეძებრები კარვის გარეშემო შემოაყენონ, დასადგომად გარეთობაში საჯინიბოს უკან და ჯორების უკან დადგებოდნენ, და ძაღლებს რაც იარაღი მოუნდებოდესთ, სახლთაფოს ნაზირი გაუჩენდესო.

რიდ. მუსტოფის რუსუმისათჳს.

ასრე არის: მუსტოფს ჯამაგირი ზოგს ჰქონია და ზოგს არა, ახლა ოცი თუმანი არის, ვინც ჯამაგირის სარგოსთჳს აიღებს თუმანზედ

ერთი აბასი საბეჭდავის; ვისაც ჯამაგირი აქუს, თუმანზედ ყოველს წელიწადს ორი შაური მუსტოფისა არის, კერაქიარალის დანიმზედ თუმანზედ ორი შაური; დაბალსანაზედ ორი თუმანი; ტყვის ბაჟზედ ორი თუმანი; ცისის მეთოფეს რომ ალსწერს ფუშთუქუნიდამ ოთხი თუმანი ხუთი აბასი თორმეტი შაური და შვიდი ფული; სუნიდამ რუსუში ორი შაური.

რიე. სალაროს ნაზირისა და მისის ასნაფებისათჳს.

არის სალაროს ნაზირის სახელო და თაბუნი კაცნი რომ ეს იმას უნდა ებაროს: სალაროს თავლიდარი-თუშმლის შვილი ბეჟან; ყორლანას შვილი ფარემუზ; იებულას შვილი თამაზა; სალაროს მუშრიბი ნასყიდა; არლუთას შვილი ოლუზა.

რივ. ქარხნის ნაზირისა და მისის ასნაფებისათჳს.

გერაქ იარალი ბირთველა.	ყორლანას შვილი შიმმიტა.	მირზალას შვილი რუვაზა.
მოლარე ედიშერა შვილი სუმბატა.	ყორლანას შვილი პაპა.	შანშიას შვილი ალავერდა.
ყორლანას შვილი ბერუა.	კიდევ ყორლანას შვილი ფაფა.	როსტევანის შვილის შვილი.
ყორლანას შვილი ზალია.	ყორლანას შვილი კაცია.	შაიკას შვილი ბერუა.
მერაბას შვილი ძოლმაზა.	დურნუკელი ფარემუზა.	ელიარას შვილი პაპა.
ბოლნელი ლელუა.	ყორლანას შვილი ედიშერ.	ხვარა გორელი მირზა.
გრიგოლის შვილი გიორგი.	თუმანის შვილი სალმასანა.	შანშიას შვილი საფარა.
	იებულას შვილი ცგიუა.	არეშის შვილი იახში.
		თეგა იასაული.

ქარხნის იასაული არეშის შვილი იოსებ.	ყორღანას შვილი ნასყიდა.	ნასრიას შვილი ალავერდა.
არეშის შვილი შერმაზანა.	ყორღანას შვილი ჭაჭა.	ელდამაზას შვილი როსტომა.
დალალას შვილი ალავერდა.	ყორღანას შვილი გახაბერი.	ფიროფისხელა გოდერძა.
ხოჯას შვილი ადიბეგა.	ფასუას შვილი ბერუა.	დავითა;

რიზ. ნახირის თავის აღებისათჳს.

ნახირის-თავი სძეს დიდს სოფელს კარი; შუათანას—ზროხა; პატარას გამოზამთრული; იმის დაბალს ცხვარი; თუ ერთი კომლია, ორი შაური. ერთი წელიწადი უნდა, შუაზედ გამოვიდეს; და მესამეს წელიწადზედ აიღონ.

რიტ. სალაროს ნაზირის სარგოსათჳს.

მისი სარგო უწინ ყოფილა ჯამაგირი თუმანი ოცი. ის ამოუკვეთიათ, ახლა ეძლევის ჯამაგირი თუმანი სამი, დანიმზედ თუმანზედ შაური, ორი ნავროზანა. იჯარის თავს თითო ფლური; დიდ ბაჟზედ რაც შეუძლია ფეშქაში. რაც ქლიდამ სანავროზო ფლური მოვა, შომტანისაგან ფლურზედ ორი შაური. ქლიადასი ვინც დაჯდების—თორმეტი მინალთუნი.

რით. ქარხნის ნაზირის სარგოსათჳს.

წელიწადში ჯამაგირი რიბ; პური დღიური წმინდა ორი; ატუნური ღვინო როდესაც ქარხანაში იყოს ლიტრა ა; საჯელგო ღვინო ლიტრა ა; კჳრაში ცხვარი ა; ბატონის საჭმლიდამ ბოშყაბი ა; წელიწადში ჯოგიდამ კჳცი ა, მუქამალი ცხენის იარაღი ა; ნახევარი საბარათასშვილოს კოდის პურის მკრეფლობა.

რკ. ნავტიკისათჳს.

ნავტიკისა ასრე არის: ნაზირმან თჳთოს კჳრას ქარხნის იასაული რიგისად გაატანოს, რაც დაიჭირონ, მოიტანონ. თუ მარხჳა იქნებოდეს, კმელად და მჟავედ შეინახვედენ. აგრეთვე დიდს ბადეს მისს დროს უურეს ანადირებდენ; ისდომ: ინადიროს, და ნაზირმა იასაული გაატანოს.

რკა. ნაღარახანის მოხელეთათჳს.

დაგვიყენებია მექანარე არუთინა.	მექანარე მოსესა.	შაგირდი გიორგი.
ფოლადას შვილი ოსიანა.	მექანარე ივანე.	მენაღარე ზალინა.
მისი შვილი ფოლადა.	მექანარე პაპა.	მენაღარე ივასუა.
მექანარე პაპა.	მენაფირე ოჭანა.	ახვერდა ერთი.
მექანარე როსტომა.	მენაფირე ნაზარა.	მენაღარე შეგირდი ოთხი.
მექანარე ალიყულა.	მენაფირე გასპარა.	მეზინჯე გოგინა.
	მეზურნე ჭასანა.	მეზინჯე არუთინა.
	მეზურნე ბუყინა.	

რკბ. მოდუნასხჩისათჳს.

მოდუნასხჩა, რაც დავთარში გლეხი ჩავარდების გამომჟღებლად, იმან კომლზედ თჳთო აბასი უნდა გამოიღოს. ამისი ათის-თავი სალთხუცისა და მდივნებისა არის.

რკგ. ორაგულის ჯუფთისა და სხჳათათჳს.

ორაგულის ჯუფთს და მჟავეს შეინახვედენ; ზუთხისა და სხჳა თევზის მჟავესაც შეინახვედენ, და თუშმალს მიაბარებდნენ.

რკდ. თევზის ჩაჩხისათჳს.

თევზის ჩაჩხსაც ის შეინახვედეს გაპოკტისას, თუ სხჳსას; რომელთაც ორაგულის ჯუფთი ებაროსთ.

რკე. პირის-თავისათჳს.

აგრევე პირის-თავზედ იქნებოდეს. ყოველს მკარეს მობა-ღასეცა და მოპირის-თავეც დავთარს დაიჭერდეს, რასაც კომლს რამდენი ბატკნიანი და რამდენი მშრალი, ან თხა ეყოლებოდეს, დასწერდეს; და რასაც აიღებდეს, იმასაც დასწერდეს. ნაკირის-თავის მკრეფველი რომ წავიდოდეს, სად როგორ რჩომა ეწეროს, ისე იმ გჳარად აიღოს.

რკვ. პირის-თავის აღებისათჳს.

პირის-თავი ასზედ ერთი საბატონოდ აიღებს. რაც ამისი ათის-თავი დადგება, სამი წილი მეპირის-თავისა, მეოთხედი სალთხუცი-სა და მდივნებისა არის.

რკზ. ურბნისის რუს მუშისათჳს.

ურბნისის რუ საქაშეთამდი შინდელთ გამოიღონ, იქიდამ სა-ქაშნელთ და თჳალათ-უბნელთ შარშაბის საყდრამდის; იმას აქეთ გარიანელთ, სასირელთ და არაშენდელთ რუისის თავამდინ გამოიღონ; იმას აქეთ გორის გზა რომ მლაშის წყალს შეეყრების იქამდის; იმის აქათ ურბნელთ უნდა გამოიღონ.

რკჱ. ყეენის ფეშქაშისათჳს.

როდესაც ბედნიერის ყეენის ფეშქაში ტყვე წავა,—ასი თუმანი ელმა ბატონს უნდა ფეშქაშის გასაგზავნად უნდა მოართჳან.

რკთ. საზანდრებისათჳს.

საზანდარი ბეჟან.
შომიტას შვილი ბერუა.
ხიზანას შვილი ივანა.
გილაური ასლამაზა.
მამასახლისის შვილი ფასუა.
მაჩუთს ლევანია.
სახუნდრელი თამაზა.
კირაკოზას სოლოვლის მანაზარა.
საზანდარ ბაშიგიორგი.
მისი თაბუნი მირზანას შვილი.
ალელი თამაზ დალალას შვილი.
შერმაზანას შვილი გოგია.

სხუა მოქალაქე საზანდრები ყველა მისი თაბუნი არის.

ბოვნელი ყანდიას შვილი. | ქშიკას შვილი ბაბუა. | ნიკოლოსა.

რლ. საფარეშოს მოხელეთათჳს.

ფარეშთუხუცესი ზაალნიაზა.
ოთარა.
ქმნელი ლაშქარა.
გოჩოლას შვილი ხოსიტა.
ადენას შვილი შერმაზანა.
სამბატელი ფარეში გიორგი.
სარქისას შვილი ბეჟან.
ხარატის შვილი სიხარულა.
ბეჟუბა.
სამშვილდელი გარსევანა.
შანშიას შვილის ძმისწული.
ბერთას შვილი დათუნა.
რუსი ფარეში ორი.
ალელი ფარეში თამაზ.
ნაზარას შვილი ავთანდილა.
იმერელი გოჩა.
ხაროულელი უსეინა.
მისი ძმის წული უსუფა.
მეკარე ბერუას შვილი.
კავთის-ხევს ზურაბას შვილი.
რატის შვილი ლუარსაბ.
თავლიდარი ასლანა.
შიგამდგომელი პეტროზა.
დიღმელი გეგელას შვილი.
მანველას შვილი შავერდა.
როსტიას შვილი იესე.
მემეტრეს შვილი შალიკა.
დათუნას შვილი იესე.
კიდევ იესე.

რლა. საჯაბადროს მოხელეთათჳს.

ჯაბადარი შერმაზანას შვილი.
ელიარას შვილი.
გვრიტას შვილი ფირან.
ასლანას შვილი.
მანაზარა.
აბაზა მამასახლისის შვილი.

რლბ. სარქარ-ბაშისა და სარქრებისათჳს.

სარქარბაში იმამვერდი.
ყორღანას შვილი მანუჩარა

სასახლის თავლიდარი ქელისბარა.
შემაზას შვილი.

იასაული ალავერდი.
გიორგის შვილი დათუნა.

რლგ. სარქარ-ბაშისა და თავლიდრის სარგოსათჳს.

სარქარ-ბაშს ჯამაგირი წელიწადში თუმანი. რაც იმათს კელში დაისარჯვის, თუმანზედ ორი შაური. რაც ბატონის თეთრი დაიხარჯვის სასახლისათჳს, იმისი თუმანზედ ათი შაური. დანიმი აჳს ამისგან ორი შაური მუშრიბს; ერთი კელი ტანისამოსი თავლიდარს.

რლდ. სახაბაზოს მოკელეთათჳს.

მეგოდრეთ-უხუცესი მანშიას შვილი ნასყიდა.

მეგოდრეთ ხუცესი თულას შვილი ზურაბ.

მანდენა შვილი გოდერძი.
შიგამდგომელი ზურაბა.
საბაზი დიდმელი გიგოლას შვილი გიორგი.
ზაზიას შვილი.
მოქალაქე გოჩას შვილი.

იქივ ხოსიტა.
ქიზნელი ადუა.
მანშიას შვილი გიორგი.
ქისგელი ბერუა.
ოთიას შვილი.
თბილას შვილი.
სამესრეოელი ბასტრიმე.

მექვაბის შვილი ბეჟუა
ჯანდიერ.
თრიალეთელი რამაზა.
ოქუზას შვილი.
მარიამული დათუნა.
ანდრათელი ზადა.
მოქალაქე გოგიას შვილი.

რლე. სუფრაქეშთათჳს.

მერთალის შვილი ავთანდილ.
მამუკა შათირი.

მანშიას შვილი გიორგი.
მანშიას შვილი პაპა.

ზავარას შვილი ტარიელ.
საჩინოს შვილი ოთარი.

რლვ. სამზარეულოს მოხელეთათვის.

თუშმალი მანუჩარას შვილი.
საყა წყალის მზიდავი.
თუშმლის შვილი ზალია.
ყასაბი.
მამად შარიფა.
მზარეული დიღმელი ბერუა.
იორ ყულა.
მარიამული პაპუა.
თეთრაძე შავერდა.
ჯიმშიტას შვილი ზურაბა.
კმანელი მახარა.
თავლიდარი გოგია.
მჭედლის შვილი.
მარიამული გოგია.
გრძელას შვილი ბერუა.
მარიამული ლომ კაცი.
კრწანელი მამუკა.
ავლადელი ქამა.
კოყრელი ზურაბა.
ზევაძე გოსტამა.
მუმლია.
ქვემო ბოვნელი ელისბარა.
კრწანელი დათუნა.
ოსტატი ფარადა.
მზარეული ხინიას შვილი.

რლზ. საღვინის მოხელეთათვის.

მეღვინეთხუცესი გაბრიელ.
მეღვინე ყორღანას შვილი ბერუა.
ბაირამას შვილი როსტომ.
დათუნას შვილი შაველა.
შულავრის მამასახლისის შვილი.
გლურჯიძე გლურჯი.
მიგამდეგი ოსიეშეს შვილი.
პაპა.
სოზიას შვილი შიუა.
გურიული პაატა.
ბოვნელი ბეყუა.
გალატოზის შვილი არდაშელ.
თავლიდარი ზავარას შვილი ფარსადან.
სოლიაღას შვილი იოთამ.
ზავარას შვილი ზურაბა.
მირიანას შვილი ალავერდა.
გორელი ესტატე.
დათია.

რლჱ. სატიკის-პიროსათვის.

მეტიკის-პირე თამაზა.
დიღმელი ჩაჩაშვილი რამაზა.
იქივ ზურაბა.
ქიტიაშვილი ბერუა.
ავლაბრელი თამაზა.
გურდღელას შვილი მახარა.
შულავრელი მასურას შვილი.

რლთ. საშარბათოს მოხელეთათჳს.

მეშარბათე თავლიდრად ნაზარა.
იქივ ასლანა.
ხატის ყმა თამაზა.
ემაკას შვილი ვერმიშა.

თათარი რამაზა.
იქივ ბაიას შვილი.
იქივ მამუა.
ქიტესა.

ქვემო ბოვნელი გიუა.
იქივ ალიბეგას შვილი.
აღნიას შვილი თამაზა.
გიორგი.

რმ. სააყშტროსათჳს.

აყშტარი თავლიდარი არუთინა.
თანდილას შვილი ბეჟიტა.
ბოვნელი მარქარა.
ბოვნელი დურია.
მულავრელი ალიხანას შვილი.

თავლიდარი ბაირამა.
მარიამული ბერუა.
ბოვნელი ხუგაზა.
ოლთისელი ამუთარი თამაზა.
ყალთასხჩი შვილი ფიჩალა.

დიღმელი გოდერძი.
ბოვნელი ბეყუა.
ბოვნელი საქუა.
ავლაბრელი ზურაბა.
გრიგოლას შვილი ბეჟან.

რმა. მეთეფშეთათჳს.

მეთეფშეთ თავლიდარი გიორგი.
გზირის შვილი მეთეფშე.

კიდევ გიორგი.
მოქალაქე ხეჩუა.
სამესრეოლელი ქამა.
თეოდორე.

ბოვნელი ხეჩუა.
ეკლესიელი ლევა.
ბერუას შვილი იოანე.

რმბ. ამბარდანთათჳს.

ამბარდანი თუმანა.
დარდარას შვილი დათუნა.

მუჯირი ბოვნელი ასლანა.
მოქალაქე ზურაბა.

იქივ მურადა.
მოქალაქე ნასყიდა.

რმგ. ზინდართათჳს.

ზინდარი თავლიდარი პაპუა.
თულას შვილი ნავროზ.

შიგამდევი გარსევანა.
გორელი ესტატე.

ვახუშტის შვილი დურმიშხან.
კიდევ გორელი დავითა.

რმდ. ჩაჭმლისათჳს.

საჭმელს თუ ოცს ყაზს გააჭყეთებდენ, თუ ორმოცს-სამოცსა, ერთი ყაზი ფარეშებს უნდა მისცენ; და თუ ოცს ნაკლებში გაჰკეთდეს, ყაზს ნუ მისცემენ.

რმე. სახასო პურის მოსავლისათჳს.

ჩუენის სახასო სოფლის კასადრებმან პურისა თუ ქერისა-მან, ყველამ ენკენისთვის გასლვამდინ ანგარიში მოსცენ, რომ შე-ვიტყოთ რა მოსულა, რომ იმისი ფიქრი გვქმნათ; თორემ თუ ამ დროს ანგარიში გასცილდა, კასადრობაც დადჳას და იმ წლის თავის სარგოცა.

რმვ, სადიასახლისოსათჳს.

რაც ჩუენი სადიასახლისო ზროხა მოგროვდეს, რამდენიც დადგეს, როგორც შესჭდეს სოფელსა და სოფელს, თრიალეთზედ მიაბარონ ამ წესით: ფური უკუდავი იყოს; კბო ვისაც ებაროს, ნია-დაგ წელიწადს იმისი იყოს; წელიწადზედ ფურის-თავს სამს ლიტ-რას ერბოს ჩვენს ქარხანაში მოაბარებდენ.

რმზ, სუფრის პურისათჳს.

ბატონის სუფრის-პური ლიტრაზედ ლავაში ორი; მურასა ლიტრაზედ ერთი, საგარეჯო ნახევარ ლიტრისა.—მეჯლისი რომ იყოს, ექჳსს ლავაშს ჩასდებენ; უმეჯლისოდ სამს ლავაშს ჩასდებენ.—მოხე-ლეებს როგორც მისცემოდეს, ისრე იმ გვარად მისცემდენ პურსა, ლიტრაზედ ოთხსა, გამოიყვანონ და წმინდად გაუმტკიცონ.—სამეჯ-ლისო ლავაში ლიტრაზედ ოთხი.—საულუფე ლავაში ლიტრაზედ რვა.—მზადაური ლიტრაზედ ათი.

რმჱ. საურისათჳს.

საურისა ასრე არის: როდესაც ქვეყანაზედ საური მევარდების, მესაურობას ვისაც ბატონი უბრძანებს, იმისი არის; კომლზედ თოთხმეტი შაური გამოერთმევის. ამისგან მარჩილი ბატონისა არის, დარჩების ორი შაური. ამისგან შაურ-ნახევარი მესაურისა ჯრნს და ნახევარ შაური სალთხუცისა და მეფის მდივნებისა არის, შუა უნდა გაიყონ: ორ-ფულ-ნახევარი სალთხუცესსა და ორ-ფულ-ნახევარი მდივნებსა მეფისასა. გასაყოფი ამაში არც დედოფლის სალთხუცესსა და არც მისს მდივნებს ამაში კელი არა აქვსთ. ბოგანოზედ სძეს შაური, კომლზედ ორი შაური, ეს ბატონისა არის. ბოგანოს მდევნი არა სძეს და მთელმან საკომლომ—ასრე არის: დიდს სოფელში ჩადგებოდეს და რაც მაფთებული იყოს, სამასპინძლო მიართვან. და სხუაგან საკომლოზედ თჳთო შაური მიართვან. მესაურებს თითო სალთხუცის კაცი უნდა გაჰყვეს, სალთხუცესს კაცს კელი არა აქვს.

რმთ. საბალახის აღებისათჳს.

საბალახე სძესთ: ასზედ ბატკნიანი ცხუარი სამი; მშრალი ცხუარი ორი; მობალახის შიმდლიგი ა. რაც ბატონის საბალახის ათისთავი დადგების, ამისი მეოთხედი სალთხუცისა და მდივნებისა არის, და დარჩების სამი წილი. ამისგან ორი წილი მებალახესა, და მესამედი სუფრაჯსა.

რნ. სამასპინძლოს შეწერისათჳს.

თუ ბატონი ზემო ქართლში ბრძანდეს, ვინც არ დაჰპატიჟებს და ან სამასპინძლოს არ მიართმევს, მოკელენი სამასპინძლოს შეაწერენ.

რნა. საამილახოროს კოდის-პურისათჳს.

საამილახოროსი არის ბოგანოს გარდაისად თარხანი და გამო-მღემი კომლი ტმთ; ამისი თარხანი რმთ; გამომღები ქათმით სდ; ესენი საბალახის თარხანი არიან. სხუა გამომღები როგორც ზე-ვით სწერია, ისრე ყოველიფერი უნდა გამოიღონ. კოდის-პურის ჩა-მოტანა ზოგს გორს აქუს, ზოგს ქალაქსა.

რნბ. საბარათასშვილოს კოდის პურისათჳს.

საბარათა შვილოს არის საკომლო ში; ყაფლანის შვილის სა-კომლო ტ; აქმნა ჩსი; ამისი თარხანი და აყრილი სლ; გამომღები შპ; აგრეთვე ქათმის სხუა გამოსაღები როგორც სხუა დაგვიწერია, ისრე იმისი რიგი არის; სასახლის მუშაობა, ყარაის ჯერგა. ამას გარდაის ზოგს სოფელს სახასოს სოფლებში კჳნა-მკა და ლეწ-ჳა ჰსძეს, საკომლოზედ ბზე საკედრით.

რნგ. საციციანოს კოდის-პურისათჳს.

საციციანოს გამომღები ქია; ამისი თარხანი ვ; დარჩა ქათ-მით ლკზ; თარხანი რკვ; ბატონის შვილის ყმითა; ამისგან გორს უნდა მოიტანონ საკომლო სმ; ქალაქს უნდა ჩამოიტანონ ქათმით საკომლო ტნი; სხუა გამოსაღები როგორც ზეით სწერია, ისრე აქესთ.

რნდ. სომხითის კოდის-პურისათჳს.

სომხითი საკომლო ფოგ; ამისი თარხანი რიე; გამომღები საკომლო ქათმით უნჵ; ამათ საკომლოზედ და ღორის საბალახე

არა ჭსძესთ. სხუა როგორც საზარეთმსშვილის რიგი არის, ისრე ამათ ჭსძესთ. ჯარიმა და ქვის-თავი ბატონისა არის.

რნე. სომხითის მოურავის სარგო.

სომხითს აქვს ოლქა ტარუღისა სოფელზედ ბატკანი: თავის გასატეხი ზროხა ბატონის კოდის-პურიდამ ერგების. ისრე სხუას მოხელეს გარეთად საკომლო ნ; ბატონისა ოთხას კომლიდა თვრამეტს გარდაის, იმას გამოვსულვართ.

რნვ. სანავროზოსათჳს,

სანავროზო კომლზედ აბაზი არის; რაც გამომღებნი კლეხი დაიწერების, ამისი რუსუმი არავის აქუს, ისინი ხალართს ნაზირს ფლურზედ ორს შაურს მისცემენ.

რნზ. სამს წელიწადში ქლის აღწერისათჳს.

სამს წელიწადში ერთხელ აიწერების. კომლზედ სამი აბაზი ასამწერლო არის და ორი შაური აღამათისა არის, თოთხმეტი შაური ობაზედ, ხუთი აბაზი სამემანდრო არის. ესენი ყველა ამწერისა არის. რომელსაც მოლას ბატონის წიგნი აქუს, არ ეთხოვების; აღალარს აღსამწერლო არ ეთხოვების და არც მისს გაწაყარს ძმასა და სახლის-კაცსა.

რნჱ. სამშვილდე კოწანისს კერგეშების მზარეულებისა და ფარეშებისათჳს.

სომხითის მთის სოფლები რომ ახლა ბატონს უჭირავს, ჯუროჭრი დამბლუტი და ანდიკა, ანდიკას აქუს ღალა ქქვსზედ ერთი გუთანზედ

ორი დღე ხჳნა, მკა; გალეწჳა, საბალახე, ნახირის-თავი, ვირის-თავი, მალი, თავზედ ორი აბასი: ამისგან ექვსი შაური ბატონს, ორი შაური მოხელეთ. სამობაო ორი ცხვარი, ექჳსი ქათამი, ფურზედ ერთი ჩარექი ერბო, საკიზი თხა ერთი. ბოლნისის ზჳარში ერთის ჭკრის მუშაობა, ასი კონა სარი; სააღდგომო სამი ბატკანი, ერთი ღორი მკაში დაკლან და მათვე შეჭამონ; საქჳრიო კარი.

დამბლუტს და ჯურორს ხჳნას გარდა ყოვლიფერი ასრე აქვს ამ სოფლების მოურავებისა.

რნთ. სალთხუცის სარგოსათჳს.

ყოველს წელიწადს ზარაფხანიდამ გარდაკჳეთით, ბევრი მოვა თუ ცოტა, თუმანი ოცდა ხუთი; ჩელიექიდამ თუმანი სამი, ტყვის ბაჟიდამ თერთმეტის თავის ნახევარი, როგორც იჯარა იქნების. *) აგრევე ყაფნიდამ, აგრევე არაყხანიდამ, აგრევე კარის აბანოს იჯარიდამ, აგრევე თამბაქოს იჯარიდამ; ყასაბხანიდამ, ელის ეთაზის თერთმეტის თავის მეოთხედის-ნახევარი, აგრევე ქოდავიდამ ქალაქის მალზედ თავზედ ნახევარ შაური; ყაიყულის მალზედ თავზედ ნახევარ-შაური. აგრევე ბოლნისის მალზედ, აგრევე შულავრის და თეთრ-სოფლისაზედ, აგრევე ტაშირზედ, აგრევე ჯურორს, ანდიკასა და დამბლუტზედ, აგრევე გორისაზედ თავზედ ორი შაური.

დიღმის მალზედ თავზედ სამ-ფულ-ნახევარი; კოდის-პურებისა ყველგან თერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი; აგრევე საბალახეებისა, აგრევე ვირის-თავებიდამ, აგრევე ნახირის თავებიდამ, აგრევე ზჳრების კულუხისა, აგრევე სახასო პურებიდამ და ღალისა

---

*) ეს ადგილი დედანში ცარიელი იყო; სხვა ნაწერში ასეა: თ უ მ ა ნ ი მ ო ვ ა. გამომცემ.

სადიასახლისოს ქრბოს გარდა. რაც საბატონოს ქრბოს მოსავლისა, თერთმეტის თავის ნახევარი; ოდენ ახჩის თერთმეტის-თავის ნახევარი; აგრევე სამასპინძლოებისა და საადგომო-საშობაოსი; ტყის-თუს—მეთერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი; აგრევე ილღუჯის საყორულოს ბრინჯისა; ამისი წესი არის: თუ რუებს სახადარი ადგია, იმისის მოსავლის თერთმეტის თავის მეოთხედის ნახევარი არის, და თუ კასადარი არა ადგს და იჯარით ან შმინათად მიბარებული არის, იმისი თერთმეტის თავის ნახევარი არის; აგრევე აბრეშუმისა, ბანბისა თუ რასაც ფერისა რუებზედ მოსავლისა, ფუშთუქუნის ბარხანისა წილი აქვს.

რჲ. სომხითის ტარუღისათვის.

(აქ დედანში ცარიელი ადგილია.)

რჲა. სომხითის მელიქისათვის.

საწნეხელზედ ტკბილი ჩაფი ოთხი; გუთანზედ პური კაბიწი ერთი; თავზედ ნახევარ მაური.

რჲბ. საფერისცვალებოს თქვზისათვის.

უნდა წავიდნენ დარუბნელნი, კომარქელნი, ეგრისელნი, ზაულის-ტანელნი, თოფრა-ყალელნი, ხხალ-ნარელნი, ურცევნელნი, აკურელნი, რევაშნელნი, ცხარელნი, ნიაწრელნი, საწელნი, მაჩქათელნი, იფნობელნი, საკაცელნი, ქციელნი, შესაწუავად გაეყოლიონ.

რჲგ. სასახლეების რიგისათვის.

როდესაც ინებოს მეფემან, ანუ მფლობელმან სამეფოსა ტახტისამან შემზადოს სერი დიდი და დაიდვას ნადიმი, ბრძანოს ქორსა და მცერსა ზედა დავება ტაბლისა და მეჯლისისა ესრეთ: როდესაც ბატონი დიდს სახლში დაბრძანდეს, ისე სახლი რუს აწეულთ

და სულ მოფენილი რომ იყოს. ბატონი რომ ტახტზედ ბრძანდებოდეს იმის პირ-დაპირ წინ რომ ბოძი არის, ეშიკაღასბაში იმ ბოძთან ერთი იქით და ერთი აქეთ იმ ბოძთან დადგებოდნენ; იმ ბოძიდამ ორს ბოძს ქვევით რანიც გელ-ჯოხიანები, ან სოიბათ იასაულები იყვნენ, იქ ნახევარი იქით, და ნახევარი აქეთ რიგზედ დადგებოდნენ. დარბაისელნი რომ შემობრძანდებოდნენ, დიდროანს კაცებს აქათმან ეშიკაღასბაშმან აქეთ უჩვენოს ალაგი, და იქითმან იქით უჩვენოს თავისი ალაგი როგორც შეეფერებოდეს. მერმე სხვა დარბაისელნი რომ მოვიდნენ, ბოქაულთუხუცესმან იქითმან იქით მისრული დააწყობინოს და აქათმა აქათი მოსული დააწყობინოს. ბატონს უკან ყორჩიბაში და ყულარაღასი ზეზედ დადგებოდნენ, ბატონის ბრძანებამდის ნუ დასხდებიან, ყული და ყორჩი რიგზედ დააყენონ, ყორაიასაულიც იქ დააყენონ და იმათი დგომა გაარიგონ. სუფრა რომ ითხოვონ, აბდარბაშმან ბატონის ტაშტ წურწუმა მოიტანოს. სხვა რვა აბდარი შემოჰყვიდეს მისის ტაშტ წურწუმებითა; ოთხმან იქით ჩაურიგოს და ოთხმან აქათ. ბატონის სუფრა ფარეშხანის ტარულას ეჭიროს; ორი ფარეშთუხუცესი მიჰყვეს, სუფრაჯმან გაშალოს, აქეთ-იქით ფარეშთუხუცესმა ბატონის სუფრის წვერი გაშალონ. ყაბები შემოიტანონ. ჯერ მეგოდრეთუხუცესმან ოთხმან იქით აქეთ პური ჩაურიგონ, მეგოდრეც იშველიონ. მერმე მეშარბათემ ოთხმა იქით და ოთხმა აქეთ თავის კონჩა ჩაურიგონ. ოთხი თუშმალი შემოვიდეს და სუფრა-ქეში ყველა შემოვიდეს; საჭმელი დაასხან, აქეთმან სოიბათ იასაულმან აქეთ მიართმევინოს, და იქითმან იქით მიართმევინოს. ბატონის სამეღვინოს მეღვინეთუხუცესი მოუმღვეს. შიგამდეგს სურა და თასი ეჭიროს, ზარანდაზი გაშალოს; პირის მეღვინემ ღვინო მიართვას. მეღვინეთუხუცესი და შიგამდეგიც იდგნენ. სხვა ცხრა მეღვინე შემოვიდეს, ოთხმა იქით მიართვას და

ოთხმა აქეთ; ერთმან პირ-დაპირ მიართვას. პირველზედ უკვე და ჩაი მისმან მოკელეებმან მისს დროს მოიტანონ ცალკე აქეთ-იქით ჩაურიგონ, ბატონის ყალიონი რიგისად სუფიუელიმ და სააკაძემ მოიტანონ თჳთო და თჳთო პირ-დაპირ, ნუ მოსცდებიან. სხუა ორი ყალიონ უორჩი ერთი იქით და ერთი აქეთ იმსახურებოდნენ, ვისიც საპატიოს კაცის შვილის ყალიონი იქნებოდეს, შემოუტანდნენ. თუ რუსი ჩამოშვებული იყოს და ან იქით აივანში და ან აქეთ, შუა სახლში მეჯლისი ბრძანოს, ერთი ეშიკაღასი დადგეს და ორი ბოქოულთუხუცესი აქეთ და იქით, ამ წესით გაარიგონ: ერთი სუფრაჯი, ორი ფარეშთუხუცესი, ოთხი თუშმალი, ექუსი სუფრაქეში, ოთხი მეგოდრეთხუცესი, ოთხი მეშარბათე, ექვსი აბდარი, ერთი მეღვინეთხუცესი, ერთი პირის-მეღვინე, ერთი შიგამდეგი, ექვსი მეღვინე. ესენი იმავ ზემოთის წესით იმსახურებოდენ; სალთხუცესი და ნაზირი გაარიგებდენ და დადგებოდენ; ერთი მდივანიც იმათთან იქმნებოდეს.

როდესაც დიდის სახლის მეჯლისი ბრძანოს, რომ ერთ-პირმოფენილი იყოს და რუსები აწყული ჰქონდეს; იმ სახლისათვის უნდა გაკეთდებოდეს ბრინჯი ყაბი სამოცი; ამისგან ხუთი ყაბი, ბატონის წინ დაიდგმოდეს, და ორმოცდათხუთმეტი ყაბი, სხუა ყაბი იქნებოდეს. მაგრამ თუ დარბაისელნი ივნითონ, რომ არ იქნებოდეს და არ აივსებოდეს, ორმოცდაათი ყაბი გააკეთონ ამავ სახლისათვის ძროხა შვიდი მისის ხმიდა და ბორნითა; თუ სამს ბრძანებს, მოხამაჯი სხუა იქნება.—რუს ჩამოშვებული რომ იყოს, იქით დაბძანდეს თუ აქეთ, ერთი ეშიკაღასბაში, ორი ბოქოულთუხუცესი, ოთხი სოიბათ იასაული აქეთ და იქით, ერთი სუფრაჯი, ორი ფარეშთუხუცესი, ოთხი თუშმალი, ექვსი სუფრაქეში, ოთხი მეგოდრეთხუცესი, ოთხი მეშარბათე, ექვსი აბდარი, ერთი მეღვინეთხუცესი, ერთი პი-

რის-მეღვინე, ერთი შიგამდგები, ქვესი მეღვინე,—ესენი იმსახურე-ბოდნენ: სალთხუცესი და ნაზირი დაადგენდნენ.

თუ ისევ სახლი რუს ჩამოშვებული იყოს, ან იქით და ან აქეთ ბრძანოს მეჯლისი, ან იქით აივანში, იმ სახლისათვის გააკეთონ ბრინჯი ყაბი ოცდაათი, სამი ყაბი ბატონის წინ დასადგმელი, და ოცდაშვიდი ყაბა სხუა ფლავი გააკეთონ. ამ სახლში რომელშიაც ბრძანდებოდეს, ძროხა სამი მისის აშითა და ბორნითა. თუ სმას ბრძა-ნებს, მოსამასტი სხუა იქნება.

რჲდ. სალაროს მუშრიბის სარგოსათჳს.

სალაროს მუშრიბისა ჯამაგირი თუმანი ოთხი; დანიმზედ შა-ური ერთი; დუშალიგის მერვედი, რაც ჯამაგირი გავა თუმანზედ ორ-ფულ-ნახევარი; ჭლუფა დღეში პური ოთხი; ღვინო ლიტრა ერ-თი; ქერი ლიტრა ორი; თვეში ცხუარი ერთი.

რჲე. სალაროს თავლიდრის სარგოსათჳს.

ოთხი თუმანი ჯამაგირი, დუშალიგის მერვედი; ჯამაგირის რუსუმი თუმანზედ ორ-ფულ-ნახევარი.

რჲვ. სამეფოს კაცისა სადედოფლოდ არ მუშაობისათჳს.

სამეფო კაცს სადედოფლოდ ვერ ამუშავებენ, და მეფეს თუ ეპრიანება, სადედოფლოს კაცს რუზედ სასახლეზედ და გაჭირვებულს მუშაობაზედ ამუშავებს. მაგრამ სამკალად და სალეწავად კი არა აქუს გული სადედოფლოს კაცთან. კოდორზედ ყარაულობისა და ოქ-რომჭედლისათვის ნახშირს ჰსთხოვენ სამეფოდ სადედოფლოს კაცს.

რჲზ. ტოგუნის რიგისათჳს.

თუ ბატონმა ან ტოგუნში, ან მეიდნის ჯივანში მეჯლისი ბრძანოს, ერთი ეშიკაღასი, ოთხი ბოქოულთუხუცესი, ორი სოიბათ იასაული აქეთ და იქით დადგებოდნენ. ერთი ამდარბაში, ხუთი აბდარი, ორი სუფრაჯი, ორი ფარეშთუხუცესი, ორი თუშმალი, ექვსი სუფრა-ქეში, ოთხი მეგოდრეთუხუცესი, ოთხი მეშარბათე, ერთი მეღვინეთუხუცესი, ერთი ძირის მეღვინე, ერთი შიგამდეგი, ექვსი სხჳა მეღვინე, ერთი ბატონის ყალიონ-ყორჩი, ორი სხჳა ყალიონ-ყორჩი—ესენი იმავ ზემორეს წერილის წესით იმსახურებოდენ.

თუ ბატონმა ტოგუნში მეჯლისი ბრძანოს, უნდა გაკეთდეს ფლავი ყაბი ორმოცი; ამისგან ხუთი ბატონის წინ დასადგმელი, და ოცდა თუთხმეტი ყაბი საჯაროდ, მისის აშითა და ბორნითა; ძროხა ორი.

რჲტ. ტყავისათჳს.

შაბათს რამდონიც ზროხა დაიკლას, ტყავები ყოველივე ხაზაზებს. გჳრას რაც ძროხა დაიკლას, ტყავები თუშმლებს. აღდგომიდამ ამაღლებამდინ, ბატკნის ტყავი *). ამას გარდა, რაც ძროხის ტყავი იქნებოდეს ან ცხჳრისა, ან თხისა, იმისის დუმით და ქონით; ლეშის ტყავიც და ქონიც ზედ აძეს. იჯარად აიღების, ხან ოცს თუმნად, ხან ნაკლებად; სხჳა ან რაც ლეშის ტყავი მოვიდოდეს სამეხრეოსი, ან ცხჳრის ლეშისა მოვიდოდეს, იმასაც იმ იჯარაზედ დაუდებდენ; მუშრიბებს კელი არა აქვსთ.

---

*) აქ დედანში ცარიელი ალაგი არის. სხვას ნაწერშია: ბატკნის ტყავი თუშმლებისა და მზარეულებისა არის. გამომც.

რჲთ. ტივის ბაჟისათჳს.

სალბაჟშს ქასხიან, რაც ტივი მოვა, ერთს უკეთესს ჴელს საბატონოდ აიღებენ; ამისი თუთრი დაღგების ოცდა ორი მინალთუნი, კან მეტ-ნაკლები. ამისი რუსუმიც აგრევე აიღების.

რო. ტყვის ბაჟისათჳს.

ქალაქისა, გორისა, ალისა თუ კინა სხუაგან ყუელას მებაჟე ერთი იქნების. ცალ-ცალკე ყერავისი დადგება ჴელმწიფის იჯარადარის-მეტი. ქართველმან, თათარმან, სომეხმან თუ რამაც სჯულმან იმერეთს რომ ტყვე იყიდოს, ტყვის თავს მსყიდველს სამს მინალთუნს საბატონოდ გამოართმევდენ. თუ ქართლში გარდმოიყვანეს და აქ გაისყიდა, ან აქაური ერთმანერთს მიჰყიდეს, სამ მინალთუნს მსყიდველი და სამს მინალთუნს გამსყიდველი ბატონს ვერ დააკლებს; ზეითაც დაგვიწერია. და მთაზედ ტყვის გამსყიდველ-მსყიდველთან კელი არა აქვს ტყვის მებაჟესთან.

როა. ტუთხუჩისათჳს.

პირველზედ გამორჩეული ცხუარი გ, თოხლი ბ, ტუთხუჩისა პირზედ ჩეფიჩი ა; ამისი ათის თავი სამი წილი ტუთხუჩის არის, მეოთხედი სალთხუცისა და მდივნებისა.

რობ. ტაშირზედ აირდარბეგის კერძის რიგისათჳს.

ამათ აქუს: ბატონის ღალა შვიდისაგან ერთი, საბატონოდ უნდა კნან გუთანზედ დღე გ, მკა, გალეწუა, ჩამოტანა, ბაშქალი აბაზი ორი, მოკელეებს შაური ორი, ფურზედ ერბო სტილი ვ; სამო-

ბარ-სააღდგომო ზროხა ოთხი, ცხვარი ცხრა, ერბო ლიტრა თერთ-მეტი, საქვრიო კვერი, (იავ) კოდი იქიური თორმეტიანი არის, (იკვა) საფატონო იაჲ.

როვ. ტაშირის მოურავისათვის.

ტაშირის მოურავისა ფურზედ ერბო სტილი ბ: თავის-გასამ-ტეხლო კვერი, გასამყრელო კარგს გლეხზედ ზროხა, დაბალზედ ცხვარი, კომლზედ, პური და ქერი კოდი გ; ნაცვალს კომლზედ კოდი ერთი; ბატონის მოსავლის ათის-თავისა მოკელეებისა არის, მალის ორის მაურიდამ. — ტაშირის მალისა ათი მაური თავზედ აი-დება: ორი აბაზი ბატონისა არის, ორის მაურისაგან ნახევარ-მაუ-რი სალთხუცისა და მდივნებისა, და მაურ-ნახევარი მოურავს და მემალეს.

ტაშირის კასადრისა კომლზედ პური კოდი ნახევარი, ქე-რი კოდი ა; ბატონის თერთმეტის-თავსა რაც დადგეს, ოთხისაგან ერთი სალთხუცესსა და მდივნებსა, სამი მოურავმან და კასადარმან გაიყონ.

როდ. ურბნისის რუს გამომღებთათვის.

ურბნისის რუ საქაშეთიდამ მიწდელთ გამოიღონ, იქიდამ სა-ქაშნელთ და თვალად-უბნელთ. მირმაჯნის საყდრამდინ, იმას იქით ვარიანელთ, სასირელთ და არამენდელთ რუისის თავამდინ გიმოი-ღონ; იმას აქეთ გორის გზა რომ მლაშის-წყალს შეეყრების იქამ-დინ; იმას აქეთ ურბნელთ უნდა გიმოიღონ.

როე. ყმისა და მოხარშულის ზროხისათვის.

მროხა რამდენიც დაიკლას, თავ-ფეხი მეჯინიბეთისა, კისერი მეკვო-რისა, მკერდი თუშმლისა, საპარავი მზარეულებისა, თირკმელი აუშ-ტრისა, გულ-ღვიძლი საკლავის მეცხვარისა.

როვ. მოხარშულისათჳს.

მოხარშულის მროხიდამ ერთი საკაჭკაჭე სუფრაჲს; ერთი ნაჭერი დავთარხანაში, თითო ნაჭერი თუშმლებს, ერთი ნაჭერი მროხისა მზარეულს, ერთი კანჭი იასაულებს, თითო კანჭი ქჳაბის ამწევს მუშას.

როზ. ფუტკრის რიგისათჳს.

აბულა შვილისათჳს რამდენი სხვა თაფლად აწერია და მიკვი-ბარებია, იმდენი სკაზედ ჩარექ ნახევარი სანთელი ჩვენს ქარხანაში მოაბაროს, და სხჳა ნაყარი თაფლი, ზიანი და სარგებელი მისი არის. ჩვენი თავის ფუტკარი კი ნუ მოიშლების.

როჱ. ფეშქაშის მოკელეთათჳს.

ფეშქაშის ქარხანა; ფეშქაშნივისი ქაიხოსრო; ფეშქაშის თავლე-დარი ლორელი ფარსადანა.

როთ. ფეშქაშნივისისათჳს.

რაც ფეშქაში მოვა, ის დასწეროს, რაც სარხათი ჰქონდეს. ის ჯამაგირი, ულუფა დღეში ერთი ლიტრა ღვინო, ექვსი შაური, ერთი ფისოსი ქონი, ერთი ფარჩა, კორცი ერთი ლიტრა, ქერი რასაც ქარხნის ხარჯს დასწერდეს იმის განაცემის დუშალიკისა; რაც თავლიდარს ერგების, იმის მონახევრეა.

რპ. ქსნის ერისთჳს მამულისათჳს.

ქსნის ერისთჳს ყმა გამომღები და თარხანი რმჱ; ამისი თარხანი ნდ, გამომღები ჟდ; ქათმით სხჳა გამომღები, საბალახუ

თუ რაც ფერი როგორც ზემო ქართლსა სძეს, ისრე იმას.

სამილახოროს და საერისთოს კოდის-პურის გამომღების კომლის ჯუმალი სჟვ; ამისგან ქალაქს უნდა ჩამოიტანონ საკომლო რნა; გორს უნდა მოიტანონ საკომლო პე; კიდევ გორს უნდა მიიტანონ გორის ზჳრის სარი, საკომლო ნი; საკომლოზედ სარი კონა.

ქსნის-პეველთ აქუსთ ულუფა, როდესაც ბატონი სალაშქროდ წაბრძანდება კჳრაში კარი ა; ცხჳარი ბ; მარილი ლიტრა ა; ღვინო საპალნე ბ; ფქვილი საპალნე ბ.

ასრევე არაგვის ერისთვის კაცებსა აქჳსთ.

აგრეთვე ავალის შვილის კაცებს სადგრელებს აქჳსთ.

რპა. ქალაქის მალის გარიგებისათჳს.

მალი პირველზედ ახალს მალის გამომღებს რომ დავთარში ჩააგდებენ, იმის ნახევარს მალს გამოართმევენ, რომ სამი აბასი იქნების, და მთელი მალი თავზედ ექვსი აბასი არის. ამ ექვსის აბაზისაგან ხუთი აბასი სახელმწიფო არის, და ის ერთი აბასი ასრე გაიყოფა: შაურ-ნახევარი მელიქისა არის, შაურ-ნახევარი მამასახლისისა, ნახევარ შაური სალთხუცისა, ნახევარ შაური მდივნებისა. ამ მელიქ-მამასახლისის კერძთან თორმეტი მინალთუნი გარდაკვეთით ვეზირს აქჳს. რომელიც მალის გამომღები კაცი დაბერდების, ასრე რომ მოგება აღარ შეეძლოს, იმისთანას მალი აღარ ეთხოვების.

რპბ. ქალაქის სატყველოს ხარჯისათჳს.

ქალაქს საური და ტყვის ხარჯი არა ჰსძეს. მაგრამ რამდენსაც ბედნიერის კელმწიფის ფეშქაშს გაისტუმრებენ, ვინც ქალაქში სახლობან, ასი თუმანი ბატონს უნდა შემოაწიონ.

რპგ. ქალაქის აღწერისათჳს.

მჯდს წელიწადში ერთხელ მოსდების, კომლზედ ორი შაური ჯსამწერლო ჯრის. ვისაც ბატონი უბრძანებს და დააწერინებს, ეს ორი შაური იმისი არის, სხუა მოხელეს ამაში კელი არა აქუს.

რპდ. ქოდავის რიგისათჳს.

სამს წელიწადში ერთხელ ჩობანბეგი უნდა წავიდეს და დათვალოს, გალადარს რაც ცხუარი ჰყუანდეს, ან ვისაც ერიოს, ცალცალკე დაწეროს, ვისიც ერიოს სჳკლდობ ანუსხევდენ. თუ ვინიცის გალადარი წავიდეს სადმე და იმისი ცხუარი დარჩეს, მუთაჯირი იმის ქოდავს ნუ დაგვიკარგავს და აიღებდეს. და თუ იმ გალადრის ნარევი ცხუარის პატრონი და ცხუარი წავიდეს სადმე, იმას არ ვიყაბულებთ, რომ ქოდავს გალადარს უკლებლად გამოართმევდენ.

დასამთვლელო სამს წელიწადში ასზედ რვას შაურს ჩობანბეგი უნდა აიღებდეს. ამას გარდაისად ქჩაბაში ეძახიან — ექუსს შაურს ყოველს წელიწადს პირეულზედ ჩობანბეგს უნდა მოსცემდენ; და პირზედ ყოველს წელიწადს ორს შაურს მუთაჯირს მოსცემდენ. საბატონო ქოდავი აიღების ცხუარზედ ერთი შაური; ამისი ათისთავი რაც დადგების, სამი წილი ჩობანბეგისა არის და მეოთხედი სალთხუცისა და მდივნებისა; ნახევარი სალთხუცისა არის და ნახევარი მდივნებისა. ეს ბატონის ქოდავი სამ დავაასთად იქნებოდეს: ერთი წილი ამ თავიდამ გამოიღონ, ერთი წილი მთაზედ რომ ავიდნენ, და ერთი წილი მთიდამ რომ ჩამოვიდნენ. აქედამ ბატონის თეთრიდამ ვეზირს აქუს ყოველს წელიწადს თორმეტი თუმანი.

რპე. ქჳთ-კირის ლილოს დებულებისათჳს.

ჰამქს საბატონო: ერთის სამკჴრეოს შენახუა, მისი კჳნა, თეს-ვა, მომკა, მოტანა, გალეწვა გუთანზედ ორი დღე კჳნა, მისის ნაკუ-ნავის შემუშავება, ღალა დღიურზედ კოდი ა; მართებული საბალა-ხე; პირის-თავი, ნაჴირის-თავი, საშობაო ცხუარი ა; ერბო ლიტრა ა; ქათამი აგრეთვე სააღდგომო აქუსთ, საქურიო კარი; ქჳთკირის ლი-ლოს მოუჴრავს რამდენიც გუთანი არის, ერთს დღეს უხნან, უთესონ, მოუმკონ, მოუტანონ, გაულეწონ; კომლზედ ერთი კოდი პური და ქერი, თავის-გასამტეხლო, გასამყრელო ქჳთკირის ლილოს მამა-სახლისისა, ქჳთკირის ლილოს ნაცუალისა.

რპვ. ხომკრთის რომელსაც ალაგს არის ქორის ბუდისათჳს.

ქორის ბუდე არის სომკითს	ატუცის ბუდე.	თრთამუის ბუდე.
ჯონჯოლის ბუდე.	სოსნის ბუდე.	ნადვალეთის ბუდე.
ფეთსინის ბუდე ანდიკა.	ჩორათანის ბუდე.	ხინძოვარის ბუდე.
ჯიმშერის ბუდე.	ვარახორის ბუდე.	სუჯაბეგს ბუდე.
ფიფიჩანის ბუდე.	საბის ბუდე.	
	დედცუტნის ბუდე.	

რპზ. ღვინის მოსავლის რიგისათჳს.

ღვინის მოსავლისა ასრე იქნებოდეს: სოფელზედ რასაც ჩვენს საკასოს დასტულის, მოსავლის ალაგს ჩვენი მესთულე წავიდოდეს, იმ სახასოებში ყოველგან ჩვენნი მოკელენი ასეთს მემარნეს დააყე-ნებდენ წლითი წლად რიგით, რომე ქეთხუდა და ღვინის შენახვის მცოდნე იქმნებოდეს: ჯერ ზურისას დასწურევდნენ და კოყორზედ

გამოგზავნიდნენ; მერმე მესთჳლე და მემარნე ამას იქმოდნენ, რაც იმ სოფელში ან კულუხი ან თარხნის სათხოვარი, თუ სხჳა შენაწე-რი ღვინო რაც სოფელს შეყარდეს, თოჯი რომ ქნან, სადაც კარ-გი ვენახი იყოს და კარგი ღვინო გჳარობდეს, რომ ჩვენმან მემარ-ნემ არჩიოს და მოინდომოს, ის ჩვენთჳს დაწურონ და ჩვენთვის წაიღონ. თუ რამ მოკლდეს და ან სასოფლო ტკბილის კარჯი შეყარდნილიყოს, მერმე იმათ მისცემდენ. ჩვენი მემარნე ქვევრს კარგად გაარეცხინებდეს, შეაფერვინებდეს. რა ხან ჩვენს ქარხანაში ითხოვონ, მეღვინეს მემარნე მოაბარებდეს; ნახოს თუ ან წყალ-ნარევი, ან ქვევრის გემოვანი, ან უკელობით წა-მხდარი იყოს, ის ღვინო გამოართჳან და ერთი იმთონი მემარნეს სხვა წაართვან თავისი. მესთჳლემ თუ მოხელემ ეს ჩვენი ბრძანება მემარნეს არ გაუგონა, მაშინვე მოგვახსენოს, თუ მეღვინემ წახდი-ნოს, იმან ზღოს; თუ მემარნეს წაეხდინოს, იმან ზღოს.

რპტ. მეფის დამარცხებისა და მცხეთას წასვენებისათჳს

მეფეს რომ დაუმარცხდეს რამე, მცხეთას დამარხონ. ქალაქიდამ რომ წაასვენონ, სომკით საბარათიანოს სარდარმან უწინ იმათ უნდა ასწიონ საკაცესა, დიღმის წყლამდის იმათ უნდა წაასვენონ. დიღმის წყალს იქით, დევის ნამუხლამდინ ამილახორმან და მისმან სასარდ-ლომ უნდა წაასვენონ. დევის ნამუხლს იქით ხიდამდინ ბატონის დროშის კაცმან. კიდს იქით საყდრამდის მუხრანის-ბატონმა, არაგ-ვის ერისთავმა და ქსნის ერისთავმა და მისმან სასარდლომ. რასაც ალაგს მიიყვანონ, გზა ულუფით უნდა გაზომონ: ისე ამ გზებით უნდა წაასვენონ. სარდლებმან თავისს სასარდლოს კაცებს ზარი უნდა ათქმევინოს, საკაცეს რომ სხჳა და სხჳა კაცი გამოეცჳალოს,

ჭირის-უფალთან მოვიდნენ და ზარი ჰსთქვან; და მერმე ცამეტი მეორე სარდარს რომ კაცი გამოეცხადოს, კიდევ ჭირის-უფალთან მოვიდნენ, ზარი ჰსთქვან და იმათ დაისვენონ.

რჱთ. ყორიასაულისათჳს.

ყორიასაულა: საგინასშვილი შქეან, კიდევ საგინასშვილი ბექან. სააკაძე მერაბ. გლურჯიძე ტარიელ.

რი. ყაფიჩიბაშისათჳს.

ყაფიჩიბაში თურქისტან.	ჭიქოს მჭედლის-შვილი დათუნა.	ყორღანას-შვილი შერმაზან.
თუმანის-შვილი ფირან.	ყაფიჩი გილაქი პაპუნა.	ბაგრატა.
თუმანის-შვილი ავთანდილ.	გლურჯიძე ზაალ.	მირიახას-შვილი ფარსადან.
შაველას-შვილი ალავერდა.	თურქისტანის შვილი ბექან.	გლურჯიძე მანუჩარ.
შანაზარას-შვილი გიორგი.	თოლას-შვილი იასე.	დალალას-შვილი იენუქა.
		ზავარა-შვილი ბასუტა.

რია. ყორჩიბაშისათჳს.

ამილახორის შვილი ბარძიმ.	საგინას-შვილი სამის შვილი.	გიორგი ყორჩის შვილი ბექან.
საგინას-შვილი ფარემუზის შვილი.	გლურჯიძე შალვას შვილი.	გლურჯიძე გლურჯიძის ძმისწული.
სააკაძე იორამის-შვილი.	იესე ყარაბუდახის შვილი.	ვარდა ოღლი უსუფა.
საგინას-შვილი გორჯასპის შვილი.	საგინას-შვილი ქაიხოსროს შვილი.	ელის უზბაშის ძმა.
ყორჩიბეგაშვილი ბარათა.	სააკაძე ზურაბ.	ხალიფოღლი აბდულა.
	რევის-შვილი გიორგი.	ჯავანშირი დარჩული.

რყბ. ყალიონ-ყორჩებისათჳს.

ყალიონ ყორჩების თავ-ლიდარი. გაბრიელა.	ყალიონ ყორჩი: ინდო.	ყალიონ ყორჩი ბიძი-ნა, პეტრე.

რყგ. ყავაჩებისათჳს.

ყავაჩი სეფიყულა,	ყავაჩი დოლაჯ.	ყავაჩი რევაზას-შვილი

რყდ. ყველისათჳს.

რაც ჩვენს აუშხანაში ყველი დაიხარჯებოდეს, და ან საშარბათოში ყველი და მაწონი მოუნდებოდეს, ჩვენის ცხვრის მოსავლიდამ ნაზირმა გაურიგოს და იქიდამ ხარჯონ.

რყე. ყაბების რიგისათჳს.

ბატონის წინ დასადგმელის ყაბისათვის უნდა მიეცემოდეს ერთის ყაბისათვის ბრინჯი ლიტრა ბ; კორცი ლიტრა აo; *) ერბო თუ კალასი იყოს, ლიტრა ბრინჯზედ ჩარექი ა; და თუ კალასი არ-იყოს, ჩარექ ნახევარი. ჩილავისათჳს ყაბისა ბრინჯი ლიტრა ბ; შესაწვავი ქათამი ე; შესტრანგისათჳს კვერცხი კე; კაკვი ჩარექი ა; ერბო ჩარექი აo; შამ-ქაბაბს ერბო ჩარექი ა; ქათმის ყაბს ბრინჯი და ერბო. აგრევე თუ ვარიობა არის, რვა ვარია. თუ ვარიობა არ-იყოს—ქათამი ე. მუთანჯის ყაბს ბრინჯი და ერბო, აგრევე ერბო, აგრევე კორცი ლიტრა აo; ზაფრანა მისხალი ბ; ქიშმიში ნახევარ-ჩარექი, ნუში ნახევარ ჩარექი, თაფლი ნახევარ ჩარექი, ძმარი ერთი ჩარექი, ბატკნის ყაბზედ ბრინჯი და ერბო აგრევე და ერთი მრთელი ბატკანი.

---

*) ნიშანი ესე o არის ნახევარი($1/2$). აქ აი ითქმის: ლიტრა ერთი და ნახევარი.
გამომც.

აშუებს მასალა-როგორც მართებული იყოს, საზიარი შეიტყობდეს და ის-რე გაურიგებდეს. ისხნის ყაზი სავსედ და მართებულად მოვიდოდეს; აგრეთვე ბორანისაც; და მისი აში როგორც მართებული იყოს, საჯერ-გოს ყაზზედ ლიტრა ნახევარი ბრინჯი, კორცი ლიტრა და ერბო აგრეთვე; ყაზზე მარილი ჩარექი ა. მარხვა თუ იყოს, ერთს ყაზზედ ბრინჯი ლიტრა ორი; ნიგოზი ნახევარ-ლიტრა; ქიშმიში ნახევარ ჩარექი; ჩილავს ბრინჯი. აგრეთვე კიზილალა შესაწყავად ნახევარ ჩა-რექი; მოხარშული კიზალალა ყაზზედ ჩარექი სამი. ცერცვი და მუ-ხუდო ფითოს ყაზს ლიტრა აი; შეჭამადად ბადიაზედ ლიტრა აი; ნიგოზი ლიტრაზედ თითო ჩარექი, მარილი ნახევარ ჩარექი, ხახვი ლიტრაზედ ერთი ჩარექი, ერთს ყაზზედ მოკარშული თუ უმი ლ; ერბოს ყაზზედ სათალი წყვილი ე; ერთს ყაზზედ მოხარშული თუ უმი ზურგიელიობ; ბოლო ერთს ყაზზედ გ; მოლოლამასათჳს ერთს ბადიას იანი ლიტრა ერთ ნახევარი; ლავაში ჩარექი ორი.

ამ საჭმლიდამ უნდა დაუსხან თუმმლებს რომლისაგანაც უნ-დოდეს თჳთოს ამალს თჳთო ყაზი; დღესასწაულებში ერთი ბოშყაბი ოსტატს; თასი საყას ერთი თეფში, აუშტარს ერთი თეფში, მეშე-შეს, *) სალთხუცის კაცს ერთი თეფში.

რჟვ. ყავენის რიგისათჳს.

ყავენის რიგი ასრე არის: ფქვილზედ, ქერზედ, ბრინჯზედ, შაბზედ, წაბლზედ, ფეტვზედ—ერთს საპალნეს რომ ასწონენ, საპალნეზედ ბისტს გამოართმევენ; ბამბის ცალზედ ერთს შაურს; ენდროს ცალ-ზედ ნახევარს შაურს. აგრეთვე მატყლზედ, თაფლზედ, ერბოზედ ნახე-ვარ-შაური, საყათის ცალზედ ერთი შაური; ეზანბაშის საპალნეზედ ბისტი; რკინის საპალნეზედ ბისტი; ზეთისხილის საპალნეზედ შა-ური; მროხაზედ შაური; ცხენზედ აბაზი; საკედარზედ ორი შაური, ეს

*) სხვას ნაწერში: მეშეშეს ერთი თეფში.

ყაჭვანი ხან ორმოცს თუმნად და ხან მეტ-ნაკლებად იჯარით აიღების ხოლმე. ამისი რუსუმი ათის-თავი ჭილების; ნახევარი სალთხუცესს არის, და ნახევარი ვეზირისა და მდივნებისა. ვეზირი და მდივნები შუა გაიყოფენ; მერმე ამისს ნახევარს მდივნები გაიყოფდენ.

რყზ. ყასაბხანის იჯარისათჳს.

არის ქონი ლიტრა ხმა თას ხუთასი ლიტრა. ამისი იჯარადარი აიღებს მროხის ტყავზედ ორს შაურს; ცხვარი და თხა რაც დაიკლის, იმისი ტყავიც იჯარადრისა არის, თჳთო შაურად დაბადს მისცემს. ამისი რუსუმი არის ქონი ლიტრა სამას ორმოც-და ათი.

რყჱ. ქალის კაცისაგან ქარაის ჯელგისათჳს.

ქალის-კაცს ჭსმეს დავთარზედ ცხენ კეთილი კაცი, და ქვევით: კაცი ვერ დააკლდების, თავისი აღსაყალი იმისი განაყარი სახლის-კაცნი და ნოქარი.

რყთ. ყარაიის კრწისათჳს.

ყარაიის კონს რაც შევსება მოუნდების, ქალის კაცმან უნდა ქვით შეავსოს; ყარაიის მეყორჩულისა.

ს. ყაიყულს რამდენი სოფელი აშენებულია, ან რამდენი ნასოფლარი, ან რომელი რომლის სამოურაო არის მისთჳს.

მისირას სოფელი სამოურაოდ მზექაბეგს.	წყაროს სოფელი ყალფანის შვილს ლორის.

ხუცის სოფელი ქემალუ ხოჯას.
მარქარას სოფელი დურმიშხანს.
სააკას სოფელი ალიხანას.
ყაზი სოფელი ფირმამადის შვილს.
მანაზარას სოფელი ხარდრის შვილს რამაზს.
ყაზანჩი საგინაშვილს ბესჭაზს.
ფურცხლუ საგინაშვილს ფარემუზის შვილს.
გოლის სოფელი ყაფლანისშვილს ოთარს.
ოქსუზლუც ამავ ოთარს.
ყურუჩაიც ოთარს.
ფანოსას სოფელი ამავ ოთარს.
ქვემო-ორთლუ საგინაშვილს ბეს-ჭაზს.
ზემო ორთლუ ფირ-მამადას.
მელიქბეგას სოფელი მანუჩარას
ფირ-მამადას სოფელი უზბაშს.
თიქმა-ტაში შარაფადინას.
თოფალს სოფელი ფაატასი
აშუღის სოფელი ნურიას.
ბანჯარკუტი ამიროღლი ალიყულასი

დინაროზას სოფელი აბედინას შვილს.
სარქისას სოფელი გოგიბასშვილს.
ბანო სოფელი როსტომს.
დერმლუ სოფელი ხალილას.
მეუკერის სოფელი აზიზასშვილს.
სატახას სოფელი ვეზირს.
ბექქამლი გივ მდივანს.
გიაკოზას სოფელი მანუჩარს.
სელიმას სოფელი მერაბადას.
ტაშქორფი ვეზირის ძმას.
დუგაზას სოფელი მოლა აბდულასშვილს.
ხატის სოფელი ოთარ მდივანს
ჯიგრაშენი დოლენჯისშვილს.
მონათის სოფელი ფარასი.
ყალაჩის სოფელი მამუდას.
აუშენებელი ყაიყულის ნასოფლარი ყორყორა.
ნასოფლარი რძიებისა.
კიდევ იქივ ნასოფლარი ა, ანაჯზოღლისა.
ტბის გარეშემო ნასოფლარი ექვსი.

სა. ყაიყულის სამოურაოსი, მეფის გიორგისაგან გარიგებისათჳს.

ასრე არის განაჩენი, რომელიც აქუს: მოურავისა არის სამი ფოხალი პური, სამი ფოხალი ქერი. კომლის თავს წელიწადში უნდა მოსცენ, რომ იქნების სამი კოდი; საქმე თუ იმავ ალაგის კაცმან ქალი წაიყვანოს ექვსი შაური მოურავს, და ორი შაური ნაცვალსა; და თუ სხვის ალაგის კაცმან წაიყვანოს, სამს აბაზს მოურავს მისცემდეს, და ორს შაურს ნაცვალს; გასამრჯელო კარგს გლეხზედ

მოურავს ერთი ძროხა; მცირეს გლეხზედ ერთი ცხვარი. ნაცვალს ცხვარი, ვისაც ძროხა გამოუვიდოდეს აბაზსა და ვისაც ცხვარი გამოუვიდოდეს, ორს შაურს მისცემდეს. თავისგასამტეხლო ხუთი აბაზი. მოურავს ბჭობის ჩაგდებინებისთვის ოცდა ათი შაური. ვინც ბოზობა ქნას—ხუთი მინალთუნი, ცურზედ ერბო ლიტრა ბ. ქურდობა თუ საქართველოს მამულში შეასწნდეს, შვიდეულად აზღვევინოს მოურავმან და ერთი ორად პატრონს მისცეს, სხუა საბატონოდ მოვიდეს. თუ სხვის ქვეყნის ქურდობა შეასწნდეს, ერთი ორად აზღვევინონ, ერთი პატრონს მისცენ, და ერთი საბატონოდ მოიყვანონ. მოურავმან ძროხაზედ აბაზი გამოართვას საისაულოდ, და რაც საბატონოდ მოვიდეს, ხუთის-თავს იმისგან მოურავი აიღებს. საკდელზედ თითო შეგდებაზედ ერთი ჩარექი ზეთი მოსცენ. მოურავი ორასს ცხვარზედ თითოს შიშლიგს აიყვანდეს; საქმრო ძროხა ბატონისა არის, ცხვარი მოურავისა. ჩვენს სამსახურზედ მოურავს ულაყს ათხოვებდნენ.

სბ. ყულარაღასისა გარიგებისთვის.

ყულარაღასის ჯამაგირი თორმეტი თუმანი; ბატონს თავს დაადგებოდეს; ვინცა ვინ საპატიოს კაცის შვილი ყული იყოს, ბატონს თავს დააყენოს, რიგზედ მართებისად იმსახუროს; იქნება ასეთი ყულიც, რომ დიდს მეჯლისში არ დაიყენებოდეს.

ყორჩიბეგას შვილი ფარათა.	საგინაშვილი.	გლურჯიძე მალხაზის შვილი.
სააკაძე ზურაბ.	კიდევ სააკაძე.	ყარამუღახის შვილი ილიეს შვილი.
რევის შვილი გიორგი,	საგინაშვილი გორჯასპის შვილი.	გლურჯიძე უზბაშის ძმა.
ყორჩიბაშის შვილი ბეჟან.	ალიოღლი ელიაზა.	ხალითოღლი აბდულა.
ჯავანშირი დარგაყული.	ყარალოღლი უსუფა.	
	კიდევ საგინაშვილი.	

სგ. შავარდნის ბაზიერისათჳს.

ბაზიერი ნასიბლუყელი მამას შვილი.	ალიოღლი ყურბანალი.	თირიოღლი აუზიზა.
მურადოღლი მუსა.	ველიოღლი ისმაილა.	ამირველიოღლი ასანა.
ასიჯანოღლი ბაირამა.	მასხუთოღლი ისმაილა.	ველიოღლი აშურა.
ასასოღლი მაჭმად.	მაჭმადოღლი მუსტო-ფა.	ალავერდოღლი მაყ-რდა.
ალისანოღლი სარი-ველი.	შამადოღლი ყუზანა.	ბაირამოღლი ყურბა-ნალა.
	ჭასანოღლი ჭასანა.	

სდ. შათირებისათჳს.

შათირი ასკარა.	კიდევ შათირი იმისი ძმა.	შათირი ხადანგა.
გიორგი.	გურიელი გიორგი.	კავთის ხეველი შათირი.
სურამელი შათირი.	მოქალაქე თამაზა.	გრიგოლ.

სე. შანიშინის დევანხანის რიგისათჳს.

თუ ბატონმა შანიშინის დევანხანაში მეჯლისი ბრძანოს, ერთი ეშიკაღასბაში, ორი ბოქაულთხუცესი, ორი სოიბათ იასაული, ერთი აბდარბაში, ოთხი აბდარი, სამი მეგოდრე, ერთი სუფრაჯი; ორი ფარეშთხუცესი, ოთხი სუფრაჯში, ორი თუშმალი, ერთი მეღვინეთ-უხუცესი, ერთი პირის მეღვინე, ერთი შიგამდგები, ხუთი სხუა მეღვინე, ერთი ბატონის ყალიონყორჩი, ორი სხუა ყალიონ ყორჩი, როგორც ამას ზეით ეწეროს, ისრე იმსახუ-რებოდნენ.—თუ ბატონმა შანიშინის დივანხანაში მეჯლისი ბრძანოს, იმისთჳს უნდა გაკეთდებოდეს ფლავი ყაბი თექვსმეტი; ამისგან სამი ბატონის წინ დასადგმელი, და ცამეტი ყაბი საჯაროთ, მისის აშ-თა და ბორნითა, ქროსა ორი.

სვ. შჳკტის გჳრიყებისათჳს.

შჳკტობა ცხჳრისა, მროხისა და ჯოგისა ყაიყულას შვილის იმანწვერდისათჳს გვიბოძებია. უიმისოდ ანგარიშს ნუ იქმონენ, შე-მოდგომაზედ და გაზაფხულზედ ჩვენის კარის მოჴელეთ ანგარიშს მოსცემდნენ. ყველისა და მატყლისა ოცის-თავი იმისია, ჯოგიდამ ყოველს წელიწადს თჳთო კჳცი.

სზ. შაქრისათჳს.

საშარბათოში ქარხანაში რაც შაქარი, ნუღლი, საჭმლის მასალის იარაღი მოუნდებოდეს, სალაროს ნაზირმა—გილანის გერაქ-იარაღის დააბაროს, თავრიზიდამ დაიბარებდეს, რაც მოგვინდებოდეს.

სჱ. შავარდნის ბუდეებისათჳს,

ნიჩბისის შავარდნის ბუდე, თავით ბოლომდის, ნიჩბელთ შეი-ნახონ; კავთის-კევს შავარდნის ბუდე ქჳათა-კევის წინამძღუარმა შეი-ნახოს და მიაბაროს ვისმე და კაცს დააყენებდეს, და თუ დაიკარგ-ვის, და ან არ იბუდებს, საქჳათაკეო კაცი ყოველს წელიწადს ორს მთავარს შავარდენს იყიდდეს; კლდე-კარის ბუდე იქივ ყავავანებმა, იქ მანგლელის სოფელი არის, იმათ და გუდელთ შეინახონ; წითელ კლდის ბუდე დ ბეგცისის ბუდე ფიცელთა და საყვარელთ შეინახონ; კრკონის ბუდე კრკონელთ შეინახონ; აბუხალოს ბუდე და გილო-კის ბუდე გვემინელთ აბაროს; თრელგის ბუდე თრელგელთა და ერ-თობით კვედურელთ შეინახონ; ნეძვის ბუდე სტანა შვილს აბაროს, იმათ და ნეძველთ შეინახონ; ახალ-დაბის ბუდე სალმანის შვილმა და ახალ-დაბელთ შეინახონ; სატკიურის ბუდე ზემო კუფთის

ბუდე, ღვერცხვის ბუდე, კოშკას ბუდე—ეს ოთხი ბადურის შვილ-მა იოხებმა შეინახოს; ჩავთარანის ბუდე ქაოქლით ოსებმა უნდა შეინახონ; სვერის ბუდე სვერელთ შეინახონ. ეს ბუდეები რომელიც რომლის სოფლისათვის მიგვიბარებია, იმათ ასრე შეინახონ, რომ კარგ გუშაგად თუალი დაიჭირონ, რიგისად კაცს დააყენებდენ. რა-ერთიც ალაგი ამ ოთხის ბუდის გარეშემო გაჩვენოსთ და გითხრასთ, იმდენი ალაგი ყორუღად შეინახეთ. იქ ნურავინ გაივლის, ნურც ხეს მოსჭრიან. სადამდის ჩვენი ბაზიერი არ მოვიდეს, ნურცავინ ბუდეში ჩაეკიდება, ნურც კვერცხს ნახვენ, ნურც ქუდას ნახვენ; შორიდამ თვალი ეჭიროს. რახან ჩვენი ბაზიერი მოვიდეს, იმან ასახვინოს, რაც იყოს, იმან ამოიყვანოს. ვინც უჩვენ-ბაზიეროდ ნახავს და ჩაეკიდების, შვიდეულად გაზღვევინებთ. ეს ბუდე ვისაც აბარია და დავგიწერია, ესენი კარგად გაუფრთხილდნენ და დააყურუღონ, რომ შავარდენმა იბუდოს. თორემ შავარდენი თუ არ იბუდებს, რამდენიც ბუდე არის, ბუდის-თავს ყოველს წელიწადს ამ სოფლებს ოროლს მთავარს შა-ვარდენს ვასყიდვინებთ; იცოდენ, არას გზით არ გაპატიებთ. ასლა რომ შავარდენს ვართმევთ, კლდე-კარიდამ შავარდენს ბ; საჯავახია-ნოდამ ბ; თრელვიდამ ბ; იმერ-ქვევიდამ ბ.

სთ. მულავრისა და თუთრ-სოფლის ბატონისა და მოკელეთ გამოსაღების საკომლოსათვის.

აქეს ბატონის კულუხი—ორი პატრონს, ერთი ბატონს; ღალა ხუთი პატრონს, მეექვსედი ბატონს; მალი მამულიანზედ თავზედ ხუთი აბასი ბატონს, ორი შაური სამოკელო; ბოგანოზედ ათი შაური ბატონისა, ორი შაური სამოხელეო; სამობაო ძღვენი ძროხა ა, ცხუარი ა,*) ღვინო საპალნე ბ, კვერცხი რ; ნახირის თავი კარი; სა-ბალახე ცხურისა და ღორისა პირის-თავი; ზურის მუშაობა; სარის

*) სხვას ნაწერში ცხვარი ია.

მიტანა; კოჭორზედ თავისის ხელაყით სამოცის სამპალოწეწ ტკბილის მიტანა; კოდის-პური, თავქეთის ჭურჭლისით და ღალის ნასკვერის კაჭ-ხანაში ჩამოტანა; ხუთი დღე გლეხისაგან გუთანზედ კუნა, მორწყვა, ფარცხვა, მომკა, გალეწვა, ზიდვა და ჩამოტანა; ფურზედ ერბო, ახალ-ნაშობს ბერწზედ ნასკვარ ხარქე, ისრიმი ლიტრა რძე; ყიზყა-ლის კონის მქვის ჩაყრა; ნაკბადინლეს რუს სათავის გქოქბა: მპალის რუს ქვეშ თუ დასთესონ, პურისა და ქერისა, ფეტვისა, ბამბისა და-ლა ქქსზედ ა ბატონსა; თუ ჩალთუკი დასთესონ, ასრევ ღალა; ბოს-ტანზედ სამი აბაზი; თუ ვინმე მელავრის ბოლოს თათარი დასახ-ლდეს და ზამთარი დაჭყოს თუთონჯაკი კომლზედ სამი აბაზი; თუ ვინმე გარეშე იქ ცხვარი დააყენოს, პირზედ ერთი ცხვარი, ძრო-ხაზედ ... ფული, ლორზედ პირზედ ერთი, მარნის რეცხა; ქათ-მის ბარება, სქქვრით, წელიწადში კომლზედ თითო მამალი საბატო-ნო მოგროვდების,—ამისგან ხუთი აბასი მოურავისა არის; ბატონი რომ აიყაროს, ათი ცხენი უნდა მოიყვანონ, ან მისი ქირა მელა-ვრელთა; ამას გარდა სამი ცხენი თეთრმა-სოფელმა, ან მისი ქირა.

მელავრის მოურავის სარგო: მელავერში რაც გუთანი იყოს, ერთი დღე უხნან, დაუთესონ, მორწყონ, მოუმკონ, მიუტანონ, გალეწონ; საწნახელზედ თითო კოკა ტკბილი; მობის ძღვენი საპალნე ღვინო ა, ძროხა ა, ცხვარი გ, მისი ქათამი, გვერცხი; ასრევე კიდევ აღდ-გომის ძღვენი.

მოურავი რომ მივიდეს, ასრე დახვდებოდენ: ორი ამფა ქონის დღეს, ოთხი ერთს დღეს; ქმქესი ერთს დღეს; რაც მოუნდეს, ისრე ასვან, აჭამონ ცხენით კაცამდის; ასრე იქმოდენ; რამდენჯერ მივიდო-დეს მოურავი რა სან რიგი გათავდეს, თავით ბოლომდის კიდევ ასრე მოირიგონ. მაგრამ მოურავი ნურც ცუდმადათ მალ-მალ მივა, ნურც მქერს ხანს დადგების. თუ არ მივიდეს მოურავი, ამ დებულებას სხვა-

ჭრიდამ ნუ ჰსთხოვს და ნურც წაიღებს; თავის ჴელსამტეხლო ხარი, ძმა რომ ძმას გაეყრება, ხარი; თუ ვინმე ან იქაურმან, ან სხუაგან-ურმან ქალი წაიყვანოს, ქჳსა შაური; წელიწადში ულაყი ლ ათ-სოონ ქალაქამდის, გორამდის, ყარაიამდის, საბარათაშვილომდის; გვამლზედ თითო კვერცხი უჭკო-ყველისაც შინ ჰყჳანდეს, მანჯანიკზედ თითო სტილი აბრეშუმი, თუ მოვიდეს, — თორემ ნუ ჰსთხოვს; წე-ლიწადში კომლზედ თითო შაური რომ მოგროვდებოდის, იმისგან ხუ-თი აბაზი; ერთგულ სამალინე ნესვი თემობით ქალაქს ჩამოუტანონ. რაც ქვრივის საჩივარი დადგებოდის, ხუთის-თავი მალის გამომძიებმან თავზედ თითო შაური; სასთუმლო პური, მოყვრავს და მესთუ-ლეს, პური დღეში რ; ღვინო ჩაფი იბ; ქერი კოდი ბ; ცხუარი სხნილში ა; ქათამი რამდენიც კაცი გამასპინძლდეს იმდენი; მარხუაში თევზი და სამარხო მიიტანონ; საშობაოსა და სააღდგომოს დღესს ქალაქს ჩამოუტანდნენ; თარხანი საწნახელზედ ცალს ტკბილს მოსცემდეს; რასაც აზნაურშვილს ვენახი ჰქონდეს, შეულავერში საწნახელზედ ცალი მისცეს, და აზნაურშვილის ყმამ კოკა ა; საქჳრით ცხუარი არის. —შეულავრის ნაცულისა: საწნახელზედ ორი ჩაფი ტკბილი მოყალნემ უნდა მისცეს და ორი ჩაფი თარ-ხანმა; ვინც გაიყაროს, ხარჯარ ცხუარი; ქორწილის მქმნელმა აბაზი; ვინც უჭკო დაიჭიროს, ერთი კვერცხი უჭკო; აზნაურ-შვილის ვენახი რაც შეულავერში იყოს, ორი ჩაფი ტკბილი, აზნაურ-შვილის ყმამაც ორი ჩაფი ტკბილი მისცეს. —შეულავრის მელიქის სარგო; საწნახელ-ზედ ტკბილი ჩაფი ვ; გუთანზედ პური კაბიწი ა; დავზედ ნახევარ შაური. —მესთუმლისა საწნახელზედ ტკბილი კოკა ა. —შეულავრის მამა-სახლისის სარგო: რაც გუთანი არის თარხანს გარდა, ერთს დღეს უხჳნენ, ერთს დღეს უმკიან, ერთს დღეს უზიდვენ; საწნახელზედ ორი ჩაფი ტკბილი; ქალის წაყვანაზედ აბაზი ა; ვინც გაიყრების

ნახევარ ცხჳარი; ჳინც ჭიას შეინახავს—ერთი კვერცხი ყაჭი.—მამასახლისისა, კასადრისა და ნაცვლისა: კომლზედ ქერი ლიტრა გ; ათეულზედ ღვინო თუნგი ა; რაც ბატონს ერგების, იმაზედ ვისაც შეეძლოს ბურვაკი, ვისაც არ შეეძლოს, ქათამი, ხარშო მისის პურითა.—მემალეს პური თავზედ, ღვინო ლიტრა ი; ქერი თავზედ ლიტრა ე; კომლზედ ქათამი ა; ესეც მემამულისა, მამასახლისისა და ნაცვლისა:—გუთნისა, მკისა, ხვნისა, ზჳრისა მისაცემი ხარჯი ასრე მიეცემის: ნახნავს და მოსავალს დახედოს სალთხუცესმა და ნაზირმა და ისრე მისცეს. შულავრის ზჳრის სამუშაოდ პური კოდი დ; ღვინო სამსახლო კ; მეშა კჳნაში, მკაში, ლეწვაში, პური კოდი მგ.

სი. ჩელიექის ბაჟის რიგისათჳს.

თავრიზის ფარჩაზედ თუმანზედ ათი შაური არის, აქლემით მოვა, ცხენით; კიდევ დავთრიდამ საყათის აქლემის საპალნეზედ ოცდაშვიდი შაური; ცხენის საპალნეზედ თურამეტი შაური; ურდვარის ფარჩისა, აქლემით არის თუ ცხენითა, საპალნეზედ თერთმეტი აბასი. აბრეშუმი თუ აქ მიზანში ასწონეს, ბათმანზედ ერთი აბასი, და თუ საპალნეობით გავა, აქლემის საპალნეზედ ცხრა მინალთუნია. ბამბის საპალნე, აქლემს ჰკიდია თუ ულაყსა, საპალნეზედ ორი აბასი არის; თუ ღარიბი კაცი მოიტანს, ერთი შაური მეშრიბანა არის. ენდროს საპალნეზედ ორი აბასი არის; აქლემისაზედ და ცხენისაზედ ერთი აბასი. ერბო ან თაფლი ეკიდოს, აქლემზედ ორი აბასი და ცხენზედ ერთი აბასი ბაჟი. წინდის საპალნეზე აქლემზედ ათი შაური, ცხენზედ ხუთი შაური; მატყლზე აქლემზედ ორი აბასი, ცხენზედ ერთი აბასი. ბრინჯი, რკინა და ან შაბი რომ ეკიდოს აქლემზედ სამი შაური და ცხენზედ ორი შაური. მარილის საპალნეზედ ერთი შა-

ური, და ამისი ნახევარ შაური მოურავისა არის. ქიშმიშის აქლემის საპალნეზედ ლიტრა ნახევარი; ცხენის საპალნეზედ ერთი ლიტრა; თამბაქოს საპალნეზედ აქლემზედ ლიტრა ნახევარი, ცხენზედ ერთი ლიტ-რა; ზეთის საპალნეზედ ერთი აბასი, და მეშრიბანა ნახევარ-შაური; ორაგულის საპალნეზე ორს მთელს აიღებენ, ერთი ბატონისა არის და ერთი მოურავისა და მელიქ-მამასახლისისა; გლაქნურის საპალ-ნეზე თორმეტი აიღების, რვა ბატონისა არის და ოთხი მოურა-ვისა და მელიქ-მამასახლისისა; ხმელის თევზის ურემზედ თვრამეტი შაური აიღების, ამისი ერთი მარჩილი ბატონისა არის, და ექვსი შაური მოურავისა და მელიქ-მამასახლისისა; ჩვენის მოქალაქის აბრე-შუმისა და ფარჩის საპალნეზედ სამ-სამი აბასი მეშრიბანს აიღებს, რამდენიც საპალნე იქმნების.

მოურავის სარგო: ფარჩის საპალნეზედ სამი აბასი არის, სა-ყათის საპალნეზედ ცხრა შაური; ბაზაზისაზედ ცხენზედ ორი შაური, აქლემისაზედ ცამეტი შაური; ფაფლზედ, ერბოზედ, მატყლზედ, ენდროზედ, წინდაზედ—ამათების აქლემზედ ორი შაური, და ცხენ-ზედ ერთი შაური; რკინაზედ, ბრინჯზედ, შაბზედ—საპალნეზე თითო შაური; ურუმის აბრეშუმის აქლემზედ სამი აბასი, ცხენზედ ექვსი შაური, ამისგან აბაზის თავს ერთი შაური დედოფლის მება-ყისა არის და ორი ბისტი მოურავისა. ჩულაქზედ აქვს, რომე მებაჟემ უნდა აიღოს, მთაზედ ან ყაიყულის მოყვანილი ტყვე ურუ-მიდამ ჩვენმა თათარმა თუ ქართველმა რომ იყიდოს, სამი მინალ-თუნი და ერთი აბასი ტყვის თავს მსყიდველს გამოერთმევის, და თუ ვინ-იცის მთაზედ ჩვენის ქვეყნის თათარი თუ ქართველი აიყვანს და მიჰყიდის ვისმე, ორი თავი ბაჟი უნდა გამოართვან, რომ იქნების ექვსი მინალთუნი და ორი აბასი.

სია. ჩარიცხ ნაზირისათჳს.

ჩარიცხვა ნაზირისა: კურთხევაჲ წელიწადში აჳცე ერთი: პატიკის საკამაჩედუხის ცხვრის, ჭასილის თვის-თავი.

სიბ. ცხჳრის შემოსავლისათჳს რომელ-არს საბადასუ.

ცხჳრის შემოსავლისა ასრე იქნებოდეს: რასაც მკარეზედ მობადახენი გარიგებულნი იყვნენ და მისს დროს წავიდოდენ, ჩვენს ნაზირს მეცხვარეს ჰსთხოვდენ და თან წაიტანდნენ; საბადასუს რომ დაუთვლიდნენ, რაც გვერგებოდეს ცხვარი, თხა, ბატკანი თუ თიკანი, მეცხვარეს დააბარებდენ. მეცხვარემ დადაღოს და იმასვე აბაროს. დალი სალთხუცის კაცს აბაროს. თუ სან მეცხვარემ მოიყვანოს, შესაკლავეს თუ მოაპაროს, მეცხვარეს კარგი ამოვნიოს; თუ შესაკლავეს მოწონებული მიუბაროს და მერმე ან ქარხანაში და შეუდუღეს ავი საკლავი მისცენ, ასრე შესაკლავს უყონ. მობადახე და მოხელენი თავის თავის-თავს მეცხვარიდამ ნუ აიღებენ: იანვარიდამ და თავეზე წესი ერთის მხრიდამ აიღონ. პატრონის საბადასუე გაიღებათ ასეზედ ერთი შეშლიგო ერთი საკლავი აიღონ; საკლავი მობადახისა, სუფრაჯისა, სალთუცხუცისა და მდივნების კაცებისა არის. შეშლიგო მობადახისა და სუფრაჯისა არის. საკლავი ბატონის ცხვრიდამ არც ერთი არ უნდა დაიკლას. საკლავიდამ და შეშლიგოდამ უნდა ჭამონ. მობადახემ მისს თიბათვეს თავისი ანგარიში უნდა მოსცენ, თვარამ მობადახობა დაუგვიდებინება; ვინც უსამართლოდ აიღოს, ჯვარიმაც არის.

სიგ. ციხის ბაღებისათჳს.

ციხის ბაღებისა და სალთაგრის ბაღებისათჳს ორი დღე ქსწე-რია ორშაბათი და ხუთშაბათი, რომ ამ ორს დღეს ამათთვის.

უნდა იდინოს; [illegible] წიგნი ამ ცისისა და სალთაგრისა ბაღის პატრონებისათჳსაც გვიბოძებია; რომე უჯეროთ წყალს არ ადინონ და ჩხუბი არ მოუხდესთ, ასრე იქმოდენ: ოთხშაბათისა და ხუთშაბათსა ამათ, რომ წყალი მოეცემოდეს ამ წესით გაიყოფდენ: ვისაც ბაღები ცისის იქით, ან სალთაგრისაკენ ჰქონდესთ, ძველი თუ ახალი აშენებული, ან მამად-ყულისი, ან სხჳს თათრისა თუ სომხისა. ყველანი დღობით და ცოტა ცოტაობის რასათით გაიყოფდენ და ისრე ადენდენ; ვინც უჯეროთ წყალი ჩაუგდონ, თორმეტი მინალთუნი ჩვენთჳს ჯარიმა გამოართვან.

სიდ. მმრისათჳს:

მმარი ბოლნისს კოკა იე; შულავერს კოკა იე; დიდომს კოკა ი.

სიე. ჭამის ღვინისათჳს:

ღვინისა ასრე იქნას: რომელიც მეუღლეებს მიეცეს, იმას ნაზირი შეიტყობს, და მეჯლასისა და სუბაობისა მიზნით თუ გარეთ ჩვენს სუფრაზედ რაც ღვინო დაისარჯოს, იმის დასარჯვა სალვინის თავლიდრისთვის გვიბრძანებია, სურები გამოწყული იქონიოს; რამდენიც სურა დაისარჯოს, სურაში რამდენი ლიტრაა, ის შეიტყონ, და რასაც სასლში რამდენი კოკა დაისარჯოს, იმას თავლიდარმა ნაზირს შეატყობინებდეს; ისრე მუშრიბს დააწერინებდენ.

სივ. ჭალის მწჳანვილისათჳს.

ასრე გარიგებული არის: რაც გაღმა ჭალის ბაღებია იყოს ან ბატონის ყმისა, ან გაცემულისა, ნასყიდი თუ უსყიდი, ბაღის პატრონმა ჩვენის ქალაქის დიდის ბაღისათჳს ოთხი გარგი მებაღე თა-

კის ულუფით და ჯამაგირით ყოველს წელიწადს დაჭკეჭირონ და ჩვენის ბაღისათჳს აყურებინონ. რომელნიც კათოლიკოზის ყმანი მოქალაქეთ რომ ხარჯის მესამედში უდგანან, ისრე რომელსაც კათალიკოზის ყმათ ბაღი ჰქონდესთ, იმ რიგად სხვათ ბაღის პატრონებთ. ამათის ხარჯის მესამედს მოუდგებოდენ, როგორც ბაღი ჰქონდესთ იმ ანგარიშით; კიდევ ესე ჩვენს ქარხანაში ყოველს წელიწადს თვრამეტს კონას ყოვლის ფერისაგან მისის ბოლოკით მოსცემდენ. რომელსაც ბაღის პატრონს ამ ხარჯში გამორევა არ უნდოდეს; გასასყიდელს მწჳანვილს ნუ დასთესავს, და ნურც ხარჯში მოუდგების. თუ დასთესოს ნესვი, საზამთრო, კიტრი, ლობიო, ბადრიჯანი, ნიორი, თავი-ხახვი, კომბოსტო, ჭარხალი — ამ რიგი რამ დასთესოს, თავისი საჭმელი და საყოფი მწჳანვილიც დასთესოს, თორემ სხჳას კი ნუ დასთესავს. ამას გარდაის, გამოღმა, კრწანისის ბოლოს რომ ბაღები არის, იმასი ასრე იქნას: იმათაც თავისი საჭმელი მწვანვილი და ეს ზემო რომ სახელდობ სხჳა ბოსტნეული არის და დაგვიწერია, ესეები დასთესონ, და სხჳას გასასყიდელს მწჳანვილს ნუ დასთესენ; და თუ ვინ-იცის ამათს ბაღში გასასყიდელი მწჳანვილი დასთესონ და ან გაყიდონ, თორმეტი მინალთუნი ჯარიმა გამოიღოს. — ძველადგან გარიგებული რომ არის და მინბაშს ქალაქის კარზედ ასე უღიათ: აბრეშუმის საპალნეზედ შაური, ფარჩის საპალნეზედ ნახევარ-შაური, ბამბის საპალნეზედ ბისტი, საყათზედ ფული ორი, თამბაქოზედ ნახევარ-შაური, მარილის საპალნეზედ ფული, თაფლზედ ორი ფული, მატყლზედ ერთი ფული, თევზის საპალნეზედ ბისტი, გასასყიდელს ცხჳარზე ასზედ ორი შაური, ცხჳარი რომ გამოვა პირზედ ცხჳარი, ცოტას ცხჳარზედ ბატკანი.

სიზ. ხილისათჳს.

ხილის საქმე: რაც საზამთრო იყოს, საზამთროდ შეინახვიდენ; საზაფხულოს ზაფხულში ხარჯვიდენ. აგრეთვე გორის ბაღისა მოვიდეს, ქალაქის ბაღში კიტრს დასთესდენ, ნესვი და საზამთრო ბაყიდამ მოვა, ის დასარჯონ.

სიჱ. ხილის ბაჟისათჳს.

ნესვის საპალნეზედ ოთხს აიღებენ, ამისგან ერთი ჩელიქზედ აქვს, ერთს მოურავი და მამასახლისი წაიღებენ, ორი საბატონო არის, და ამისი იჯარა ექვსი თუმანი არის, რუსუმი აგრეთვე, ამისას აიღებენ.

სით. ჴმელის თევზისათჳს.

ჴმელი თევზი ისრე რვა თუმნისა ბაჟზედ, როგორც მართებულია, მეთევზემ აუშხანაში მიაბაროს.

სკ. ჴევის-თავების რიგისათჳს.

ჴევის-თავებისა ასრე გაგვირიგებია: წელიწადში ერთხელ შემოივლიდენ, თჳთოს ბატონის კაცს მუშრიბად წაიყვანდნენ, ათის-კაცისა და ათის ცხენის მეტს ნუ წაიყვანს. სოფელში რომ მივიდეს, იმ დღეს კვამლად ყველამ ძღვენი მიუტანოს. კვამლად თჳთო სალვინე ღვინო, სამი პური, ერთი ქათამი, ერთი ლიტრა ქერი—ესენი მიუტანონ. მეორეს დღეს თუ ქურდი იპოვნონ, იმ სოფელში ქურდს ჩაუდგნენ, თორემ გაეცალოს, საზღაური რომე აზღვევინოს. თუ საქონელი საბატიოს კაცის შვილისა იყოს აზნაურ-შვილისა, ექვსი პატრონს, ერთი ჴევის-თავს; თუ გლეხისა იყოს, ერთი ორად

გლეჯს, ერთი ჴევის-თავს, ოთხი ბატონს, რაც ბატონისათჳს დაე-გებოდეს, იმის ათის-თავს სალთხუცესს და მდივნებს მისცემდენ, ჴე-ვის თავს ჴელი არა აქუს ჴევის-თავმა როგორც ასამართლოს, იმის სამართლის წიგნს მივსცემთ, ისრე მოიქცნენ. ჴევის-თავის მუშრიბის სარგო ქურდს რამდენის ძროხისა გაუვიდეს; იმდენი აბასი მუშრი-ბისაა. თუ ქურდმა დაიფიცოს, ძროხაზედ აბასი გამოვა; იმისი ნა-ხევარი ჴევის-თავებისა, ნახევარი მუშრიბისა; ამასთან სხვას კაცს ჴე-ლი არა აქუს. მუშრიბმან ჴევის-თავთან უნდა ჭამოს, სხჳს მდივნის ათის-თავი მუშრიბს უნდა მისცენ.

სკა. ჯარჩებისათჳს.

როგორც სარხათი აქვსთ, ისრე ჯამაგირი აიღონ, ბატონის მეჯლისიდამ საჭმელს მისცემდენ. გარეობაში პური და თჳთო ცხე-ნის ქერი, და იქნების სამსახურზედ დააყენონ. იმათი სამსახური ეს არის: დილას მოვიდოდნენ, კარზედ იდგნენ; როგორც ჴელ-ჯო-ჴიანი, ისრე გარედამ კაცს დაითხოვდნენ; მეჯლისთან შესასვლელად ჴელი არა აქვსთ. ბატონის ცხენს შეჯდომაზედ ყმალ შესხდებოდ-ნენ, და ჯარს შესხდომას დაუძახებდენ. ცხენის შეჯდომაზედ გაი-ყოფოდნენ: ნახევარი აქეთ და ნახევარი იქით დადგებოდნენ, ჯარს სწორედ ატარებდენ, თავს სწორად სიარულს დაუძახებდენ. სანა-დიროში ჯერგას დაუძახებდნენ, გამოაგროვებდენ, გაარიგებდენ. აგ-რევე რომელი რომლის დროშისა იყოს, იმისს სარდარს იახლე-ბოდენ და მისს საქმეში დაუძახებდენ და დაუჯერებდენ. ბა-ტონის ცხენს შეჯდომამდი ყველანი ბატონთან მივიდოდნენ. მერმე თავ-თავის დროშაზედ წავიდოდნენ. ქეშიკის დროს ქეშიკს დაუძახებდნენ.

სკზ. ბელმწიფის ტყვის კარჯისათვის.

უნდა გამოიღონ ქრთამით სომხეთის აზნაურშვილებმა ბედნიერის ყეენის საფეშქაშო ტყვის კარჯი თუმანი თორმეტი.

წინ-წყაროელთ საკომლო ქზ; ბოგანო იე; დიასამშვილების ბოგანო ე; მირზას შვილის ბოგანო ჲ; საკვამლოზედ სამი აბაზი, და ბოგანოზედ ორი შაური, იქნება თითოეულის ჯამი თუმანი ჩ ჳკ, ფა-ზი გ.

ქვემო-ბოგნელთ თუმანი . . ჩ გ.
შუა-ბოგნელთ თუმანი . . ჩ გ.
გამოღმა ნახიდურელთ მინალთუნი.- დ.
ოფრეთელთ მინალთუნი . . იბ.
შულავრელთ და თეთრ სოფელთ თუმანი ჩ გ.
დურნუკელთ მინალთუნი . . იბ.
დიდმელთ თუმანი ჩ ვ მინალთუნი ვ.
სამშვილდელთ სახასო აბასი ვ.
სამშვილდის კოწანისმა მარჩილი ვ.
ეკლესიელთ თუმანი . . ჩ ა.
გატეხილ კიდელთ თუმანი . ჩ ვ.
ტამირზედ აიდარბეგმა მამასახლისიანთ მინალთუნი ით.
ურუტმა მამასახლისიანთ მინალთუნი ზ.
ბოვა ცხორას მარჩილი . . ბ.
ლაჯვარდს მარჩილი გ; შაური . ბ.
გომარელთ მარჩილი . . . ლბ.
ურცევანმა მარჩილი . . . თ.
საბატემ მარჩილი . . . . . ი.
სამეხრეომ მარჩილი . . . ია.
არწივანამ მარჩილი . . . ჲ.
თეზმა მარჩილი . . . . . . იე.
თედუს მინალთუნი დ; შაური იფ.
პალუყაის მინალთუნი . . ვ.
ყათირულს მინალთუნი . . . ვ.
ყიზილ ყირათმა მინალთუნი ბ.
ალტაშმა მინალთუნი . . . ე.
ოქრომჭედლის სოფელმა მინალთუნი დ.
ველათს სოფელმა მინალთუნი გ.
იაიჩიმ აბასი . . . . ვ.
დიდუბელთ მინალთუნი ფ; შაური იდ.
საკას-ლილომ აბასი . . . . თ.
ქვითკირის ლილომ მინალთუნი ვ.

იქნა ყველას ჯამი, ორმოცდა თექვსმეტი თუმანი, ხუთი მინალთუნი და ორი შაური.

უ̃და გამოიღონ ბედნიერის ყეენის სათვეშქაშოს ტყვის კარჯი:

პატარა ოლთისმა მარჩილი . დ.	ცრიცამ მარჩილი . . . . . იბ.
მაჩვთამ მარჩილი . . . . . ც.	ბოყანომ მარჩილი . . . . . თ.
ზემო ანთასმა მარჩილი . . იც.	დიდმა ოლთისმა მარჩილი . . ვ:
ლოშომ მარჩილი . . . . . . ბ.	ქმანმა მარჩილი . . . . . . იდ.
ქვემო ანდრაპმა მარჩილი . . თ.	კარწასმა მაჩილი . . . . . ე.
თეთრ-წყაროშ მარჩილი . . . ც.	გუგიამ მარჩილი . . . . . ზ.
ავლადამ მარჩილი . . . . . იბ.	

იქმნა ჯამი — თუმანი ოია; მარჩილი ც; მინალთუნი დ; აბასი გ.

დასტურლამალი სადედოფლო

პირველ მეფის გიორგისაგან განწესებული და შემდგომად მეფის ვახტანგისაგან განახლებით დამტკიცებული.

ა. სააღაპოდ მისაცემი მარიამ დედოფლისათჳს.

მარიამ დედოფლისათვის მიეცემოდეს შვიდს საუფლოს დღეს: ცხვარი ა; ბრინჯი აი; ნახევარ კოკა ღვინო; პური კოდი ა.

ბ. წინამძღვრისა და კარის მღვდელთ ულუფისათჳს.

კარის წინამძღვარს არსენს წელიწადში ჯამაგირი ხ; ულუფა დღეში წმინდა პური ა; საჯელგო ვ; ღვინო ერთი თუნგი; ცხე-ნის ქერი კოდი კ; თევზი, ბრინჯი.

აგრეთვე მღვდელი დეკანოზი იოკიმე, გალატოზის შვილი გაბ-რიელ, მარკოზ გარსევანაშვილი, იესე, ნაომ, იოანე, თეოდორე; დიაკონი სჳმეონ.

იოკიმეს დღეში ღვინო ლიტრა ა; სხვათ ი; შაბათს-კვი-რას პური აქვსთ ვ; ჯამაგირი თჳთოს ძ; დიაკონს ც; კონცლსწე-რევდეს, იმ დღეს ბატონს სუფრაზედ ჩასხდებოდეს.

გ. სუფრაჯის ულუფისათჳს.

სუფრაჯს ღვინო თუნგი ა; პური წმინდა ბ; აგრეთვე ჯამაგირი ძ; ქონი თვეში ა0; კოდიდამ რამდენჯერაც თვეში მოვა ა გოდორი; საბარათაშვილოს სხვასოს სოფლებიდამ გომარეთ, წინ-წყარო, ბოლნისიდამ და ოფრეთიდამ მოსა-აღებმას თუთო ცხვარი, სახალასისა და პირის-თავის ათის-თავი ნახევარი მებალახისა არის და ნახევარი სალთხუცისა, მეჯინებისა და სუფრაჯისა არის; სადიასახლისო ფურისა სპეტობა სუფრაჯისა არის.

დ. ეშიკაღას ბაშისათჳს.

ეშიკაღას ბაში ორი ყოფილა: ერთი საგინას შვილი დურმიშხან. ულუფა დღეში ღვინო ლიტრა ა; პური წმინდა ბ; აგრეთვე ვ; ცხენის ქერი კოდი კ; ბედნიერს დღეში და აღების ღამეს საკლავი; ჯამაგირი ძ; თვითოს ესენი აქვს. ქონი თვეში ლიტრა ა0; იასაული ამათი წავიდეს, და თუ სხვა, ამათ თავისი ჯარ დაეკარგოსთ.

ქ. ყაფიჩისათჳს

ყაფიჩი ულიარსი შველი დალუყარდამ, ზოლნული ოდარი, თუთოს ღვინო ლიტრა ი; პური დ, ჯამაგირი ც, რაც საიასაულო მოვა, ნახევარი ეშიკაღას-ბაშებისა; ნახევრისაგან მესამედი ყაფიჩბაშისა, და ორი წილი იასაულებისა; კელის ასამართავი მეთოხედი ყაფიჩებს; ვინც წავა, მარჩილი ამისთა.

ვ. იასაულებისათჳს.

იასაული ზაქარია.
ნაზიჩვარი იესე.
ყლიარას შვილი გოდერძი.
პაპუა.
ურქმაზა.
მანთაშას-შვილი ნოდარ.
ქრცხინვალიდამ საღირას შვილი რამაზ.
ხაბარელი სეხნია.
გიჟი შვილი ზუბიტა.
ხოსია
არადეთელი ოთარა.
ნაზორას შვილი ხოსია.
ოსიაურული ხუცის შვილი.
ქრცხინვალელი ურია ყოფილი ნიკოლაოზ.
ახალდაბელი კმელას შვილი.
იმერიძე ოთარ.
ბაბუციძე თამაზ.

ულუფა პური კა; შაბათს-კჳრას თჳთოს ღვინო ლიტრა ა.

ზ. მოლარეთხუცის რიგისათჳს.

მოლარეთხუცის რიგი დღიური ღვინო ლიტრა ა; პური ლავაში ბ და მადაური ღ; წმიდა პური ა; თვეში ქონი აი. ჯამაგირი ძ; ქერი კოდი კ; დღეში საკლავი ა; ფეშქაშის დუმალიკი რაც მოვა, ნახევარი მოლარეთხუცისა და ნახევრის ნახევარი სალაროს მუშრიბს და თავლიდარს, და ნახევარი მოლარეებს.

სალაროს მუშრიბი ალელი მერაბას შვილი მერაბა; ამას დღეში ღვინო ლიტრა ა; ლავაში და მადაური ბ; ქონი აი; ქერი კოდი კ; ჯამაგირი ძ; ზედნიერს დღეს და აღების-ღამეს დიდი საკლავი; მეჯლისში ბოშუაბი, აგრევე თავლიდარს. მოლარენი ალელები.

ჱ. მეღვინეთხუცისათჳს.

მეღვინეთხუცესი გლურჯიძე საამ, და ორი სხუა. ღვინო ლიტრა ა; ლავაში ბ; მადაური ღ; ქერი კოდი კ; ჯამაგირი ძ.

საღვინის თავლიდარი სამი, ღვინო ლიტრა ა; პური ა; ლავაში ბ; მადაური ბ; ქონი აი; ჯამაგირი ცუ.

მეღვინემ სადგომებში ღვინო დაურიგოს; მეტივის-პირემ სუფრისათჳს ღვინო მიიტანოს, კარზედ დადვას; მერიქიფემ სურები მოუტანოს, ავსოს და მიართვას.

თ. მეგოდრეთხუცისათჳს.

მეგოდრეთხუცესი ყორღანას შვილი სულხანა, ალელი ზურაბას შვილი შიოშ. პური დღეში ვ; წმინდა პური ა; ღვინო თუნგი ი; ქერი კოდი კ; ჯამაგირი ძ; საზარათას შვილოს კოდის პურის ათის-თავი ნახევარი მეგოდრეთხუცესს, ნახევარი მეკოდის-პურეს.

ხაზაზები გომარეთიდამ და ოფრეთიდამ იდ; ამათ ულუფა, და შაზათს ძროხის ტყავიც ამათ.

ერთი ხაზაზი პურს სადგომებში დაურიგებდეს, მეგოდრეთხუცესი პურს ჩამოურიგებდეს სუფრაზედ.

ი. თუშმლისა და სამზარეულოს ამალისათჳს.

თუშმალი ამოანას შვილი უთრუთ, ოზბეგას შვილი დათუნა, ღვინო ლიტრა ა; ლავაში ბ; მადაური ბ; კჳრის ძროხის ტყავი და მკერდიც; საპარავი მზარეულს; ცხჳრის მკერდ-კისერი თუშმალს და მზარეულს. ამაღლებამდის რაც საკლავი დაიკლვის, ტყავი თუშმალისა და მზარეულისა არის; შესაწვავი ცხჳარი თუ ბატკანი იყოს, ტყავი მზარეულებისა; კისერი მეჯორისა და წყლის მზიდავისა. ჯამაგირი ძ.

მზარეული დიამლეი გიორგი და პერი, ყველის-ცისელი ავთანდილ.

აუშტარს ულუფა, ჯამაგირი ტ, თირკმელი და ტყირპი რაც დაიკვლის; თუ ავი ერბო გამოართოს, იმან ზღოს.

მესაკლავე დიდმელი დათუნა; გვნებას შვილი ბერუა. ჯამაგირი პური კოდი კდ; შაბათ-კვირას ღვინო ი; დათუნას წელიწადში ძროხა ბ; ბერუას ა. რაც საკლავი დაიკლვის ერთი მეთეფშეს, ერთი კაბაზებს, სხვა მესაკლავეს.

ია. მეთეფშეთ რიგისათჳს.

მეთეფშენი ალელნი. ულუფა შაბათ-კჳრას ღვინო თუნგი ი; პური, ჯამაგირი ც; ძროხას გარდა რაც საკლავი დაიკლვის, ტყავი ნახევარი მეთეფშეს, ამიტომ რომ რაც თეფში დაიკარგოს, იმან ზღოს.

იბ. ამბარდნისათჳს.

ამბარდანთ პური კოდი ჲ; ბაზმის ფასად პური-კოდი ი; ღვინო ი. მოქალაქე სადედოფლო, მისცემენ ხ; კოდი ცხრა ლიტრად მიებარება; ძროხა გ წელიწადში.

იგ. მხატვრებისათჳს.

მხატვრებს თჳთოს პური ბ, მადაური ბ და განწესებული შესაფერი ჯამაგირი.

იდ. ფარეშთხუცისა, ფარეშებისა და სხუათა მოხელეთათჳს განწესება.

ფარეშთხუცესი თულას-შვილი იორამ. ულუფა პური დ; ღვინო ი თუნგი; ჯამაგირი სამი მინალთუნი. ამისი თავლიდარი და ფარეშები: ულუფა, ჯამაგირი ც, ზოგს ჩქ; და რაც საბარა-

თას შვილოში ნასშირის თეთრს ფარეშები მოჰკრეფენ, ნახევარი სალთხუცესს და მდივნებს და ნახევარი თავლიდარ ფარეშებს.

ქილიფდარი რჩეულის-შვილი პაპუნა. პური დ; ღვინო ი; ჯამაგირი ძ, ნასხვართას შვილოში რომ კომლზედ ხასი მოკრი-ფეზე ვინც მეჯინიბეთუხუცესი იქნება, იმისი მამული არ გამოი-ღებს.

მერიქიფე, ვინც სპასტიოს კაცის შვილი იახლება: პური დ; ჯამაგირი ზოგს ცუ, ზოგს მეტი, ზოგს ნაკლები ტანის-სამოსელი.

აბდარი არის ოსიაურელი ტუსის-შვილი რამაზა, ურიას ყო-ფილი ოთარს. ულუფა; ჯამაგირი საყოფი.

იე. მეჯინიბეთუხუცისა და სხვათა მოკელეთათჳს.

მეჯინიბეთუხუცესი იოთამის შვილი ბეჟან, აფურთვათის შვილი ბეჟან. ბივითოს ქერი კოდი კ, ჯამაგირი თუთოს ძ; ამათი მამუ-ლი ბზის თეთრის თარხნია. რაც პირზედ ბატკანი მოვა, ნახევარი მეჯინიბეთუხუცებისა არის, და ნახევარი მეჯინიბეებისა. ქეშიკის თარხანიც არის ამათი მამული.

ზანდრუჯს იარაღებს აბარიათ. რომ აიყაროს ბატონი, ცხენე-ბი იმათ დაკაზმონ. თითოს ჯამაგირი ც.

მიგამდეგი არაშის-შვილი ბიძინა, და სხვანი. ქერს ბატონის ცხენებთან აჭმევენ. ბატკანსა და ქათმის მღვენთან წილი აქვსთ.

მეჯინიბე ცერამე და სხუანი.

მულარარი; დღეში ცხუარი ორი სუფრაზედ, ბატკანი და ქა-თამი.

ივ. მეკოდის-პურეთა და სხუა ეს გუარის მოსაქმეთათვის.

მეკოდის-პურე კარგს პურს აილებდეს, ქრისტეს-შობის თვეს ანგარიშს გასწმენდდეს, თავის ქათმით. ერთს საკომლოს ოთხი კოდი არის, ამიტომ რომ ქერი რვა ლიტრა არის. აგრეთვე მესთუელემ ქნას. აგრეთვე მებალახემ კარგი გამოარჩიოს, მესაკლავეს მიაბაროს. დადაღოს, სალთხუცის კაცს აბაროს. თუ ავი საკლავი მოიყუანოს, აზღვევინონ მოკლეს ერთის მკრით აიღონ, მესაკლავეს ნუ გამოართმევენ. საბალახეს გარდა ასზედ ერთი საკლავია, ის სუფრაჯისა, სალთხუცისა და მდივნების კაცებისაა. აგრეთვე პირის თავზედ.

იზ. წინ-წყაროს გარიგებისათვის.

წინ-წყაროს სამეხრეო მეხრემ მოხნას, მანვე დათვარცხოს, წინ-წყაროელთ შემოზიდონ. კოდაზუნის მნა, მომკა და ლეწვა ენაგეთმა, ახალ-შენმა, სალირაშენმა, თვარცხისმა, გოლთეთმა, მაწევანმა, მცხოვრეთმა, ჩხიკვთამ, აბელიამ, კრეთლამ, გორასმა, ეცომ, ორთა-შუამ, არდას-უბანმა, ცარამ, წრაუთმა, ოშეთმა, წინ-კესახმა, ცაკრისმა, კობალამ, ურწომ, ფუტრევანმა, დადვალთამ—ამათ მომკონ და გალეწონ.

წინ-წყაროს ღალა; შვიდს ათეულზედ ერთი; ათეულზედ კოდნახევარი, სადაც ბრძანდება, იქ მიიტანონ. წინ-წყაროელთ საქმე: წინ-წყაროს ცალიანს მალი ჩრ; აქედამ ხუთი აბაზი პატრონს და უზალთუნი მემალეს; სასვიანო მარჩილი შვიდი, საშობაო ცხუარი, ერბო ლიტრა ზ; ძროხა ა; ქათამი პ; კვერცხი პ.

სააღდგომო: ცხუარი ზ; ბატკანი ვ; ქათამი პ; კვერცხი ს; ძროხა ა; საყველიერო ერბო ლიტრა ზ; ყველი პ; კვერცხი ს; რაც ბოლნისს პატრონის ზუარს ტკბილი მოუვიდეს, კოდორზედ მათ მოიტანონ. როს ყულაყი მოუნდესთ, ყოველთვის მისცენ.

საბალახე, პირის-თავი, ნახირის-თავი, გბოიანს ფურზედ ერბო ნახევარ-ლიტრა, ბერწზედ ჩარექი აგრევე ქალაქის სამღებროში ორი კაცი უნდა დადგეს რიგით მღებარხუცად. ვინც გარეშე კაცმან ქურივი გაიყუჩანოს, კარი ბატონისა არის.

მოურავისა სძეს კომლზედ ს; მამასახლისს და მისს ყმას გარდა, თარხანს და არ-თარხანს, თავის-გასამტეხლო კარი: გასამყრელო ძმაზედ აბაზი ხუთი; საქურიოზედ მარჩილი; სხუას სოფელში რომ გათხოვდეს მარჩილი ერთი; ულაყი რიგით კომლზედ კი არა, აკაცობის ჯარიმა; აგრევე სააღდგომო ცხუარი ერთი სასალთხუცო, ერთი სამოურაო, აგრევე საშობაო.

მდივნებისა სძესთ სააღდგომო ცხუარი ორი, საშობაო ცხუარი ორი; სუფრაჯისა ცხუარი თჳთო აღდგომას და შობას; ერთი ეშიკაღასბაშს; ხოჯის სააღდგომო აბაზი ერთი, საშობაო-ერთი. ასევე თუშმალისა, ასევე მამასახლისისა. კომლზედ წელიწადშიმუშაობა ორჯერ; აგრევე გასამყრელო აქვსთ ამ ფასზედ, და სამ-ჩარექზედ აბაზი ხუთი; ორ ჩარექზედ მაური ათი, ერთს ჩარექზედ მაური ექვსი; ქვრივზედ აბაზი ერთი, ქვრივს ვინც გარეშე კაცი წაიყვანს, ქალზედ ერთი აბაზი, ღალის პური ჩარექზედ მაური ერთი მამასახლისმა, ნაცუალმა და მეღალემ უნდა გაიყონ, და მდივნიცა.

ნაცუალისა კომლზედ ნახევარ კოდი პური, საქვრიო საჩექმე, გასამყრელო როგორც მამასახლისს, ისრე ნაცუალს; მეღალისა ნახევარ კოდი პური კომლზედ.

იზ. შუა-ბოლნისის გარიგებისათჳს.

შუა ბოლნისს თავზედ მალი ჩრ; ეს უზალთუნი მემალისაა; ღალა მკიდზედ ერთი ათეული, ათეულს ერთი კოდი გამოვა. სამესხრეოს ამ სოფელმა მკოს, ლეწოს; აზნაურშვილის ყმამა სამს

დღეს უნდა მგოს, ერთს დღეს ლეწოს, აგრეთვე ზვრის თოხნაობა, სარი თუ დაზარგა, იმ სოფელმა და აზნაურ-შვილის ყმამ სამს დღეს ბარვა უშველოს.

გულუსი მეფის გიორგისაგან აწყვით: სამზედ ერთი ბატონისა; ახლა — ხან ისრე, ხან შეგდებით. ეს ღვინო თუ პური თემმა უნდა მოიტანოს თჳთანვე. სასვიანო მარჩილი ხუთი, სააღდგომო ძროხა ერთი, ცხჳარი სამი, ბატკანი — ორი, ქათამი ლ; კვერცხი რ.

საშობაო ძროხა ა; ცხჳარი გ; ერბო ლიტრა გ; ქათამი ლ; კვერცხი რ; საყველიერო ერბო ლიტრა გ; ყველი ბ; კვერცხი რ; ფურის ერბო კბოიანზედ ნახევარი ლიტრა, ბერწზედ ჩარექი.

საბალახე პირის-თავი, ნახირის-თავი, ღორის საბალახე, ძმრის ტკბილი.

სახლთხუცესს საშობაო ცხჳარი ა; მდივნებს თჳთო, სუფრაჯს ერთი; ეშიკაღას მესტუმრეს ს; ხოჯას ს.

ით. ოძრხეთის გარიგებისათჳს.

ოძრხეს: პირის-თავი, ნახირის-თავი, საბალახე, ღორის საბალახე, მალი ჩ; მემალეს რ; ღალა შვიდზედ. ტუჩნეულის მკა, ლეწვა, მოტანა; ბატონთან ბოლნისის ტკბილის ზიდვა, ურმზედ ოქლაყი აკიდლის, ქერი, სასვიანო მარჩილი ხუთი, საშობაო ძროხა ა, ცხჳარი გ, ერბო ლიტრა სამი, ქათამი იე; კვერცხი რ; სააღდგომო ძროხა ა, ცხჳარი გ, ბატკანი ბ, ქათამი იე, კვერცხი რ, საყველიერო ერბო ლიტრა გ, ყველი ლიტრა ბ, კვერცხი რ. საქჳრიო ვარი ბატონს; ერბო კბოიანზედ ი; ბერწზედ ჩარექი; სარდლის ბატკანი ა; მეჯინიბის ბატკანი ა; სახლთხუცესს სააღდგომო-საშობაო ცხვარი თჳთო, აგრეთვე მდივნებს თითო, აგრეთვე სუფრაჯს, ეშიკაღასს, ხოჯებს, მესტუმრეს, საშობაოდ ს თითოს, სააღდგომოთაც ს; ბისტი ხუთი სხჳა არის; სანთელი ლიტრა ბი.

მოურავს ერთს დღეს უხნენ, ულეწვენ, რომელზედ ულაყი და ორი კოდი ფური; თავის-გასამტეხლო კარი, გასამყრელო კარი, საქვრივო მარჩილი, საქორწილო მარჩილი და კევრის-თავიც მოურავისა.

მამასახლისს ერთს დღეს უხვნენ, უმკიან, გასამყრელო ს; საქვრივო ს; საქორწილო ს; კუნსა გარდა ნაცვალსაც ასრე.

კ. გომარეთის გარიგებისათჳს.

გომარეთს გაზაფხულს ორს დღეს ხვნა; ორს დღეს ანეულისა მათვე მომკონ, გალეწონ; ღალა შვიდზედ ერთი, თჳთანვე ჩამოიტანონ, ბოლნისიდამ ტკბილი ზიდონ, ულაყი სადაც მოუნდეს; სასვიანო მარჩილი შვიდი.

საშობაო: ძროხა ა, ცხვარი ზ; ერბო ლიტრა ზ; ქათამი ლ; კვერცხი რ. აგრევე სააღდგომო და ბატკანი ვ; საყველიერო ერბო ლიტრა ზ; ყველი ვ; კვერცხი რ. სალთხუცესს, მდივნებს, სუფრაჯს, ეშიკაღასს ცხვარი თითო. კოკვას, თუშმალს აბასი თჳთო, ეზურის ერბო როგორც სხვათ.

ძროხა აბარიათ, ნაშენი მისი და ძროხისთავს ლიტრა ზმი: რომელსაც გამოვაბაროთ, როგორც კბილიანი მივაბარებია, ისე მოაბარონ. ბაროს აკილდის ქერი კოდი ლ; აგრევე სამარხოს თესვა. ბატი აბარიათ და წელიწადში ილ; კამბეჩზედ ერბო ლიტრა ვ; ეს კამბეჩი ზაქით უბრუნდებათ, ვისაც აბარია.

ძველი გომარეთის ყანა, ლეწვა, მკა; სააღდგომო, საშობაო, საყველიერო — მოურავისა სძეს: რამდენიც გუთანია, ერთს დღეს ხვნა, მკა, ლეწვა, რომელზედ საჯამ კოდი ქერი. ორი მოურავს, ერთი ნაცვალს. გასამყრელო კარი, საქვრივო კარი ბატონს, მარჩილი მოურავს, საჩეკმე მარჩილი; საშობაო სააღდგომო ცხვარი თითო, საშობაო ერბო ლიტრა ა; აგრევე საყველიერო, კვერცხი ლ; კა-

ლოზედ კარია აჯ ერბო ქსანი ა; ქალაქს ჩამოუტანონ როგორც ერგე-ბა. ნაცვალს გასამრჯელო ცხვარი, მამასახლისს კომლზედ შაური ა; კიდევ კომლზედ პური კოდი ჰ; საჩექმეზედ ნ; საქვრივოზედ რ; ნაცვალს რ. მელალეს კომლზედ პური ა; დალის მღვდელს კოდი ქერი, ცხენს უქმიონ;

კა. დიდ-ბადისათჳს.

დიდ-ბადე აბარიათ, სამი კომლი თარხანია. და რასაც თევზს დაიჭერს, გომარელთ უნდა ჩამოუტანონ, და მენავეტიკე ჯამაგირით დაიჭირონ. ნესვი და სხვა ბოსტნეული ნავიდურის თათრებმან აკეთონ.

კბ. ურცევანის გარიგებისათჳს.

ურცევანს ორს დღეს გაზაფხულს, ორს დღეს ანეულს კვნა, მკა, ლეწვა და ჩამოტანა ღალა შვიდზედ; ბოლნისის ტბილის ულაყი და კიდევ სხვა რაც მოგვინდება; სამობაო კარგი ძროხა, ქათამი ი, კვერცხი მ, ერბო ლიტრა გ; აგრევე სააღდგომო სალთხუცესს შობა-აღდგომას ცხვარი თითო. საყველიერო ბატონს ერბო ლიტრა ბ, კვერცხი, თურ-ზედ ერბო ი; ბერწზედ + *); ბატი ც; სამარხო; უხნან ბა-ტონს.

საბალახე პირის-თავი, ნახირის-თავი, სადიასახლისო, როგორც გომარეთ ისე ურცევანს. აგრევე მამასახლისს, ნაცვალს როგორც გომარეთს; ბაშინჯალის თუესვა იქიურს თათრებს აქვს.

კგ. ნავიდურის გარიგებისათჳს.

ნავიდურს თეთრი გაცემულია, ამის სარგებელში მუშა მოვა და ზვარს იმით ამუშავებენ; სამესრეო არის იმისს ნასხნავ ნათესს

*) ნიშანი ⊹ არის მეოთხედი ($^1/_4$), ე. ჩარექი.

სახარათას-შვილოს კაცი მკის, ლეწს: აბულმუქი, ჭანდარი, დალეთი, შარქარელნი, რატევანი; და მოზიდვით ჭანდარი მოზიდავს, და ცხნარი გალეწს. თუ მოსავალი მოვა, კულუხს აიღებენ. მარაბდამ და ჭაპალამ იქ უნდა იმუშაონ.

სააღდგომო საშობაო როგორც სხვა, ცოტა ნაკლებ; საბალახე ცხჳრისა, ღორისა, პირის-თავი, ნახირის-თავი, ერბო და კვერცხი ყალანზედ.—საფიჩხულეს ანდრიელნი ჩასდგმენ. ხე-ტყეს სოფლიდამ ჩამოუტანენ თავეთ, და ბატონის მოსავლის ზიდვა; საქჳრით ბატონისა.—ღალა ზანბისა, პურისა, ქერისა, ყოდაბუნისა, რწყვა და ზჳრის თიბვა.—მოურავს თავის გასამტეხლო და ავკაცობის ჯარიმა; კომლზედ ორი კოდი პური.

კდ. ახალ-დაბის გარიგებისათჳს.

ახალ-დაბელთ საწყალკურთხეოდ სანთელი ლიტრა ე̃; სასვიანო მარჩილი ე̃; ქრისტე შობის მარხვაში თოთხმეტი კოდორი თევზი ქართველთ დაიჭირონ, ურიათ ჩამოიტანონ, და ორი კვზა ბზობას; ხვრებობას. ურიები რუისიდამ ღვინოს ჩამოიტანენ, ტივსაც ჩამოიტანენ; სააღდგომოდ ძროხა ა̃, კვერცხი ჴ̃; ბაჟი ურიას აბარია მარჩილი ოცი, ამისი ერთი მარჩილი კატისა არის, ნაკირის-თავი, საბალახე, პირის-თავი. მოურავს კომლზედ ერთი მარჩილი; ორი მარჩილი, ფიჩხულისათვის, ბაჟის სათაოს აიღებს; ურიას კომლზედ თითო ულაყს, ურიას თითოს ჩარექს სანთელს, და თჳთოს კამს. რამდენჯერ თევზს ბატონისათვის წამოიღებდენ, იმდენჯერ შვიდს კოდორს მოურავისათვინ წამოიღებენ; თავის-გასამტეხლო კარი, გასამჳრელო კარი, საჩექმე მარჩილი. მამასახლისისა და ნაცუჳლისა ულაყებში რ̃; თავის-გასამტეხლო მარჩილი. გასამჳრელო მარჩილი; კიზნის მარჩილი; ურიის ქალი გათხოვდეს აბასი.

კე· ოსიაურის გარიგებისათჳს.

ოსიაურს სძეს: ჭალაზედ დღიურზედ კოდი ბ; პურისა და ღვინის ბეგარა; სძეს მალი და საკლავი, სასვიანო მარჩილი ე; საბალახე, პირის-თავი, ნახირის-თავი; სოფელს კენა, მკა, ლეწვა; საადღგომო ძროხა ა; ცხჳარი ბ; კომლზედ ქათამი; საშობაო ძროხა ა; ცხჳარი ლ, ერბო ლ; სამარხო კოდი სამი; საქჳრიო ჯარი ბატონს, მარჩილი მოურავს, აბასი მამასახლისს, ნაცჳალს; მოურავს ერთს დღეს უხვნენ ფეტვს, ერთს ქერს, ერთს ანეულს; მოჰკონ, გალეწონ. მოუალნეს ორი კოდი, ზოგს პური, ზოგს ქერი, ქათამი კომლზედ შობა-აღდგომას; გასამჭრელო მოჰჭრავს ჯარი; ნაცვალს, მამასახლისს ცხვარი.

სადიასახლისო ძროხეში აბარიათ, როგორც სხჳათ, ისე იმათ.

მამასახლისს ერთს დღეს უმკიან, ერთს უბარვენ, და სასწნოს პურისაგან ცხრა კოდს პურს ჯამაგირად მისცემენ.

კვ· ალის გარიგებისათჳს.

ალს მალი ვენახზედ სძეს: საწყალკურთხეო სანთელი ლიტრა ვ; სამარხო კოდი ზ; ნივრისათჳს ან ფასი და ან ლიტრა ზ; როსცა მოგვინდება, ღვინოსა და ვენახსა ვჰსისოვთ.

ბაჟი თუმნს ოთ, ცხრა თუმანი ზემო ქართლის სამღებროზედ. ერთი ალელი კაცი უნდა იყოს, საქჳრიო ბატონისა.

მოურავს საქჳრიო მარჩილი, კომლზედ ულაყი, კომლზედ ტკბილი კოკა ა; ბატონის ბაჟს გარდა ბაჟი ერგება, საჩექმეზედ მამასახლისს და ნაცჳალს წილი. მამასახლისს საახალწლო აბასი;

ნაცჳალს აბასი, ულაყბაში ნ; საიასაული ნასყვარი, გასამყრელო კარი მოურავს, მარჩილი ნაცჳალ-მამასახლისს.

კზ. ქრცხინვალის გარიგებისათჳს.

ქრცხინვალელთ გარდაკვეთით ქართველთ ტკბილი კოკა კც; დალა ქქვზედ ა; ბატონის ზჳარს ქართველები შეიმუშავებენ გაცემულ გაცემული; სააღდგომო მროხა ა ქართველებსა ქათამი ლ, აგრეთვე სამობაო-საწყალკურთხეოდ, სანთელი ლიტრა ზ, ზოგჯერ კვერნა შეეწირება, ქართველმა, სომეხმა, ურიამ უნდა გამოიღონ; რაც იქ მოსავალი მოვა, იმათვე ჩამოიტანონ. ულაყის თხოვნა. სასვიანო მარჩილი ზ; შემოდგომაზედ თავცერი. სამარხო კოდი ც; ჰაბალახი, პირის-თავი, ნასირის-თავი.—ბაჟი ბატონისა როგორც გარიგდეს, ორი ერთგული კაცი დადგეს; საქჳრიო კარი ბატონს. რუისის ქედს აქეთ და დირბის წყალს აქეთ, მეჯჳრის კავის წყალს აქეთ, რეგას ზეით, ორსავ ლიახჳზედ რაც მარილი ჰყიდდეს, ბაჟს ქრცხინვალის მებაჟე აიღებს; სასვიანოზედ, სანთელზედ, საალდგომო-საშობაოზედ, სამარხოზედ რაც რამ ფერს შენაწერზედ. მოურავს ათის-თავთან კელი არა აქჳს.—ზემო ქართლის მდებარეთხუცად ერთი იმათი კაცი უნდა იყოს. ქართველებმა სახასოდ თექვსმეტი გუთანი ერთს დღეს ჰხნან.

მოურავისა კომლზედ ტკბილი კოკა ბ; ნაცჳალს ა; რაც ბატონის მოსავალი მოვა პური თუ ტკბილი, მოურავი და კასადარი შუა გაიყოფს ათის-თავს; თავის გასამტკესო კარი მოურავს, აბასი ნაცჳალს. ქართველებს კომლზედ ქათამი, სომეხსა და ურიას კომლზედ ულაყი და ორი შაურის სამა. რამდენჯერაც მივა, დაუხვდენ. ბაჟის მესუთედი, გასამყრელო კარი, ნაცჳალს მარჩილი; აგ-კაცობის ჯარიმა მოურავს; მამასახლისს ვ კოდი პური, ვ ქქრი ბატონიდამ მიეცეს.

კჱ. არადეთის გარიგებისათჳს.

არადეთს სამესრეო აზარია, რაც მოვა, ხერხეულიძის ყმა; ფავნელის-შვილის ყმა, იაღლუზის-შვილის ყმამ უნდა მოჰკონ, არადელთ მოზიდონ და გალეწონ. დალა ექვსზედ ერთი; ბეგარი კოდი ლ; მოყალნეს კულუხი მესამედი. სააღდგომო ტანა ერთი და ქათამი; აგრევე საშობაო. სამარხო კოდი გ; წაბალასზე, ნასხირისა და პირის-თავი, საქშრიო ბატონისა, სოლოლას-შენი და ოქრო-მჭედლის-შვილის ყმაცა მკის.

მოურავს ერთს დღეს უხნავ ონეული, ერთი ქერი მოუმკონ, გაულეწონ; ერთი კოდი ქერი, ერთი პური, ერთი კოკა ოტკბილი. ნაცჰალს ერთს კოკასა; სადაც სახასოში სამესრეო არის, როგორც მეფისაში ჯსწერია.

კასადრებმა ენკენის-თვეში ანგარიში მისცენ.

კთ. რუისის გარიგებისათჳს.

რუისს ბატონის ზჳარი ერთობით რუისელთ შეიმუშაონ. კოდაზუნი თემმა მოხნას, მოჰკონ, გალეწონ და ჩამოტანითაც მათ ჩამოიტანონ. სააღდგომო ცხჳარი ა; კომლზედ ქათამი. ასევ საშობაოთ. ნიგოზი კოდი ა; სადაც ზვრები არის, ნიგოზი ბატონისაა.

ლ. ატენის ზვრებისათჳს.

ატენს არის ზჳარი ბ, ხასადარი გლურჯიძე შალვა, მეზვრე ორი, მემარნე ერთი. ამ მეზჳრესა და მემარნეს აქვს ჯამაგირი თითოს მროსა ა; პური კოდი ვ; თეთრი ჩუ; საფერავისა და

ნეხვის ფასი ჯარიდამ უნდა; სამუშაოცა, ამ ზვრებს მუშა ფავლენის-შვილის მამულიდამ, ოქრომჭედლის-შვილისა, და გოგორის-შვილის მამულიდამ.

ლა. გორისათჳს.

გორს სძეს შალი და ატენის ღვინის ულაყი; ზემო ქართლის მღებართხუცესი ერთი იმათი უნდა იყოს რიგით.

ლბ. ქალაქის დებულებისათჳს

ქალაქს რომ სძეს შალი თავზედ ექვსი აბასი; ორი შაური მემალისა და ორი შაური მელიქ-მამასახლისისა; ხუთი აბასი ბატონისა, კოჯრიდამ რომ ბატონი წაბრძანდება, სამასპინძლო მარჩილი კ; აგრევე ქარხნის სახლები რომ დაიქცეს,—გედელი, თუ ბარდალესვა მსუბუქი; სამუშაოც სძეს, ორი მღებართხუცად და ორი მებაჟედ უნდა იყვნენ რიგით წლამდის თარხანნი ყოვლის სოფლის იჯარადარი; ჯარიმა ნაცვალმა უნდა აიღოს და ბატონის ქარხანაში მიაბაროს; და ყინულის თეთრი, როგორც სამეფოს სძეს, მეთევზის უფროსს ორი თუმანი ქარხნიდამ უნდა მიეცეს და იმან დაურიგოს. მეთევზეს ნისრზედ ჴმელი თევზი უნდა მოგვცეს.

ჭუზაკანის იჯარა მარჩილი კ; თევზის ნისრი როგორც სამეფოშია, ისე. ბატონი რომ სხუაგან წაბრძანდეს, ქალაქის ნასაკლის ქეშიკი ჰსძესთ.

ლგ. ელისათჳს.

ელის მოსავალი: ქოდავი ცხუარზედ შაური ერთი, მაკტა კომლზედ შაური იდ; ოდუნ ახჩა რ; ნავროზანა სნ; ამისი შაური

სალთხუცისა და მდივნებისა. ამ აბასზედ ათის-თავი აღარ აიღება; კომლზედ ჭსძეს ეთაზი ბატონისა.

ბრინჯის მოსავალი კავკასშირიდამ ნახიდურს.

ელის აღალარი ხიდირა, ყაზი მაჭმადა, ალია, ქმნა; ალი-მურადა, მოლა მუთი; ქოლაგირს ნაყიდურს ზილთვა, ნავროზანას რომ მოიტანენ, იმათ კალათები მიეცემათ; მათთ კარჯიც შეეწერებათ.

ლდ. სამღებროსათჳს.

სადაც სამღებრო არის, ქართლსა თუ საბარათას-შვილოში, თუ ყაიყულს, სულ სადედოფლო არის; სომხითს საბარათაშვილოს და ყაიყულის სამღებროები ქალაქის მღებართხუცის ქვეშ არის, და ზემო ქართლისა ცალკეა.

ლე. თევზისათჳს.

რაც ხრამში სადედოფლოა, მარხვეში და ველიერში თევზი შეეწერება.

ლვ. სამარხოსათჳს.

ქრისტესშობის მარხვაში ბალდუზის შვილის მამულიდამ მოვა ცერცვი კოდი ორი, ნიგოზი კოდი 10; ტყლაპი ლიტრა ვ.

ერთობით ფავლენის-შვილის მამულიდამ ცერცვი კოდი ი; ნიგოზი ლიტრა ლ; ტყლაპი ლიტრა ი.

გოგორის შვილის მამულიდამ ცერცვი კოდი ა, ნიგოზი კოდი ა; ტყლაპი ლიტრა გ.

ოქრო-მჭედლის-შვილის მამულიდამ ცერცვი კოდი ბ; ნიგოზი კოდი 10; ტყლაპი ლიტრა გ.

ქართობით კერხეულიძის მამულიდამ ცერცვი ფოლი კა; ნოდო-ზი კოდი დ; ტყლაპი ლიტრა ე.

ტაშის-კარიდამ ნიორი ლიტრა ბ; აგრეთვე საკომლოზედ ბზე თითო რ.

ლზ. დიღმისათჳს.

დიღომში რაც სადედოფლო გლეხი არის:

დიღმიდამ მეჯინიბედ მარიამულები არიან,

მზარეულად მამუჩის შვილი სულხანა გიორგი და ზურა.

მესაკლავედ დათუნა მამუჩისშვილი.

ლელიას შვილი მოყალნეა, ახლა კი გაათარხნა ბატონმა;

თედიას შვილი მოყალნე.

როსტიას შვილი, ზურას გარდა, მოყალნე.

გენებას შვილი ზერუა მოყალნე; ზერუა მზარეულად ბრძანა სალთხუცესმა, დათუნას რომ ორი ძროხა მიეცემა, ზერუას ერთი მიეცეს, სულხანას თავისი აქუს.

მზევაანი ხოლუა და მისი ძმას შვილები ოთარა და კიკილა მოყალნე. ეს მსახურები ლალისა და კულუხის თარხნები არიან, სხჳა რიგად წესწყეს მეზობელს ვერ დაეკიდებიან.

მოყალნეს სძეს ლაშა, მეფისათვის რომ ჯუთზედ იდებენ; სადედოფლოს ქვეშზედ ჯდომებით კულუხი შეწყვეტით, ჩვენმა უფრო შაღავათით შეაწერონ; სამზარეულოს შეშა მოუტანონ, სხჳა ნურა ეთხოვებოთ, ასე გვიბრძანებია და გვითარხნებია; სამეჯინიბოდ და სააღდგომოდ ნურასა ჰსთხოვთ მღჳნის-მეტყვს, ზიქის-თავი და ნა-ხირის-თავიც გვიპატიებია, ამიტომ რომ მუდამ მსახურებიან; მეხათ-გვერდის ყარაულობის და გზის შენახვისა თჳთან იციან და

როსტია-შვილები ამისაც თარხანნი არიან და სამასპინძლოსაცა, და ვერც ურქმს შეუვალთ. საყდარი რომ აქუსთ თავიანთი, იმას გალავანი შემოავლონ.

ლჳ. მოკელეთ ჯლუფისათჳს

არის არაგვის ერისთვის შვილი სალთხუცესი თეიმურაზ, მასშიან მარტოროზასი შვილი მდივანი აგთანდილა; იოთამის შვილი მდივანი შერმადინ.

სალთხუცის ჯლუფა დღიურ მურასო ორი; კარაში ატენური ღვინო თუნგი ბ; თევში ქონი ლიტრა ა0; კომბიდამ ჩამდონებელ თევზი მოვა, ერთი კოდორი სალთხუცესს, ბ მდივნებს, და სუფრაჯს, ა ქშიკალასიბაშს.

მდივნებს ჯლუფა აქუსთ პური მურასა თითოს თითო, ლავაში რვა-რვა, ღვინო დღიურ თითოს თუნგ-ნახევარი, და ატენური დღიურ თითოს თუნგი ი, ბედნიერს დღეს და აღვსების კვამეში საკლავი, მოზვერ-ალდგომის ზვარაკი, ცხენის ქერი თითოს კოდი ორმოც-ორმოცი; ჯამაგირი თვითოს ორი ქონი ლიტრა ა0 თავეში თითოს.

ბეგთაბეგა არის მორდარი, აქუს ჯლუფა დღიურ პური ლავაში ბ, მადაური დ, ღვინო თუნგი ა, ცხენის ქერი კოდი კ, ჯამაგირი ძ, ქონი ლიტრა ა0.

ქარხნის მუშრიბი მაღუბათას-შვილი ბაინდურ, ფაინეზის-შვილი ფეშანგი. ამათ აქუსთ პური ექუს-ექუსი, ღვინო თითოს ლიტრა ა, ცხენის ქერი კოდი კ, ჯამაგირი ძ, ქონი ა0; ბედნიერს დღეს საკლავი, ლუშის ტყავი ამათია. თუ ქარხანას კარგათ არ ემსახურნენ, წერაში ყალბათი შეატყონ რამე, ამათ უნდა იხადონ ქარხნიდამ ბოშუარიც მიეცესთ. ხოჯას ო̃ა, ქ; პური მურასა ა, ლავაში ც,

ატენური ი, ქერი კოდი კ, ქარხნიდამ ბოშუაბი, ქონი აი; ბედნიერს დღეს სწყლავი. აგრეთვე მღვრეს ხოჯას, სალთხუცის კაცს პური, დ, ღვინო ლიტრა ა, ცხენის ქერი კოდი ჱ.

ღთ: მგელაძეგან სადედოფლო და აწ მეფის გიორგისაგან დამტკიცებული.

ეპისკოპოსი ტფილელი თავის საეპისკოპოსოთი, აზნაურ-შვილი მსახური მათის მამულით.

ეპისკოპოსი მანგლელი, აზნაურშვილითა, მსახურითა და მამულითა.

დარბაისელი გერმანოზის-შვილი ოთარი, პაპუა, გუგუნა და გარაზა თავის აზნაურშვილითა, მსახურითა და მამულითა.

დარბაისელი ბარათას-შვილი მანუჩარ მისის აზნაურ-შვილითა მსახურითა და მამულით, მისი განაყოფი ლოთამ მისის აზნაურ-შვილით.

მისი განაყოფი გუგუნა მისის აზნაურ-შვილით.

იოთამის-შვილი გივი მისის აზნაურ-შვილით.

მეჯინიბეთუხუცესი შერმადინ მისის აზნაურ-შვილით.

თვალავან ხოსროს-შვილი იოთამ მისის აზნაურ-შვილით,

სუფრაჯი ბარათა მისის აზნაურ-შვილით.

მისი განაყოფი ქაიხოსრო, მისის აზნაურშვილით.

სოლაღას-შვილი ზაალ მისის აზნაურ-შვილით.

სოლაღას-შვილი ქაიხოსრო, მისის აზნაურშვილით.

ბარათას-შვილი საამ მისის აზნაურ-შვილით.

ბარათას-შვილი შიოშ, მისის აზნაურშვილით,

მისი განაყოფი ქაიხოსრო მისის აზნაურშვილით.

ავთანდილის-შვილი ავთანდილ მისის აზნაურ-შვილით.

აბაშის-შვილი დავით მისის (აზნაურშვილით).
მერაბის-შვილი შერმაზან და სულხან მისის (აზნაურშვილით.)
თაყას-შვილი ბარათა, მისის (აზნაურშვილით.)
მეჯინიბეთხუცესი ლუარსაბ მისის (აზნაურშვილით).
ბარათას-შვილი თამაზა და ბუბუნა მისის (აზნაურშვილით).
სოლაღას-შვილი ბეჟან მისის (აზნაურშვილით).
სოლაღას-შვილები დათუნას შვილნი.
სოლაღას-შვილის იოთამის შვილები.
საგინას-შვილი ავთანდილ მისის მსახურით და მამულით.
საგინას-შვილი ფარემუზ მისის მსახურით.
საგინას-შვილი ეშიკაღასი ზაალ მისის მსახურით.
საგინას-შვილი იორამის შვილი მისის მსახურით.
საგინას-შვილი თამაზის შვილები მისის მსახურით.
თულას-შვილი ზაალ მისის მსახურით.
თულას-შვილი ნოდარ მისის მსახურით.
თულას-შვილი ზურაბ და გივი.
ყორღანას-შვილები ბაატას შვილნი.
დუშია მისის მამულითა.
აბულას-შვილები.
ზუმბატის-შვილი.

მ. სადედოფლო სოფლებისათჳს.

სახასო სოფელი ოფრეთი ერთობით.
გამოღმა ნაკიდური ერთობით.
წინ-წყარო სულობით.
შუა-ბოლნისი სულობით.
ჩხეკვი.
გომარეთი.
ურცევანი.

მა. ზემო ქართლის სადედოფლო ძველადგან და აწ მეფის გიორგისაგან დამტკიცებული.

ეპისკოპოსი მროველი მისის....
ხერხეულიძე ზაალ.
ხერხეულიძე შიოშ.
ხერხეულიძე ბეჟან.

ფავნელისშვილი ბაბუნა.
თმოგველი მისის...,
თაქთაქისშვილი არდაშელ.
შალიკასშვილი გიორგი.
გოგორისშვილი ზურაბ.
დიასამიძე დიასამ.
მარტიროზასშვილი მდივანი ბეგთაბეგა.
მარტიროზასშვილი მდივანი ზაქარა.

აზნაურშვილი გლურჯიძე ათი ძირი
აზნაურშვილი ოქრომჭედლის-შვილი.
რუისი სულობითა.
თამარასშენი სულობითა.
არადეთი სულობითა.
ქეხვი, აჩაბეთი, ქრცხინვალი.
სადაუდებულო.
ატენს ზვრები, საცივი და გლეხები.
ალი სულობითა.

მზ. სადედოფლოდ რომელთაც მარხჳაში სამარხო უნდა მოიტანონ მათთჳს.

	ცერცვი ლიტრა.	ნიგოზი ლიტრა.	ტყლაპი.
იაღლუზის-შვილებიდამ	კ	იე	ვ
ფავლენიანთიდამ	რ	ლ	იე
გოგორისშვილისა	კ	კ	გ
ოქრომჭედლისშვილისა	კ	იე	გ
ხერხეულიძეებისა	ჲ	მ	ი

ტაშის-კარიდამ ნიორი ლიტრა კ.

ეს სამარხო ცერცვი ქრისტეს-შობის თვეში უნდა მოვიდეს.

დამატებულებანი

განსხვავებანი (ვარიანტები)

(სულხან მდივნის დედნიდამ)

გვერდი.	სტრიქონი.	
3	1	ქება დიდება შენდა მბადო ყოველთაო
—	3	დაუბერაობითა, და გადიდებენ ქმნილნი ჴელთა
—	6	ჩვენ შენ მიერ პირველთაგანვე
—	10	და სრულიად სპასალარისა და
—	11	და აიალათისა
—	15	ოდეს ვიგულეთ და ვიგულის-მოდგინეთ
—	19	(არ არის, სიტყვიდამ „რომელთაცა არს“ და მრთელი მეოცე სტრიქონი.)
4	„	სიები ღ და ე თავისა შეერთებულნი არიან ამ სათაურით „აჯიღლის შიგამდეგი და ზინდრები“, (რომელშიაც 14 მოხელეა).
—	20	(მესამე სვეტი) არეშისშვილი მელქუა.
—	27	ჩათვარაჭმადას ძმა (ნაცვლად ჩათვარაჭმა...)
—	30	(პირველ სვეტში) აბდარის თავილდარი ზალია.
—	31	არ არის 2-რე სვეტში ბოლონდელი სახელი (მიქელიშვილი იოანე).
5	2	ალაყაფის შუა სახლში
—	4	არ არის: „ოთხი სუფრაქეში“

გვ.	სტ.	
5	9	ალაყაფის ეივანში მეჯლისი ბრძანოს, ოცი ყაბი ფლავი გაკეთდეს; სამი ბატონის წინ დასადგმელი და ჩვიდმეტი საჯაროდ, მისის აშითა და ბორნითა; ძროხა ორი.
6	8	ზოგჯერ მეტ-ნაკლები იქნება.
—	20	(პირველ სვეტში) ვეზირის ძმისწული მუსტოფა . ოა
—	21	(პირ. სვეტ.) შარაფადინ ოღლი აბდულა. . . ოა ქ
—	22	(პირ. სვეტ.) ისმეილ ოღლი მაჭმადა . . . . ოა
—	„	იგ თავში აკლია 11 სახელი, სახელდობრ 6 გვერდზე: 4, 5 (1 სვეტ.); 7 გვერდზე (1 სვეტ.) 6, 7, 14, 15; (2-რე სვეტ.) ბოლოდამ ხუთი სახელი.
7	4	(2-რე სვ.) ფირ მამად ამირ მამადლუ . . . ოგ
—	5	(2-რე სვ,) ჩოლაღ სულეიმან ოღლი . . . ოა
—	8	(1 სვეტ.) იაღლუფოღლი მუსტოფ . . . . ოა
—	9	(2-რე სვ.) ველი მაჭმად ოღლი . . . . . ოგ
—	11	(1 სვ,) ნური აღა . . . . ოგ
—	15	(1 სვ.) შარაფდინ აღა . . . . ოგ ქ
—	19	(1 სვ.) სარაჯლუ ემინ ოღლი იბრეიმა. . . . ოა
—	30	(არ არის:) „ფეტვისა ამოგვეთილი აქჳსთ, გომლზედ თითო ულაყი აქესთ“.
—	„	(არ არის რმგ თავში სახელწოდება III სვ. 2.)
8	11	მოურავისა არის. აღეკის მუშაზედ: პური კოდი ია.
—	12	(ივ თავში ჯერ არის: „ავლაბარში მუშაზედ კოდი მგ, მეხრეს კოდი იბ, მკაში ღვინო რაც მივცეთ.“ შემდეგ დაბეჭდილი მიჰყვება.)
—	16	მუშა სოფლებიდამ აქეს, გარიგებულია, სამკალი
—	24	„სოფელში“ მაგიერად „სთველში“
9	10	წალდი, ეხუ (ეხო) შვიდი აბაზი
—	12	ბატონის ზვრებში მუშაობის
—	26	პური საკომლო კგ, ღვინო კოკა დიდი ნი. (ამ კბ თავის შემდეგ ჩამოთვლილია სათაურებსავით ცარიელის ადგილებით ქვემო ნაჩვენები):

გვერ.	სტრ.	
		ქრცხილვანს უნამე.—რუისს მალელიძე და გივიშვილე-ბი.—სამშვილდე კრწანისს მზარეული, ხერგეშები და ფვა-რეშები არიან.—
10	4	„დასტურად" მაგიერ „დასტურლად"
—	10	უფროსიერთი უწინდელივ გარიგებული არის
—	18	ამ საქმეზედ ასამწერლოდ წავიდოდეს
11	11	ბატონს, ორი აბაზი მოურავს; თუ უცხოა და სახლე-ლის ერთს
—	25	მამასახლისს აბასი, ნაცვალს რ; თუ სხვას
—	26	მამასახლისს აბაზი, ნაცვალს ს; მოუ-
12	3	ღვინის თოვჯს
—	8	(ამ კდ თავის ბოლოს ცალკე სათაურსავით არის:) „კასადრის რიგი და სარგო. წიგნი აქვსთ, მოიტანონ". (თავი კგ და კდ შეერთებულსავით არის ერთ თავად.)
—	11	(ამ კე თავში ჩამოთვლილია სახელები ამ გვარად:) ურუტი. პური მუშას კოდი ა. ჟათარლუ. მუშას კოდი იე. ეზლ ზერიათის მუშას პური კოდი ი. ბოვამორის. აიდარ ბეგი პაპუასი. მუშას პური კოდი ით. იეჩიჩ. ლაჯვარდი—მდივანს გივს. (შემდეგ ჩამოთვლილია სახელები, თავის ადგილს ნაჩვენების ცვლილებით, იმ სიისა, რომელიც ს თავში არის (92 გვ.) უნდა შევნიშნოთ, რომ ამ ხელ-ნაწერში ზემოხსენებული სიის შემდეგ ცარიელი ადგილია ნიშნად, რომ რაღაც უნდა აკლდეს.)
—	16	(2 სვ.) ოთურ ბულასხს ქვეით სუთქულანი ჯვანშირ კიდი-რასი.
—	22	არ არის „ბატონის"
—	25	«ზემო ციციშვილმა» მაგიერად «ქვემო ციციშვილმა».
—	29	«ჯავახის შვილის» მაგიერ «ჯავახის შვილებმა».

გვ.	სტ.	
13	5	და საბარათაშვილოში,—სარდალი ამაზე წავა, ერთი
—	10	ამილახვარის მამულიც ზემო ქართლის სარდალმა და ერთმა მეფის მდივანმა უნდა აწეროს და დავთარს დაიჭეროს. (ამას მისდევს სამი სტრიქონი 14 გვერდისა: 7, 8 და 9.)
—	16	მუხრანისა ბატონის და ორისავ ერისთვის მამულსა ჯულაგ-დავთარში ჩაავდებენ. ამაზედ მუხრანის
—	18	მდივანი აწერს, და დავთარს დაიჭერს მეფის მდივანი.
—	20	ამ სოფელმა საკომლო ორი მაური და ბოგანომ ერთი
14	1	(არ არის სიტყვიდამ: «ამ ქვეყნის» ვიდრე გათავდებოდეს სიტყვით 6 სტრიქონში „მოუტანონ.")
—	7	საურთან დედოფლის სალთხუცესს და მდივანს კელი არა აქვს.
—	10	კარი პირველი, ყოვლისა კელ-ჯოხიანისა და მათის სარგოსი. (ეს სათაურია ნაცვლად კჲ.) დაკვიდგენია
—	19	ნარიმანა. (პირველ სვეტში).
—	20	(არ არის III სვეტში ბოლონდელი სახელი „ქავთარისშვილი იესე.“)
15	9	სათაური ასეა: «ქორის ბაზიერი». (10 მოხელეა სიაში.)
—	12	(მეორე სვეტში) ოთოთაშვილი გიორგი.
—	13	(პირველ სვეტში) ურდუბეგასშვილი ავთანდილ. (ამ თავის ლ სიაში არის კიდევ): არეშისშვილი ამზა; ზავრაგორელი მანთაშაშვილი
—	—	(არ არის; „ხერგეში ნინიას შვილი“)
—	18	ბატში წელიწადში სამ-სამი
—	20	(ლა თავში სტრიქონი 20, 21, ცალკეთ არის. ეგრეთვე 22 სტრიქონიდამ საკუთარი თავია „ქათმის მიბარებისა.“)
16	7	მეშეშეს თასი, მუშრიბებს ბოშყაბი. სხვა არა ყოფილა დავთარში.
—	11	იასაულის სარგო და გაყოფა ამ გვარათ
—	14	და არც ყაფიჩსა, არც
—	17	კელ-ჯოხიანებს კელი არა აქვსთ.
—	21	და ბოქოულთხუცესმა ასრე გაიყონ რომე მაურ-ნახევარი

გვ.	სტ.	
		ქშიკალასბაშებს და ნახევარი სადაც ბოქოულთ ხუცესი იყოს, ყველამ გაიყოს. ექვსი შაურისაგან
16	24	ის სამი შაური: ორი შაური — რაც ყაფიჩია იმათია და გაიყონ
17	2	ქშიკალასბაშს და ბოქოულთ-ხუცესს ამასთან კული არა აქუს. ბოქოულთ-ხუცესი
—	6	ეს განაჩენები თავილდარსა და ბოქოულთხუცესს და ყაფიჩს მიებარებოდეს.
—	8	„თავლიდარი“ მაგიერად ამ გვერდზე, როგორც მრავალგან, არის „თავილდარი“.
—	9	გაუყოფდეს ქშიკალასბაშსაც, ბოქოულთ-ხუცებსაც, ყაფიჩებსაც და იასაულებსაც.
—	14	არ არის: „თავისას მისცემდეს, რომელსაც სდედოფლოს“
—	16	არ არის: „თუ ყაფიჩი... ვინ გინდა ვინ ნახევარი საიასაულოსი რაც მოვიდოდეს“
—	18	ნუ დააკლებენ, მოუტანდენ.
18	26	მემალისა: თავზედ ლ ი. ერთი ძღვენი
19	2	ღალის პურს ხასადარი, მამასახლისი და ნაცვალი ერთად უნდა სჭამდენ. ბოვნური ზვრის პური კე. ღვინო კოკა ლ. მუშას კოდი კე. მეზვრეს კოდი. მეხრეს კოდი იბ.—
—	8	არის. თუ დუშალიკი მოვა, ნახევარი ბაზიერთ ხუცესა არის და ნახევარი მიგამდეგისა და ბაზიერებისა.
—	9	(ლვ თავის შემდეგ მოჰყვება:) „ყარაის მეყოროულისა. როგორათაც წიგნი აქვსთ გაბაშვილებსა, და იმაში სწერია, ისე ქნან (იხილე თავი რქთ გვ. 92).
—	12	(არ არის გავაზის ბაზიერთ სიაში სახელწოდებანი II სვეტისა 2, 3, 4 და III-ში 4.)
	14	(პირველ სვეტ.) პარუნ სარქისას-შვილი სალმახანა. (მეორე სვეტში) ბოვნელი ოზბეგისშვილი ოთარა (ლზ თავში სულ მოხელენი არიან 8).
20	5	აილების, ხან ერთი თუმანი, ხან ორი თუმანი, ხან სამი თუმანი.

გვ.	სტ.	
20	9	გამოიღონ გაცემულ-გაუცემელმა თუმანი თორმეტი.
—	10	„ამათვე თუ ბატონმა უბრძანოს შაჭისევანი, უარს ვერ ეტყვიან“. (სხვა შემდეგ ჩამატებულია ამ 10, 11 და 12 სტრიქონში.)
—	14	გაუხსნელად, ამაზედ გამოერთმევის
—	16	აბაზი, ბამბაზედ ორი აბაზი, მარილის საპალნეზე
—	18	ბალანზედ და ტყავზედ
—	20	ქალაქს გაცილებულს, გორს ჩამოცილებულს გაღმით თუ გამოღმით
—	26	(არ არის სიტყვიდამ: „გორის რიგი ნავროზს“ ვიდრე გათავდებოდეს 21 გვერდზე 1 სტრიქონში სიტყვით „ნაცვალს“)
21	1	არათვერი. გორის ზვრის მუშას პური კოდი მე, ღვინო კოკა მ. გორს უნდა
—	3	ოროლი დღე უნდა ხნან
—	8	შაური დაჭნიმი თავის თომრისა,
—	9	ორი შაური ნაზირისა, ორი შაური მუსტოფისა, ერთი შაური მუშრიბისა. (სიტყვის «მუსტოფის» შემდეგ სტრიქონს ზემოთ აწერია: „ახლა მოლარეთ ხუცესს უბოძა“.)
—	11	სახასო სოფელი გატეხილი-კიდი.—ამათს სძესთ იქივ ქარვასლის წმედა და სტუმრის დგომა;—ამის მოურავის სარგო (შემდეგ ცარიელი ადგილია დატოვებული ნიშნად, რომ აკლია).
—	18	ქვემო-ბოლნისს—ერთი; ეს
22	13	წლულეთს
—	15	დრეთ, კათელთ (მერმე გადასწორებულია „კანაელთ“)
—	21	ცხირელთ
23	5	გამოვიდეს რვა კოდი; იქნების
—	21	თიბათვეს თვითო უჩინოს, და იმან გზავნოს;
24	2	ცხვარი რომ დაიკლას: მკერდი თუშმალს, კისერი—მზარეულს, გულ-ღვიძლი—მეთევზეს, თირკმელი—აუშტარს,

გვ.	სტ.	
		თავები — შათირებს და ძალლ-შემნახავებს, ტყირპი და ფილტვი — მესაკლავებს.—
24	9	უათვიჩის ნაზირის სარგო
—	10	რომელიც ქარხნის ასნათვი ან ფავილდარი
—	11	ამბარდარი „ამბარდანი“ მაგიერად.
—	12	მზარეული ან მუშრაბი თუ მეშარბათე
—	16	ამაზედაც ესენი წავიდოდნენ იასაულდათ; საყათვიჩოს, სამდივანბეგოს
—	19	(არ არის სიტყვიდამ: „წავიდოდნენ, იმის“ ვიდრე ბოლომდე.)
25	1	(არ არის: „ორ შაურს, ქოსალზედ შაურს, თიმენჯზედ, მეშზედ“)
—	5	შანშიას შვილის თაბუნმა; მდივანბეგის თაბუნმა, იასას თაბუნმა, მუსტოფას ნაუმევმა, შიხიას თაბუნმა, ასლანას ფარეშის თაბუნმა, ამათ უნდა გამოიღონ.
26	1	ორი ულაყი: მამასახლისისა სარგო, როგორც ეკლესიისა არის; ნაცვლისა — აგრეთვე; ხასადრისა აგრეთვე.—(ამას მიჰყვება) დურნუკის პური კოდი იე, ღვინო რაც მივცეთ; კვნაში, მკაში, ლეწვაში კოდი მბ. მეხრეს კოდი კბ.
—	23	მეზობელში. შიშლიგი ს. ერთი მეორეზედ კონი კუმელთ უნდა გააკეთონ და ჩადგან.—დილომს აბარია
—	24	სარგო კომლზედ: ტკბილი კოკა ბ, ბზე—ვირის საპალნე ა, შეშა საპალნე ა, კომლზედ სატარულო რნკე, მებალახობა, კვეის-თაობა
27	3	მოყალნეზედ კოკა ა ი. მალის
—	8	სხვა ჯერ არ დადებულა.
—	22	გამომღები კარჯისა სოვე.
—	—	«ყარაჯელუ» მაგიერად „სარაჯელუ“
—	23	„თახირს“ მაგიერად „ფუხრას“ თუ „ფუხარას“ (სომხით მელიქიანთ დედანში „ფახირს“.)
28	7	ქათვანჩი ფათის თაბუნი... („ქათვანჩის“ მაგიერ „ქათვანაჩი“ არის ამ თავში.)

გვ.	სტ.	
29	23	ქოლაგირი კომლი
30	3	ლაქლარი კომლი იბ, ამისგან რანჩპარი თ
—	6	ყარა დუმურჩი მოლა
—	8	(არ არის ამ 30 გვერდზე 8 და 30 სტრიქონში „ჯამი“ არც ერთი.)
—	11	(მეორე სვეტ.) იბრეიმ ხალილ-ოღლისა ძმებიანად. ოა ქ
—	15	(2-რე სვეტ.) არუხლუხან მამადასი . . . . ოა
—	20	(2-რე სვ.) დემურჩი მოლა აბულ ყასუმასი. . . ოგ
31	3	ქათამი ივ. ბატონი
—	10	წელიწადში რკ. საშობაო
—	15	კომლზედ ულაყი ქალაქამდის. (ამას შემდეგ წითლურით სათაურად ჩამოთვლილია თითო სტრიქონად და ცარიელის ადგილებით ჩასაწერად:) ეკლესიის მამასახლისისა, — ეკლესიის ხასადრისა. —
—	„	ნვ თავში არ არის 3 სტრიქონში სიტყვიდამ „ბატონი რომ აიყრება“ ვიდრე 4 სტრიქონში გათავდებოდეს სიტყვით „უნდა გამოიღონ“. შემდეგ აგრეთვე არ არის სრულად სტრიქონი 17, 18, 19, 20, 21, 22 და 23 სტრიქონში ვიდრე გათავდებოდეს სიტყვით „ჭედი ტლდ“.)
—	17	(ამავე ნვ თავში სტრიქონი 17, 18 და 19 შეადგენენ საკუთარ თავს „ელის ეთაზი“ და მისდევს როა თავსა.)
—	20	(აგრეთვე სტრიქ. 20 და 21 ვიდრე გათავდებოდეს სიტყვით: „საჭედი რჲვ.“ შეადგენენ ერთს თავს და მისდევს ოდ თავს.)
—	23	ეკლესიის მუშაზედ პური კოდი ქზ. ღვინო
32	10	„გოდაკიდამ“ მაგიერად „ქოდაკიდამ“
—	16	(თავი ჲ ცალკე თავად არ არის, არამედ მიჰყვება პირდაპირ ლდ თავს, სადაც ეს ლდ თავი თავდება (17 გვერდი) და შეადგენს ერთ თავს: „ბოქოულთ ხუცების სარგო.“)
—	18	(არ არის სიტყვა „ბაშს“)
—	21	ქართვლით წავიდოდეს.
33	1	(სიტყვა „მოქალაქეს“ არ არის.)

გვ.	სტ.	
33	2	(არ არის: „და თუ მსახური ადგეს, ორს შაურს გამოართმევდეს“.)
—	7	(თავი ასეა: „ზარათვხანის რიგი და ქალაქისა“. შემდეგ მიჰყვება: „პირველ ზარათვხანის მუზდი)
—	9	„სუხტითა“ მაგიერად „უსტითა“
—	10	„დამდაბს“ მაგიერად „დამდამს“
—	15	ჩვიდმეტი; ამისგან წაიღებს ყურქუ ტ,
—	17	გალაჭქუ წაიღებს ით მისხალზედ ხუთს შაურსა
—	18	თავგარი ი მისხალზე კე. სიქაქუნი და იასმქუნი ი მისხალზედ რ, თავილდარი
—	21	(აქ და ზემოთაც „ყათალი“ მაგიერად „ყათაღი“)
—	22	ყველას ჯამი—ოთხი
34	1	ჩავა ცეცხლში, ცეცხლიდამ გამოვა ვერცხლი მისხალი ჩნ.
—	6	„მდივნებს“ მაგიერად „მდივანბეგს“
—	7	წელიწადში ო კე; მდივანბეგს წელიწადში ო იბ ჭ.
—	11	(1 სვეტი) დილომმა ლამე კ.
—	17	(II სვეტ.) ყარაბუდაღის შვილის მამულმა დღე კ
—	—	(ამ თავის შემდეგ არის ცალკე თავად:) „გუთნის ხარჯი სწერია და მგის მოსავალზედ ჰკიდია. სვნისა ასრე არის, თუ უხელობით ხასადარმა და მოხელემა არ მოიყვანოს, თანბა უნდა, თორემ რაც ღმერთმან მოგვცეს, ის უნდა სთხოვონ.
35	9	წმინდა ლიტრა კდ; ქერი ლიტრა ი; ღალისა
—	13	კარზედ სამი კოდი ღალად უნდა მოსცენ.
—	16	მამასახლისიანად და თარხნიანად ძროხა ვ.
—	19	ტბის-ყურისა და თრიალეთის
—	26	საქვრიო—ცხენი. (მეორე ადგილს, ჩამატებულში, არის: „კარი“)
36	3	ღალიდამ გუთანზედ ექვსი კოდი, ავა სამოცს კოდს. გარდაის ამისა სამი წილი მოურავს; მეოთხედი სალოთხუცესს და მდივნებს. საქვრიო—ცხვარი. ნაცვლისა—ჰკომლზედ
—	7	საჩექმე ორი შაური. თელუს მუშის პური—კოდი იგ. ალ-

გვ.	სტ.	
		ტაშს მუშას პური—კოდი ი. ბალუეჩის მუშას პური—კოდი ი. ნიადაგ სწორად არ იქნება, ზვრისა და მბარვაზედ მეტი მოუნდების:
39	7	ქვემო ლომოსაკენ გორა არის.
—	22	იმ გორის გასწორ გაღმა გორაზე დიდი ქვა ძეს, იმ ქვის გასწორ ტბის პირს ქვიანი გორა
—	26	(1 სვეტი) ქანი—რატიშვილისა.
40	3	(1 სვეტ.) ზემო ოლთისიც
—	5	(1 სვ.) ქვემო ოლთისი
—	7	ლომოსი.
—	11	(თავი ჲც გაყოფილია ორ თავად: 1, „ხმელი თქვზისა", 2, „ზუთხისა".)
—	12	(არ არის სიტყვიდამ „კმელი" და 13 სტრიქონში ვიდრე თავდება სიტყვით: „აუშხანაში მოაბარონ."
—	15	სხვა რიგად რიგით მოიხმარს; თუ დააკლდება, გაურიგებდენ.
—	16	(ით, ო და ოა თავებში ყველგან „თავილდარი" უნდა „თავლჲიდარი" ნაცვლად).
41	22	სარგებელი არის. დუშალიკსაც ასრე გაიყოფდენ. ამ
—	27	„კაცის თავს დღიური სამი თუნგი ღვინო; მთის მეჯინიბეს საკლავიცა აქვსთ." (სხვა შემდეგ არ არის.)
42	10,	11 და 12 სტრ. (III სვეტ.) ჩაიკაშვილი, თულაშვილი ლომ-კაციჲ აკანათელი ედიშერა.
—	14,	15 და 16, სტრიქ. (პირველ სვეტში) ჩაოვარაშვილი ქდიშერ, გოგიბაშვილი დავრიშა, ბახუტის ძმა პაპუა.
—	17	(III სვეტში არ არის: „იქმნა ჯამი კგ")
43	1	(სათაური) „იალღუჯის საყარაულო საყოროულო."
—	4	მდივნებისა. ერთ რიგი აჯი სულუს თაბუნია, ისიც მახთა არის, კოშლი კე. ამათ აქესთ ნალ-ლუსმანი საჭედი ტლდ. იალღუჯაზედ რაც ძროხა დადგების,
—	8	(არ არის:) „ერთი აბაზი სამასპინძლოა ან აბაზის ღირეშული"

გვ.	სტ.	
44	2	„ერთი კათალიკოზის აზნაურშვილი, თაზის შვილი უნდა ადგეს". (ასე თავდება, სხვა არა არის რა ამ თავის დასრულებამდე).
—	12	თარხანი არის ნვ, გამომღები ფშე, ამ გამოსაღებს საკომლოს აქვს პური ათი ლიტრიანითა კოდი ბ, ქერი აქვს რვა ლიტრიანითა კოდი ბ ი; იქნების ერთი საკომლო ლიტრა მ; კომლზე სძეს ქათამი ა, ბზე საკომლოზე ზარი ერთი, სამეჯინიბო ქათამი ა, სამეჯინიბო სოფელზე ბატკანი ა. ეს კოდის პური და ბზე გორს უნდა ჩამოიტანონ. სამეჯინიბო კოდის პურის ათის თავი
—	17	(არ არის „ქათმით")
—	21	(II სვეტ.) შულავრის მალიდამ უნდა იქირაონ ნ.
—	25	(პ თავის სიის შემდეგ მოსდევს:) „კოჟორზედ მარნის რეცხისა ნუხსა აქვსთ მემარნესა და სოფელი და სოფლები ასრე სახელდობ დავწერეთ.
45	2	მორწყვა, მომკა, გალეწვა
—	7	სამი დღე ბარვა, დაწიდნვა და ჩამოტანა. კიდევ სახასოს აქვს ლალა
—	16	ქერი კოდი—ბ; კომლზედ
—	20	მომკა, ლეწვა, შეტანა
—	24	ათის თავის ნახევარი. კომლზედ ქათამი, თვითო ლიტრა ქერი — კავთიკევის მესთვლეს
46	13	სანავროზო და სამასპინძლო. — რაც
—	20	„ალავარს" მაგიერად „ალავსარს"
—	22	ნაგებში ინდოს რუზედ თალარი ქ.
—	24	მაჭკელდი ოღლის რუ. — არის ამ რუების რანჩპარი მაჭკელდასი კომლი. — ფარმანლუ ინდოსი კომლი ნე. ქარას არჩისა
47	6	ჩალთუკი ერთი თალარი რომ ჩაყარონ და დანაყონ, იე ლიტრა ბრინჯი გამოვა; ბატონს უნდა მოართონ, თავიანთ ულაყით ქარხანაში უნდა მოიტანონ
—	9	„ყონახლუს" მაგიერად „ყონაღლუს"

გვ.	სტ.	
47	13	ვინც ბატონის გარეშე კაცი მოკვა
—	15	„ბელბასსი“ მაგიერად „ბელბაში“
—	19	მოიტანა და ახალმან
48	2	ამ აბრეშუმის მოსავალში, რომელიც სახასო კაცისაგან ქუმი არ შეიკვრის, გაღმა თუ გამოღმა, ამის ათის-თავი სალთხუცისა
—	9	„მანდაური“ მაგიერად „მადაური“.
—	11	(არ არის სიტყვიდამ „სამარხო კვირაში ნახევარ“ ვიდრე შემდეგს 49 გვერდზე 8 სტრიქონში თავდება სიტყვით „მინალთუნი ამათი“)
—	14	(ჩამატებით ჩაწერილში „საბატონოს“ მაგიერად „საბატიოს“ არის).
49	11	(არ არის სიტყვიდამ „ორი“ ვიდრე „რამდენჯერ“)
—	12	(არ არის სიტყვა „სხვა“)
—	—	თვითოს უზბაშს თვითოს ყაბს ფლავს მისცემდენ. (ამას შემდეგ იქვე დაუმატებიათ:) წელიწადში კაცის თავს თვითოს ჩარექს ტყვიას ზარათხანიდამ მისცემდენ და თვითოს ჩარექს გვარჯილას მისის გოგირდითა; გერაგ-იარაღი მისცემდეს.—
—	19	„ეს უზბაშები“ მაგიერად „უზბაში და ეს ოცი“
50	21	ბარხნის წილი. გლეხის გაცემაზე კომლზედ ქ.
51	14	(არ არის მკერვლების სიაში II და III სვეტი. (სულ 4 მოხელეა.)
—	19	მემანდრები. (მხოლოდ ეს არის ჩამოთვლილი) მემანდარბაში ალიხანა, მემანდარბაში სოზია, მემანდარბაში ბახუტა; არეშის შვილი როინა, სოჯის ძმისწული ავთანდილა, პარუნ სარქისასშვილი უთრუთა, არიშის შვილი გასპარა.
52	2	(არ არის ჟ თავში I და III სვეტი და II სვეტისა 1, 5. სახელი (სულ 3 მოხელეა).
—	7	(სია ჟა თავისა, „მეჯოგენი“, შეიცავს 9 მოხელეს ქვემონაჩვენების შეცვლით:)

გვ. სტ.

52 8 (პირველ სვეტი) თავილდარი ზოგნელი მღებრისშვილი თამაზა.

— — (მეორე სვეტ) იქივ (ბოლნისს) მეჯოგე ვართანა.

— — (მესამე სვეტ.) იქივ ბიძინა.

— 10 (პირველ სვეტ.) იქივ შირიას შვილი გართანა.

— — (მესამე სვეტ.) ქმნელი მირველასშვილი პაპა.

— 11 (არ არის სახელწოდება ქა თავში III სვ. 3 და I სვეტში მისამატებელია „ავლაბრელი ბერუკა.)

— 13 (არ არის ქორის მებადურთ სიაში სახელწოდება: I სვ. 1, II სვეტ. 3 და III-ში 3. (მოხელენი არიან 6).

— 18 (ქგ თავის „მეჯინიბენი“ სიაში (20 მოხელეა) კიდევ არის:) იქავ (დიღომს) გულუასშვილი, იქავ ჩაჩასშვილი ზუბიტა, იქავ ხოსიტასშვილი იესე. ქმნელი გოჩალასშვილი შოშიტა (შოშიტა მერე ჩამატებულია), როსტიასშვილი ასლუა, იქივ (ქმნელი) ყალანდარა, იქივ მენაბდისშვილი ქიტია, იქივ ადენასშვილი ბერი, იქივ გოგოლას შვილი ადია. ქვემო-ანდრაპს მახარასშვილი. ავლადელი ბერია. ცრიცელი ივანა. არწევნელი პაატა. კავთისხევს ხატუას შვილი, იქივ თევდორა.

— 19 (პირველი სვეტი, ქგ. თავის სიაში.) დიღმელი ნიჭელას შვილი პაპუა.

— 20 (არ არის დაბეჭდილის მესამე სვეტის მეორე სახელი.)

53 2 დალაქი მელქუა, შანშეშვილი ქაიხოსრო, ჯაჯანა სეხნიაშვილი, მუსხელაშვილი ზაალის შვილი, ადამ ნაბიჭვარი, მგალობელი თუმანიშვილი თამაზ თავლდარი, დოხოდია, სიამარადისშვილი ოტია (სულ 8 მოხელეა).

— — (არ არის სამივე სვეტი მერიქიფეთ სიისა, გარდა II სვ. 1. (სულ 9 მოხელეა).

— 24 ნუ წამოახვენ.

54 12 ბრინჯიანი ჭამა ბრძანოს,

— 16 შიგამდეგი, ორი მეღვინე, ერთი შიგამდეგი ბატონის

— 23 ქვემო ქარხნის და ნაზირის დავთარში და ქარხანაში

გვ.	სტ.	
55	11	გორის ამბარდანთან მიატანინოს და ქალაქს ჩამოატანათ ქალაქის ამბარდანთან ჩამოატანინოს, როგორც
—	25	(ქზ თავის შემდეგ არის:) „საკომლო ბზისა არის: თერთმეტის თავის სამი წილი მეჯინიბეთ ხუცებსა, მისის ქათმითა, და მეოთხედი სალთხუცესსა და მდივნებსა.“
—	27	(არ არის „ასე განგვიწესებია“.)
—	28	(ქჱ თავი რო თავდება, ემატება:) „ურბოში ფასს ნუ გაადებენ; ყაიყულური, ტაშირული და თრიალული მოვა, ის ხარჯოს. რა-სან დაილიოს, შეგვატყობინებდენ.
56	9	აილათის მწრავისა, ჩვენის ძმის მეფის პატრონის შანავაზის მაგიერად
—	12	და ძმამან ჩემმან პატრონმან ქაიხოსრომ
—	21	მდივანბეგმა გაარიგოს. ამის სამართალს ელი-ალასი ნუ იქს. ჯარიმა პატრონთან მოვიდოდეს. აგრევე თუ გარეშე კაცი ელის კაცსა და ელის კაცი გარეშე კაცს უჩიოდეს და თავისის ნებით მდივანბეგთან ელის კაცნი ერთმანერთს თუ უჩიოდნენ, ესენიც მდივანბეგმან უნდა გაარიგოს და სამართალი უყოს. თუ ელი-ალასი ან მთასა და ან ბარს ელში იყოს, იქ გარეშე კაცმა ელის კაცისაგან შემოსჩივლოს, იმისი სამართალი ელი-ალასმა უნდა უყოს.
57	6	აქ არ იყოს
—	11	ან სახასო სადედოფლო კაცი
—	17	ერთი აბაზი დედოფლის მდივნებსა
—	23	როდესაც დედოფალი ქალაქს ბრძანდებოდეს, დედოფლის სალთხუცესი იქ ახლდეს, პატრონი და მდივანბეგი იქ არ ბრძანდებოდეს, სადედოფლოს სახასოშ
58	7	მდივანბეგისა და მეფის მდივნებისა არის.
—	11	თავისი სარდალი
—	13	მდივანბეგს და ერთი აბაზი—მეფის მდივანს.
—	14	(არ არის თითქმის ორი სტრიქონი სიტყვიდამ: „რაც ან პატრონის„ ვიდრე გათავდებოდეს სიტყვით „მეფის მდივანსა“. (შემდეგ ასე იწყება:) „და აგრევე სადედოფლოსი დედოფლის მდივანს. აგრევე...

გვ.	სტ.	
58	23	(ორი თავი რ და რა დაბეჭდილისა შეერთებულია ერთ-თავად სათაურით: „მდივანბეგის გარიგებისა“.)
59	2	თითო აბაზი, ჯორზე თვითოზე აბაზი, ხუთ დაბალ-ულაყზე ერთი აბაზი, ცხვარსა და ღორზე თითო.—
60	5	გამომღები ქათმით—რვ.
—	7	ისრე იმათ გამოიღონ. ჩამოტანა ქალაქ სძქსთ.
—	14	«თავლიდარს» მაგიერად „თავილდარს“.
—	19	(რჲ თავისა სულ სამოდ სტრიქონია; დანარჩენზე ხელ-ნაწერში სწერია: „სამი ფურცელი ცარიელია, ამიტომ რომ დედანი დაძველებული იყო.“ შესწორებულია 19 სტრი-ქონი ძველ ნაწერის გადახაზვით ასე: „მეჯოგეთ ხუცესი ბოლნელი თამაზს დაგვიყენებია.)
		ამ თავს მიჰყვება) თავი ჲბ დაბეჭდილისა, რომელიც ხელ-ნაწერში შემდეგ არის ჩამატებული.)
62	1	(სათაურია „ჯილავის მეთოფეებლ“. ამის სიაში პირველად არის: „(უზბაში თურქისტანისშვილი ქაისოსრო“. (მერმე) „არის მეთოფე“ (და ჩამოთვლილია გვარები; სულ მეთო-ფე 42).
—	2	(II სვეტ. პაპნელის შვილი მამისიმედი.)
—	6	შაიკაშვილი. (I სვ.)
—	7	ბედიაშვილი ავთანდილ. (I სვ.)
—	9	ალექსიძე სოსია. (I სვ.)
—	13	რევიშვილი გიორგი. (მეორე სვეტში.)
—	15	დიღმელი კიკნიაშვილი. (I სვ.)
—	—	ციციშვილი თამაზა. (II სვ.)
—	19	კრწანელი დეკანოსაშვილი. (I სვ.)
—	21	საბარელი ოთარი (II სვ.)
—	„	(არ არის სიაში მოხელეთა სახელწოდებანი ჩათვლილი I სვეტში: 3, 4, 5, 10, 13; II სვეტში 1, 3, 4, 5, 6, 10, 15 და III სვეტში 8, 16.)
63	9	რაც საკლავი დაიკლას თითო ფეხი ამათ წაიღონ;
—	10	თვითოს მრგვალი პური ორი, მწქვარს მადაური გ; სამ-

გვ. სტ.

სუნს ლ მარხვაში, ქონი ლიტრა ა, თვეში თვითო საკლა-
ვი თავილდარს. მის დროს დღეში ქერი

64 5 ფული; ხუინიდამ (ხვნიდამ?) რუსუმი ორი თუმანი.

— 7 (ვარიანტი ეთანხმება რიე თავის სომხით მელიქიანთ დე-
დნისას იმ განსხვავებით, რომ მესამე სახელი სიაში არ
არის.)

— — (დაბეჭდილი ორი თავი რიე და რივ შეადგენს ორს თავს
ამ სათაურით: „სალაროს ნაზირის თაბუნი", რომელშიაც
მხოლოდ სიაა: „თავილდარი თუშმლისშვილი ბეჟან, მუ-
შრიბი ნასყიდა, გერაქ-იარაღი ბირთველა," და მეორე თა-
ვი „მოლარე," რომელშიაც ჩამოთვლილია დაბეჭდილის
რივ თავის სია ქვემო ნაჩვენების შეცვლით.)

— 13 (II სვ.) ყორღანასშვილი ფარემუზა, არღუთაშვილი ოღუ-
ზა, იეგუაშვილი გიოა.

— — (III-მე სვეტი) მირზაშვილი რევაზა.

— 17 (III სვ.) როსტევანაშვილი.—იეგულაშვილი თამაზა.

— 22 (I სვ.) ბოლნელი ლეკუა, გრიგოლაშვილი გრიგოლა.

— „ (მოხელეთ სიაში არ არის სახელწოდება ჩამოთვლის რი-
გით: I სვეტში: 1, 6, 7, II სვ. 1, 2, 3, 4, 5,
8 და III-ში 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9. სულ სიაში 16
მოლარე).

65 1 (არ არის სამივე სვეტი მთლად რიზ თავამდე.)

— 11 (არ არის სიტყვიდამ „ერთი წელიწადი" ვიდრე ბოლო
სიტყვამდის «აიღონ»).

66 5 ყურეს ინადირებდენ; ინდომ

— 8 (არ არის მოხელეთ სიაში 1 სვ. 3, 4, 5, 6; II სვეტ.
1, 2, 3.)

68 2 (საზანდრების სიაში პირველად:) საზანდარბაში გიორგი
(და მერმე:) მისი თაბუნი: მირზახანაშვილი...

— „ (საზანდრების სიაში სულ 4 სახელწოდებაა, დანარჩენი
არ არის, რაც ზემო და ქვემო I და II სვეტებშია და
აგრეთვე III-ში, 4 და 5).

გვ. სტ.

68 5 (III სვ.) ჯღელი თამაზა, (მერმე) დადალასშვილი.

— 10 (რლ თავის სიაში (სულ 39 მოხელე) აგრეთვე არიან ჩამოთვლილნი:) „გოგიტასშვილი ბეყანა, შოშიტასშვილი ბერუა, ჩიზანასშვილი ივანა, გილაური ასლამაზა, ბოლნელი ყანდიაშვილი ზალუა, იქივ მამასახლისის შვილი ფასუა, მაჩუთას დვინია, სახუდრელი თამაზა, კირაკოზას სოფლის შანაზარა, გშიკასშვილი პაპუა, დათუნა.“

— 15 (I სვ.) ემნელი გოჩაშვილი ხოსიტა.

— 16 (I სვ.) იქივ ანდელაშვილი შერმაზანა.

— 17 (I სვ.) საბატელი გიორგი. იქივ სარქისასშვილი ბეჟუა. იქივ ჩარაჯიშვილი სიხარული. ზემოანდრაფს ეჯუბა,

— 21 (II სვ.) სარუოღლი უსეინა.

— 22 (III სვ.) დემეტრეშვილი შალვა.

— 23 (არ არის: III სვეტში საფარეშო მოხელეებში უკანასკნელი «კიდევ იასე».)

— 24 (II სვ.) მეკარვე პერაშვილი ზურაბა.

— 26 (II სვ.) მისი (კავთის-ხევის ზურაბისშვილის) ძმა დათუნა.

— 28 (II სვ.) კაკალიაშვილი ფირან.

70 1 (თავი რლვ გაყოფილია ორ თავად: 1, «სამზარეულოს მოკელენი» (რომელშიაც სულ 5 მოხელეა) და 2, „მზარეულები“ (20 მოხელე). დაიწყება „მზარეულნი: დიღმელი ბერუა“-დამ)

— 3 (მესამე სვეტ.) კოჯრელი ზურაბა.

— 5 (მეორე სვეტ.) ემნელი მახარა.

— 6 (მესამე სვეტ.) ქვემო ბოლნელი ელიზბარ.

— 13 თავი რლზ გაყოფილია ორ თავად: 1, «საღვინის მოკელენი» (რომელშიაც 3 მოხელეა: I სვეტის 1, II სვეტ. 2 და III სვ. 1.) და 2, „მეღვინე“ (მეღვინენი) რომელშიაც 12 მოხელეა.

— 18 (არ არის რლზ თავში სახელწოდება II სვეტ. 6 და III სვ. 5, 6.)

— 21 (მეორე სვეტ.) კალატოზისშვილი არდაშელ.

გვ.	სტ.	
70	22	(პირვ. სვეტი) შულავრის მამასახლისისშვილი პაპა,
—	24	(თავში რლც „მეტივის-პირები“ 7 მოხელე).
—	25	(პირველი სვეტი) გეგელისშვილი თამაზა.
71	1	(სია რლთ თავისა ჩამოთვლილია ისე, რომ დაბეჭდილი მრთელის სტრიქონის გაზმით წავიკითხოთ და არა სვეტებში ჩამოყოლებით; ქვემო ნაჩვენების შეცვლით. (მოხელე 10).
—	2	(პირველი სვეტი) თავილდარი ბოვნელი ნაზარა.
—	4	(არ არის რლთ თავში სახელწოდება II სვ. 4 და III სვ. 4)
—	5	(პირველი სვეტი) იქავ ხატის ყმა თამაზა.
—	7	(არ არის რმ თავში III სვეტ. 1 და 5 სახელწოდება.
—	8	(რმ თავისა I, II და III სვეტის სიის სამის სახელწოდების მაგიერ იწყება სტრიქონით: „თავილდარი არუთინა და ბაირამა. მათი თაზუნი: დილმელი თამაზა“. (14 მოხელე).
—	9	(მეორე სვეტ.) იქავ მარიამული ბერუა.
—	10	(პირვ. სვეტ.) იქავ თანდილას შვილი ბეჟიტა.
—	11	(მეორე სვეტ.) ოლთისელი თამაზ.
—	16	(არ არის რმა თავში სახელწოდება II სვეტ. 1, 4 და III სვ. 3.—ჩამატებულია სხვა ხელით ჩაწერილი „ქსამი კიდევ სხვა იშოონ“.)
—	17	(პირველი სვეტი) თავილდარი თუშმლის შვილი გიორგი
—	19	იქივ (ესე იგი ბოლნისს, რადგან მოხსენებულია სიაში შემდეგ „ბოვნელი ხეჩუა“ სი) გზირისშვილი.
72	6	ჩვენის სახასოს სოფლების ხასადრებმან
—	22	ლიტრაზედ ოთხი გამოიყვანონ.
—	24	„მადაურზე ლიტრაზე ათი იქნა.“ (რმზ თავი რო თავდება, ემატება:) „სტუმრისა ამაებში არ არი, ამას ცალკე დასწერენ.“
73	4	გამოერთმევის, ბოგანოს გარდაისათ. ამისგან
—	9	«ბოგანოზედ მეს საური კომლზედ ორი შაური, ეს ბატონის არის.“ (ამას შემდეგ არ არის სიტყვიდამ „ბოგანოს ძღვე...“ გათავებამდის, და მის ნაცვლად მისდევს შემ-

გვ.	სტ.	
		დეგი სიტყვები: „მესაურესთან სალთხუცის კაცი უნდა იყოს და იმასაც მესაურესთან წილი აქვს.“
73	20	სუფრაჯსა. საბალახის ჯარიმა ორი წილი ბატონისა, მე-სამედი მებალახეს.
74	3	ამისი თარხანი რმე;
—	4	სხვა გამოსაღები როგორც
—	10	აგრევე ქათამი, სხვა
—	15	საციციანოს კოდი პურის გამომღები“ (შემდეგ არ არის სიტყვიდამ „დარჩა ქათმით“ ვიდრე ბოლოს სიტყვამდე „ისრე აქესთ.“)
—	18	საკომლო ტყა. (ჩამატებულია).
—	22	ამათ საკომლო ბზე
75	5	გასატეხლო ძროხა ბატონის
—	14	აღამათისა; იქნების თოთხმეტი შაური. ოპაზედ ხუთი აბაზი სამემანდრო არის.
76	9	(რნთ თავი იწყება ასე:) „ეშიკაღასბაშისა და სხვის კელ-ჯოხიანის სარგო ზემორე სწერია. აგრევე მდივანბეგის სარგო, იქივ ზემორე დაგვიწერია, მუნ ჰპოვეთ.“ მერე „სალთხუცის სარგო ყოველს წელიწადს...
—	14	თამბაქოს იჯარიდამ, აგრევე ყაფნიდამ, აგრევე ქონის იჯა-რიდამ, ელის ეთაზის
77	3	„ტუხტუს“ მაგიერად «ტუთხუს».
—	10	(რნთ თავს შემდეგ დაერთვის:) „საკომლო ბზისა მეო-ოხედის ნახევარი; შუშის თერთმეტის თავისა ნახევარი. დარბაისელნი, ეფისკოპოზნი, თუ სახასო აზნაურშვილი, თუ გლეხი, თუ მოქალაქე რომ ამოვარდეს, ამათის ბეი-თალმანის ათის თავის ნახევარი სალთხუცისა არის და ნახევარი მდივნებისა. სხვას კელი არავისა აქვს. „კიდევ სალთხუცისა გაცემულს გლეხზედ—მარჩილი; ბოგანოზე ტ; სახელოზე კომლზე—ტ; სითარხნეზედ—ქ. ამაების წიგნი და რაც მამული და საკელო გაიცეს, უწინ სალთხუცესმა უნდა დაბეჭდოს, მერმე ბატონმა მოართვას.

გვ.	სტ.	
		აგრე ბარათისა და ჯამაგირისა. სარხათზედ." (ამას შემდეგ ცარიელი ადგილია დატოვებული.)
77	20	რაზ თავი რო თავდება, იქვე მიჰყვება ცალკე სტრიქონებით შემდეგი:) „უნდა გარეცხონ კოყრის მარანი.» „სალორის უნდა ჩაყარონ ყინული."
—	22	რაყამს ინებოს მეფემან, თუ ანუ მფლობელმან
—	24	ქორსა და სარასა შინა დაგება ტაბლისა
—	25	დაბრძანდეს, ეს სახლი
78	1	და სულ მოფენილი უნდა იყოს
—	2	ბოძი არის, ეშიკაღასბაშები
—	3	და ერთი აქეთ დადგებოდნენ; ამ ბოძიდამ
—	4	რანიც კელ-ჯოხიანები არიან, ან სოიბათ იასაულები იყვნენ, აქ ნახევარი
—	7	აქათ უჩვენოს და იქითმან იქით თავ-თავის ადგილი
—	11	უკან ყორჩიბაში დადგებოდეს და ყულარაღასი ორნივ ბატონს თავს ადგებოდეს
—	12	რიგზე დადგებოდნენ, ყორიასაულიც აქ დააყენონ
—	21	ოთხმა აქეთ თავთავისი კონჩა
—	26	მეღვინემ ღვინო დაასხას
79	15	როდესაც ბატონმა დიდ სახლში
—	18	და ორმოცდა თხუთმეტი ყაბი სხვა ფლავი იქნებოდეს.
—	21	თუ ამას ბრძანებს ბატონი,
80	3	თუ ისიც სახლი
81	7	(არ არის) «ერთი შიკამდეგი, ექვსი სხვა მეღვინე"
—	16	კვირეს რაც დაიკლას ძროხა, ტყავები თუშმლებისა და სალთხუცის კაცისა არის.—
—	20	ხან ოც თუმნად, ხან მეტ-ნაკლებად.
82	14	არა აქვსთ ტყვის მებაყესთან, ჩელიქის მებაყემ უნდა აიღოს
—	16	ტუხტუ სძესთ პირეულზედ გამორჩეული
—	—	„ტუთხუჩისა" მაგიერად „ტუხტუჩისა"

გვ.	სტ.	
83	„	(ორი თავი როე და როვ (84 გვერდზე) დაბეჭდილის ერთ თავად არის ამ სათაურით: „უმის და მოხარშულის ძროხის საწესო მიცემა.")
—	13	პური კოდი ა, ქერი კოდი ი.
—	24	კისერი მეჯორებს
84	7	აზულაშვილისათვის გვიბძანებია რამდენი სკაა, თაფლად აწერია და
85	3	„ჩამოიტანონ საკომლოზედ პური კოდი რნა; გორს უნდა მოიტანონ საკომლო ნი; საკომლო სარი კონა." (შემდეგ არ არის სტრიქონი 6, 7, 8, 9 და 10).
—	15	ის ერთი აბაზი ასრე გაიყოფა: რკე მელიქისა და მამასახლისისა არის, კე—სალთხუცისა არის, კე—მდივნებისა; მემალეს კე.—ამ მელიქ-მამასახლისის
—	21	სათაური: „ქალაქის სატყვეოსი და ხარჯისა ასრე არის" შეიცავს შემდეგს 11 თავს დაბეჭდილის ტექსტისას აღნიშნულის ვარიანტებით, ამ წყობით: რპბ (85 გვ.), რპგ (86 გვ.), მდ (23 გვ.), რქვ (91 გვ.), სიჱ (105 გვ.), ია (6 გვ.), რჲთ (82 გვ.), იბ (6 გვ.) მჱ (24 გვ.), რქზ (92 გვ.) და სი (100 გვ.).
—	22	„რამდენსაც" მაგიერად „როდესაც"
—	24	უნდა შემოაწიონ. ერთს კომლს კაცს ბატონის ყმას რომ ერთი თუმანი შეხვდეს, იმისთანა კაცს გაცემულს ხუთი მინალთუნი შევარდება ამ წესით ყველას.
86	2	ქალაქის აწერა შვიდს წელიწადში ერთხელ მოხდების.
87	6	ქათამი ი. აგრევე
—	9	გასამყრელო.—(შემდეგ ცალ-ცალკე სათაურებად ცარიელის ადგილებით ჩამოთვლილია:) ქვითკირის ლილოს მამასახლისისა.—ქვითკირის ლილოს ნაცვლისა. (შემდეგ) სააკას ლილოს მუშაზედ პური კოდი—იბ. მეხრეს კოდი იბ. მკაში ღვინო—რაც მივცეთ.
—	15	(I სვ.) ფეთხაინის ბუდე.
—	19	ასრე არის და იქნებოდეს: სფველზედ რასაც

გვ.	სტ.	
88	3	შევარდეს, თოკში რომ
—	4	მემარნემ მოიწონოს და ირჩიოს, ის ჩვენთვის დაუწურონ და ჩვენთვის წაუღონ.
—	14	რაზ თავის გათავების შემდეგ არის: „ქვევრის მრეცხელი: ციციშვილის ყმა, წყნეთი, დადუთი, ოძისი, მოურავის ყმა, გოშტომაბის შვილის ყმა, თულაშვილების ყმა, ზარბითი, თურქისტანისშვილის ერასტის, ბეგაშვილების ყმა, დიდებას სჩინოშვილების ყმა, წარყულეთი, გაბაშვილების ყმა, მონასტერი, უჯერმავისშვილების ყმა, კოძლი ა.
89	5	(არ არის) „კიდევ საგინასშვილი ბექან“. (სულ 18 მოხულეა სიაში).
—	11	(პირველ სვეტში) მაყულაშვილი ალავერდა. (მესამე სვეტში) მაღალასშვილი იენუქა. (ამას გარდა სიაში არის ჩამოთვლილი:) ზავარაშვილი ონიამ, ედიშერაშვილი თაყა, თულაშვილი ზურაბ, ყორღანაშვილი ფრიდონა, ყორღანაშვილი ასლამაზა, ყორღანაშვილი ასიტა, ზემბადაშვილი პატა, მათარსიშვილი ჩევაზ.
90	2	(არ არის ყალიონყორჩების სიაში სახელწოდება I სვეტის 1, II სვ. 1 და III სვ. 2. (სულ 3 მოხელეა).
—	18	(არ არის) „თუ ვარიობა არის, ჩვა ვარია“
—	19	(არ არის) „აგრევე ერბო“
—	21	(არ არის) „თათული ნასყვარ ჩარექი“
91	7	(არ არის) „შესაწვავად ნასყვარ ჩარექი; მოხარშული ხიზილალა“
—	11	(არ არის) „მოხარშული თუ უმი დ; ერთს ყაბზედ“
—	—	ჩარექი, ერთს ყაბზედ დოში წყვილი ოთხი;
—	16	უნდოდეს თვითოს თუშმალს—ბოშყაბი;
—	—	არ არის „ამალს თვითო ყაბი“
—	17	„ოსტატს; ერთი თასი საყას, ერთი თეფში აუშტარს, ერთი თეფში მეშეშეს, ერთი თეფში სალთხუცის კაცსაც.“ (თავდება)

გვ. სტ.

91 24 „გეჩანბაშის“ მაგიერ „გეჩანბაყის“

92 17 (არ არის:) „ყარაიის მეყორულისა“ (და ასე თავდება:) „შეავსოს. ყარაიის მუშაზედ პური კოდი ლვ, ღვინო—რაც მივსცეთ.“

93 7 (II სვეტ.) სატის სოფელი—ვეზირს.

— 12 (II სვ.) დუკასას სოფელი მოლა აბდულასშვილს.

— 18 (II სვ.) აუშენებელი ყაიყულის სოფელი ყორყორა.

— 20 (I სვეტ.) თითქმაშტი შარაფადინას.

— 21 (II სვ.) კიდევ იქივ ნასოფლარი ა, ანაყიზოღლისა.

94 5 ფურზედ ერბო სტილი ა. ქურ-

— 16 ყულარაღასი ამირეჯიბი ქაიხოსრო

— 19 რიგზჱ მართებით ამსახუროს; იქნება ყულიც, რომ

— 21 (არ არის: II სვეტში მოხელეთ სიაში გვარები: 1, 2, 4 და 6, და III სვეტში მე-3-ჱ გვარი.)

— „ (სიაში კიდევ არის:) საგინასშვილი ფარემუზისშვილი, საგინასშვილი სასმის შვილი, სააკაძე იორამის შვილი, გლურჯიძე გლურჯიძის ძმის წული, ელის უზბაშის ძმა. (სულ სიაში 15 მოხელეა).

95 2 (არ არის შავარდნის ბაზიერის სიაში სახელწოდება ჩამოთვლის რიგით: I სვეტში: 1 და III-ში 1, 3.)

— — (პირველ სვეტში) ბაზიერი ნასიბლუელი მაჭმადაშვილი.

— — (მესამე სვეტში) ფიროღლი აფუზა.

— 4 (მესამე სვეტში) ველიოღლი აშურა

(ამ სვ თავის სიაში ჩაემატების:) მისი (ალი ყურბან ალის) განაყოფი ნასყიდა. არეშიშვილი დათუნა, ბოლნელი ოზმეგაშვილი, დიღმელი ბასილა, ალი ოღლი ელიზა. (სულ 21 მოხელეა).

— 9 (სია სღ თავისა ჩამოთვლილია მრთელის დაბეჭდილის სტრიქონების გაყოლებით სვეტებ დაუყოფელად.)

— 16 (ამ შეცვლილის წყობით არის ჩამოთვლილი ქვემორე:)

„ორი სოიბათ იასაული, ერთი სუფრაჯი, ორი ფარეშთხუცესი, ოთხი სუფრაქეში, ორი თუშმალი, ერთი აბდარბაში, ოთხი აბდარი, სამი მეგოდრეთ-ხუცესი, ერ-

გვ.	სტ.	
		თი მეღვინეთ-ხუცესი, ერთი პირის მეღვინე"....
95	17	სამი მეგოდრეთ-ხუცესი
—	„	(მათირების სიაში სულ 8 მოხელე. არ არის III სვეტ. 3.)
96	8	საშარბათოს ქარხანაში
—	16	იქივ ყვავიანებმა
—	17	უგუდელთ შეინახონ
—	18	ფიცელთა და საყურელთ
—	21	ბუდე სტეფანაშვილს
97	1	ბაადურის შვილის ოსებმა შეინახოს; ჩაფთრანის ბუდე ქსნის ერისთავს რომ ოსები დაუსახლებია, იმათ შეინახონ; სვერის ბუდე სვერელთ შეინახონ. ეს ბუდეები რომელიც რომლისთვის მიგვიბარებია
—	18	იმერხევიდამ ბ, კოშკადამ ბ.
—	22	ხუთი პატრონს, ერთი ბატონს.
98	4	ფურზედ ერბო ერთი ჩარექი, ახალ-ნაშობს
—	14	(არ არის სიტყვიდამ: „ბატონი რომ აიყაროს" ვიდრე გათავდებოდეს 16 სტრიქონში სიტყვით: „მისი ქირა.")
—	24	გაცამდინ; წლამდის არე იქმოდენ,
—	26	მოურავი ნურც ბევრ ხანს დადგების. თუ არ
99	5	ყაჭი ვისაც მოუვიდეს და ჭია ჰყვანდეს,
—	23	ტკბილი ჩაფი ღ; გუთანზედ
100	1	ყაჭი.—შულავრის ხასადრისა და ნაცვლისა: კალოს ზური კომლზე
—	12	თუმანზედ ხუთი შაური არის, აქლემით მოვა თუ ცხენით.
—	13	(არ არის სიტყვიდამ: „ოცდა შვიდი შაური" ვიდრე 15 სტრიქონში გათავდებოდეს სიტყვით „თუ ცხენითა, საპალნეზედ")
—	17	აქლემის საპალნეზედ ცხრა მინალთუნია და ცხენის საპალნეზედ ექვსი მინალთუნი. ბამბის საპალნე
—	20	საპალნეზედ აქლემისაზე ორი აბაზი და ცხენისაზე ერთი აბაზი.
101	3	(არ არის მრთელი მესამე სტრიქონი).

გვ. სტ.

101 6 (არ არის სიტყვიდამ „გულაქნურის საპალნე“ ვიდრე გათავდებოდეს 8 სტრიქონში სიტყვით „მელიქ-მამასახლისისა;“)

— 11 „სამ-სამი“ მაგიერად „სამი“

102 3 „ჭასილის“ ნაცვლად „ჭასალის“

— 11 მესაკლავეს თუ ავი მოაბაროს,

— 20 თაბათვეს, მკათათვეს თავისი ანგარიში

— 24 სიგ თავში „სალთაგრის“ მაგიერად არის „ხალჯდგრის“ ან „ხალათგრის“

103 11 ძმარი ბოლნისს დაავყენონ

— 12 ხილ თავის შემდეგ არის საკუთარი თავი: „ისრიმისა. ისრიმი გარიგებულია“.

— 18 სურაში რომთონი ლიტრა ჩავიდეს,

104 4 ბაღის პატრონებს

— 6 ყოველს დღეს თვრამეტს

— 20 ფარჩის საპალნეზე ბისტი, საყათისა ფული ორი, ბრინჯის საპალნეზედ ფული, ერბოზედ და თაფლზედ—ფული ორი, ნალ-ლურსმნისა და რკინისა—საპალნეზედ ორი ფული, მატყლზედ

— 27 (სივ თავის შემდეგ არის ცალკე თავი:) „ამილახორისა.“

როდესაც თემი აიწერებოდეს, ერთის ჩვენის კარის მდივნითა თქვენს სასარდლოს თქვენ აწერდეთ. რაც თქვენის დროშის კაცი საშოვარს იქმოდეს და ჩვენი მეფანჯიაქენი ფანჯიექს აიღებდეს, რაც ათის-თავი ერგებოდეს, მისი ნახევარი თქვენი უნდა იყოს და ნახევარი მეფანჯიაქეთ უნდა გაიყონ. თქვენი დროშის კაცნი უთქვენოთ ვერ გაიყრებოდეს. ვისაც თქვენის დროშის კაცს სასამართლო საქმე ჰქონდეს, ჩვენს კარზედ მოვიდოდნენ, თქვენც დახვდებოდეთ. და რასაც თქვენის სასარდლოს კაცს ლაშქრობის ბარობაზედ მამულს წაართმევდეთ, ამასაც შემოგეკითხებოდეთ; თუ (ვ)უბოძებდეთ, თქვენსავე შემოკითხულობით წყალობას (ვ)უზღვდეთ, თუ მეფემ სადედოფლოს

გვ. სტ.

კაცს მამული უბოძოს, მეფის მდივანმა წიგნი დაუწეროს. და თუ დედოფალმა სადედოფლოს კაცს მამული უბოძოს, დედოფლის მდივანმა წიგნი დაუწეროს. ბატონი რომ მამულს გასცემდეს, უწინ სალთხუცესი დაბეჭდევდეს, მერმე მდივანი წიგნს ბატონს მიართმევდეს და ბატონი დაბეჭდავს. აგრევე ბარათზედ და ჯამაგირის სარხათზედ.

105 4 ქალაქის ბაიდრის კიტრს დასთესევდენ.

— 8 მოურავი და მელიქ-მამასახლისი

— 10 (სიტყ. თავის ბოლოში შემდეგ ნაწერით არის ჩამატებული:) და კ ამისგან კათალიკოზსაც წილი აქვს.

— 15 წელიწადში ერთხელ შემოივლიდენ, ერთს მუშრიბს და ერთს სალთხუცის კაცს თან წაიყვანდენ.

— 22 საბატიოს კაცის შვილისა იყოს ან აზნაურშვილისა,

106 5 ძროხაზედ აბაზი გამოუა; ამის ნახევარი კევის-თავისა არის და ნახევარი მუშრიბისა; კევის-თავთან ჭამოს. თავისი ძღვნის ათის თავი მუშრიბს უნდა მისცენ. რომელიც კევის-თავი სოფელში უმუშრიბოთ და უსალთხუცის კაცოთ მივიდეს და საზღაური აიღოს, ქურდულად ზღოს.

— 11 ჯარჩების სარგო.—როგორც სარხათი

— 13 და იქნების რომ სამსახურზედ დააყენონ.

— 15 მეჯლიშთან შესვლად კელი არა აქვსთ.

— 17 ცხენს შეჯდომაზე გაჭყოფდენ.

— 19 (არ არის „სანადიროში ჯელგას დაუძახებდენ“)

— 22 (არ არის „დაუძახებდენ და“)

— 23 ცხენს შეჯდომაში

107 4 ბოგანა ვ. მირზაშვილის ბოგანა ა, ვარნოზაშვილის ბოგანა ა. საკომლოზე ქ.

— 9 არწივანმა მარჩილი ი.

— 10 (II სვეტ.) თუზმა მარჩილი იე.

— 23 (I სვეტ.) ტაშირზედ აიდარბეგმა მამასახლისიანად—მინალთუნი ით.

— 25 (I სვეტ.) ურუტმა მამასახლისით—მინალთუნი ზ.

გვ. სტ.

107 „ (თავების სიები 107 და 108 გვერდებზე სრული არ არის, როგორც სჩანს ანგარიშით. აგრეთვე არეულია ერთმანერთში ორივე გვერდის სიები: 107 გვერდის სიაში 1 სვეტში არ არის სოფლის სახელები მე-13-ტე და ამავე გვერდის 1 სვეტის მე-16, 17; და II სვეტის 1, 2, 3 და 4-ხე სახელები გადატანილია 108 გვერდის სიაში. 108 გვერდზე არ არის I სვეტში მე-7-ე სახელი და II სვეტისა 1, 2, 3 და 5; ჩასამატია «კრწანისმა ე.»)

108 4 (I სვეტ.) ზემო ანტრაფმა მარჩილი—ია

განსხვავებანი

(სომხითის მელიქიშვილების დედნიდამ)

3 7 ცათაშინა სულ ბრწყინვლად მნათობელის

— 15 ოდეს ვიგულეთ და ვიგულსმოდგინეთ

— 19 (არ არის სტრიქონ ნაწყვარი და ასეა:) „და შემსგავსებითა იქცეოდენ და ნურავინმცა მკადრე

— 23 ვითარცა გვემცნნეს. რამეთუ უეჭველად და უცადებლად

4 4 წიგნითა ამით იცნობდენ

— „ (ზინდრების სიაში არ არის: „მიქელისშვილი იოანე“ და ბოლოს აჯილდის შიგამდეგის და ზინდრების სიას, ერთად დაწერილს, ჯამი აქვს: „იქნა ჯამი ილ.“)

— 11 თავები ლ და ე შეერთებულია ასე; „აჯილდის შიგამდე-

გვ.	სტ.	
		გი და სხვა ზინძრები: აჯილდის შიგამძღგი. ადუასშვილი...
5	3	„ბოქაულთ ხუცესი." სხვაგანაც ყველგან „უხუცესი" მაგიერად არის „ხუცესი"
6	21	ხალიფად ინოდლი აბდულა (ო ა ჴ
8	19	სათაური: „ატენელს კაცს აქვს ბატონისა"
—	23	ატენის მოურავისა სძეს.
9	6	(ორი მრთელი სტრიქონი 6 და 7 არ არის.)
—	12	ბატონის ზვრების
—	19	ხანძელნი, თხილნარელნი
12	14	(I სვეტ.) უიზილ ზიარათი.
13	8	ზემო ქართლში
—	16	«მუხნარს» და შემდეგ კიდევ „მუხნარის" ნაცვლად „მუხრანს, მუხრანის"
14	7	კელი არა აქვს.
—	10	„ბოქაულთ ხუცესი" (შემდეგ კიდევ აგრევეა.)
—	20	(კჲ თავში არ არის ორი სახელი: „ზურაბიშვილი ბეჟან, ქავთარისშვილი იესე." სიაში (რაც სამ სვეტშია დაბეჭდილი, ორ სახელს გარდა) არის 13 სახელი.)
—	26	ღამე ბატონების ბაღებში უნდა
15	4	„თავს ასლანა აილებს." (ამ სიტყვის შემდეგ აღარა არის რა ამ კთ თავის დასრულებამდე, როგორც სულხან მდივნის დედანში)
—	9	ლ თავი ასეა: ჯერ „ახალის თევზისა." მერე იქვე „ბოქაულთ ხუცესი და შიგამძღგისა, ქორის ბაზიერი."
—	10	(სიაში:) არეშისშვილი გიორგი, არეშიშვილი ამზა, სამშვილდელი... (სიაში 10 სახელია.)
—	24	ქათამს და სამ-სამს კვერცხს
16	8	ბოქაულთხუცების სარგო
18	1	საალდგომო სძეს ძროხა ერთი
—	17	სამს კომლზედ თოხლი ა,
19	2	ღალის პურის ხასადარი

გვ.	სტ.	
19	5	„იმის ნახევარი და“ ამ სიტყვის შემდეგ ორი-სამი სიტყვის ადგილი ცარიელია და შემდეგ წითლურით იწყება: „შავარდენს“
—	8	„ბაზიერთ ხუცისა არის თუ დუშალიკი“... როგორც სულხან მდივნის ვარიანტი.
—	16	(არ არის: „გიორგი შვილი იოსებ“, სიაში არის 11 სახელი.)
20	25	„გორის მამასახლისის სარგო, გორის ნაცვლის სარგო.“ (სათაურებია და დაშორებულია სხვა სიტყვებთან.)
21	12	ამათ სძეს იქივ ქარვასლის
24	2	დაიკლოდეს, მკერდი თუშმალს, კისერი მზარეულს,
25	6	თაბუნმა, ისას თაბუნმა, მუსტაფის ნაყმევმან, შიხის თაბუნმან, ასლანა ფარეშის თაბუნმა, ამათ უნდა გამოიღონ კომლზედ
28	1	ხიალუ მერაბას თაბუნი კომლი ჲზ.
—	4	ფაღირი იჱ. დარჩა ობ. ამისი რკბ. თარხანი მოლა გზირი ით, მახტა ე. ფაღირი დარჩა ოზ.
29	11	დარჩა ნღ.
—	13	„ქალაგირი“ მაგიერად „ქოლაგირი“
33	15	წაიღებს ყურსქუ ექვსს
36	13	მობრუნდება და კლონეთის ბოლოს
—	28	მთიდამ კაფნარი
38	10	ჩამოვარდება, იმის გამოსწორ ქციის პირ ქვა ჩაგვისვამ, იმის სწორად კიდევ ქვა ჩაგვისვამს, გზის პირს ჩაგვისვამს. გზას ზეით
—	12	და არწევანს შუა ოთარ მდივანს
41	27	გარეობაში დღიური გ. თუნგი ღვინო
42	11	„თულასშვილი კაცი“ მაგიერ „თულაშვილი ლომკაცი“
44	2	ერთი კათალიკოზის აზნაურშვილი თაზისშვილი უნდა იდგეს. ამ კონს რაც ქვის შევსება მოუნდება
—	15	ზარი ა. სამეჯინიბო ქათამი ერთი, სამეჯინიბო სოფელ-

გვ.	სტ.	
		ზე ბატკანი ა. ეს კოდის პური და ბზე გორს უნდა ჩამოიტანონ სამეჯინიბო. კოდის პურის
45	27	ზვრის მუშას დამკა-სვნაში
51	5	თუმანზე შაური; ზარაფზედ თორმეტი
—	„	52 და 53 გვერდებზე (პს, პთ, ქ, ქა, ქბ, ქგ, და ქდ თავთა სიებში გვარები სხვა განაწილებით და არევით არის. აქ მხოლოდ მოვიხსენებთ რიცხვს ჩამოთვლილ მოხელეთა: მკერვლები 4, მემანდრები—7; მებადური 6; მერიქიფე 9; მესაკლაკე 4; მეჯინიბენი 19. (ამ უკანასკნელს ბოლოში კი უწერია «ჯამი კა»); მეჯოგენი 8 (ჯამი უზის თ.
57	23	ბრძანდებოდეს, დედოფლის სალთხუცესი იქ ახლდეს, ბატონი და მდივანბეგი იქ არ ბძანდებოდეს სადედოფლოს სასასომ, ან
60	7	ამათ გამოიღონ. ჩამოტანა ქალაქს სმესთ.
61	3	არის, კვიცი უკლებ...
—	20	მეჯოგემ ზღოს თავნი და თუ სხვაგან შეამჩნიოს, მეჯოგემ შვიდეულად თავისთვის აზღვევინოს. ამისი საზღვარი
62	„	რია თავში რიცხვი მოხელეთა ერთით ნაკლებია (გულია გოგისშვილი).
64	„	(რიე და რივ თავების მოხელეთ სია სხვა რიგათ არის დაყოფილი: რიე—თავში არის 19, რივ-ში 21 მოხელე)
68	„	(სიები რკთ, რლ, რლა და რლბ თავებისა არეულია ერთმანერთში და ზოგი აკლია.)
—	„	(რკთ თავში რიცხვი საზანდრებისა არის 3 და ბოლოს უწერია: „სხვა მოქალაქე საზანდრები მისი (ალელი თამაზა დალალაშვილის) თაბუნი არის“. მერმე რლ თავში საფარეშოს მოხელეთ რიცხვი 40)
69	9	ორი შაური სარქარბაშს, ორი შაური სალაროს ნაზირს, ორი შაური სარქარს, ორი შაური თავილდარს, ორი შაური მუშრიბს, ერთი ხელი ტანისამოსი

გვ.	სტ.	
69	„	(რლბ თავში მოხელეთ რიცხვი 5.)
—	„	(რლდ თავის მოხელეთ რიცხვი 19.)
70	„	(რლზ თავის სადგინის მოხელეთ რიცხვი 15.)
71	16	(თავი რმა ასეა:) „სათეფშოსი: თავილდარი თუშმლის შვილი გიორგი, მოქალაქე ხეჩუა, ბოგნელი ხეჩუა, იქავ გზირიშვილი მეთეფშე, სამეხრეულეი მამა, ეკლესიელი ლევა. სამი კიდევ იშოონ.“
71	„	(რლთ, საშარბათოს მოხელენი 10; რმ, სააუშტროს მოხელნი 14; რმა, მეთეფშეთ სიაში რიცხვი 6 და ამას უწერია: „სამი კიდევ“; რმგ, საზანდროსი—რიცხვი მოხელეთა 5.)
76	11	ტყავის ბაყიდამ
—	12	(დაბეჭდილში რომ ცარიელი ადგილია, იქ არის:) „თუ ამანი მოვა“
81	20	ხან ოც თუმნად, ხან მეტ-ნაკლებად;
83	3	საბატონო ა
85	7	მჭრილი ლიტრა ი:
88	16	ქელმწიფეს რომ დაუმარცხდეს
90	„	(რქდ ყალიონ ყორჩების მოხელენი—5 (აკლია პეტრე).
94	1	ნაცვალს, ვისაც მოხსა გამოუყვიდოდეს—აბაზსა,
—	„	(სბ თავში ყულარაღასის მოხელეთ რიცხვი 14.)
95	„	(სგ თავის შავარდნის ბაზიერთ მოხელეთ რიცხვი 17; სდ შათირების მოხელენი 8.)
97	25	ცხვარი ია
101	21	ტყვე ურუმისაგან ჩვენის ქვეყნის თათარმა
104	22	საპალნეზედ ფული, ბრინჯის საპალნეზე ფული, თაფლზედ ორი ფული, ნალ-ლურსმისა და რკინის საპალნეზედ ორი ფული, მატყლზე
106	22	საქმეში დაუჯერებდენ
107	„	(I სვეტ.) დიდმელთ თუმანი Ო ვ მინალთუნი ე, გატეხილი კიდელთ ფუმანი Ო ე.
—	„	(II სვეტ.) „თელუს“ მაგიერ „თელუს“, „ყიზილ ყირათ-

გვ.	სტ.	
		მა“ მაგიერ „ყიზი ზიარათმა“.—II სვეტში არ არის პირველი ოთხი სოფელი. აგრეთვე I სვეტში არ არის: გომარეთი და ურცევანი. ეს ექვსი სოფელი ჩაწერილია 108 გვერდის სიაში და ბოლოს არის: „იქმნა ჯამი მარჩილი რქა, თუმანი ია, მინალთუნი ლ, აბასი გ.
115	6	დადალოს, დალი სალთხუცის
—	8	ასზედ ერთი შიშლიგი მობალახისა და კიდევ ასზედ ერთი საკლავია. ის სუფრაჯისა,
—	21	კვერცხი ს.
116	11	საშობაო ცხვარი ა;
117	23	ბატონს; ფურის ერბო ხბოიანზე
—	27	სააღდგომოთაც ს. ბატი ხუთი, სხვა არის, სანთელი ლიტრა ბი
125	18	ერთობით ფავნელისშვილის
127	8	ულუფა დღიური მურასა ორი;
—	14	დღიურ თვითოს ი;
130	10	(II სვეტში მა თავის სიაში ბოლოს არის კიდევ:) ოსიაური სულობით. ახალ-დაბა, იმერეთი.

დასტურლამალის ლექსიკონი

შემოკლებულთ სიტყვათა ახსნა: არბ.—არაბული სიტყვა. თათ.—თათრული. სპ.—სპარსული. ქართ.—ქართული. ვხტ.—ვახტანგ მეფის სამართლიდამ ახსნა. ვშტ.—ვახუშტის საქართველოს ისტორიიდამ ახსნა. ს. ო.—საბა ორბელიანის ლექსიკონის ახსნა. ციფრები ასახსნელ სიტყვასთან—გვერდის რიცხვი დასტურლამალისა.

ა

აბაზი, აბასი—ოთხ შაურს აბაზი ჰქვიან... ერთი მისხალი (ვერცხლი) ორ შაურ ნახევარი წონა არის, ექვსი დანგი ერთი მისხალი იქნების, ოთხი ცერცვის მარცვალი ერთი დანგი არის... ოთხი ქერის მარცვალი ერთი ცერცვის მარცვლის წონა არის. (სამართალი ვახტანგის.)

აბდარი—წყლის მზიდველთა და ბანაკის უწმინდურებათა გამწმენდის უფროსი. (სპ. აბ-წყალი, დარ-მქონებელი). სპარსეთში აბდარი ახლავს შაჰს ან დიდებულს, თან დააქვს წყალი მისართმევად. აგრეთვე ატარებს ხელად საჭირო საცმელს, წამოსასხამს, ქოლგას (სამზეურს), ხელსახოცს და სხვას ამისთანას. აბდარს გამოართმევს სხვა უფროსი თანხლებული შაჰისა და ის მიართმევს.

აბდარბაში—აბდართა თავი, უფროსი.

აბდარი თავილდარი—მოხელე, რომელსაც აბარია სააბდრო.

აიარი—(არაბ. عيار-წონა.) წონითა და ღირსებით ნამდვილი, სწორი. ვერცხლზე ითქმის, როდესაც წმინდა ვერცხლს იმდენი სხვა ილექრო (მეტალლი) ურევია, როგორც მიღებულია სახელმწიფოში. რუსულად проба. ძველის ვერცხლის პრობი, აიარი, იყო ისე-

თი, რომ ასში ვერცხლი 88 ნაწილი ვიდრე 96 ნაწილამდე, და სპი-ლენძი დანარჩენი ნაწილი იქნებოდა.

ა ი ვ ა ნ ი — დერეფანი (ს. ო.) სპ. ايوان ეივან — სახლის შესავალ კა-რის მხარეზე წინა ჭერი, ბოძებზე აგებული.

ა ლ ა ნ დ ა რ ი, ალამდარი — მებაირაღე.

ა ლ ა ყ ა ფ ი — შესავალი წინა დიდი კარი ეზოსი.

ა ლ ა ყ ა ფ ი ს შ უ ა ს ა ხ ლ ი 5 — ?

ა ლ ა ჩ უ ხ ი — კარავსავით დადგმული ქოხი ჯოხების ნაბდით გადა-ფარებული, თავის შესაფარებლად ხმარობენ ელნი და მეთევზენი; ხარგა.

ა მ ა ლ ა (სპ.) — კრება, დასტა ერთის ხელობის კაცთა ანუ ხლებულთა.

ა მ ა ნ ი — საიჯარადროს რისამე მიბარება დროებით სანდო კაცის ხელში, (სანამ ახლად იჯარით გაიცემოდეს,) იმ განზრახვით რომ საიჯარადროს ნამდვილი შემოსავალი ცნობილი იქნას.

ა მ ა ს ჴ ლ ა, ამსალა — ნახე ჭამასალა.

ა მ ბ ა რ დ ა ნ ი, სპ. انباردار ანბარდარ — საურსათის ზედამხედავი, პროვიანტის კომისიის უფროსი; ამბრების ზედამხედავი.

ა მ ი ლ ა ხ ო რ ი, ამილახვარი — მეჯინიბეთ უხუცესი. ამის ჴელისა იყო ყოველნი მეჯინიბენი, მიკრიკნი, პაიკნი, ჯინიბნი, ჭუნენი, ჯოგ-ნი, რემანი მეფისანი. (ვხშ.) არაბ. امير ამირ — უფროსი, اخور ახურ — ბაგა. XV საუკუნეში მეფე გიორგი (1445—1469) იო-თამ ზედგინიძის შთამამავლობას უბოძებს თავისს გადარჩენისათვის «სპასპეტობას (ესე იგი სარდლობას) ქართლისას, მოურაობას გორისას, ციხეთა და მამულთა და მეფის კარის ამილახორობას.» მას შემდეგ სიტყვა «ამილახორი» ნიშნავდა სარდალს ქართლისას.

ა ნ ფ ა — მდიდარი (აღსაყალი), უფროსი კაცი.

ა რ ა ყ ხ ა ნ ა — არყის გამოსახდელი ქარხანა, ზავოდი.

ა ს ლ ა ნ უ — ? (ასლანლუ — სპარსეთში შემნახველია და დამკვრელი ბე-ჭდისა ანუ შტემპელისა, რომელზედაც გამოსახულია ლომი, ასლანი).

ა ს ნ ა ფ ი — ამქრის კაცი ერთის ხელოსნობისა, ერთის ხელობისა, მოხელეობისა.

აუშტარი, აუშდარი—სასმელ-საჭმელთ მცველი (ს. ო.) საუშ-ტრო—სადაც სასმელ-საჭმელი ინახება.

აუშხანა, სპ. آشخانه აშხანა—სამზარეულო.

აღალარი—მებატონე; უფროსი თათრებში.

აღამათი, არბ. اقامت აყამათ—ჯდომა, ყოფნა დროებით.

აღსაყალი, აღსაყალუ (თათ. თეთრ-წვერა)—უფროსი, პატივსაცე-მი, საპატიო კაცი.

აში—საჭმელი, წვენი, ფლავი. (სპ. آش—ქელეხი სამღვდელოთა-თვის).

აჯილდა—ცხენის კურატი (ს. ო.) ბედაური ულაყი ცხენი, ჯოგ-ში გაშვებული კარგის ჯიშის მოსაშენებლად.

აჴიალათი, არაბ. ნამდვილ არის ეიალათ ანუ ჴეიალათ—დიდ სამ-ზღვრებიანი განსამგებლო მხარე, მაზრა; область.

აჴნგარი, ანგარი (სპ. آهنگر აჴნგარ, აჴნ-რგინა, გარ-გამკეთე-ბელი)—მჭედელი ოქროსი, ვერცხლისა, სპილენძისა; აგრეთვე ფუ-ლისა.

ბ

ბაზი, (სპ. ბაზე)—მიმინო, შავარდენი, გავაზი და ამ გვარნი მფრინ-ველნი. (ს. ო.)

ბაზიერთ-ხუცესი—ამის კელისა იყო სრულიად ბაზნი, ბაზიერ-ნი, მეძაღლენი, ძაღლნი, ტყეთა და ველთა მცველნი სანადიროთა მეფისათა; (ვხტ.); оберъ-егермейстеръ; grand-veneur.

ბაზიერი—ქორ-შავარდენთა მომვლელი; сокольничій; fauconnier.

ბალუყჩი—თათ. მეთევზე.

ბაჟი, არბ. ტვირთის ხარკი (ს. ო.); გზებზე საქონლის შემო-ტანის და გამოტარების დროს დანიშნულს ადგილებზე გადასა-ხადი ერთმეოდა საქონლის რამე განსაზღვრული ნაწილი (თავი); სპარსეთში კი ასეთი ნაწილის ნაცვლად ფულად იღებენ და ჰქვიან რახტარ, რომელსაც რუსულ ტამოჟნის პოშლინას მნიშ-ვნელობა აქვს.

ბარათი, ჲრბ. برات—წერილი, წერილით ბრძანება.

ბარდანა—დიდი ძაძის ტომარა საბზეე ან ბამბისათვის.

ბარხანა (სპ. بارخانه)—სახლის ბარგი.

ბაშმალი—კაცის თავს ასაღები მალი, ხარჯი; capitation; подушной окладъ.

ბეგარა—დებულების გამოსაღები (ს. ო.); ყალანი, განწესებული ანუ შეკვეთილი გადასახადი მუშაობითა; corvée; натуральная повинность.

ბეგლარბეგი—მმართველი, გამგებელი სპარსეთის პროვინციისა; გუბერნატორი.

ბედნუშკი—სასმელი არაყსავით დაყენებული.

ბეითალმანი, (არბ. بيت المال ბეითალმალ-სახლი, ქონება, საქონელი, სალარო მაჰმადიანთ ქვეყანაში, შარიატის წესით შეგროვილი შემოსავალი.)—საქართველოში ნიშნავს უმემკვიდროთ ამოწყვეტილის კაცის დარჩენილ ქონებას; выморочное имущество.

ბელბაში 47—?

ბიქრი—(არბ. بكر-ქალწულობა) ვგონებთ დასტურლამალში უნდა ნიშნავდეს ქალწულობის წართმევას.

ბოგანო—მას (გლეხს) ჰქვიან, რომე ვენახი არა ჰქონდეს, თითო სახლი და ოჩომის ადგილი ექნების და მიწა ან ექნების, ან არა. (ვხტ. კარი გაყრისა მუხ. 100); უაგარაკო გლეხი (ს. ო.)

ბოქოული, ბოქაული—იასაული (ს. ო.); კლიალაჯი (ვშტ.); ნახე იასაული.

ბოქოულთუხუცესი—უფროსი თავი ბოქოულებისა.

ბოლლამა—ხმელი თევზი მოცვით, ტყემლით, მჟავით რითმე.

ბოშყაბი—თეფშის ოდენა სინი სპილენძისა, ან თიხისა. (თათ. ბოშ—ცარიელი, ყაბ—ჭურჭელი.)

ბუშთუქუნი, ფუშთუქუნი 50, 51—?

ბჭობა (ნამდილ ბრჭობა)—სინჯვა ცილებათა. (ს. ო.); სამართალში სინჯვა, მოკითხულობა, გასამართლება, გადაწყვეტა და განაჩენის დადება (გაბრჭობა). ბრჭე—მოსამართლე, გამსინჯავი ცილებისა. (ბჭე—კარი, შესავალი ეკლესიათა ან სახლთა).

გ

გ ა ვ ა ზ ი — მონადირე მფრინველი.

გ ა ლ ა დ ა რ ი, სპ. قلعدار ყალადარ — ცხვრის ფარის მწყემსების უფროსი ზედამხედავი.

გ ა ლ ა ქ უ, 33 — ?

გ ა მ ო მ ღ ე ბ ი — გადამხდელი, მიმცემი სახელმწიფო ხარჯისა, ხარჯის კაცი.

გ ა მ ო ს ა ღ ე ბ ი — სახელმწიფო გადასახადი ხარჯი, ყალანი.

გ ა ც ე მ უ ლ - გ ა უ ც ე მ ე ლ ი — სახელმწიფო ხარჯის გადამხდელი და არ გადამხდელი.

გ ე რ ა ქ ი ა რ ა ლ ი — მსახური, მოხელე ყოველ გვარის შეკვეთილის საქმის ასრულებისათვის, რაც მიენდობა.

გ ე ჩ ა ნ ბ ა შ ი — ნამდვილ გეჩან-ბაჟი (გეჩან-წასავალი) — საქონლის წამღები, რომელსაც ერთის ადგილს ბაჟს გადიხდიდა, ბარათს მიიღებდა, ამ ბარათის ძალით დანიშნულ ადგილამდე სხვა საბაჟოზე აღარ გახსნიდა ცალებს და გაივლიდა. მცირე გადასახადი (გეჩან-ბაჟი) მაინც ერთმეოდა. ამ გეჩანბაჟის ადგილებში ყარაულები იდგნენ გზების და გამვლელთ მცველად ან გამცილებლად.

გ ი ლ ა ნ ი — (გელანი? — მომსვლელი კაცი).

გ ი ლ ა უ რ ი — გილანელი, გილანიდამ მოსული.

გ ი რ ი შ ქ ი, (ნამდვილ გირიშკ) — ქალაქი ავღანისა, ავღანისტანისა, მდებარე ყანდაარის ქალაქის დასავლეთ, ასიოდ ვერსის სიშორედ.

დ

დ ა ბ ა ღ ხ ა ნ ა — ქარხანა ან ადგილი, სადაც ტყავს აკეთებენ.

დ ა ვ თ ა რ ხ ა ნ ა — სამწერლო სახლი, კანცელარია, სადაც ინახება ყოველგვარი წიგნები, კანონები და ქაღალდები.

დ ა მ ღ ა ბ ი — (სპ. დამ-დრო, ხანი) ნამდვილ დამღამი — ხანდისხანი. დასტურლამალში ვგონებთ ნიშნავს ხანდისხან, დროებით მოყვანილ ხელოსანს.

დ ა ნ გ ი—მეექვსედი მისხლისა (სამ. კახტ.); ახლა ჩვენს ჟამში მისხლის მეოთხედია.

დ ა ნ ი მ ი, დაჭნიმი, სპ. دنیم დაჭნიმ—ათზე ნახევარი.

დ ა ნ ი ს ტ ა რ ი, სპ. دانشمد დანიშმდარ—მცოდნელი, შეგნებული.

დ ა რ ბ ა ზ ო ბ ა, სამეფო დარბაზობა—სასახლედ მისვლა (ს. ო.) ნადიმი, დიდი მეჯლისი.

დ ა ს ტ უ რ ლ ა მ ა, ნამდვილი დასტურლამალი, არბ. دستور العمل დასთურ-ულ-ამალ—ნებართვა მოქმედებისა; რიგი, გარიგება, წესი მოქმედებისა; инструкція.

დ ა ფ ა ა თ ი, არბ. دفعات დაფაათ—ჯერის-ჯერახ, ზედ მიყოლებით რამდენჯერმე.

დ ი დ-ბ ა დ ე, 23—?

დ რ ო შ ა, (სპ. دراوش დრავშ)—მწყობრთ ნიშანი, ფერად-ფერადი, გუნდთა და გუნდთა საცნობელი (ს. ო.) ძველი დროშა, ანუ ბაირაღი არის მრგვალი ბრტყელი რკალი ვერცხლისა ანუ სპილენძისა, რომელშიაც ჯვარია გამოსახული; ან მხოლოდ ურკალო ჯვარია, რომელიც დაერჭობოდა თვით შუბზე, ან შუბის ტარზე. მას ძირში შუბის ბუშტთან მიაბამდნენ ფერად ხელსახოცს და ზოგჯერ ზარს, ერთს ან რამდენსამე. დროშა ჰქონდათ დიდებულ თავადთა (ქართლის სამეფოში: არაგვის ერისთავს, ქსნის ერისთავს, მუხრან-ბატონს, ამილახვარს, ორბელიანს, ციციშვილს, როცა გაუყოფელი იყო, და თვით მეფეს). დროშა ეძლეოდა საჩუქრად მეფისაგან, მაგალითად ორბელიანთ აქვთ უკანასკნელი დროშა ამ წარწერით: «ჩვენ კეთილმსახურმან მეფემან თეიმურაზ მიუბოძეთ დროშა ესე წინამძღოლსა ჩვენსა ამირ-სპასალარს ქაიხოსრო ორბელიანს, ოდეს ცხებულ ვიქმენით საცხებელითა სამეფოთა, თვესა ოკდომბერსა ა, დღესასწაულსა კათოლიკე ეკლესიისა სვეტისა ცხოველისასა, ქრისტეს აქეთ ჩღმე, ქორონიკონსა ულგ». ქართლში იყო ამ თავ დროშების გარდა სხვა წვრილი დროშები, წვრილ თავადთა, თემობათა და სოფელთა, რომელნიც შეიკრიბებოდნენ თავ ზემოხსენებულ დროშათა წინამძღვრობით ომში, ანუ დღესასწაულში ცალ-ცალკე.—თვითოეული თავ დროშის

საწინამძღვრო შეადგენდა სასარდლოს ანუ არმიას და ამასთანავე გასამგებლოს. სასარდლოში ითვლებოდნენ მრავალნი სხვა და სხვა საბატონო თუ სახასო და სადედოფლო ყმანი და სოფელნი. ქართლში იყო ხუთი სასარდლო. (ნახე სამართლის წიგნი ვახტანგისა კარი თეთრის გარიგებისა მუხლი 35). ბატონის დროშასაც ექვემდებარებოდა საკუთარის საზღვრების ადგილის მცხოვრებნი. რაც შეეხება ძველთა სხვა სამეფოებსა და სამთავროებსა: იმერეთს, კახეთს, გურიას, სამეგრელოს, სვანეთს, აფხაზეთს, სამცხე-საათაბაგოს, ამაზე ვახტანგის კანონებში და დასტურლამალში არა არის რა. მხოლოდ ქართლის საქმეს შეეხება. ყოველ სარდალს ჰქონდა მეფისაგან მიცემული წერილი, რომელშიაც განსაზღვრული ჰქონდათ: რამდენის მშვილდოსნით, რამდენის შუბოსნით და სხვა საომარის იარაღით ანუ სამზადისით უნდა გამოსულიყო სარდალი საომრად.

დ უ ა თ ა შ ი, დუათეში (სპ. دواتش — ორ-ცეცხლი)—ერთხელ გამოხდილი მდუნე არაყი მეორედ რომ კიდევ გამოხადონ.

დ უ შ ა ლ ი კ ი — მეძღვნის ნიშნი (საჩუქარი) ს. ო.) თათ. دوشلک — ჩამოხდომა, სადგომათ მოსვლა ელის ხალხისა.

ე

ე თ ა ზ ი —? (აჭთაზ?—შეკეთება, რემონტი).

ე ლ ი, (სპ. ایل ელ)—მწყემსი ხალხი, რომელიც ხვნა-თესვას არ მისდევს და ბინას იცვლის; ნომადი; кочующій народъ.

ე ლ ი ა ღ ა ს ი — (სპ. ایل, თათ. آغاسی) ელის თავი.

ე რ ა ნ ი; (სპ. ایران იირან)—სპარსეთი.

ე რ თ ი ბ რ ი ა ნ ი; ესტიბრიანი, ისტიბრიანი—სანდო; (არბ. اعتبار ეთიბარ-ნდობა).

ე შ ი კ ა ღ ა ს ბ ა შ ი, (შერყვნით ეშყაბაში)—მანდატურთ-უხუცესი (ესე იგი უფროსი ხელ-არგნოსანთ, ხელ-ჯოხიანთ; მეფის კარე მდეგ-თა) ს. ო.) მანდატურთ უხუცესის ქვეშ იყო: მანდატურნი,

ბოქოულთ-უხუცესნი, ბოქოულნი, მებჭენი, მეკარენი, ქონდაქარნი, სარანგანი და ნადიმობისა წესი და წინა-ძღოლა მეფისა, მოხსენება ნადიმსა და ამხედრებულისა ამის მიერ იყო მეფისა. (ვშტ.) оберъ-церемонмейстеръ.

ეჯიბი, არბ.—წინა-მძღვი(მდგომი)მეფეთა; მეფის მაგიერ მოლაპარაკე (ს. ო.) ამის კელისა იყვნენ ყოველნი ტაძრეულნი მეფისანი და ნადიმისა. ეგივე მიუგებდა მეფისა წილ, და მას ეტყოდნენ დარბაზის ერნი, რაიცა ენებათ მეფისა მოხსენებად და თავის წინაობასა შინა ვერვინ შევიდის მეფისსა, თვინიერ მისა. (ვშტ.); камергеръ; chambellan.

ვ

ვეზირი, (არბ. وزير —მრჩეველი) —მრჩეველი მეფისა, მინისტრი.

ვექილ-ხარჯი—შემოსავალ-გასავლის მოსაქმე; приходо-расходщикъ.

ვეჯუბი, არბ. وجوب ვეჯუბ—საჭიროება; واجب ვაჯუბ—საჭირო.

ზ

ზარაფხანა, (არბ. ضراب ზარრაბ-მცემელი, მკვრელი, მჭედელი, خانه ხანა—სახლი), ზარაბხანა—ფულის მოსაჭრელი სახლი სახელმწიფო; монетный дворъ; საქართველოში ტფილისში იყო მეფის სასახლესთან ახლოს. სხვა მნიშვნელობისაა კიდევ ზარაფხანა—ადგილი სადაც არის ზარაფების (არბ. صراف სარრაფ—ფულის დამხურდავებელი) დუქნები.

ზარგარი, სპ. زرگر—ოქრომჭედელი.

ზინდარი, სპ. زیندار—უნაგირის დამდგმელი, ცხენის მრთველი, შემკაზმელი.

ზინხანა, სპ. زیرخانه ზირხანა—ქვემო სახლი, სარდაფი.

ზირანდაზი, 78—?

ზირიშქი, შეცდომით არის ხმარებული 56 გვერდზე, უნდა იყ-ვეს გირიშქი (ნახე გირიშქი). ზირიშკი—მჟავე მარცვალია. გამხმა-რის მოცვის მსგავსი.

თ

თაბაუთი, თაფაუთი (სპ. თაჶაუთ)—განსხვავება, მეტ-ნაკლებობა.

თაბუნი—დასი, გუნდი, ამალა, მოდასე, მოამქრე.

თავგარი—(ორი სიტყვაა: ქართ. თავი და სპ. گار გარ-მოსაქმე)—თავი მოსაქმე, თავი მოქმედი, თავს მდგომი ოსტატი.

თავილა—არეულად გამოურკვევლად იხმარება, როგორც საჯინიბო (არბ. طويله თავილა) და მეორეს მნიშვნელობით, როგორც ჩა-ბარებულ-ჩასაბარებელი, მიღებულ-მისაღებელი, შენახულ-შესანა-ხავი რაიმე ნივთი, ან ფული, ან შემოსავალი (არბ. تحويل თაჰვილ). ნახე 23 გვერდი: «მესანთლეს თავილად (თაჰვილად) ქმლევის».

თავლიდარი, (არბ. تحويل თაჰვილ-ჩაბარება, სპ. دار დარ-მქონე-ლი, მოქმედი), ნამდვილად უნდა იყოს თაჰვილდარ (და არა თავ-ლიდარ ანუ თავილდარ, როგორც შერყვნით არის ხმარებული დასტურლამალში)—მოხელე შემოტანილ-შემოსატანის შემოსავა-ლის, ნივთის ანუ ფულის მიმღებელი, მბარებელი.

თალიშები 54—? (სპ. تلاش თალაშ—ცარცვა, ჩხუბი; ბეჯითო-ბა, მზრუნველობა).

თამამ, თათ.—სრული. თამამ აიარი—ნამდვილის დაწესებულის ღირსების ვერცხლი. ნახე აიარი.

თანბა 34?—(სპ. სასჯელი, დასჯა).

თარაზდარი, თარზდარი, (არბ. თრაზ-სასწორი)—მესასწვრე.

თარხანი, სპ. ترخان—თავისუფალი. სითარხნის წიგნი მიცემუ-ლი 1661 წელს შაჰნავაზისაგან მოქალაქეთ ჩიგიანის შვილებისადმი ამბობს: «როსტომ მეფის წიგნიც გინახეთ და რა რიგადაც სხვა მოქალაქე თქვენი მეზობელი თარხანი იყოს, იმავე წესით გვი-თარხნებიხართ». შემდეგ 1743 წელს ამავე გვარს თეიმურაზ II

მეფე ვრცლად და განმარტებით «წიგნს და სიგელს» უბოძებს, «შვილთა და მომავალთა შენისათა, ასე რომე ამას წინათ რომელსაც ქურქჩიბაშს (ჩიგიანაანი ჩვენს ჟამშიაც ქურქჩები იყვნენ 1860 წლებში. ამ ხელობისანი იყვნენ პირველი მველი წარჩინებულნი მოქალაქენი ტფილისისა და როგორც სხვა ხელობა და ხელოსნობა რამდენსამე საუკუნეს გადადიოდა ჩამომავლობით), ჩვენის პაპის და მამისთვის უმსახურებია, ყოველის ხელმწიფისაგან თარხანი ყოფილან და ჩვენც მოვიკითხეთ, და როგორადაც მველადგან ხემწიფების დროში ქურქჩი თარხანი ყოფილიყოს, იმ რიგად ვისმინეთ აჯა და მოხსენება თქვენი, ასე გთარხნეთ და განგანთავისუფლეთ; არაფერი საჩვენო გამოსაღები არა გეთხოებოდეს რა... ერთის ოქროს დანათესავეი... არა გეთხოვოსრა: არა მალი, არა ხარჯი, არა სატარუღო, არა ღუქნის ხარჯი, არა ტიკი და ტომარა, არცა შენს სახლშა მდგმური დადგეს, არცა სხვა ხარჯი და საჩვენო სათხოვარი და გამოსაღები, ცოტათ თუ ბევრამდის, ასე რომე ერთის მზისა და წვიმის მეტი თქვენს გარეზედ არაფერი არა მოდგესრა. არ ოდეს არ მოგეშალოს წყალობა და სითარხნე ესე არა ჩვენგან და არა შემდგომთა ჩვენთა მეფეთა და მეპატრონეთაგან...» ესევე თარხნობა დამტკიცებულია 1753 ერეკლე II-სგან. თარხნობა ეძლეოდა ხარჯის გამომღებს მოქალაქეს ან გლეხს.

თაფაუთი. ნახე თაბაუთი.

თალარი—ყაზახ-ბორჩალოსკენ ჩვენს ჟამში რვა ფუთი პური ან სხვა მოსავლის მარცვალი, ბრინჯი, ქერი და სხვა.

თახშქუნი—? (ვგონებთ უნდა იყოს ნაყშქუნი—მხატველი ფულზე სახისა, გერბისა. არბ. نقش -ხატვა, სპ کن ქუნ-გამკეთებელი—გამომხატველი).

თელუ 36—?

თეთრი—ფული საერთოთ.

თიმენჯი, თათ. توماج თუმაჯ—გაკეთებული, გამოყვანილი ტყავი.

თომარი, არბ. طومار თუმარ—აღრიცხვა, წერილი, გრძლად ნაწერი ქაღალდი დახვეული.

თოჯი, თოვჯი, არბ. توجيه—შეწყრა ხარჯისა, განაწილება ხარჯისა ხალხში.

თუთუნჯაკი, თათ.—შესანახი, თავშესაფარავი.

თუშმალი, თათ.—ხურსათის მიმცემი მოხელე; კომისიონერი.

თუხტი—33½ მიტყალი. 1 მიტყალი 1½ დრამაა. 1 დრამა 6 დანგია. 1 დანგი 3 კერატია. 1 კერატი 4 ქრთილის (შემოდგომის ქერის) მარცვლის წონაა. (ს. ო.) თუხტი 50¼ მისხალი (ვახტ.).

ი

იათაღი, —ცხვრის ფარეხი, შემოღობილი ან შემოუღობელი დასურული; პატრონი აქირავებს ფარის პატრონებზე ზამთარში ცხვრის შესაფარებლად.

იანი—ტარაღანის თევზის ხმელი ზურგიელი.

იასაული, სპ. یاسول იასაულ-ბოქაული (ს. ო.) ვახტანგ მეფის სამართლით (მუხლ 4) იასაული ორი გვარია: ერთი ამსრულებელი განაჩენისა და მეორე—გამომკითხველი, გამომძიებელი.

იაღლუჯი—მთა იაღლუჯა დემურჩი ლასანლის ახლოს ადგილია ტფილისიდამ 25-30 ვერსზე.

იასნა (თათ. იახნი)—წვენი, წვნიანი ხორცი.

ინამი, არბ. انعام—საჩუქარი, საბოძვარი, წყალობა.

ინდოს დანჩპარი 46—? ინდოს? დანჩპარი—ნახე ქვემოთ.

კ

კაბიწი, კაპიჭი 99—? (კაპიჭი-საფზე ვაზის შესაკვრელი წნელია. კაპიჭ—სომხურად შესაკრავი, შეკრული; ერთი შეკვრა).

კოდის-პური—სახელმწიფოდ ასაღები, მოსაგროვებელი პური, ანუ ქერი, ანუ სხვა.

კონი—ზამთრობით თევზის საჭერი კოკოზები (გოდრები) დაწ-

ყობილი პირ აღმა მდინარე წყალზე, საცა უფრო ჩქარია, რომ თევზი მოემწყვდიოს. შიგა და შიგ მის დასამაგრებლად ქვით სავსე გოდრებია ჩაწყობილი.

ყ უ ლ უ ხ ი (თათ. قوللوق—სამსახური)—სამსახური, გადასახადი ღვინით.

ლ

ლ ა ნ ჩ პ ა რ ი, რანჩპარი, (ნამდვილ სპ. رنجبر რანჩ-შრომა, ბარქმნელი).—მამულის პატრონისაგან სახნავ-სათესათ ადგილის ამღები გლეხი და ქირის გადამხდელი ფულად ან მოსავლის ნაწილით. მოდალე სხვის მამულზე მხვნელ-მთესველი.

ლ ა შ ქ ა რ ნ ი ვ ი ს ი—ლაშქრის მწერალი; შეაწერდა ჯარს რომელსამე განსაზღვრულ სოფელს.—სომხით მელიქის შვილს, ლაშქარ ნივისის, (სალაროს მუშრიბის პაპას შვილის), იოსების სახელობაზე წყალობის წერილში, ქრონიკონს უპტ (1800 წ.) სწერია: „თუ ჯარში დაკლებისათვის დაარბია ვინმე ძველის განწესებისამებრ, იმის რბევისა ათის-თავი შენი არის, სხვას მოხელეს და მდივანს საქმე არა აქვს და ამის ჯამაგირიც უკლებრად უნდა მოგეცემოდეს, რაც განწესებული არის.“

ლ ი ტ რ ა (არბ. رطل რათლ—ღვინის საწყაო, ღვინის ფიალა)—საქართველოში ღვინის საწყაოსაც ჰქვიან და წონასაც ცხრა-ათი გირვანქისას. (ნახე დამატებულებში).

მ

მ ა დ ა თ, არბ. შესაწევარი. მადათ ხარჯი—შეწევნა ხარჯის გადახდაში, ესე იგი მოკლება, შემცირება შემოსატანის ხარჯისა.

მ ა დ ა უ რ ი, პური ბრტყელი და მრგვალი (ს. ო.) თორნის სქელი ლავაში. აგრეთვე სქელი პური განგებ სამღვნოდ გამომცხვარი.

მ ა ი რ ი, არბ. მაჴირ—ხელოვანი, დახელოვნებული ოსტატი.

მ ა ლ თ ი 45—? (მალთო—ფიჭვის ზეთი).

მ ა ლ ი, (არაბ. مال — ქონება) — ხარჯი მწვალებელთა (ს. ო.) საზოგადოთ გარდასახადი, სახელმწიფო ხარჯი კომლზედ, ცოლიან კაცზე და არა ქონებაზე ანუ შემოსავალზე; подушной окладъ.— წინათ საკუთარი მნიშვნელობა ჰქონია როგორც შემდეგიდან სჩანს: ალექსანდრე მეფის (1413—1442) ბრძანებაში მალზე ასეა: „ვინებეთ (ლანგ) თემურისაგან დაქცეულის... ციხეთა და საყდართა აღშენებად... საქართველოს კვამლსა ზედან ორმოცი თეთრი მალად გავაჩინეთ და 128 ქრონიკონამდე (1440 წ.) რაოდენნი ციხენი, საყდარნი და მონასტერნი არიან, ყოველივე სრულიად ახლად აღვაშენე და შევამკე. და აწ ჩვენსავე ჟამსა შიგან ამოვიკვეთია... ვინც შემდგომად ჩვენსა, ვინცა მეფენი და პატრონნი იყვნენ, მათთვის მალი არავინ აიღოს და თუ ულუსი (თათრის ურდო, орда) მოვიდეს, და თათართაგან მალი დაემართოს, რაცა ციხეთა და საყდართა დაუქცევლობისა და თემთა და ქვეყანათა ამოუწყვედლობისა და დაუტყვევლობისათვის არ მოკრიბონ, მათთვის სხვად მოსახმარებლად მალი არავინ აიღოს". მეფის გიორგის († 1469 წ.) მიცემულ სიგელში არის: „გიბძანებთ აწ (1468 წ.) ამოგიკვეთეთ სათათრო მალი" (Акты Археограф. Коммисіи — Т. I. 1866 г. тифлисъ.)

მ ა მ ა ს ა ხ ლ ი ს ი — უფროსი ადმინისტრატორი ქალაქისა ანუ სოფლისა, გამგებელი მეფის ბრძანების და მოსამართლეთ განაჩენის აღსრულების მოხდენისათვის.

მ ა ნ დ ა ტ უ რ ი — ხელ-არგნოსანი მეფეთ კარე მდგომი (ს. ო.)

მ ა ნ დ ა უ რ ი — თხელი პური კრბოთი მომწვარი (ს. ო.)

მ ა ნ ჯ ა ნ ი კ ი, არაბ. منجنيق მანჯანიყ — დიდი ჩარხი ჯარის მსგავსი, რომელზედაც გამოახვევენ აბრეშუმს, მატყლს და სხვათა. ძველ დროში თოფის შემოღებამდის ქვის სასროლს მაშინაც ეწოდებოდა.

მ ა რ ქ ა ფ ა 63—

მ ა რ ჩ ი ლ ი — სამი აბაზი (ს. ო.) ვახტანგ მეფის დროს და წინათაც 60 კაპეიკი. ჩვენს დროს სამეგრელოში ექვსი მაური, აჭარაში და ჭოროხის ხეობაზე ერთი მაური.

მასრაფი, არბ. مصرف მასრაფ—ხარჯი, დასახარჯავი. მახტა; მასრაფი—ქალაქის სასარგებლოდ შესატანი ხარჯი.

მახტა, მახთა არბ. مقاطعه მუღათაა—მმართებლობისაგან შეწყ-რილი ხარჯი ადგილობრივად თვითოეულ კაცზე.

მდივანბეგი—მსაჯულთ უხუცესი. ამის კელისა იყვნენ ყოველნი მსაჯულნი, ბრჭენი და კევის-ბერნი, კევის-თავნი და ესევე: სჯიდა საბრძანოსა მეფისასა (ვშტ.) უფროსი მსაჯული, მოსამართლე (სპ. ديوان დივან—სამსჯავრო, სასამართლო, სამდივნო.).

მდივანი—უსტართ (წიგნის) მწერალი (ს. ო.). მდივანნი იყვნენ წესით უმაღლესნი და უმდაბლესნი: მეფისთანანი პატივით უმა-ღლესნი, ვითარცა იტყვის: „მდივანსა ჩვენსა ჩოლაყა შვილსა არა რა ეკადროს, თვინიერ დიდისა შეცოდებისათვის მეფისა, მარჯვენე ცერი მოეჭრას; ამისგან გიდე არა რაი“ (ვშტ). იყვნენ მდივანნი სარდლისა, სალთხუცისა, ყულარ-აღასისა, მდივან-ბეგისა, მო-ლარეთ-ხუცისა, ქარხნის-ნაზირისა. ესენი სწერდნენ ყოვლ-ვარს წერილებსა და ბრძანებასა.

მებადური—ქორის-მებადური 52—? ბადის მსროლელი.

მეგოდრეთ-ხუცესი—გამომცხვარის პურის ზედამხედველი და სუფრაზე ჩამორიგების პურის მგდებელი. უფროსი მეგოდრეთა (სუფრაზე გამომცხვარ პურის მომტანთ).

მეზინჯე (სპ. سنج სინჯ—თეფშის მსგავსი საკრავი თითბრისა, გარს ეჟვნებიანი, რომელსაც ერთმანერთს სცემენ ხმის გამოსაცე-მად.)— ზინჯის მცემელი, დამკვრელი.

მეთოფე— თოფის დამჭერი.

მეითარი; სპ. مهتر მეჭთარ—ცხენის მომვლელი, მეჯინიბე, მა-ურველი; აგრეთვე პატივცემული დარბაისელი.

მეკოდის-პური—შემკრები კოდის-პურისა.

მელიქი, არბ. ملك—თავისუფალი; თავი უმცროს ქეთხუდა ვა-ჭართა; მფლობელი სამფლობელოსი; ხელმწიფე; ზღვის მეკობ-რე.—საქართველოში ორი მელიქი იყო. ერთი სომხითის მელი-ქი და მეორე ქალაქის (ტფილისის) მელიქი. პირველი იყო სომ-ხითში დიდებულ თავადთა ცოტა ნაკლების იყო, სარდალთა მსგავ-

სის ხარისხისა. მერე იყო თავი ტფილისის ქალაქის ვაჭართა, ხელოსანთა და სომხობისა; ხარისხი გადადიოდა საშვილიშვილოდ, როგორც სხვა ხარისხი საქართველოში, უკანასკნელ საუკუნოებში ბებუთაანთ გვარში.

მემალე — მალის შემკრები, მალის ამღები.

მემანდარი, მემანდრე — მესტუმრე (ს. ო.) — მესტუმრეთ უხუცესი. ამისი ხელისა იყო მესტუმრენი. ესენი მოიწვევდენ დარბაზის ერთა, ესენი მეურნეობდენ სტუმართა. (ვშტ.) სპ. مهماندار მეჰმანდარ — მიმღები და მწვეველი სტუმართა.

მემაშიე — ფეხსაცმლის ჩამომრთმეველი, მიმღებელი. მაშია — ფეხსაცმელი მაღალ ყელიანი.

მენაფირე, (სპ. نفیر ნაფირ — სალაშქრო გასვლისთვის ხმარებული ბუკი) — მებუკე, ბუკის, ნაფირის დამკვრელი.

მენაღარე, (სპ. نغاره ნაღარა) — ნაღარის დამკვრელი.

მერიქიფეთ-უხუცესი — სუფრის თავს მდგომი ღვინის მსხმელი.

მესაკლავე — დამკვლელი საკლავისა, ყასაბი.

მეტიკის-პირე — ღვინის ჩამომსხმელი ტიკიდამ.

მეულუფე — ვისაც ულუფის მიღების უფლება აქვს.

მეფანჯიექე — ერთი მეხუთედის ამღები. ნახე ფანჯიაქი.

მექანარე — ქანარის დამკვრელი.

მეღვინე — ღვინის მიმრთმევი სამეფო სადილზე.

მეღვინეთ-უხუცესი — ამის ხელისა იყო: მეწდენი და მესასმისენი მეფისა და ღვინის მნენი. (ვშტ.) სამეფო სამეღვინოს, ღვინის საქმის თავი მოხელე.

მეყორუღე, (თათ. قوروق ყორუღ — დაცული ადგილი) — მცველი საძოვრის ადგილისა.

მეში, (სპ. میش მიშ-ცხვარი) — ცხვრის ტყავი, მიშინი.

მეჯინიბე, (არბ. جنیب ჯინიბ-სათადარიგო ცხენი) — ცხენის მომვლელი.

მეჯლისი, არბ. مجلس მაჯლის — საჯდომი; კრება, შეყრილობა.

მიზანი, არბ. میزان — სასწორის ენა, სასწორი საბაყოზე აბრეშუმის, ლილის და სანელებელთათვის.

მ ი ნ ა ლ თ უ ნ ი, მილახთუნი (თათ. مين آلتون — მინ-ალთუნ — ათასი ფული, სპარსეთში სამი აბაზი)—საქართველოში ერთი მანეთი.

მ ი ნ ბ ა შ ი, თათ. مين باشى — ათასის თავი ლაშქრის კაცისა.

მ ო დ უ ნ ა ხ ჩ ი, 66—? (ახჩა ფული; მადნის ფული?).

მ ო ლ ა რ ე თ - უ ხ უ ც ე ს ი, მოლარეთ-ხუცესი—მეჭურჭლეთ უხუცესი. ამის ჴელისა იყო ყოველი საჭურჭლე და საუნჯენი მეფისანი და ამას შინა დაწესებულნი. (ვახტ.) სამეფო ხაზინის გამგებელი უფროსი მოხელე.

მ ო უ რ ა ვ ი—გამგებელი, მმართველი რომლისამე ადგილ-მამულისა, განწესებული მთავრობისაგან, მეფისაგან ამორჩევით და არა შთამომავლობით. ქართლის ცხოვრებაში (II ტ. 103, 120 გვ.) მოხსენებულია: «მოსპო ერისთავნი (ესე იგი გამგებელნი შთამომავლობით და საშვილიშვილოდ) და დასხნა მოურავნი დიდთა და მცირეთა ადგილთა».

მ ო ყ ა ლ ნ ე—ყალანის, სახელმწიფო ხარჯის გადამხდელი.

მ ო ჴ ე ლ ე, მოხელე—მეფის ანუ მთავრობისაგან არჩეული და დანიშნული კაცი სახელმწიფო თანამდებობის და სამსახურის ასრულებისათვის.

მ უ ზ დ ი—მიზდი-ასაღები რამ სარგო ქირა (ს. ო.) სპ. مزد — სამუშაო და ნამუშავრის ფული, გასამრჯელო.

მ უ თ ა ნ ჯ ა—ფლავის თავი მოხრაკულის ხახვით, ქიშმიშით, ნუშით და ზოგჯერ ხორცით.

მ უ თ ა ჯ ი რ ი, არბ. مستاجر მუსთაჯირ—იჯარით ამღები, იჯარადარი, მოიჯარადრე.

მ უ რ ა ს ა, (არბ. დამშვენებული ანუ მოჭედილი თვალ-მარგალიტით) —ძალიან თეთრის გამტკიცულის ფქვილის პური. ჩვენს დროში ძალიან თხელი ლავაში.

მ უ რ დ ა რ ი, სპ. მუჰრდარ—ბეჭდის შემნახველი, დამსმელი.

მ უ ს ტ ო ფ ი, არბ. مستوفى მუსთოუფი—ანგარიშის დამწერი მოხელე; СЧЕТЧИКЪ; მწერლების თავი კაცი.

მ უ ფ ა ს ა, არბ. مباحثه მუბაჰასა—შეცილება, ბაასი.

მ უ ქ ა მ ა ლ ი, არბ. مكمل—მრთლად, უკლებლად.

მუდარარი, არბ. مقرر —განსაზღვრული, დანიშნული.

მუშამბა, არბ. مشبك—მსგავსი ბადისა; უჯრა-უჯრათ, ცხრილის მსგავსათ ნახატი ანუ გაკრული ჩუქურთმად ჭერზე ანუ კედელზე. მუშამბის სახლი—მუშამბად ნახატი ანუ გაკრული სახლი.

მუშრიბი—მწერალი. მწერალნი იყვნენ მეფისა, რომელნი სწერდნენ შემოსავალსა და წარსაგებელსა, ყოველთავე თომართა და სხვათა მრავალთა საქმეთა. (ვშტ.).

მუჯირი, არბ, مجير მუჯირ—იჯარით მიმცემელი, გამცემი რისამე.

ნ

ნადიმი, (არბ. نديم ნადიმ—თანასწორად სწორთან დროს გამტარებელი და მოამხანაგეთ მყოფი ლხინში, გლოვაში, ლაშარაკში, სადილზე და სხვა რამიმე).—ქართულად ნიშნავს დიდებულთა ლხინით დიდს სადილს.

ნავროზანა, სპ.—საახალწლო.

ნავროზი, სპ. نوروز ნავრუზ—ახალი დღე; ახალწელიწადი.

ნაზირი—სალაროს ნაზირი ქართულად აზრამდი და ქარხნის ნაზირი—ეზოს მოძღვარი (ს. ო.) ქარხნის ნაზირი—ეზოს მოძღვარი. ამის კელისა იყო: ყოველნი საგანგიონი (განსაგებელნი) მეფისა ხარჯნი და წარსაგებელნი; წესნი და რიგნი დარბაზისა მეფის ტაბლისა და სანოვაგისა ანუ სხვათა. (ვშტ.) არბ. ناظر ნაზირ—ზედამხედველი, თვალ-ყურის დამჭერი.

ნადარახანა, (სპ. نقاره ნაყარა—ნაღარა, დიდი დოლი)—კრება ანუ სახლი ყოველგვარ მოსაკრავეთა.

ნაცვალი 20—? (ქალაქებში უკანასკნელ მეფეთა დროს და ჩვენს ჟამამდე ხორაგეულობის ვაჭრობის და ბაზრის ზედამხედველი მოხელე).

ნისბათი, არბ. نسبت ნისბათ—გზაზე ნიშანი ბოძი; წილი, სვედრი.

ნიხრი, სპ. نرخ ნირხ—აღნიშვნა, დადება ფასისა რისამე მთავრობისაგან; ტაქსა.

ნოქარი, სპ. نوكر ნოქარ—მსახური.
ნუღლი—ნუყლი, შაქრით გაკეთებული ფქვილ ნარევი კამფეტი.

ო

ობა, (ჯაღათურად اوبا უბა)—ელის ნაწილი ერთის გვარეულობისა, გვაროვნობისა.
ოდუნ-აღჩა, ოდუნ-ახჩა, თათ. اودون ოდუნ-შეშა, اقچه ახჩა-ფული. ოთუნახჩა—საბაღასო ფული.
ოიმაგი, სპ. اويماق ოიმაყ—ნაწილი ხალხისა ანუ სოფლისა ერთის გვარეულობისა.
ოლქა (ჯაღათურად اولكا ოლქა)—ნახე ელი.
ოქმი, არბ. حكم ჰოქმ—ხელმწიფის ბრძანება წერილით; მიწერილობა; რესკრიპტი.

პ

პატრონი—როდესაც სამეფო გვარეულობისა ხმარობდა ამ სიტყვას, ნიშნავდა თვით მეფეს, ანუ მეფის მემკვიდრეს, ანუ გამგებელს სამეფოსას.
პირის-თავი—ასაღები წილი მოსავლისა ანუ სხვა სახელმწიფო შემოსავლისა. მაგალითად ათის-თავი იყო ასაღები ათისაგან ერთისა. ეს ერთი (მეათედი ანუ ნაათალი) არის პირის თავი. მეპირის თავე — ზედამხედველი და ამკრეფი პირის-თავისა. საპირის თავო — ასაღები წილი პირის-თავის მოკრეფისათვის.
პირის-მედვინე—ღვინის დამსხმელი.

რ

რანჩპარი—ნახე ლანჩპარი.
რასათი, სპ. رسد რასად—ჯერი, საჯერო, ჯერისა; ჯერით მისაცემი ან ასაღები. არაბულად نوبت ნოვბათ.

რაყამი —

რუსი, რუსები — სასახლის დარბაზში ან დარბაზის სანიშინში (შიგ დარბაზის ბალკონი) ფიცრის და არა მინის ასაწევ-დასაწევი ფანჯრები, რომლითაც შეუერთებდნენ ერთმანერთს სურვილისა მებრ, ან გაჰყოფდნენ ორ განსაკუთრებულ ნაწილად მრთელს დარბაზსა და შიგ მყოფთა.

რუსუმი, არბ. رسوم — საჩინო, სარგო, სახსარი ცხოვრებისა.

ს

საათუშტრო — ნახე აუშტარი.

საბალახე — საბალახო; საძოვრისათვის ასაღები მეცხვარეთაგან გასასახადი.

საბაქი, არბ. سبق საბაყ — წინა, მოთავე, მოწინავე.

საბეჭდავი — ბეჭდის დასასმელი გადასახადი.

საგარეჯო ანუ გარეჯული — გრძელი დიდი სქელი ლავაში, აგრეთვე დიდი თორნის პური.

სადიასახლისო 50 — სადედოფლო კუთვნილი.

სათარი — ერთის უღლის ხარით მოთრეული შეშა.

საკაჭკაჭე 84 — ?

სალარო — საცა გროვდება და ინახება სახელმწიფო ხაზინა და შემოსავალი.

სალბაში, (თათ. صال باشی) — ტივზე, წყლით საზიდავ შეშაზე ასაღები პირის თავი შეშით ანუ ფულად, მოჭრისათვის ტყეში.

სალთხუცესი, სალთუხუცესი, სახლთუხუცესი — აზრამდი. ამისის ჴელისა იყო სამეფო შემოსავალი და გასავალი. ამან უწყოდა წესნი და რიგნი სახლისა, მეფისანი და თათბირობა, და სახასონი მეფისანი და ჴელის უფალნი ამისა დასახელნი იყვნენ. (ვშტ.) მინისტრი კარისა და ფინანსთა; министръ двора и финансовъ.

სამეხრეო — რაც ერთს მეხრეს დღიურისთვის ერგება მეხრეობისათვის.

სამორდრო, სამურდრო — ნახე მურდარი

სანავროზო — სააახალწლო.

საპალნე—აქლემს, ცხენს, ჯორს რაც ჰკიდია ერთად შეკრული; ღვინოზედ ითქმის 140 თუნგამდე.

საპარავი—ბარკლებ შუა ადგილი, სადაც ცური და საშვილოსნოა.

სარდარი, სარდალი—სპ. سردار სარდარ—მოთავე, თავი ერისა ანუ მხედრობისა. ქართლის სამეფოში ვახტანგის დროს ხუთი სარდალი იყო (ნახე სიტყვა დროშა.) პირველ ხანებში საქართველოს ისტორიაში ეწოდებოდა მამასახლისი, მერმე მეფობის დაფუძნებიდამ ერისთავი; უკანასკნელ საუკუნოებში სარდალი და ზოგან ერისთავი.

სარქარი, სპ. سرکار—საქმეზე თავს მდგომი; სარქარ-ბაში სარქრების თავი, უფროსი.

სარხათი (სპ. سر სარ—თავი, არბ. حد ჰად-მხარე)—საზღვარი, განსაზღვრულება.

სასვიანო, 115, 120, 121—?

სასთვლო—სთვლის დროს მისაცემი გადასახადი. მესთვლე—სთველში, სთვლის დროს ღვინის დაწურვაზე ზედამხედავი.

სატამაზლუხო—ნახე ტამაზლუხი.

სატიკის-პირო—მეტიკის-პირეთ მოსელეობა,

სატყვეოს-ხარჯი—მოსაკრეფი და გასაგზავნი ხარჯი სპარსეთში შაჰის მისართმევად.

საულდარი, მელიქის საულდარი 13—?

საური—ხარჯი, გადასახადი ფულად ყოველ გვარი ანუ შაჰისათვის მისართმევად. მესაურე—საურის მკრეფელი.—მეფის სვიმონის (1558—1600 წ.) წერილშია: „გიბრძანებთ მესტუმრენო, ჩვენ მაგიერად ქალაქის ტარუღათა, მელიქ-მამასახლისთა და მოსაქმეთა, ასრე მოიხსენეთ... რაც სვეტი ცხოვლის ყმა იყოს... მათს მოსაქმეთ დაანებეთ; რომ სვეტი ცხოველს ემსახურონ და ნურაფერს... სთხოვთ, ნურც არას აქნევინებთ ერთის სათათროს საურის მეტსა. (Акты Арх. К. т. I).

საქვრივო—ქვრივის კაცის დაქორწინებაზე გადასახადი ბატონის ან ეკლესიის სასარგებლოდ.

საყა, არბ. سقا—წყლის მომტანი, მერწყული.

საყათი—საჭაჭრო საქონელს, რაც სასმელ-საჭმელი არ არის, ეძახდენ საყათის საქონელს: აბრეშუმეულს, სანელებელს, რაც პატარა, შვიდ გირვანქა ნახევრიან სასწორზე აიწონება.

საყორუღო—სამოვრად დაცული ადგილი.

საშარბათო, საშარბათო ქარხანა—სადაც შარბათი, შაქარი, საჭმლის მასალა ინახება და სადაც ამის მოხელენი არიან.

საჩექმე—პირველ დაქორწინებაზე გადასახადი საქმროსაგან.

სახასო, (არბ. خاص ხას—საკუთარი)—მეფის საკუთარი, აგრეთვე სახელმწიფოს კუთვნილი.

საკელო—რაც საქმე ანუ გასამგებლო ექვემდებარება მოხელესა; თანამდებობა.

საკიზი, საკიზი თხა 76—?

საჯერგო, სპ. جرگه ჯარგა—რიგად; ჩარიგებით მყოფთათვის.

სეისხანა—ადგილი, სადაც საწინაო ყოჩი თხა ინახება.

სერი—სადილი კრებით.

სეფე—მეფის ჩამომავალი, დიდებული, საპატიო.

სიკილა—სამი მისხალი (ЗОЛОТНИКЪ) და ერთი მესამედი.

სიქა, სპ. سکه სიქქა—წარწერა ფულზე,

სიქაჭუნი—ფულზე წარწერის გამომყვანელი.

სოიბათ იასაული—მანდატური (ვშტ.) არბ. صحبت სოჰბათ-მუსაიფი, یساول იასაულ—გზირი, (ნახე მანდატური.) ნამდვილად ვგონებთ უნდა საჰიბ-იასაული—თავი იასაულებისა.

სპასალარი—სპასპეტი, მხედართ მთავარი (ს. ო.) სპასალარი ანუ სპასპეტი—ამისნი კელისანი იყვნენ ყოველთა სავაზიროთა თათბირთა პირველობა და ყოველთა ერისთავთა უხუცესობა. ესევე შეჰკრებდა ლაშქართა და ხარკსა სამეფოსა და ერისთავთა მიერ ყოველთა საბრძანებელთა. (ვშტ.) სპ. سپهسالار საფაჰ-სალარ—სპის თავი, მხედართა თავი.

სპეტობა. ნახე შპეტი.

სტილი—წონა ჩვენს დროში სამი მერვედი (3/8) გირვანქისა ანუ 36 მისხალი, ან სამის კვერცხის წონა. აბრეშუმს საქართველოში დღევანდლამდე სტილით (სამის კვერცხის წონით) ვაჭრობენ.

სუბაობა; (თათ. سبای სუბაი—მარტო) მარტოობა.

სუფრაქეში, სპ. سفره‌کش—სუფრის გამშლელი, ჩარჩაგირი.

სუფრაჯი, (ნამდვილი სუფრაჩი)—ჩუნჩურახი; ამის კლდისა იყო მზარეულთ უხუცესნი, მეტაბლენი, მზარეულნი, მეპურენი, მერწყულენი, მგოსანნი, მემწყობრენი, ბუკთა, ტაბლაკთა და სხვათა მცემელნი. (ვმტ.)

სუხტი, თათ. سوخته სუხთა—შაგირდი; მოწაფე.

ტ

ტამაზლუხი, (თათ. دامازلق დამაზლუღ—ნებაყოფლობით შესაწირავი ან თხოვნით: შეკრება შესაწევარისა ძროხით თუ ცხვრით, რომლისაც შეუძლებელ ღარიბს სახირის ან ფარის მოშენება უნდა)—საკლავად გამოკვებილი.

ტარუღა, სპ. داروغه დარუღა—ზედამხედველი ხორაგის ვაჭრობაზე. ტფილისში ამ მოხელეს ნაცვალი ეწოდებოდა.

ტოგუნი—მაღალი საჯდომი მოკლებული (ს. ო.).

ტუთხუჩი, ტუხტუჩი, თათ. دوتقوجی დუთღუჩი—შემნახველი, მჭირავი.

უ

უზბაში, თათ. یوزباشی იუზბაში—ასის თავი, ჯარის კაცის უფროსი.

ულაყბაში, (სპ, اولاغ ულაღ—საკიდარი საქონელი: ძროხა, კამბეჩი და ვირი)—ზედამხედავი ძროხისა და სახედრისა; აგრეთვე თვითოს საქონლის თავზე გადასახადი.

ულუფა, არბ. علوفه ულუფა—სარჩო, დღიური სარგო; ჯამაგირი ხორაგით.

ურდვარის, ურდუარის ფარჩა—ესლანდელ ორდუბათში ყოფილის ქარხნების აბრეშუმეული და ბამბეული ფარჩა.

ფ

ფანჯიაქი, (სპ. پنج ფანჯ, یک იექ)—ერთი მეხუთედი, ხუთზე ერთი.

ფარავანი—ტბა თრიალეთის მთებთან.

ფარეშთ-უხუცესი, ფარეშთ-ხუცესი—ამის ჴელისა იყო: ფარეშნი, ნოხნი (გრძელი ორხონი), ქარავნი, ოთახნი, მნათენი და ყოველნი საგებელნი, დილიჭნი (ტახტნი), საჯამნი, საჯარმელნი, სრა-ფარდაგნი (სამეფო დარბაზის კედლის შესამოსი ფარდა), ფარდანი და მხენი (მსახურნი) მისნი და მერწყულნი (ვშტ.).

ფარეში, (არბ. فراش ფარრაშ—მსახური, მოსამსახურე)—მსახური სახლის მორთულობისა. პირის-ფარეში—ჩაცმა-დახურვის მშველელი მსახური.

ფარეშხანა—ფარეშების კრება, ბინა სადაც არიან ფარეშები ან სადაც ინახება საფარეშო ავეჯი და მოსართავი.

ფარეშხანის ტარუღა—ფარეშხანის უფროსი.

ფარჩა, თათ. پارچه ფარჩა—ქსელი, ბამბეული ანუ აბრეშუმეული; აგრეთვე ნაჭერი, მონაჭერი, ნაწილი.

ფაღირი, ფახირი, არბ. فقير ფაყირ—ღარიბი, გლახაკი.

ფაცერი—თევზის დასაჭერად მდინარე წყალში ჩათხრილი ორმო, ან გოდორი, ზემოდამ დახურული ფიჩხით, რომელსაც გზა აქვს დაყოლებული თევზის ჩასასვლელად.

ფეშქაშის თავილდარი—მოხელე, რომელსაც აბარია მორთმეული ძღვენი.

ფეშქაშის ქარხანა, (სპ. پیشکش ფეშქაშ—ძღვენი, მოსართმევი; کارخانه ქარხანა—ადგილი სამუშაო, ზავოდი, ფაბრიკა)—ფეშქაშის შესანახი სახლი, ადგილი.

ფეშქაშნივისი, (სპ. نویس ნივის-დამწერი)—ფეშქაშის დამწერი.

ფისოსი—ნახე ფუსუზასი.

ფიშქარი, (სპ. پیشکار ფიშაქარ, ფიშა-წინა, ქარ-მოსაქმე)—ხელოსანი, პირველი ხელქვეითი ოსტატისა; подмастерье.

ფლური—ოქროს შაურის წონა ოქროს რომ მისი ძალი აჯდეს, ერთი ფლური არის, (ვხტ. ნახე დამატებაში)

ფოხალი—საწყაო ხუთი ლიტრა ანუ 45 გირვანქა.

ფუსუზასი სპ. پچسوز ფიზუს—რკინის ანუ სპილენძის ფიალა ჭრაქისა. აქ ვგონებთ უნდა ნიშნავდეს ზარაბხანაში მოსაქმე ხელოსანს, რომელიც ჭრაქის ალს უბერავს და ასწორებს ოქროს ან ვერცხლს ჭედვის დროს.

ფუშტუქუნი, ბუშთუქუნი, სპ. پشتکن—მეშველი, მშველელი.

ქ

ქარნაი, სპ. کرنای—ქარრანაჲ—საყვირი, ბუკი მომცრო.

ქარხანა სპ. کارخانه—ადგილი ანუ სახლი სადაც რაიმე დიდი სახელოსნოა ან სასმელ-საჭმელი, ინახება; ზავოდი, ფაბრიკა.

ქარხნის-ნაზირი—ნახე ნაზირი.

ქაფანჩი, ქაფანაკჩი—ქაფანაკჩი სოფელია დემურჩი ყასანლუს ახლოს.

ქეთხუდა, სპ.—სახლის თავი, პატივცემული კაცი.

ქეშიკი, სპ. کشیک—მცველი, ყარაული. ქეშიკობა—მცველობა.

ქეჩაბაში, თათ. کچه باشی ქეჩიბაში—თხის თავზე გამოსაღები.

ქილიფთარი—სალაროთ მოლარე,

ქირმანი—სპარსეთის ქალაქი და პროვინცია სამხრეთ-აღმოსავლეთის მხარესა, ავღანისტანის საზღვართან ახლოს მდებარე.

ქოდავი, თათ. کودا—ერთის ადგილიდგან მეორეზედ გადასვლაზე ხარჯის აღება.

ქოსალა, სპ. کوسله გუსალა—ხბო.

ქსანი—ორი თუხტი და თუხტის ნაოთხალი (ს.ო.) 113 $^{9}/_{48}$ მისხალი. ჩვენს დროს იმერეთში 72 მისხალი ანუ $^{3}/_{4}$ გირვანქისა;

ქუზახანა—თიხის ჭურჭლის გამოსაწვავი ქურა.

ქუმი, თათ. قم ქუმ—ფიცრები ან ლასტი დადგმული თუთის ფურცლის დასაყრელად აბრეშუმის ჭიისათვის. აგრეთვე აბრეშუმის ჭიის მოშენება.

ღ

ღალა, (არბ. غلّه ღალლა—ხორბალი, სიმინდი და სხვა პურის მარცვლეულობა)—პურით გადასახადი.

ყ

ყაბზი, არბ. قبض ყაბზ—კვიტანცია, ნარათი მიცემული ადებულისათვის.

ყაზი—ჭურჭელი, სპილენძის ან სპილენძის თეფში მოზდილი.

ყადაღა—(არბ. قدغ)—აკრძალვა, გაფრთხილება.

ყავაჩი—ყავის გამკეთებელი და მიმრთმევი.

ყათალი, ყათალი, (ჴყათალი) 33—? (ყათა—გათავება.)

ყალათი, არბ. غلط ღალათ—შეცდომილება, შეცდომა.

ყალანი—ბეგარა(ს. ო.)სპ. قالان ყალან—დარჩენილი რისამე, მონარჩენი; დარჩენილი წილი ხარჯისა; недоимки.

ყალიონ-ყორჩი—ყალიონის მსახური.

ყანდაარი, ყანდაჰარი—ქალაქი და პროვინცია სამხრეთ ავღანისტანისა. ყანდაარის ქალაქი მდებარებს ქირმანის ქალაქიდამ 800 ვერს.

ყაფანი—დიდი სასწორი; ყანთარი სავაჭრო ადგილს მეიდანზე გამართული, რომლისაგან შემოსავალი იჯარით ეძლევა.

ყაფიჩი, თათ. قپوچی ყაფუჩი—კარებთან მდგომი ყარაული, დარაჯი, მეკარე. ყაფიჩბაში—მეკარე დარაჯების თავი, უფროსი.

ყოლ-ბეგი—უფროსი მსახურებისა.

ყორაიასაული—იასაულების თავი.

ყორჩი—სპ. قورچی—მსახური.

ყორჩიბაში—მსახურთუხუცესი; ამის ხელისა იყვნენ სალაშქრო საჭურველისა და იარაღისა მსახურნი და ციხე-ქალაქთა მცველნი სპანი მეფისანი (ვშტ.).

ყულარაღასი—მონათ უხუცესი; ამის ხელისა იყო ყოველნი მეფის როქის (ჯამაგირით დაჭერილი) სპანი, თვინიერ ციხე-ქალაქთა. (ვშტ.) ვაშტთ (მოლაშქრეთ) მთავარი. (ერთი ვარიანტი ს.ო. ლექსიკ.).

ყული—ნახე ყულუხჩი.

ყულუღი, თათ. قوللق ყულლუყ—სამსახური, მსახურება.

ყულუხჩი, თათ.—მოსამსახურე, მსახური; მონა.

ყურსი, არაბ. قرص ყურს—მრგვალი, კოშტი რაიმე ფხვნილის ანუ მაგარის მასალისა: პური, გუნდა ვერცხლისა ანუ სხვა მეტალისა; აგრეთვე სიმრგვლე მზისა, მთვარისა.

შ

შატირი, არაბ. شاطر შატირ—ჩქარი მოსიარულე, ხელმწიფის წინ მავალი ჯოხითა; შატირები გზას ხსნიან გასავლელათ. აგრეთვე შიკრიკი.

შამ-ქაბაბი—წინა ღამის შემწვარი ხორცი ნადირისა ანუ სხვა; აგრეთვე დანაყილი შემწვარი ხორცი.

შანიშინი, სპ. شهنشين შაჰნიშინ—მეფის (შაჰის) საჯდომელი სადმე ადგილი ანუ დარბაზი.—შანიშინის დევანხანა—მეფის სამდივნოდ, საჩივრად დანიშნული დარბაზი. შანიშინი ერქვა ძველებურ საქართველოს დიდსა და მაღალ დარბაზებში ერთს მხარეზე გალერეას, ანუ ერთს კუთხეში გაკეთებულს ბალკონსა, სამი ოთხის ადლის სიმაღლეზე, რომელსაც გარს ჰქონდა ჩამოსაშვები რუსები და ასასვლელი კიბე (გალერეას შიგ კედელში დაყოლებული და ბალკონს—მისადგმელი ხისა). აქ მაღლიდამ დასახედავად ავიდოდნენ, ან ახლა დაქორწილებულ მეფე-პატარძალს დააძინებდნენ.

შეისევანი, შაჰისევანი, შაისევანი, სპ.-თათ. شاهسون შაჰ-

სკვან—მეფვის (მაჭის) ყვარებული. გგონებთ უნდა ნიშნავდეს დასტურლამალში მაჭისათვის გასაგზავნ წალწულ ქალებსა. ზე- რად თქმულება არის ზოგ გვარებში დარჩენილი ამ საგანზე შე- სახებ მეთვრამეტეს საუკუნის პირველ ნახევრისა, რომ ტფილი- სის მოქალაქეთა ოჯახებისაგან შვიდ-წელიწადში ერთხელ ოთხს (თუ ოთხ წელიწადში ერთხელ შვიდს) ლამაზ გასათხოვარ ქალ- წულ ქალს, არა უმეტეს 13—15 წლისას, მოაგროვებდნენ მე- ფის მოხელენი და გაუგზავნიდნენ ყეენს. გორის გამოსავლებზე 20 გვერდზე ნათქვამი შეიძლება ესევე აიხსნას, შეიძლება ისეც აიხსნას, რომ მაჭის მისაცემად ისეთ საგნებზედაც დაიდვას გამოსავლებით, რომელიც უამისოდ ყოველთვის თავისუფალი უნდა იყოს რაიმე ხარჯისაგან: ხიდი, სახლი, ბაღი და სხვა.

მპეტი, სპეტი—ზედამდეგი, ზედამხედველი. მპეტობა, სპეტო- ბა—ზედამდეგობა, ზედამხედველობა.

მესტრანგი—ფლავის თავი შემზადებული ერბო-კვერცხით და ხახვით, აგრეთვე ზოგჯერ ერბოში მოხრაკულ ხახვს უმატებენ მჟავეს რასმე: ძმარს, ალუჩას ან შინდის და სხვა.

მიგამდეგი 15, 78—?.

მიშლიგი, თათ.—მეცხვრის საკლავი (ს. ო.) აგრეთვე ბევრის რა- სამე მყიდველის გარიგებულზედ მეტს რასაც ვაჭარი დაუთმობს ფეშქაშად.

ჩ

ჩალთუკი—ბრინჯი ჯერ გაუფცქვნელი.

ჩარექი, სპ. چارک ჩარექ—ერთი მეოთხედი. მეოთხედი ლიტრისა, 2¼ გირვანქა; ღვინის საწყაოს თუნგის მეოთხედი.

ჩარფა-ნაზირი, სპ. چارپا ناظر—ოთხფეხთა ზედა ზედამხედ- ველი.

ჩეღილექი, ჩილი იქქი, სპ. چهل یک ჩეჭლიექ—ერთი მეორმო- ცედი ნაწილი.

ჩუფიჩი, ჩებიჩი—პატარა თხა; ციკანი, თიკანი, წალი.

ჩინბაში—(ვგონებთ შერყვნილია; უნდა წარმოსდგებოდეს თათ. باش چاپچی ჩიჩინჩი-მომკალი, ბაში—თავი.)—მომკლების თავი.

ჩობან-ბეგი—(თათ. ჩობან—მწყემსი, მეცხვარე.) მწყემსების თავი, უფროსი მოხელე, რომელსაც აბარია მწყემსების ანგარიში.

ც

ცალი—რაც ცხენს, სახედარს, აქლემს ან ჯორს საპალნეთ ჰკიდია, ამ საპალნის ნახევარი, ან მოზდილი ნაწილი საპალნისა, ცალკედ შეკრული.

წ

წურწუმა—ალთაფა: ლულიანი წყლის ჭურჭელი.

ხ. ჴ

ჴარ-მარჩილი 18—?

ჴარაფი 51—?

ხასადარი, ჴასადარი—მეფის საკუთარი მოხელე.

ხასქი-გინი 34—?

ჴევის-თავი 75—? მოსამართლე.

ჴელის-უფალი—სახელმწიფო სამსახურის მოქმედი და უფლების მქონებელი, მოხელე.

ჴელმწიფე—უკანასკნელ საუკუნეებში საქართველოში ეწოდებოდა სპარსეთის შაჰს და ოსმალეთის ხონთქარს; ჰქონდა მნიშვნელობა სიტყვისა: კეისარი, იმპერატორი.

ჴელჯოხიანი—მეფის კარზე ეზოში მდგომი დარაჯი, მოყარაული.

ხოჯა, არ. خواجه—მოძღვარი, მსწავლებელი: მაჰმადიანთა

მღვდელი. აგრეთვე საჭურისი, მაჰმადიანთ სამეფო არამხანის ზე-
დამხედველად დაყენებული.

ხ უ რ ო თ-მ ო ძ ღ ვ ა რ ი; სარაიდარი—ამის კლასისა იყო სრულიად ხელოსანნი და შენობა სასახლეთა და ეკლესიათა, კიდთა, ფუნდუკთა (ქარვასლათა); მწერალნი იყვნენ, რომელნი სწერდნენ შემოსავალსა და წარსაგებელსა ყოველთავე და ტაძართა და სხვათა, (ვშტ.).

ჯ

ჯ ა ბ ა დ ა რ ი სპ. جبه دار—ზედამხედველი ჯაბახანისა, არსენალისა.

ჯ ა ბ ა ხ ა ნ ა, სპ. جبه خانه—სადაც ამზადებენ და აკეთებენ თოფის წამალს, ტყვიას (გულას), თოფს, ზარბაზანს და სხვათა; არსენალი.

ჯ ა ნ ი შ ი ნ ი, სპ. جانشين ჯანიშინ—მოადგილე, მონაცვლედ მჯდომი; ხელმწიფის მოადგილედ მჯდომი გამგებელი; намѣстникъ.

ჯ ა რ ი მ ა, არბ. جريمه—გადასახადი დანაშაულობისათვის; штрафъ.

ჯ ა რ ჩ ი, სპ. جارچى—მაღლად ყვირილით მძახებელი მოხელე სახალხოდ გამომცხადებელი მთავრობის განკარგულებისა. («კაცებს დაამახებენ»).

ჯ ე ლ გ ა—ნახე ჯერგა. (ჯულგა—მინდორი სწორი).

ჯ ე რ გ ა, არბ. جرگه ჯარგა—წყობა, რიგი; აგრეთვე მოწყობილი კრება, გუნდი, დასი.

ჯ უ მ ა ლ ი, არბ. جمل ჯუმალ—ჯამი; სრულად შეკრებით უკლებლად გამოანგარიშებული რიცხვი; сумма, итогъ.

ჰ

ჰ ა ვ ა ი ა, (თათ. هوايى ჰავაი—ჰაერი)—მუქთად, უფულოდ; ქარვასლებში მომტანისაგან წვრილად მყიდველი, რადგანაც ნაკლებ ფასად ყიდულობს, კართან ერთმევა მცირე გადასახადი—ჰავაია, რომელსაც ქარვასლის მოიჯარადრე იღებს თავის სასარგებლოდ.

ჰამასალა, ამასალა, არბ. სპ. ساله همه—საყოველწლეო; სამუდამოდ ქონება რისამე; სამუდამო ჯამაგირი.

ჰასილი, არბ. حاصل ჰასილ, حصل ჰასალ—ჯამი; ჯუმალი, სარგო, მისავლები.

ჰიალათი—ნახე აჭიალათი.

ჰყათალი, ყათალი, ყათალი ვვ—?

რიცხვის და ფულის ანგარიშის სიარი

				მ.	კ.
+	1/4	რ	100	ე ერთი ფული	„	1/2
ი	1/2	ს	200	ი ორი ფული	„	1
ა	1	სნბ	252	ვ ერთი ბისტი	„	2
ბ	2	ტ	300	ლ ექვსი ფული	„	3
გ	3	უ	400	მ ორი ბისტი	„	4
დ	4	ფ	500	ნ ერთი შაური	„	5
ე	5	ქ	600	ჲ სამი ბისტი	„	6
ვ	6	ღ	700	ო თორმეტი ფული	„	7
ზ	7	ყ	800	პ ოთხი ბისტი	„	8
ჱ	8	შ	900	ჟ თვრამეტი ფული	„	9
თ	9	ჩ	1,000	რ ორი შაური	„	10
ი	10	ც	2,000	ს ერთი აბაზი	„	20
ია	11	ცმ	2,040	ტ ექვსი შაური	„	30
ით	19	ძ	3,000	უ ორი აბაზი	„	40
კ	20	წ	4,000	ფ ათი შაური	„	50
კგ	23	ჭ	5,000	ქ სამი აბაზი	„	60
ლ	30	ხ	6,000	ღ თოთხმეტი შაური	„	70
მ	40	ჴ	7,000	ყ ოთხი აბაზი	„	80
ნ	50	ჯ	8,000	შ თვრამეტი შაური	„	90
ჲ	60	ჰ	9,000	ჩ ერთი მინალთუნი		
ო	70	ჵ	10,000	(ან მალსხრუილი)	1	„
პ	80	იჱჩ	18,000	ც ორი მინალთუნი	2	„
ჟ	90	რჩ	100,000	ძ სამი მინალთუნი	3	„
ჟთ	99	ჯჯ	1,000,000	წ ოთხი მინალთუნი	4	„

	მ.	კ.
ჭ ხუთი მინალთუნი	5	„
ხ ექვსი მინალთუნი	6	„
ჴ შვიდი მინალთუნი	7	„
ჯ რვა მინალთუნი	8	„
ჰ ცხრა მინალთუნი	9	„
ჵ ერთი თუმანი	10	„
ჵ ორი თუმანი	20	„

სათვალავი ასო (1 და 2 ფურცლის) თუ ამ ნიშანში ⌐ ზის, თუმცა ნიშნავს და მის მარჯვენა ასო — მანეთს ან კაპეიკებს. ფასდასხმ. სტამბაში არა იყო, ჩვენ ხელი გავსმარეთ გამოხსნილი (ა) რომელის მარჯვენის ასოები მანეთს და კაპეიკებს ნიშნავს და მარცხენის თუმნებს; ერთგვარ ვიმარჯვოთ თუმნის წინ ეს ასო ⌐ და მანეთში და კაპეიკები მის მარჯვნივ ასოებს დავსვამთ.

ფულის განმარტება

(ვახტანგ მეფის სამართლიდამ, კარი თეთრის გარიგებისა, მუხლი 16.)

„ახლა ჩვენი ჟამის თეთრი ეს არის და ასრე იანგარიშების: 4 ხაშხაშის მარცვალი 1 ფეტვის მარცვლის წონა არის. 4 ფეტვის მარცვალი 1 ქერის მარცვლის წონა არის. 4 ქერის მარცვალი 1 ცერცვის მარცვლის წონა არის. 4 ცერცვის მარცვალი 1 დანგი არის. ერთს ცერცვის მარცვალს ყირათიც ეძახიან. 6 დანგი გინა 24 ყირათი 1 მისხალი იქნების. 1 მისხალი ორშაურ ნახევრის წონა არის. ორშაურს ყიზილბაშნი უზალთუნს ეძახიან; ურუმნი და ფრანგნი თინგირს ეძახიან. 4 შაურს აბაზი ეძახიან; ფრანგნი თულთს ეძახიან. 5 აბაზი 1 მინალთუნი არის. 3 აბაზი 1 მარჩილი არის. 10 მინალთუნი 1 თუმანი არის. და ეს ერთი თუმანი 16 მარჩილი და 2 აბაზი იქნების. 30 თუმანს ურუმნი 1 ქისას ეძახიან. 3 შაურს ფრანგნი რუბს ეძახიან. ორის შაურის წონა ოქრო, რომ მისი დაღი აჯდეს, ერთი ფლური არის. ამ ფლურის ფასი დროა არის შვიდ აბაზად ფასობდეს, დროა არის შვიდ აბაზ-უზალთუნად იყოს, ხან ერთ შაურ ნაკლებადაც იქნების.

კოკისა და კოდის განმარტება

(ვახტანგ მეფის სამართალი, კარი ვაჭრისა, მუხლი 120, 121 122, 123 და 124.)

ადგილი არის კოკა 8 ლიტრა არის, ადგილია 10 ლიტრიანია, ადგილია 12, ადგილი არის 16, ადგილია 24 ლიტრიანია.

პური — ადგილია კოდი 8 ლიტრიანია, ადგილია 10, იქნების რომე 12 ლიტრიანიც იყოს. ქერი — ადგილია კოდი 8 ლიტრიანია, ადგილია 10, ადგილია 12 ლიტრიანი იყოს. ფეტვის კოდი იქნების 10, 12, მეტიც და ნაკლებიც.

აწ ეს მოგახსენოთ, ლიტრა რა არის, ან კოდი და ან კოკა: 3 მინალთუნისა და 10 შაურის წონა 1 სტილი არის. 5 სტილი 1 ჩარექი არის. 4 ჩარექი 1 ლიტრა არის.

აწ ვისაც გინდათ, ამ თეთრის წონაზე ამისთვის მოგახსენებ — ერთი ლიტრა რამდენის ხაშხაშის გინა ქერის მარცვლის წონა არის, — იმას შეიტყობთ.

საძიებელი შინაარსის რიგით

(სულხან მდივნის დედნისებრ)

რომელ თავთანაც არის მოხსენებული (ჩამატებულიო) — ნიშნავს რომ ის თავი დედანში შემდეგ ჩაწერით ჩამატებულია, რომელსაც ანბანის ასოები უზის — ნაყოლდებით ასოებიანი თავები ერთს თავად არის შეერთებული, ანუ დაბეჭდილი ერთი თავი ემდენ თავად არის დაყოფილი, რამდენიც ანბანის ასო უზის.

ქება შენ ყოველთა მზადო (მესავალი ვახტანგ მეფისა).	ა	3
კარი პირველი. ყოვლისა კელჯოხიანისა და მათის სარგოსი	კტ	14
სოიბათ იასაული.	შ	4
ყორიესაული	რპთ	89
მემანდრები	ჰთ	51
ჯარის ყაფიჩი	ჰგ	46
ჯარჩები	სკა	106
ყაფიჩები	რჟ	89
იასაულები	ობ	42
მეშის ათის-თავი და ბატონის ჯარიმა	ოგ	42
ყულარ-აღასი	სბ	94
ალანდრები	ჰ	4
მეთოფეთ უზბაშისა და მეთოფეთ რიგი ასრე გვიბძანებია	ჰე	48
ჯილავის მეთოფეები	რია	62
ქორის ბაზიერი	ლ	15
შავარდენის ბაზიერი	სგ	95
გავაზის ბაზიერი	ლზ	19
ქორის მებადური	ქბ	52

საზანდრები . . . რკთ 68
სპასალარის ნაზირის თანაშენი . . . რიე 64
მოლარე . . . რივ 64
მკერვლები . . . პჱ 51
მერიქიფე . . . ქდ 53
აზდრები . . . გ 4
ყალიონ ყორჩები . . . რქბ 90
ყავახჩები . . . რქგ 90
ფეშქაშის მოხელენი . . . როჱ 34
საჯაბადროს მოხელენი . . . რლა 68
საფარეშოს მოხელენი . . . რლბ 68
სალარახანის მოხელენი . . . რლგ 66
სუფრაქეში . . . რლდ 69
ა) სამზარეულოს მოხელენი. ბ) მზარეულები . . . რლვ 70
ა) საღვინის მოხელენი. ბ) მეღვინე . . . რლზ 70
მეტიკის-ბიჭები . . . რლჱ 71
სამარხათოს მოხელენი . . . რლთ 71
საყუშტროსი . . . რმ 71
ყათეფშოსი (ესე იგი ყათეფშოს რიგი ანუ გარიგება) . . . რმა 71
მესაკლავე . . . ქ 52
საამბარდროსი . . . რმბ 71
ყაზინადროსი . . . რმგ 71
აჯილდოის ბარები (ჩამატებული) . . . მნ 12
ა) აჯალდის მიგამდეგი . . . ე 4
ბ) ჯ ზინდრები . . . დ 4
მეჯინიბენი . . . ქბ 52
მეთირები . . . სდ 95
მეჯოგენი . . . ქა 52
კარი სასახლეების რიგისა . . . რპგ 77
მეჭამბის სახლის რიგი . . . ქვ 54
ტოლუმბაშის რიგი . . . რპზ 81
ალაყაფის ჯიბანი . . . ც 5

აღჭყაოვის მეა სახლის რიგი . . . . ჩუნდ 54
ახალის სახლის რიგი . . . . ჩნ 5
მაწიშინის დავანხსნისა . . . . სე 95
მოქელენი როგორ უნდა მოიქცენ . . . . ქე 53
ქველისა . . . . რქდ 90
მწვანვილისა . . . . რით 54
ხილისა . . . . სიჩ 105
ხმელი თევზისა . . . . სით 105
ზუთხისა . . . . ჲმ 40
დიდი ბადისა . . . . მე 23
სავატივისა . . . . ჩუ 66
ორაგულისა . . . . რკვ 66
შაქრისა . . . . სჩ 96
ვარდის წყლისა . . . . ნნ 31
ძმრისა . . . . სრდ 103
ისრიმისა, (ვარიანტი 103 სტ. 12) 155
ქურაბისა . . . . ჩფ 55
ბოშუაზისა . . . . ლვ 16
პურისა . . . . რმზ 72
ჭამის ღვინისა . . . . რიე 103
თუშმლეების ყადაღა . . . . ჯვ 34
ფარხნების რიგი . . . . ჲდ 34
ქოლავის რიგი . . . . რპდ 86
ვონისა . . . . ოზ 43
ყაბების რიგი . . . . რჟე 90
ყმის და მოსახარშულის, ძროხის საწყსოს მიცემა . . . . როე 33
მოხარშულის . . . . როვ 84
ა) დაკლულის ცხვრისა . . . . მვ 24
ბ) ტყავისა . . . . რჲს 81
გ) მდივანბეგის ცხრიგებისა . . . . რ 56
დ) სამდივანბეგო აიდებ . . . . რა 58
ე) ბოქაულთა ხუცობის სარგო . . . . ლდ 16

ბ) დანისტრად სამსახურისა	ლ	32
დავთარხანის იასაულებისა	მზ	24
ქართლის აწერისა	კზ	13
ჴაურისა	რმჱ	73
კოდის პური	ოთ	44
საბალახისა თუ როგორ აიღებენ . . .	რმთ	73
პირის-თავისა თუ როგორ აიღებენ . . .	რკვ	67
ნახირის თავს თუ როგორ აიღებენ . . .	რიზ	65
სამასპინძლოს შეწერისა	რნ	73
სასამილახოროს კოდის-პური . . .	რნა	74
ქსნის ერისთვის მამულისა	რპ	84
მუხრანის კოდის-პურისა	რგ	60
საციციანოს კოდის-პურისა	რნგ	74
საბარათაშვილოს კოდის-პურისა . . .	რნბ	74
სომხითის კოდის-პურისა	რნდ	74
სომხითის მოურავის-სარგო	რნე	75
ქევის თვების რიგი	სკ	105
ფუტკრის რიგი	როზ	84
ჭრბნისის ჭრუს გამოღებისა	როდ	83
გზების შენახვისა	მბ	22
საფერისცვალებო თექზისა	რჲბ	77
შავარდნის ბუდეებისა	სჱ	96
ჯოგისათვის აჯილღის შენახვა . . .	კვ	12
აჯილღის ქერისა	ი	6
ზარაფხანის რიგი და ქალაქისა . . .	ლა	33
ქალაქის მალის გარიგება	რპა	85
ქალაქის სატყვეოსი და ხარჯისა . . .	რპბ	85
ქალაქის აწერა	რპგ	86
დუქნის თავი	მდ	23
ყაფნის რიგი	რჟვ	91
ხილის ბაჟი	სიჱ	105
აბანოს იჯარა	ია	6

ტივის ბაყი . . . . რპთ 82
არაყხანის და ჭურჭლების იჯარა . . . იმ 6
დაბახანისა იჯარა . . . . ჱ 24
ყასაბხანის იჯარა . . . . რჟზ 92
ჩიელი იქქის ბაყისა . . . . რსი 100
ტყვის ბაყისა . . . . როკ 82
ჭალის მწვანილის ბაყი და მინბაშის ბაყი ქალაქის გარეთ სიგ 103
ამილახორისა (ვარიანტ. 104, სტ. 27) . „ 155
ბატონის ბაღის წყლისა (ჩამატებულია) . ქთ 14
გორის გამოსავლები და რიგი და დებულობა . ლტ 19
ქლის დავთრის პირი . . . . ნდ 27
ქლის კაცი თარხანი . . . . ნე 30
ქლის ნოქარი მოჯამაგირე (მასალა) . . . ჲ 5
ინდოს ლანჩბარი . . . . პდ 46
ქოდავის რიგი . . . . რპდ 86
მეენის ფუმქაში . . . . რკტ 67
ოდუნ ხარჯი (მოდუნ ახჩა) . . . . რკბ 66
სანავროზო . . . . რნე 75
ალამათი . . . . ჲდ 7
ფარაის ჯელგა . . . . რჟტ 92
ყარაის კონი (ჩამატებულია) . . . რჟთ 92
ტუხტუ . . . . როპ 82
ქლის ეთაზი—(ნაწილი ნვ თავისა 17, 18 და 19 სტრ.) ნვ 31
სამს წელიწადში ქლის აღწერა . . . რნზ 75
ითალის აწერა . . . . რიე 42
ხალ-ლურსმის (ნაწილი ნვ თავისა 20 და 21 სტრიქ.) ნვ 31
იადლუჯის საყარაულო საყოროულო . . . თე 43
მთიდამ ჯანიშინი . . . . ფთ 64
დაბნეული ქლი . . . . მთ 25
გახური ქლი . . . . პზ 46
სახასო სოფელი (გატეხილი კიდი) . . . მ 21
მულავრისა და თეთრის სოფლის გამოსავლები . . სტ 97

ქვემო ბოლნისის გამოსაღები . . . . ლე 17
ალეკის ბატონის გამოსაღები . . . რქ 7
ბაღლ მემნახავ უხუცისა . . . რიჟ 63
ეკლესიის გამოსაღები . . . . ნვ 31
ა) დურნუკის საბატონო გამოსაღები . . ნ 25
ბ) დურნუკის მოურავისა . . . . ნა 25
გ) მამასახლისისა ნაცვლისა ხასადრისა დურნუკის-
პური (ვარიანტი 26 გვ. 1 სტრ.) . . „ 137
დილმის გამოსაღები . . . ნბ 26
ვაკთის-ხევს გამოსაღები . . . პა 45
ქვითკირის ლილოს სმეს . . . რპე 87
ავლაბრის რიგი და სამსახური . . . იგ 8
ატენელს კაცს ამეს ბატონის საბადებზე . . იზ 8
ატენის მეზვრეს . . . . კ 9
ატენის მოურავის . . . . იტ 8
ატენის ხასადრისა (და მესთვლისა) . . . ით 9
ატენის ნაცვლისა . . . . კ 9
ატენის ბატონის ზვრებისა . . . კბ 9
თრიალეთზე სახასო სოფლები . . . ეზ 39
ტაშირზედ აიდარბეგის კომბის რიგი . . როპ 82
ტაშირის მოურავისა, ნაცვლისა, ხასადრისა . როგ 83
აიდარბეგის კომბაში აშენებულ სოფლებისა . . ქ 92
ყაიყულს რამდენი სოფელი აშენებულა, ან რამდენი
ნასოფლარი, ან რომელი რომელს მოურავს არის . . 92
ყაიყულის მეფის გიორგის გარიგებული სამოურავოს საქმე ჴა 93
ყაიყულის გამოსაღების გარიგება . . კზ 10
ახალ მოსულის კაცისა (ყაიყულს) გარიგება . კდ 10
მეითრისა . . . . . რვ 60
ფეშქაშნივისი . . . . . როთ 84
მერქიფეთ ხუცისა, ქილიფთრისა და მერიქიფეებისა (არა-
სწორია რა) . . . . რზ 60
ქარხნის ნაზირისა . . . . . რით 65

ჩართვა ნაზირისა	სიბ	102
ქარხნის მუშრიბებისა.	რიბ	62
მეჯოგეთ ხუცისა და მეჯოგეებისა	რჱ	60
ზაფხულის თავილის ქეშიკისა (ჩამატებული)	ჲზ	34
სომხითის მელიქის სარგო	რჲა	77
(ა) ბაზიერთ·ხუცის სარგო და (ბ) მეყორულისა	ლვ	19
ყეენის საფეშქაშო ტყვისათვის ხარჯი	სკბ	107
სომხითს ქორის ბუდე	რპვ	87
ხვნისა და სამეხრეოს გარიგება	მა	21
გუთნის ხვნისა, მკისა და ლეწვისა (ჩამტებულია)	მგ	23
თრიალეთის სოფლების სამზღვრებისა	ჲვ	36
ციხის ბაღებისა (ჩამატებულია)	სიგ	102
ბრინჯისა	ლბ	15
თრიალული რიგი და გამოსაღები საბატონო და სამოკელო	ჲე	35
კოყორზედ ტკბილის ზიდვისა ულაყი ასე აწერია	პ	44
ხასა თავლისა, ბზისა და შიგამდგეთ გარიგება	ჲთ	40
მეჯინიბების სარგო	ოა	42
ზაფხულ-თავილის ქეშიკი	ჲბ	34
სალთხუცის სარგო	რნთ	76
მდივნების სარგო	პვ	49
ვეზირის სარგო	ნთ	32
მუსტოფის რუსუმი	რიდ	63
სალაროს ნაზირის სარგო	რიჱ	65
მოლარეთ ხუცისა	რბ	59
სალაროს მუშრიბისა	რჲდ	80
სალაროს თავილდრის	რჲე	80
გერაქიარალის	ლთ	21
მეკოდის პურის რიგი	ქზ	54
ღვინის მოსავლის	რპზ	87
ცხვრის მოსავლისა	სიბ	102
პირის თავისა	რკე	67
სახასოს პურის მოსავლისა	რმე	72

სადიასახლისოსი . . . . რმვ 72
ვარიანტს ჩყედიანელისა (ჩამატებულია) . . . ნც 32
ბატისა და ქათმისა . . . . ლა 15
ქრბოს გარიგება . . . . ნგ 27
ბრინჯისა . . . . ლბ 15
სარქარბაში და სარქრები . . . . რლბ 60
ქვემო ქარხნის ნაზირის თაბუნი (არა სწერია რა) ,, ,,
ქარხნის იასაულები (მხოლოდ სია (19 მხელი)) ,, ,,
სახაზინოს მოკელენი. . . . . რლდ 69

სულხან მდივნის დედანს აკლია ქვემოხსენებული თავები:

თავი—ოკ, გვერდი 43, ოჰ 44, პზ 50, ჟდ 53, ქთ 56, რდ 60, რე 60, რკდ 66, რკზ 67, რლგ 69, რმდ 72, რნჰ 75, რჲ 77, რჲვ 80, რპჰ 88, რჟა 89, სვ 96, და სრულებით „დასტურლამალი სადედოფლო“ 109—130 გვ.

შესასწორებელნი შეცთომანი

გვ:	სტ:	დაბეჭდილია:	უნდა იყოს:
3	7	განკუთვნილს	განკუთვნილისა
—	8	მნათობელის	მანათობელისა
—	9	წოდებულის	წოდებულისა
—	24	ბოროტ..... პატივი.....	ბოროტი..... პატივი.....
4	2	მოქმედი	მოქმედნი
—	6	აღესრულოს.	აღესრულოს,
—	11	ჯილდის შიგამდევგისათვის	აჯილდის შიგამდევგისათვის.
7	22	ბა	ბი
13	30	ახჭას	ასჭას
15	27	ლანჩარიებს	ლანჩვრებს
16	11	სარგო დ ან ყოფა	სარგო დ განყოფა
—	27	ვახტანგს VI ერქვა	ვატანგის VI. მამას ლევანს ერქვა
20	14	გაუხსნელად, თუ იმაზედ	გაუხსნელად, იმაზედ
—	22	საკომლო თავის	საკომლო, თავის
21	8	დ ნიმი თომარისა	დანიმი თომარისა.
25	16	საქური,	საქჷრიო
26	1	ორი ულაყი	ორი ულაყი.—
28	2	დარნა	დარჩა
31	10	წელიწადში რვ,	წელიწადში რკ.
—	24	მეხრეს კოდი ედ.	მეხრეს კოდი კდ.
33	22	ყველას ჯოგი	ყველას ჯამი
34	3	აიდონ ს	აიდონ ხ
—	19	რამ თერი	რამ ფერი
36	20	გადმოჭერით	გარდმოუჭერით
37	7	ჯავარიან	ჯვარიან
40	20	ველივე სახელდობ	ყოველივე სახელდობ
44	12	გამომღები ქით	გამომღები ქითი

46	7	ბაინდურა უსეინა.	ბაინდურა; უსეინა.
—	23	კითევ ითესების	კიდევ ითესების
51	8	მუშთუქუნის	ბუშთუქუნის
53	3	მერუას შვილი	ბურუას შვილი
—	17	სოიბათ,	სოიბათ
58	9	სამართლოდ	სასამართლოდ
62	2	(III სვ.) უსბაში	უმბაში
63	7	პური ორი	პური, ორი.
65	16	შაური, ორი ნავროზანა.	შაური ორი, ნავროზანა.
66	21	ჭეინახევდენ	შეინახევდენ
79	12	შიგამდედი	შიგამდები
84	7	სხვა თაფლად	სკა თაფლად
91	7	ბრინჯი. აგრევე ხიზილალა	ბრინჯი აგრევე. ხიზილალა
—	17	ოსტატს; თასი	ოსტატს—თასი
99	22	ტკილი	ტკბილი
—	26	ნაწნესელზედ	საწნეხელზედ
105	11	თავი სით დედანში ორჯელ არის, იხილე თავი ჲႱ (40 გვერდზე.)	
106	13	დააყენოვ. იმათი	დააყენონ, იმათი
108	1	უნდა გამოიღონ	სკვ. უნდა გამოიღონ
111	20	ლავაში და მადაური	ლავაში და, მადაური
119	4	პური ა	პური კოდი ა
120	22	კოდორს	გოდორს
125	5	ზილოფა	ზილოფია
127	16	თვემი	თვეში

ზანდუკი

დასტურლამალის გამოცემაზე პეტრე უმიკაშვილისა . . . III—VII

სამეფო დასტურლამალი.

თავი.		გვერ.
ა.	შესავალი მეფის ვახტანგისა (ეჴა შენ ყოველთა) . .	3
ბ.	სოიბათ იასაულის რიგი	4
გ.	აბდრების რიგი	—
დ.	ზინდრებისა	—
ე.	აჯილდოის შიგამდეგისა	—
ვ.	ალანდრების რიგი	—
ზ.	ალაყაფის შუა სახლის რიგი	5
ჱ.	ალაყაფის აივნისა	—
თ.	ახალის სასახლის რიგი.	—
ი.	აჯილდოის ქერისა	6
ია.	აბანოს იჯარა	—
იბ.	არაყხანის იჯარისათვის	—
იგ.	ქლის ნოქრის მოჯამაგირის ჭამასალისათვის . .	—
იდ.	ალამათზედ ქლის კაცის დებულებისათვის . . .	7
იე.	ალეკის ბატონის გამოსაღებისათვის . . .	—
ივ.	ავლაბრის რიგისა და სამსახურისათვის . .	8
იზ.	ატენელს კაცზედ ბატონის დებულებისათვის . .	—
იჱ.	ატენის მოურავის დებულებისათვის . . .	—
ით.	ატენის კასადრისათვის	9
კ.	ატენის ნაცვლისათვის	—
კა.	ატენის მეზვრისათვის	—
კბ.	ატენს ბატონის ზვრების მუშაობისათვის . . .	—
კგ.	ყაიუულის გამოსაღების გარიგებისათვის . . .	10

კდ. ახალის მოსულის კაცისათვის. 10
კე. აიდარბეგის კეობაში აშენებულის სოფლებისა . . 12
კვ. აჯილღის მიბარებისათვის . . . . . —
კზ. ქართლის აღწერისათვის. 13
კჱ. ბოქოულთხუცებისა და ეშიკაღას-ბაშებისა . . 14
კთ. ბატონის ბაღის წყლის გარიგებისათვის . . . —
ლ. შიგამდეგისა და ქორის ბაზიერისათვის . . . 15
ლა. ბატისა და ქათმისათვის . . . . . —
ლბ. ბრინჯისათვის . . . . —
ლგ. ბოშყაბისათვის 16
ლდ. ბოქოულთ-ხუცების სარგოსათვის . . . —
ლე. ბოლნისის გამოსაღებისათვის. 17
ლვ. ბაზიერთ-ხუცისა და ყარაიის მეყორულის რიგი . . 19
ლზ. გავაზის ბაზიერისათვის. . . . . . —
ლჱ. გორის გამოსაღებისა და რიგისა . . . . —
ლთ. გერაქ იარაღისათვის 21
მ. გატეხილის კიდის რიგისათვის . . . . —
მა. კვნისა და სამეხრეოს გარიგებისა . . . . —
მბ. გზების შენახვისათვის 22
მგ. გუთნის კჳნისა, მკისა და ლეწვისა 23
მდ. დუქნისათვის . . . . —
მე. დიდ-ბადისათვის . . . . —
მვ. დაკლულის ცხჳრისათვის 24
მზ. დავთარხანის იასაულებისათვის . . . . —
მჱ. დაბალხანის იჯარისათვის . . . . . —
მთ. დაბნეულის ელისათვის 25
ნ. დურნუკის საბატონოს გამოსაღები . . . . —
ნა. დურნუკის მოურავისათვის . . . . . —
ნბ. დიღმის საბატონოს გამოსაღები 26
ნგ. ერბოს გარიგებისათვის. 27
ნდ. ელის დავთრის პირისათვის . . . . . —
ნე. ელის კაცნი თარხანნი, ბატონი უნდა მოშლის . . 30

ნვ. ეკლესიის გამოსაღებისათვის 31
ნზ. ვარდის წყლისათვის . . . . —
ნჱ. ვარიანს კვედიახელისათვის 32
ნთ. ვეზირის სარგოსათვის . . . . . —
ჲ. დანისტრად სამსახურისათვის . . . —
ჲა. ზარათხანის რიგისათვის 33
ჲბ. ზაფხულ თავილის ქეშიგისათვის . . . 34
ჲგ. თუშმლების ყადაღისათვის . . . . —
ჲდ. თარხნების რიგისათვის . . . . . —
ჲე. თრიალეთის რიგისა და გამოსაღებისა . . 35
ჲვ. თრიალეთის სოფლების სამზღვრებისათვის . . 36
ჲზ. თრიალეთზედ სახასო სოფლები ვისიც სამოურავოა . . 39
ჲჱ. ახლისა და ძველის თევზისა 40
ჲთ. თავილისა შიგამდეგებისა და სახასოს ბზისა . . —
ო. მეჯინიბეთ ულუფისათვის 41
ოა. მეჯინიბეთ ხუცისა. 42
ობ. იასაულებისათვის . . . . . . —
ოგ. ბატონის ჯარიმის საიასაულო როგორ აიღოს . . —
ოდ. იათაღის აღწერისათვის . . . . . —
ოე. იალღუჯის საყოროულოსათვის 43
ოვ. იარაღის კეთებისათვის . . . . . —
ოზ. ყარაიის კონისათვის . . . . . —
ოჱ. კახეთისა და ქართლის სამზღვრისა . . . 44
ოთ. კოდის-პურისათვის . . . . . . —
პ. კოყოზედ ტკბილის ზიდვის ულაყის შეწერა . . —
პა. კავთის-ხევისათვის 45
პბ. კახურის ელისათვის 46
პგ. კარის ყაფიჩისათვის . . . . . —
პდ. ინდოს ლანჩპარისათვის . . . . . —
პე. მეთოფეთ უზბაშებისა და მეთოფეთ რიგისათვის . . 48
პვ. მდივნების სარგოსათვის 49
პზ. მურდრისათვის 50

პჱ. მკერვლებისათვის 51
პთ. მქამანდრებისათვის . . . . . . —
ჟ. მესაკლავეთათვის 52
ჟა. მეჯოგეთათვის. . . . . —
ჟბ. ქორის მებადურთათვის. . . . . —
ჟგ. მეჯინიბეთათვის. . . . . . . —
ჟდ. მერიქიფეთათვის. 53
ჟე. მოხელენი თუ როგორ მოიქცნენ . . . . —
ჟვ. მუშამბის სახლის რიგისათვის 54
ჟზ. მეკოდის პურეთათვის . . . . . . —
ჟჱ. მურაბისათვის 55
ჟთ. მეჯალისის პურისათვის. 56
რ. მდივანბეგის გარიგებისათვის . . . . . —
რა. მდივანბეგის ასალებისათვის 58
რბ. მოლარეთხუცის სარგოსათვის 59
რგ. მუხრანის კოდის-პურისათვის. 60
რდ. მუშის რუსუმისათვის . . . . . . —
რე. მოლარეებისათვის . . . . . . —
რვ. მეითრისათვის . . . . —
რზ. მერიქიფეთხუცისათვის . . . . . . —
რჱ. მეჯოგეთხუცისა და მეჯოგეებისათვის . . . —
რთ. მწყანვილისათვის 61
რი. მთიდამ ჯანიშინისათვის . . . . . —
რია. მეთოფეთათვის 62
რიბ. ქარხნის მუშრიბისათვის . . . . . —
რიგ. მეძაღლეთ-ხუცისათვის 63
რიდ. მუსტოფის რუსუმისათვის . . . . . —
რიე. სალაროს ნაზირისა და მისის ასნაფებისათვის . . 64
რივ. ქარხნის ნაზირისა და მისის ასნაფებისათვის . . —
რიზ. როგორ აილებენ ნახირის თავსა 65
რიჱ. სალაროს ნაზირის სარგოსათვის . . . . —
რით. ქარხნის ნაზირის სარგოსათვის . . . . —

რკ. ჩავტიკისათვის 66
რკა. ნაღარასხანის მოკლეთათვის . . . . . —
რკბ. მოდუნ ახჩისათვის . . . . . . —
რკგ. ორაგულის ჯუფთისა და სხჳათათვის . . . —
რკდ. თევზის ჩაჩხისათვის . . . . . —
რკე. პირის-თავისათვის 67
რკვ. პირის-თავის ალებისათვის . . . . —
რკზ. ურბნისის რუს მუშისათვის . . . . —
რკჱ. უქენის ფეშქაშისათვის . . . . . —
რკთ. საზანდრებისათვის 68
რლ. საფარეშოს მოკლეთათვის . . . . . —
რლა. საჯაბადროს მოკლეთათვის . . . . —
რლბ. სარქარბაშისა და სარქრებისათვის . . . 69
რლგ. სარქარბაშისა და თავილდრის სარგოსათვის . . —
რლდ. სახაბაზოს მოკლეთათვის . . . . —
რლე. სუფრაქეშთათვის . . . . . . —
რლვ. სამზარეულოს მოკლეთათვის 70
რლზ. სალვინის მოკლეთათვის . . . . . —
რლჱ. სატიკის პიროსათვის . . . . . —
რლთ. საშარბათოს მოკლეთათვის 71
რმ. საუშტროსათვის . . . . . . —
რმა. მეთეფშეთათვის . . . . . . —
რმბ. ჯამბარდართათვის . . . . . . —
რმგ. ზინდართათვის . . . . . . —
რმდ. საჭმლისათვის 72
რმე. სახასოს პურის მოსავლისათვის . . . —
რმვ. სადიასახლისოსათვის . . . . . —
რმზ. სუფრის პურისათვის . . . . . —
რმჱ. საურისათვის 73
რმთ. საბალახის ალებისათვის . . . . —
რნ. სამასპინძლოს შეწირისათვის . . . . —
რნა. საამილახოროს კოდის-პურისათვის . . . 74

რნბ. საბარათაშვილოს კოდის-პურისათვის 74
რნგ. საციციანოს კოდის-პურისათვის . . . . —
რნდ. სომკითის კოდის-პურისათვის . . . . —
რნე. სომკითის მოურავის სარგოსათვის 75
რნვ. სანავროზოსათვის . . . . —
რნზ. სამს-წელიწადში ქლის აღწერისათვის . . . . —
რნჱ. სამშვილდე კრწანისს ხერგეშებისა, მზარეულებისა და ფარეშებისა . . . . —
რნთ. სალთხუცის სარგოსათვის 76
რჲ. სომკითის ტარუღასათვის 77
რჲა. სომკითის მელიქისათვის . . . . —
რჲბ. საფერის ცჴალებოს თევზისათვის . . . . —
რჲგ. სასახლეების რიგისათვის . . . . —
რჲდ. სალაროს მუშრიბის სარგოსათვის 80
რჲე. სალაროს თავილდრის სარგოსათვის . . . . —
რჲვ. სამეფოს კაცისა სადედოფლოდ არ მუშაობისა . . . . —
რჲზ. ტოგუნის რიგისათვის 81
რჲჱ. ტყავისათვის . . . . —
რჲთ. ტივის ბაჟისათვის 82
რო. ტყვის ბაჟისათვის . . . . —
როა. ტუთხუჩისათვის . . . . —
რობ. ტაშირზედ აიდარბეგის ხეობის რიგი . . . . —
როგ. ტაშირის მოურავისათვის 83
როდ. ურბნისის რუს გამომღებთათვის . . . . —
როე. უმისა და მოხარშულის ძროხისათვის . . . . —
როვ. მოხარშულისათვის 84
როზ. ფუტკრის რიგისათვის . . . . —
როჱ. ფეშქაშის მოკელეთათვის . . . . —
როთ. ფეშქაშნივისისათვის . . . . —
რპ. ქსნის ერისთვის მამულისათვის . . . . —
რპა. ქალაქის მალის გარიგებისა 85
რპბ. ქალაქის სატყვეოს ხარჯისათვის . . . . —

რპგ. ქალაქის აღწერისათვის. 86
რპდ. ქოდავის რიგისათვის . . . . . . —
რპე. ქვითკირის ლილოს დებულებისათვის . . . 87
რპვ. სომხითს რომელსაც ალაგს არის ქორის ბუდისათვის . —
რპზ. ღვინის მოსავლის რიგისათვის . . . —
რპჱ. მეფის დამარცხებისა და მცხეთას წასვენებისათვის. . 88
რპთ. ყორ იასაულისათვის 89
რჟ. ყაფიჩებისათვის . . . . —
რჟა. ყორჩიბაშისათვის . . . . . . —
რჟბ. ყალიონ ყორჩებისათვის 90
რჟგ. ყავაჩებისათვის . . . . —
რჟდ. ყველისათვის . . . . —
რჟე. ყაზების რიგისათვის . . . . . —
რჟვ. ყაფნის რიგისათვის 91
რჟზ. ყასაბხანის იჯარისათვის 92
რჟჱ. ელის კაცისაგან ყარაიის ჯელგისა . . . . —
რჟთ. ყარაიის კონისათვის . . . . . . —
ს. ყაიყულს რამდენი სოფელია აშენებული ან ნასოფლარი . —
სა. ყაიყულის სამოურაოსი მეფის გიორგისაგან გარიგება . 93
სბ. ყულარაღასის გარიგებისათვის 94
სგ. შავარდნის ბაზიერისათვის 95
სდ. შათირებისათვის. . . . . . . —
სე. შანიშინის დევანხანის რიგისათვის . . . . —
სვ. შპეტის გარიგებისათვის 96
სზ. შაქრისათვის . . . . —
სჱ. შავარდნის ბუდეებისათვის . . . . . —
სთ. შულავრისა და თეთრ,სოფლის გამოსაღებისა საკომლო. 97
სი. ჩელიქის ბაყის რიგისათვის. 100
სია. ჩარფა ნაზირისათვის 102
სიბ. ცხჳრის შემოსავლისა, საბალახე . . . . —
სიგ. ცისის ბაღისათვის . . . . . . —
სიდ. ძმრისათვის 103

სიე. ჭამის ღვინისათვის . . 103
სივ. ჭალის მწვანვილისათვის . —
სიზ. ხილისათვის . 105
სიჱ. ხილის ბაჲისათვის . —
სით. კმელის თევზისათვის . —
სკ. ხევის-თავების რიგისათვის . —
სკა. ჯარჩებისათვის . 106
სკბ. კელმწიფის ტყვის კარჯისათვის . 107
სკგ. უნდა გამოიღონ ყეენის ტყვის ხარჯი . 108

სადედოფლო დასტურლამალი

ა. სააღაპოდ მისაცემი მარიამ დედოფლისათვის . 109
ბ. წინამძღუჱრისა და კარის მღუდელთ ულუფისათვის. —
გ. სუფრაჯის ულუფისათვის 110
დ. ქშიკაღას-ბაშისათვის . . . . —
ე. ყაფიჩისათვის . . . . . —
ვ. იასაულებისათვის 111
ზ. მოლარეთ-ხუცის რიგისათვის. . . . —
ჱ. მელვინეთ-ხუცისათვის . . . . —
თ. მეგოდრეთ-ხუცისათვის 112
ი. თუშმლისა და სამზარეულოს ამალისათვის . . —
ია. მეთეფშეთ რიგისათვის 113
იბ. ამბარდნისათვის. . . . . —
იგ. მსატვრებისათვის . . . . —
იდ. ფარეშთხუცისა, ფარეშებისა და სხუათა მოკელეთათვის . —
იე. მეჯინიბეთხუცისა და სხვათა მოხელეთათვის . . 114
ივ. მეკოდის პურეთა და სხუათა ეს გუარათა მოსაქმეთათვის 115
იზ. წინწყაროს გარიგებისათვის . . . . —
იჱ. შუაბოლნისის გარიგებისათვის . . . 116
ით. ოფრეთის გარიგებისათვის 117
კ. გომარეთის გარიგებისათვის 118
კა. დიდ-ბაღისათვის 119

კბ. ურცევნის გარიგებისათვის 119
კგ. ნახიდურის გარიგებისათვის . . . . . —
კდ. ახალ-დაბის გარიგებისათვის 120
კე. ოსიაურის გარიგებისათვის 121
კვ. ალის გარიგებისათვის . . . . . . —
კზ. ქრცხინვალის გარიგებისათვის 122
კჱ. არადეთის გარიგებისათვის 123
კთ. რუისის გარიგებისათვის . . . . . —
ლ. ატენის ზვრებისათვის. . . . . . —
ლა. გორისათვის 124
ლბ. ქალაქის დებულებისათვის . . . . . —
ლგ. ელისათვის . . . . —
ლდ. სამღებროსათვის 125
ლე. თევზისათვის . . . . —
ლვ. სამარხოსათვის . . . . —
ლზ. დიღმისათვის 126
ლჱ. მოხელეთ ულუფისათვის 127
ლთ. ძველად სადედოფლო აწ მეფის გიორგის დამტკიცება . 128
მ. სადედოფლო სოფლებისათვის 129
მა. ზემო ქართლს ძველადგან სადედოფლოსი. . . —
მბ. სედედოფლოდ მარხვაში უნდა მოიტანონ . . . 130

დამატებულებანი:

I. განსხვავებანი (ვარიანტები) სულხან მდივნის დედნიდამ. 131
II. განსხვავებანი სომხითის მელიქის-შვილების დედნიდამ . 157
III. დასტურლამალის ლექსიკონი 163
IV. რიცხვის და ფულის ანგარიშის ასოები . . . 193
V. ფულის განმარტება 194
VI. კოკისა და კოდის განმარტება. . . . . —
VII. საძიებელი შინაარსის რიგით. 195
VIII. შესასწორებელნი შეცთომანი 203

34
3 275